

พระไตรปิฎกภาษาไทย

ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อังคุตตรนิกาย เล่มที่ ๒๑

ปรับปรุงใหม่

๑. ปฐมปณณาสก
๑. ภัณฑคามวรรค
หมวดว่าด้วยพุทธกิจในภัณฑคาม

๑. อนุพุทธสูตร
ว่าด้วยการตรัสรู้ธรรมเป็นเหตุสิ้นภพ

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภัณฑคาม แคว้นวัชชี
ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มี
พระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดธรรม ๔ ประการ
เราและเธอ

ทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้

ธรรม ๔ ประการ ๓ อะไรบ้าง คือ

๑. เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดอริยศีล เราและเธอทั้งหลายจึง
เที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้

๒. เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดอริยสมาธิ เราและเธอทั้งหลาย
จึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้

๓. เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดอริยปัญญา เราและเธอทั้งหลาย
จึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้

๔. เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดอริยวิมุตติ เราและเธอทั้งหลาย
จึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เราได้รู้แจ้งแทงตลอดอริยศีล เราได้รู้แจ้ง
แทงตลอดอริยสมาธิ เราได้รู้แจ้งแทงตลอดอริยปัญญา เราได้รู้
แจ้งแทงตลอดอริยวิมุตติ เราถอนภวตัณหา ได้แล้ว ภวเนตติตสัน
ไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก”

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ได้ตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว
จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ธรรมเหล่านี้ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

และวิมุตติอันยอดเยี่ยมพระโคตมผู้มีมัยศตรัสรู้แล้ว

ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกธรรม

แก่ภิกษุทั้งหลายเพื่อความรู้ยิ่ง

พระศาสดาทรงทำที่สุดแห่งทุกข์

มีจักขุ ปรินิพพานแล้ว

อนุพุทธสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปปิตตสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้ตกจากธรรมวินัย

[๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เราเรียกว่า “ผู้ตกไปจากธรรมวินัยนี้”

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.บุคคลผู้ไม่ประกอบด้วยอริยศีล เรียกว่า “ผู้ตกไปจากธรรมวินัยนี้”

๒.บุคคลผู้ไม่ประกอบด้วยอริยสมาธิ เรียกว่า “ผู้ตกไปจากธรรมวินัยนี้”

๓.บุคคลผู้ไม่ประกอบด้วยอริยปัญญา เรียกว่า “ผู้ตกไปจากธรรมวินัยนี้”

๔.บุคคลผู้ไม่ประกอบด้วยอริยวิมุตติ เรียกว่า “ผู้ตกไปจากธรรมวินัยนี้”

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เราเรียกว่า “ผู้ตกไปจากธรรมวินัยนี้”

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เราเรียกว่า “ผู้ไม่ตกไป๑ จากธรรมวินัยนี้”

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.บุคคลผู้ประกอบด้วยอริยศีล เรียกว่า “ผู้ไม่ตกไปจากธรรมวินัยนี้”

๒.บุคคลผู้ประกอบด้วยอริยสมาธิ เรียกว่า “ผู้ไม่ตกไปจากธรรมวินัยนี้”

๓.บุคคลผู้ประกอบด้วยอริยปัญญา เรียกว่า “ผู้ไม่ตกไปจากธรรมวินัยนี้”

๔.บุคคลผู้ประกอบด้วยอริยวิมุตติ เรียกว่า “ผู้ไม่ตกไปจากธรรมวินัยนี้”

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เราเรียกว่า “ผู้ไม่ตกไปจากธรรมวินัยนี้”

ผู้เคลื่อนจากธรรมวินัย๒นี้ย่อมตกไป

ผู้ตกไปและกำหนดเพราะราคะต้องกลับมา๓อีก

เมื่อทำกิจที่ควรทำ ยินดีสิ่งที่ควรยินดี

จะบรรลุสุขด้วยสุข๔

ปปิตตสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปฐมขตสูตร

ว่าด้วยเหตุให้ตนถูกกำจัด สูตรที่ ๑

[๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ไม่เฉียบแหลม เป็น อสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ติเตียน และประสบผลสิ่งที่มีโทษเป็นอันมาก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ไม่พิจารณา ไม่ไตร่ตรอง กล่าวสรรเสริญผู้ควรติเตียน
๒. ไม่พิจารณา ไม่ไตร่ตรอง กล่าวติเตียนผู้ควรสรรเสริญ
๓. ไม่พิจารณา ไม่ไตร่ตรอง แสดงความเลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส

๔. ไม่พิจารณา ไม่ไตร่ตรอง แสดงความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส

ภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ไม่เฉียบแหลม เป็นอสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ติเตียน และประสบผลสิ่งที่มีโทษเป็นอันมาก

ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้เฉียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูก ผู้รู้ติเตียน และประสบบุญเป็นอันมาก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว กล่าวติเตียนผู้ควรติเตียน
๒. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว กล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญ
๓. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว แสดงความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส

๔. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว แสดงความเลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส

ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้เฉียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน และประสบบุญเป็นอันมาก

ผู้ใดกล่าวสรรเสริญผู้ควรติเตียน

หรือกล่าวติเตียนผู้ควรสรรเสริญ

ผู้นั้นชื่อว่าสังสมความผิดไว้ด้วยปาก

ย่อมไม่ประสบความสุขเพราะความผิดนั้น

การปราชัยด้วยทรัพย์ในการเล่นการพนัน

จนหมดตัวนี้ เป็นความผิดเพียงเล็กน้อย
แต่การที่บุคคลมีใจประทุษร้ายในบุคคล
ที่ดำเนินไปดีแล้วนี้เท่านั้น เป็นความผิดมากกว่า
บุคคลผู้ตั้งวาจาและใจอันชั่วดีเตียนพระอริยะ
ยอมเข้าถึงนรกสิ้น ๑๓๖,๐๐๐ นิรพพุตกัป
กับอีก ๕ อัพพุตกัป

ปฐมขตสูตรที่ ๓ จบ

๔. ทุตติยขตสูตร

ว่าด้วยเหตุให้ตนถูกกำจัด สูตรที่ ๒

[๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ไม่
เจียมแหลม เป็นอสังตบุรุษ ปฏิบัติผิดในบุคคล ๔ จำพวก ย่อม
บริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ดีเตียน
และประสพสิ่งที่มีโทษเป็นอันมาก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑.คนพาลผู้ไม่เจียมแหลม เป็นอสังตบุรุษ ปฏิบัติผิดในมารดา
ยอมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้
รู้ดีเตียน และประสพสิ่งที่มีโทษเป็นอันมาก

๒. คนพาลผู้ไม่เจียมแหลม เป็นอสังตบุรุษ ปฏิบัติผิดในบิดา
ฯลฯ

๓. คนพาลผู้ไม่เจียมแหลม เป็นอสังตบุรุษ ปฏิบัติผิดใน
ตถาคต ฯลฯ

๔.คนพาลผู้ไม่เจียมแหลม เป็นอสังตบุรุษ ปฏิบัติผิดในสาวก
ของตถาคต ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย
ถูกผู้รู้ดีเตียน และประสพสิ่งที่มีโทษเป็นอันมาก

ภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ไม่เจียมแหลม เป็นอสังตบุรุษ ปฏิบัติ
ผิดในบุคคล ๔ จำพวกนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย
มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ดีเตียน และประสพสิ่งที่มีโทษเป็นอันมาก

ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้เจียมแหลม เป็นสังตบุรุษ ปฏิบัติชอบ
ในบุคคล ๔ จำพวก ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย
ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูก ผู้รู้ดีเตียน และประสพบุญเป็นอันมาก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑.บัณฑิตผู้เจียมแหลม เป็นสังตบุรุษ ปฏิบัติชอบในมารดา
ยอมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย
ไม่ถูกผู้รู้ดีเตียน และประสพบุญเป็นอันมาก

๒.บัณฑิตผู้เจียมแหลม เป็นสังตบุรุษ ปฏิบัติชอบในบิดา ฯลฯ

๓.บัณฑิตผู้เจียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ปฏิบัติชอบในตถาคต ฯลฯ

๔.บัณฑิตผู้เจียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ปฏิบัติชอบในสาวกของตถาคต ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกก้ำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน และประสพบุญเป็นอันมาก

ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้เจียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ปฏิบัติชอบในบุคคล ๔ จำพวกนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกก้ำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน และประสพบุญเป็นอันมาก

นรชนผู้ปฏิบัติผิดในมารดาบิดา

ตถาคตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือสาวกของตถาคตนั้น

ย่อมประสพสิ่งที่มีโทษเป็นอันมาก

เพราะการไม่ประพฤติธรรมในมารดาบิดานั้น

บัณฑิตทั้งหลายจึงติเตียนนรชนนั้นในโลกนี้แล

เขาจากโลกนี้ไปแล้วจึงไปสู่อบาย

ส่วนนรชนผู้ปฏิบัติชอบในมารดาบิดา

ตถาคตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือสาวกของตถาคตนั้น

ย่อมประสพบุญเป็นอันมาก

เพราะการประพฤติธรรมในมารดาบิดานั้น

บัณฑิตทั้งหลายจึงสรรเสริญนรชนนั้นในโลกนี้แล

เขาจากโลกนี้ไปแล้วจึงบันเทิงในสวรรค์

ทุติยขตสูตรที่ ๔ จบ

๕. อนุโสตสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้ไปตามกระแส

[๕] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกใดหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ไปตามกระแส ๒. บุคคลผู้ไปทวนกระแส

๓. บุคคลผู้มีภาวะตั้งมั่น ๔. บุคคลผู้ลอยบาปข้าม ๒ ถึงฝั่ง ดำรงอยู่บนบก

บุคคลผู้ไปตามกระแส เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เสพกาม ๔ และทำบาปกรรม ๕ นี้ เรียกว่าบุคคลผู้ไปตามกระแส

บุคคลผู้ไปทวนกระแส เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่เสพกามและไม่ทำบาปกรรม
แม้มีทุกข์ทางกายและทุกข์ทางใจ ร้องให้น้ำตานองหน้า ก็ยัง
ประพาสพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้ นี่เรียกว่าบุคคลผู้ไปทวน
กระแส

บุคคลผู้มีภาวะตั้งมั่น เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะโอรัมภาคียสังโยชน์
(สังโยชน์เบื้องต้น) ๕ ประการสิ้นไป เป็นโอบปาติกะดปรินิพพาน
ในภพนั้น ไม่หวนกลับจากโลกนั้นอีก นี่เรียกว่าบุคคลผู้มีภาวะตั้ง
มั่น

บุคคลผู้ลอยบาปข้ามถึงฝั่งดำรงอยู่บนบก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญา
วิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึง
อยู่ในปัจจุบัน นี่เรียกว่าบุคคลผู้ลอยบาปข้ามถึงฝั่งดำรงอยู่บนบก

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ในโลกนี้ชนผู้ไม่สำรวมในกามทั้งหลาย

ยังไม่ปราศจากราคะ บริโภคกามตามปกติ

ถูกตัณหาครอบงำ เข้าถึงชาติและชราเสมอ

ชื่อว่าผู้ไปตามกระแส

เพราะเหตุนั้นแล บุคคลผู้เป็นนักปราชญ์

มีสติตั้งมั่นในโลกนี้ ไม่เสพกามและไม่ทำบาปกรรม

แม้มีทุกข์ก็ยังละกามได้

บัณฑิตทั้งหลายเรียกบุคคลผู้เป็นนักปราชญ์นั้นว่า

ผู้ไปทวนกระแส

นรชนผู้ละกิเลส ๕ ประการได้

มีสิกขาบริบูรณ์ เป็นผู้ไม่เสื่อมแน่นอน

ถึงความเชี่ยวชาญในจิต มีอินทรีย์ตั้งมั่น

บัณฑิตทั้งหลายเรียกว่า ผู้มีภาวะตั้งมั่น

บุคคลผู้ประกอบด้วยญาณกัจฉัตรธรรมทั้งหลาย

ทั้งที่เป็นกุศลและอกุศลให้สิ้นไปไม่เหลืออยู่

เป็นผู้ถึงเวท อยู่จบพรหมจรรย์

ถึงที่สุดแห่งโลก บัณฑิตเรียกว่าผู้ถึงฝั่ง

อนุสุตสูตรที่ ๕ จบ

๖. อัปปัสสสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้มีสตะน้อย

[๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกที่ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้มีสัจจะน้อยทั้งไม่เข้าถึงสัจจะ

๒. บุคคลผู้มีสัจจะน้อย แต่เข้าถึงสัจจะ

๓. บุคคลผู้มีสัจจะมาก แต่ไม่เข้าถึงสัจจะ

๔. บุคคลผู้มีสัจจะมากทั้งเข้าถึงสัจจะ

บุคคลผู้มีสัจจะน้อยทั้งไม่เข้าถึงสัจจะ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีสัจจะ คือ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัปภูตธรรม เวทลละน้อย ทั้งเขาก็หารู้อรรถธรรมแห่งสัจจะ น้อยนั้นแล้ว ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ บุคคลผู้มีสัจจะน้อยทั้งไม่เข้าถึงสัจจะ เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้มีสัจจะน้อย แต่เข้าถึงสัจจะ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีสัจจะ คือ สุตตะ เคยยะ ฯลฯ เวทลละน้อย แต่

เขารู้อรรถธรรมแห่งสัจจะน้อยนั้นแล้ว ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลผู้มีสัจจะน้อย แต่เข้าถึงสัจจะ เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้มีสัจจะมาก แต่ไม่เข้าถึงสัจจะ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีสัจจะ คือ สุตตะ เคยยะ ฯลฯ เวทลละมาก แต่เขาหารู้อรรถธรรมแห่งสัจจะมากนั้น แล้ว ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ บุคคลผู้มีสัจจะมาก แต่ไม่เข้าถึงสัจจะ เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้มีสัจจะมากทั้งเข้าถึงสัจจะ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีสัจจะ คือ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัปภูตธรรม เวทลละมาก ทั้งเขาก็รู้อรรถธรรมแห่งสัจจะมากนั้น แล้ว ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลผู้มีสัจจะมากทั้งเข้าถึงสัจจะ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ถ้าบุคคลมีสัจจะน้อย ทั้งไม่ตั้งมั่นในศีล

บัณฑิตทั้งหลายย่อมติเตียนเขา

ทั้งในด้านศีลและสัจจะ

ถ้าบุคคลแม้มีสัจจะน้อย แต่ตั้งมั่นดีในศีล

บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญเขาในด้านศีล

แต่สัจจะของเขาไม่สมบูรณ์
ถ้าบุคคลนั้นมีสัจจะมาก แต่ไม่ตั้งมั่นในศีล
บัณฑิตทั้งหลายย่อมติเตียนเขาในด้านศีล
แต่สัจจะของเขาสมบูรณ์
ถ้าบุคคลนั้นมีสัจจะมาก ทั้งตั้งมั่นดีในศีล
บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญเขา
ทั้งในด้านศีลและสัจจะ
ใครเล่าจะสามารถติเตียนเขาผู้มีสัจจะมาก
ทรงธรรม มีปัญญา เป็นพุทธสาวก
ผู้เป็นเหมือนแท่งทองชมพูณหุต
แม้เทวดาและมนุษย์ก็สรรเสริญเขา
ถึงพรหมก็สรรเสริญเขา

อัปปัสสูตสูตรที่ ๖ จบ

๗. โสภณสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้ทำหมู่ให้งาม

[๗] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้
ผู้เจียบแหลม ได้รับคำแนะนำดี แก่ลัวกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม
ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมทำหมู่ให้งาม

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

ในธรรมวินัยนี้

๑.ภิกษุผู้เจียบแหลม ได้รับคำแนะนำดี แก่ลัวกล้า เป็น
พหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมทำหมู่ให้งาม

๒.ภิกษุณี ฯลฯ

๓.อุบาสก ฯลฯ

๔.อุบาสิกาผู้เจียบแหลม ได้รับคำแนะนำดี แก่ลัวกล้า เป็น
พหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมทำหมู่ให้งาม

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลผู้เจียบแหลม ได้รับคำ
แนะนำดี แก่ลัวกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่
ธรรม ย่อมทำหมู่ให้งาม

บุคคลผู้เจียบแหลม แก่ลัวกล้า เป็นพหูสูต

ทรงธรรม และปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

เรียกว่าผู้ทำหมู่ให้งาม

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ภิกษุณีผู้เป็นพหูสูต

อุบาสกผู้มีศรัทธา และอุบาสิกามีศรัทธา

ชนเหล่านี้แลย่อมทำหมู่ให้งาม

ชนเหล่านี้แลชื่อว่าสังฆโสภณ

โสภณสูตรที่ ๗ จบ

๘. เวสาร์ชชสูตร

ว่าด้วยญาณเป็นเหตุให้แก้แล้วกล้า

[๘] ภิกษุทั้งหลาย เวสาร์ชชญาณ (ญาณเป็นเหตุให้แก้แล้วกล้า) ๔ ประการนี้ ที่ตถาคตมีแล้วเป็นเหตุให้ปฎิญาณ(ยืนยัน) ฐานะที่องอาจ ๑ บัณลือสีหนาท ๒ ประกาศพรหมจักรในบริษัท ๔

เวสาร์ชชญาณของตถาคต ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เราไม่เห็นนิมิตนี้ว่า “สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกจักหักท้วงเราด้วยคำพูดที่มีเหตุผลในธรรมนั้นว่า “ท่านปฎิญาณ ว่าเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ธรรมเหล่านี้ท่านก็ยังไม่รู้” เราเมื่อไม่เห็นนิมิตแบบนี้จึงถึงความเกษม ไม่มีความกลัว แก้แล้วกล้าอยู่

๒. เราไม่เห็นนิมิตนี้ว่า “สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกจักหักท้วงเราด้วยคำพูดที่มีเหตุผลในธรรมนั้นว่า “ท่านปฎิญาณ ว่าเป็นพระชีณาสพ อาสวะเหล่านี้ของท่านก็ยังไม่สิ้นไป” เราเมื่อไม่เห็นนิมิตแบบนี้จึงถึงความเกษม ไม่มีความกลัว แก้แล้วกล้าอยู่

๓. เราไม่เห็นนิมิตนี้ว่า “สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกจักหักท้วงเราด้วยคำพูดที่มีเหตุผลในธรรมนั้นว่า “อันตรายิก-ธรรม๑ที่ท่านกล่าวไว้ไม่อาจก่ออันตรายแก่ผู้เสพได้จริง” เราเมื่อไม่เห็นนิมิตแบบนี้จึงถึงความเกษม ไม่มีความกลัว แก้แล้วกล้าอยู่

๔. เราไม่เห็นนิมิตนี้ว่า “สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกจักหักท้วงเราด้วยคำพูดที่มีเหตุผลในธรรมนั้นว่า “ท่านแสดงธรรม เพื่อประโยชน์อย่างใด ประโยชน์อย่างนั้นไม่สำเร็จเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตามได้จริง” เราเมื่อไม่เห็นนิมิตแบบนี้จึงถึงความเกษม ไม่มีความกลัว แก้แล้วกล้าอยู่

ภิกษุทั้งหลาย เวสาร์ชชญาณ ๔ ประการนี้แลที่ตถาคตมีแล้วเป็นเหตุให้ปฎิญาณฐานะที่องอาจ บัณลือสีหนาท ประกาศพรหมจักรในบริษัท

วาทะเหล่าใดที่สมณะหรือพราหมณ์

ตระเตรียมไว้แพร่หลาย

วาทะเหล่านั้นมาถึงตถาคตผู้แก้แล้วกล้า

ผู้ล่วงวาทะได้ย่อมไม่มีผล๒

สัตว์ทั้งหลายย่อมนมัสการตถาคต
ผู้เพียบพร้อมด้วยโลกุตตรธรรมทั้งหมด
ผู้ประกาศธรรมจักรครอบคลุมทั้งหมด
ผู้นุเคราะห์สัตว์ทุกจำพวก
ผู้ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์
ผู้ถึงฝั่งแห่งภพเช่นนั้น

เวสาร์ชชสูตรที่ ๘ จบ

๙. ดัณहुปปาทสูตร

ว่าด้วยเหตุเกิดแห่งตัณหา

[๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย มีเหตุเกิดแห่ง
ตัณหา ๔ ประการ นี้ ที่ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุ ย่อมเกิดขึ้นได้

มีเหตุเกิดแห่งตัณหา ๔ ประการ ๑ อะไรบ้าง คือ

๑. ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุ ย่อมเกิดเพราะจิวรเป็นเหตุ

๒. ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุ ย่อมเกิดเพราะบิณฑบาตเป็น
เหตุ

๓. ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุ ย่อมเกิดเพราะเสนาสนะเป็นเหตุ

๔. ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุ ย่อมเกิดเพราะปัจจัยที่ดีและดี
กว่า๒

ภิกษุทั้งหลาย มีเหตุเกิดแห่งตัณหา ๔ ประการนี้แลที่ตัณหา
เมื่อจะเกิดแก่ภิกษุ ย่อมเกิดขึ้นได้

บุคคลมีตัณหาเป็นเพื่อน

เที่ยวไปตลอดกาลยาวนาน

ย่อมไม่ล่วงพ้นสังสารวัฏ

ที่มีสภาวะอย่างนี้และสภาวะอย่างอื่น๓

ภิกษुरुโทษนี้ รู้ตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์

พึงเป็นผู้ไม่มีตัณหา ไม่มีความถือมั่น

มีสติสัมปชัญญะอยู่

ดัณहुปปาทสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. โยคสูตร

ว่าด้วยโยคะ

[๑๐] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย โยคะ (กิเลสที่
ผูกมัดสัตว์ไว้ในภพ) ๔ ประการนี้

โยคะ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กามโยคะ ๒. ภวโยคะ

๓. ทิณฺณิโยคะ ๔. อวิชชาโยคะ

กามโยคะ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ยอมไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ เครื่องสลัดกามทั้งหลายออกไปตามความเป็นจริง เมื่อเขาไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดกามทั้งหลายออกไปตามความเป็นจริง ความกำหนดเพราะกาม ความผลิตเพลินเพราะกาม ความเยื่อใยเพราะกาม ความหมกมุ่นเพราะกาม ความกระหายเพราะกาม ความเร่าร้อนเพราะกาม ความติดเพราะกาม ความอยากเพราะกามยอมเกิดขึ้นในกามทั้งหลาย๓ นี้เรียกว่า กามโยคะ

กามโยคะ เป็นอย่างไร

ภวโยคะ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ยอมไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ เครื่องสลัดภพทั้งหลายออกไปตามความเป็นจริง เมื่อเขาไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดภพทั้งหลายออกไปตามความเป็นจริง ความกำหนดเพราะ ภพ ความผลิตเพลินเพราะภพ ความเยื่อใยเพราะภพ ความหมกมุ่นเพราะภพ ความกระหายเพราะภพ ความเร่าร้อนเพราะภพ ความติดเพราะภพ ความอยากเพราะภพยอมเกิดขึ้นในภพทั้งหลาย นี้เรียกว่า ภวโยคะ

กามโยคะและภวโยคะ เป็นอย่างไร

ทิฏฐิโยคะ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ยอมไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ เครื่องสลัดทิฏฐิทั้งหลายออกไปตามความเป็นจริง เมื่อเขาไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดทิฏฐิทั้งหลายออกไปตามความเป็นจริง ความกำหนดเพราะ ทิฏฐิ ความผลิตเพลินเพราะทิฏฐิ ความเยื่อใยเพราะทิฏฐิ ความหมกมุ่นเพราะทิฏฐิ ความกระหายเพราะทิฏฐิ ความเร่าร้อนเพราะทิฏฐิ ความติดเพราะทิฏฐิ ความอยากเพราะทิฏฐิยอมเกิดขึ้นในทิฏฐิทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทิฏฐิโยคะ

กามโยคะ ภวโยคะ และทิฏฐิโยคะ เป็นอย่างไร

อวิชชาโยคะ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ยอมไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ เครื่องสลัดผัสสาตนะ ๖ ประการออกไปตามความเป็นจริง เมื่อเขาไม่รู้ชัดซึ่ง ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ เครื่องสลัดผัสสาตนะ ๖ ประการออกไปตามความเป็นจริง ความ

ไม่รู้ ความไม่หยั่งรู้ย่อมเกิดขึ้นในผัสสาตนะ ๖ ประการ นี้เรียกว่า อวิชชาโยคะ

กามโยคะ ภวโยคะ ทิณฺณโยคะ และอวิชชาโยคะ เป็นอย่างนี้
บุคคลผู้ประกอบด้วยบาปอกุศลธรรมที่ทำให้เศร้าหมอง
ทำให้เกิดในภพ

ใหม่ มีความกระวนกระวาย มีทุกข์เป็นผล มีชาติ ชรา และ
มรณะต่อไปอีก เพราะเหตุนี้ จึงเรียกว่า ผู้ไม่มีความเกษม(ปลอด)
จากโยคะ๑

ภิกษุทั้งหลาย โยคะ ๔ ประการนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ความพราจจากโยคะ ๔ ประการนี้

ความพราจจากโยคะ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.ความพราจจากกามโยคะ๒.ความพราจจากภวโยคะ

๓.ความพราจจากทิณฺณโยคะ ๔.ความพราจจากอวิชชาโยคะ

ความพราจจากกามโยคะ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ
คุณ โทษ และ เครื่องสลัดกามทั้งหลายออกไปตามความเป็นจริง
เมื่อเขารู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดกาม
ทั้งหลายออกไปตามความเป็นจริง ความกำหนัดเพราะ กาม ความ
เพิลิดเพิลินเพราะกาม ความเยื่อใยเพราะกาม ความหมกมุ่นเพราะ
กาม ความกระหายเพราะกาม ความเร่าร้อนเพราะกาม ความติด
เพราะกาม ความอยาก เพราะกามย่อมไม่เกิดขึ้นในกามทั้งหลาย
นี้เรียกว่า ความพราจจากกามโยคะ

ความพราจจากกามโยคะ เป็นอย่างไร

ความพราจจากภวโยคะ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ
คุณ โทษ และ เครื่องสลัดภพทั้งหลายออกไปตามความเป็นจริง
เมื่อเขารู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดภพ
ทั้งหลายออกไปตามความเป็นจริง ความกำหนัดเพราะ ภพ ความ
เพิลิดเพิลินเพราะภพ ความเยื่อใยเพราะภพ ความหมกมุ่นเพราะ
ภพ ความกระหายเพราะภพ ความเร่าร้อนเพราะภพ ความติดเพราะ
ภพ ความอยากเพราะภพย่อมไม่เกิดขึ้นในภพทั้งหลาย นี้เรียกว่า
ความพราจจากภวโยคะ

ความพราจจากกามโยคะและความพราจจากภวโยคะ เป็น
อย่างนี้

ความพราจจากทิณฺณโยคะ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ
คุณ โทษ และ เครื่องสลัดทิฐิทั้งหลายออกไปตามความเป็นจริง
เมื่อเขารู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัด
ทิฐิทั้งหลายออกไปตามความเป็นจริง ความกำหนดเพราะ ทิฐิ
ความเพลิดเพลिनเพราะทิฐิ ความเยื่อใยเพราะทิฐิ ความหมกมุ่น
เพราะทิฐิ ความกระหายเพราะทิฐิ ความเร่าร้อนเพราะทิฐิ
ความติดเพราะทิฐิ ความอยาก เพราะทิฐิย่อมไม่เกิดขึ้นใน
ทิฐิทั้งหลาย นี้เรียกว่า ความพราจากทิฐิโยคะ

ความพราจากกามโยคะ ความพราจากภวโยคะ และความ
พราจากทิฐิโยคะ เป็นอย่างนี้

ความพราจากอวิชชาโยคะ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ
คุณ โทษ และเครื่องสลัดผัสสาयตนะ ๖ ประการออกไปตามความ
เป็นจริง เมื่อเขารู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่อง
สลัดผัสสาयตนะ ๖ ประการออกไปตามความเป็นจริง ความไม่รู้
ความไม่หยั่งรู้ย่อมไม่เกิดขึ้นในผัสสาयตนะ ๖ ประการ นี้เรียกว่า
ความพราจากอวิชชาโยคะ

ความพราจากกามโยคะ ความพราจากภวโยคะ ความ
พราจากทิฐิโยคะ และความพราจากอวิชชาโยคะ เป็นอย่างนี้

บุคคลผู้พราจากบาปอกุศลธรรมที่ทำความจิตให้เศร้าหมอง
ทำให้เกิดในภพใหม่ มีความกระวนกระวาย มีทุกข์เป็นผล มีชาติ
ชรา และมรณะต่อไปอีก เพราะเหตุ

นั้น จึงเรียกว่า ผู้มีความเกษมจากโยคะ

ภิกษุทั้งหลาย ความพราจากโยคะ ๔ ประการนี้แล

สัตว์ทั้งหลายผู้ประกอบด้วยกามโยคะ

ภวโยคะ ทิฐิโยคะ และอวิชชาโยคะ

ถึงชาติและมรณะอยู่เป็นประจำ ย่อมไปสู่สังสารวัฏ

ส่วนสัตว์เหล่าใดกำหนดรู้กามโยคะ

และภวโยคะโดยประการทั้งปวง

ถอนทิฐิโยคะและคลายอวิชชาออกได้

สัตว์เหล่านั้นแลย่อมพราจากโยคะทั้งปวง

ล่วงพ้นโยคะ เป็นมุนี

โยคสูตรที่ ๑๐ จบ

ภณทคามวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนุพุทธสูตร ๒. ปปติตสูตร
๓. ปฐมขตสูตร ๔. ทุตติยขตสูตร
๕. อนุโสดสูตร ๖. อัปปัสสสูตร
๗. โสภณสูตร ๘. เวสาร์ชขสูตร
๙. ตัณหุปปาตสูตร ๑๐. โยคสูตร

๒. จรรवरค

หมวดว่าด้วยอิริยาบถเดิน

๑. จรสูตร

ว่าด้วยอิริยาบถเดิน

[๑๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้ากามวิตก (ความตรึกในทาง กาม) พยาบาทวิตก (ความตรึกในทางพยาบาท) หรือวิหิงสาวิตก (ความตรึกในทางเบียดเบียน) เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ กำลังเดิน และภิกษุยืนตีวิตกนั้น ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้หมด สิ้นไป ไม่ทำให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม้กำลังเดิน ผู้เป็นอย่างนี้จะไม่ มีความเพียร ไม่มีโอตตปปะ เราเรียกว่า “ผู้เกียจคร้าน มีความเพียร ย่อหย่อนต่อเนื่องตลอดไป” ถ้ากามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสา วิตกเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้กำลังยืน และภิกษุยืนตีวิตกนั้น ไม่ละ ไม่ บรรเทา ไม่ทำให้หมดสิ้นไป ไม่ทำให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม้กำลัง ยืน ผู้เป็นอย่างนี้ไม่มีความเพียร ไม่มีโอตตปปะ เราก็เรียกว่า “ผู้ เกียจคร้าน มีความเพียรย่อหย่อนต่อเนื่องตลอดไป” ถ้ากามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตกเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้กำลังนั่ง และภิกษุ ยืนตีวิตกนั้น ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้หมดสิ้นไป ไม่ทำให้ถึง ความไม่มี ภิกษุแม้กำลังนั่ง ผู้เป็นอย่างนี้ไม่มีความเพียร ไม่มี โอตตปปะ เราก็เรียกว่า “ผู้เกียจคร้าน มีความเพียรย่อหย่อนต่อ เนื่องตลอดไป” ถ้ากามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตกเกิดขึ้น แก่ภิกษุผู้กำลังนอน ตื่นอยู่ และภิกษุยืนตีวิตกนั้น ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้หมดสิ้นไป ไม่ทำให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม้กำลังนอน ตื่น อยู่ ผู้เป็นอย่างนี้ไม่มีความเพียร ไม่มีโอตตปปะ เราก็เรียกว่า “ผู้ เกียจคร้าน มีความเพียรย่อหย่อนต่อเนื่องตลอดไป”

ถ้ากามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตกเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ กำลังเดิน และภิกษุไม่ยืนตีวิตกนั้น ละ บรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป ทำให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม้ กำลังเดิน ผู้เป็นอย่างนี้๑ มีความเพียร มีโอตตปปะ เราเรียกว่า “ผู้ปรารภความเพียร อุทิศกายและใจต่อ เนื่องตลอดไป”

ถ้ากามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตกเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้กำลังยืน และภิกษุไม่ยินดีวิตกนั้น ละ บรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป ทำให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม้กำลังยืน ผู้เป็นอย่างนี้มีความเพียร มีโอตตปปะ เราก็เรียกว่า “ผู้ปรารภความเพียร อุทิศกายและใจต่อเนื่องตลอดไป”

ถ้ากามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตกเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้กำลังนั่ง และภิกษุไม่ยินดีวิตกนั้น ละ บรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป ทำให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม้กำลังนั่ง ผู้เป็นอย่างนี้มีความเพียร มีโอตตปปะ เราก็เรียกว่า “ผู้ปรารภความเพียร อุทิศกายและใจต่อเนื่องตลอดไป”

ภิกษุทั้งหลาย ถ้ากามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตกเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้กำลังนอน ตื่นอยู่ และภิกษุไม่ยินดีวิตกนั้น ละ บรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป ทำให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม้กำลังนอน ตื่นอยู่ ผู้เป็นอย่างนี้มีความเพียร มีโอตตปปะ เราก็เรียกว่า “ผู้ปรารภความเพียร อุทิศกายและใจต่อเนื่องตลอดไป”

ถ้าภิกษุใดผู้กำลังเดิน ยืน
นั่ง หรือนอนนึกถึงอกุศลวิตก
ที่เกี่ยวข้องกับการครองเรือน
ภิกษุนั้นชื่อว่าเดินทางผิด
หมกมุ่นอยู่ในอารมณ์เป็นเหตุแห่งความหลง
ภิกษุเช่นนี้ไม่สามารถบรรลุสัมโพธิญาณอันสูงสุดได้
ภิกษุใดผู้กำลังเดิน ยืน
นั่ง หรือนอนให้วิตกสงบ
ยินดีในธรรมเป็นที่ระงับวิตก
ภิกษุเช่นนั้นสามารถบรรลุสัมโพธิญาณอันสูงสุดได้

จรัสสูตรที่ ๑ จบ

๒. สีสสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้มีศีล

[๑๒] ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์ สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์๑ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์๒และโคจร๓ มีปกติเห็น ภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายเถิด เมื่อเธอทั้งหลาย มีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์ สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ใน

สิกขาบททั้งหลาย จะมีกิจอะไรที่ควรทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเล่า
ถ้าภิกษุผู้กำลังเดินอยู่ ปราศจากอภิชฌา (เพ่งเล็งอยากได้
ของเขา) พยาบาท (ความคิดร้าย) ละถีนมิทธะ (ความหดหู่และ
เซื่องซึม) อุทธัจจกุกกุกจะ (ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ) วิจิกิจฉา
(ความลังเลสงสัย)ได้ ปราศจากความเพียร ไม่ย่อหย่อน มีสติตั้งมั่น
ไม่หลงลืม มีกายสงบ ไม่กระสับกระส่าย มีจิตแน่วแน่ เป็นสมาธิ
ภิกษุแม้กำลังเดินอยู่ ผู้เป็นอย่างนี้มีความเพียร มีโอตตปปะ เรา
เรียกว่า “ผู้ปราศ ความเพียร อุทิศกายและใจต่อเนื่องตลอดไป”

ถ้าภิกษุผู้กำลังยืน ฯลฯ

ถ้าภิกษุผู้กำลังนั่ง ...

ถ้าภิกษุผู้กำลังนอน เดินอยู่ ปราศจากอภิชฌา พยาบาท ละถีน
มิทธะ อุทธัจจกุกกุกจะ วิจิกิจฉาได้ ปราศจากความเพียร ไม่
ย่อหย่อน มีสติตั้งมั่น ไม่หลงลืม มีกายสงบ ไม่กระสับกระส่าย มี
จิตแน่วแน่ เป็นสมาธิ ภิกษุแม้กำลังนอน เดินอยู่ ผู้เป็นอย่างนี้มีความ
เพียร มีโอตตปปะ เราก็มักเรียกว่า “ผู้ปราศความเพียร อุทิศกาย
และใจต่อเนื่องตลอดไป

ภิกษุควรเดินสำรวม ยืนสำรวม

นั่งสำรวม นอนสำรวม

คู่เข้าสำรวม เหยียดออกสำรวม

พิจารณาความเกิดและความดับแห่งธรรมชั้นธ

ทัวภูมิเป็นที่อยู่ของสัตว์ทั้งชั้นบน ชั้นกลาง และชั้นต่ำ

นักปราชญ์ทั้งหลายเรียกภิกษุเช่นนั้น

ผู้ศึกษาข้อปฏิบัติที่สมควรแก่ความสงบใจ

มีสติอยู่ทุกเมื่อว่า “ผู้อุทิศกายและใจต่อเนื่อง”

สีลสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปธานสูตร

ว่าด้วยสัมมัปปธาน

[๑๓] ภิกษุทั้งหลาย สัมมัปปธาน (ความเพียรชอบ) ๔
ประการนี้

สัมมัปปธาน ๔ ประการ๒ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑.สร้างฉันทะ พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

๒.สร้างฉันทะ พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อ

ละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

๓. สร้างฉันทะ พยายาม прарภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อ

ทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

๔. สร้างฉันทะ พยายาม прарภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น
เพื่อความดำรงอยู่ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่
แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย สัมมปปธาน ๔ ประการนี้แล

พระชินาสพเหล่านั้นมีสัมมปปธาน

ครอบงำบ่วงมารได้ อันกิเลสไม่อาศัย

ถึงฝั่งแห่งชาติและมรณะ

ท่านเหล่านั้นชนะมารพร้อมทั้งเสนามาร

เป็นผู้ยินดี ไม่มีความหวั่นไหว

และล่วงพ้นซึ่งกองพลมารทั้งหมด ถึงสุข๒แล้ว

ปธานสูตรที่ ๓ จบ

๔. สังวรสูตร

ว่าด้วยสังวรปธาน

[๑๔] ภิกษุทั้งหลาย ปธาน (ความเพียร) ๔ ประการนี้

ปธาน ๔ ประการ๓ อะไรบ้าง คือ

๑. สังวรปธาน (เพียรระวัง) ๒. ปหานปธาน (เพียรละ)

๓. ภาวนापธาน (เพียรเจริญ) ๔. อนรัคขนาปธาน (เพียร
รักษา)

สังวรปธาน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปทางตาแล้วไม่รวบถือ๑ ไม่แยก
ถือ๒ ย่อมปฏิบัติ เพื่อความสำรวมจักขุนทรีย์ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็
จะเป็นเหตุให้ถูกละบาปอกุศลธรรมคือ อภิชฌา (เพ่งเล็งอยากได้
ของเขา) และโทมนัส (ความทุกข์ใจ) ครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนท
ริย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ พังเสียงทางหู ... ดมกลิ่นทาง
จมูก ... ลิ้มรสทางลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย ... รู้
ธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติ เพื่อความ
สำรวมมโนทริย์ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็เป็นเหตุให้ถูกละบาปอกุศล
ธรรมคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนทริย์ ถึง
ความ สำรวมในมโนทริย์ นี้เรียกว่า สังวรปธาน

ปหานปธาน เป็นอย่างไร

คือ ภิภษในธรรมวินัยนี้ไมยินดีกามวิตกที่เกิดขึ้น ละ บรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป ทำให้ถึงความไม่มี ไมยินดีพยาบาทวิตกที่เกิดขึ้น ฯลฯ ไมยินดีวิหิงสาวิตกที่เกิดขึ้น ฯลฯ ไมยินดีบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเกิดขึ้นอีก ละ บรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป ทำให้ถึงความไม่มี นี้เรียกว่า ปหานปธาน

ภาวนาปธาน เป็นอย่างไร

คือ ภิภษในธรรมวินัยนี้เจริญสดีสัมโพชฃณค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือ ความระลึกได้) ที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโอสสัคคะ เจริญ ฌมมวิจยสัมโพชฃณค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความเพียร) ... เจริญวิริยสัมโพชฃณค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความเพียร) ... เจริญปีติสัมโพชฃณค์ (ธรรม เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความอิมใจ) ... เจริญปัสสัทธิสัมโพชฃณค์ (ธรรมเป็นองค์ แห่งการตรัสรู้คือความสงบกายสงบใจ) ... เจริญสมาธิสัมโพชฃณค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความตั้งใจมั่น) ... เจริญอุเบกขาสัมโพชฃณค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความวางใจเป็นกลาง) ที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไป ในโอสสัคคะ นี้เรียกว่า ภาวนาปธาน

อนรัภษนาปธาน เป็นอย่างไร

คือ ภิภษในธรรมวินัยนี้ตามรัภษสมาธินิมิตที่ขัดดีซึ่งเกิดขึ้น แล้ว คือ อัญญิก-สัญญา (กำหนดหมายชาภษพที่ยังเหลืออยู่แต่ร่างกระดูกหรือกระดูกท่อน) ปุพุก-สัญญา (กำหนดหมายชาภษพที่มีหนอนคลาล่าเต็มไปหมด) วินิลกสัญญา (กำหนด หมายชาภษพที่มีสีเขียวล่าคลละด้วยสีต่าง ๆ) วิปปพภกสัญญา (กำหนดหมายชาภษ

พที่มีน้ำเหลืองไหลเย้มอยู่ตามทีที่แตกปรือออก) วิจฉิททภกสัญญา (กำหนดหมายชาภษพที่ขาดจากกันเป็น ๒ ท่อน) อุทฐมาตภกสัญญา (กำหนดหมายชาภษพที่เน่าพองขึ้นอืด) นี้เรียกว่า อนรัภษนาปธาน

ภิภษทั้งหลาย ปธาน ๔ ประการนี้แล

ปธาน ๔ ประการนี้ คือ

สังวรปธาน ปหานปธาน

ภาวนาปธาน และอนรัภษนาปธาน

พระพุทธรเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์พระอาทิตย์ทรงแสดงไว้แล้ว

ที่เป็นเหตุให้ภิภษในธรรมวินัยนี้

ผู้มีความเพียร ถึงความสิ้นทุกข์

สังวรสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปญฺญัตติสูตร

ว่าด้วยการบัญญัติสิ่งที่เลิศ

[๑๕] ภิกษุทั้งหลาย บัญญัติสิ่งที่เลิศ ๔ ประการนี้

บัญญัติสิ่งที่เลิศ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. บรรดาสัตว์ผู้มีอัตภาพใหญ่ ราหูผู้เป็นจอมอสูรเป็นเลิศ

๒. บรรดากามโกศบุคคล พระเจ้ามณฑาตุเป็นเลิศ

๓. บรรดาบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ มารผู้มีบาปเป็นเลิศ

๔. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ชาวโลกกล่าวว่า เป็นเลิศใน

โลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์
พร้อมทั้ง

สมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์

ภิกษุทั้งหลาย บัญญัติสิ่งที่เลิศ ๔ ประการนี้แล

บรรดาสัตว์ผู้มีอัตภาพใหญ่

ราหูผู้เป็นจอมอสูรเป็นเลิศ

บรรดากามโกศบุคคล พระเจ้ามณฑาตุเป็นเลิศ

บรรดาบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ มารเป็นเลิศ

พระพุทธเจ้าผู้รู้เรื่องด้วยฤทธิ์ ด้วยยศ

ชาวโลกกล่าวว่า เป็นเลิศในโลก พร้อมทั้งเทวโลก

ท้าวภูมิเป็นที่อยู่ของสัตว์ทั้งชั้นบน ชั้นกลาง และชั้นต่ำ

ปญฺญัตติสูตรที่ ๕ จบ

๖. โสขมมสูตร

ว่าด้วยโสขมมญาณ

[๑๖] ภิกษุทั้งหลาย โสขมมญาณ ๒ (ญาณเป็นเครื่องกำหนดรู้
ลักษณะละเอียด) ๔ ประการนี้

โสขมมญาณ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้ประกอบด้วยรูปโสขมมญาณ ๑

ไม่เห็นรูป

โสขมมญาณอื่น

ที่ยิ่งกว่าหรือประณีตกว่ารูปโสขมมญาณนั้น และไม่ปรารภนา

รูปโสขมมญาณอย่างอื่นที่ยิ่งกว่าหรือประณีตกว่ารูป

โสขมมญาณนั้น

๒.เป็นผู้ประกอบด้วยเวทนาโสขมมญาณ ไม่เห็นญาณอื่นที่
ยิ่งกว่าหรือ ประณีตกว่าเวทนาโสขมมญาณนั้น และไม่ปรารภนา
เวทนาโสขมม-ญาณอย่างอื่นที่ยิ่งกว่าหรือประณีตกว่าเวทนา
โสขมมญาณนั้น

๓.เป็นผู้ประกอบด้วยสัญญาโสขมมญาณ ไม่เห็นญาณอื่นที่
ยิ่งกว่าหรือ ประณีตกว่าสัญญาโสขมมญาณนั้น และไม่ปรารภนา
สัญญาโสขมม-ญาณอย่างอื่นที่ยิ่งกว่าหรือประณีตกว่าสัญญา
โสขมมญาณนั้น

๔.เป็นผู้ประกอบด้วยสังขารโสขมมญาณ ไม่เห็นสังขาร
โสขมมญาณอื่น ที่ยิ่งกว่าหรือประณีตกว่าสังขารโสขมมญาณนั้น
และไม่ปรารภนาสังขารโสขมมญาณอย่างอื่นที่ยิ่งกว่าหรือประณีต
กว่าสังขารโสขมม-

ญาณนั้น

ภิกษุทั้งหลาย โสขมมญาณ ๔ ประการนี้แล

ภิกษุใดรู้ความละเอียดแห่งรูปชั้น

รู้แดนเกิดแห่งเวทนาชั้น

รู้เหตุเกิดและที่ดับแห่งสัญญาชั้น

รู้สังขารชั้นโดยความเป็นของไม่เที่ยง

เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

ภิกษุนั้นแลเห็นชอบ สงบ

ยินดีในสันติบาท ชนมารพร้อมทั้งเสนามาร

ธำรงร่างกายชาติสุดท้ายไว้

โสขมมสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปฐมอคตีสสูตร

ว่าด้วยอคติ สูตรที่ ๑

[๑๗] ภิกษุทั้งหลาย การถึงอคติ (ความลำเอียง) ๔ ประการ
นี้

การถึงอคติ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

บุคคลย่อมถึง

๑. จันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ) ๒. โทสาคติ (ลำเอียง
เพราะชัง)

๓. โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง) ๔. ภยาคติ (ลำเอียงเพราะ
กลัว)

ภิกษุทั้งหลาย การถึงอคติ ๔ ประการนี้แล

บุคคลใดละเมิดความชอบธรรม

เพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ
ยศของบุคคลนั้นย่อมเสื่อม
ดุจดวงจันทร์ข้างแรมฉะนั้น

ปฐมอคตีสูตที่ ๗ จบ

๘. ทุตียอคตีสูต

ว่าด้วยอคติ สุตที่ ๒

[๑๘] ภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคติ ๔ ประการนี้
การไม่ถึงอคติ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
บุคคลย่อมไม่ถึง

๑. ฉันทาคติ ๒. โทสาคติ

๓. โมหาคติ ๔. ภยาคติ

ภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคติ ๔ ประการนี้แล
บุคคลใดไม่ละเมิดความชอบธรรม

เพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ
ยศของบุคคลนั้นย่อมบริบูรณ์
ดุจดวงจันทร์ข้างขึ้นฉะนั้น

ทุตียอคตีสูตที่ ๘ จบ

๙. ตุตียอคตีสูต

ว่าด้วยอคติ สุตที่ ๓

[๑๙] ภิกษุทั้งหลาย การถึงอคติ ๔ ประการนี้
การถึงอคติ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
บุคคลย่อมถึง

๑. ฉันทาคติ ๒. โทสาคติ

๓. โมหาคติ ๔. ภยาคติ

ภิกษุทั้งหลาย การถึงอคติ ๔ ประการนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคติ ๔ ประการนี้

การไม่ถึงอคติ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

บุคคลย่อมไม่ถึง

๑. ฉันทาคติ ๒. โทสาคติ

๓. โมหาคติ ๔. ภยาคติ

ภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคติ ๔ ประการนี้แล

บุคคลใดละเมิดความชอบธรรม

เพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ

ยศของบุคคลนั้นย่อมเสื่อม
ดุจดวงจันทร์ข้างแรมฉะนั้น
ส่วนบุคคลใดไม่ละเมิดความชอบธรรม
เพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยากติ
ยศของบุคคลนั้นย่อมบริบูรณ์
ดุจดวงจันทร์ข้างขึ้นฉะนั้น
ตติยออกคตีสสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ภัตตทุทเทสกสูตร๑

ว่าด้วยพระภัตตทุทเทสกะเลวและดี

[๒๐] ภิกษุทั้งหลาย พระภัตตทุทเทสกะ๒ผู้ประกอบด้วยธรรม
๔ ประการ ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนนกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

พระภัตตทุทเทสกะยอมถึง

๑. ฉันทาคติ ๒. โทสาคติ

๓. โมหาคติ ๔. ภยากติ

ภิกษุทั้งหลาย พระภัตตทุทเทสกะผู้ประกอบด้วยธรรม ๔
ประการนี้แลยอม

ดำรงอยู่ในนรกเหมือนนกนำไปฝังไว้

ภิกษุทั้งหลาย พระภัตตทุทเทสกะผู้ประกอบด้วยธรรม ๔
ประการยอมดำรงอยู่ในสวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐาน
ไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

พระภัตตทุทเทสกะยอมไม่ถึง

๑. ฉันทาคติ ๒. โทสาคติ

๓. โมหาคติ ๔. ภยากติ

ภิกษุทั้งหลาย พระภัตตทุทเทสกะผู้ประกอบด้วยธรรม ๔
ประการนี้แลยอม ดำรงอยู่ในสวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไป
ประดิษฐานไว้

ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งผู้ไม่สำรวมในกามทั้งหลาย

ไม่ประกอบด้วยธรรม ไม่เคารพธรรม ถึงอกติ

เพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยากติ

บุคคลเช่นนี้ เราเรียกว่าผู้เป็นขยะในบริษัท

สมณะผู้รู้กล่าวไว้แล้วอย่างนี้แล

เพราะเหตุนี้แล บุคคลผู้ดำรงอยู่ในธรรม

ไม่ทำบาป ไม่ถึงอคติ
เพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ
เป็นสัตบุรุษที่นำสรรเสริญ
บุคคลเช่นนี้ เราเรียกว่าผู้ผุดผ่องในบริษัท
สมณะผู้รู้กล่าวไว้แล้วอย่างนี้แล
ภัตตทุตเทสกสูตรที่ ๑๐ จบ
จรรवरคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ
๑. จรสูตร ๒. สีสสูตร
๓. ปธานสูตร ๔. สังวรสูตร
๕. ปัญญัติติสูตร ๖. โสขมมสูตร
๗. ปฐมอคติสูตร ๘. ทุตติยอคติสูตร
๙. ตติยอคติสูตร ๑๐. ภัตตทุตเทสกสูตร

๓. อรุเวลวรรค
หมวดว่าด้วยพุทธรกิจในตำบลอรุเวลา
๑. ปฐมอรุเวลสูตร
ว่าด้วยพุทธรกิจในตำบลอรุเวลา สูตรที่ ๑

[๒๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

ในสมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อาราม
ของอนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระ
ภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย มาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่า
นั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาค จึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า
“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อแรกตรัสรู้ เราอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธ ใกล้
ฝั่งแม่น้ำ

เนรัญชรา ตำบลอรุเวลา เรานั้นหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ได้เกิด
ความรำพึงขึ้นมาอย่างนี้ว่า “บุคคลผู้ไม่เคารพ ไม่ยำเกรง ย่อมอยู่
เป็นทุกข์ เราพึงสักการะ เคารพ อาศัยสมณะหรือพราหมณ์คนไหน
หนอแลอยู่” ดังนี้

เรานั้นได้มีความดำริว่า “เราพึงสักการะ เคารพ อาศัยสมณะ
หรือพราหมณ์อื่น อยู่เพื่อความบริบูรณ์แห่งศีลชั้นที่ซึ่งไม่บริบูรณ์
แต่เราไม่เห็นสมณะหรือพราหมณ์อื่นในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มาร
โลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้ง สมณพราหมณ์ เทวดา และ
มนุษย์ที่มีศีลสมบูรณ์กว่าเรา ที่เราจะพึงสักการะ เคารพ อาศัยอยู่

เราพึงสักการะ เคารพ อาศัยสมณะหรือพราหมณ์อื่นอยู่ เพื่อ
ความบริบูรณ์แห่งสมาธิขั้นที่ยังไม่บริบูรณ์ ฯลฯ

เราพึงสักการะ เคารพ อาศัยสมณะหรือพราหมณ์อื่นอยู่ เพื่อ
ความบริบูรณ์แห่งปัญญาขั้นที่ยังไม่บริบูรณ์ ฯลฯ

เราพึงสักการะ เคารพ อาศัยสมณะหรือพราหมณ์อื่นอยู่ เพื่อ
ความบริบูรณ์แห่งวิมุตติขั้นที่ยังไม่บริบูรณ์ แต่เราไม่เห็นสมณะ
หรือพราหมณ์อื่นในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก
และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ที่มีวิมุตติ
สมบูรณ์กว่าเรา ที่เราจะพึงสักการะ เคารพ อาศัยอยู่”

เรานั้นได้มีความดำริว่า “ทางที่ดี เราควรจะสักการะ เคารพ
อาศัยธรรมที่เรา ตรัสรู้แล้วนั้นแลอยู่”

ครั้งนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหมกำหนดรู้ความรำพึงด้วยใจ
หายตัวจากพรหม- โลกมาปรากฏต่อหน้าเราเปรียบเหมือนบุรุษมี
กำลังเหยียดแขนออกหรือคู่แขนเข้าจะนั้น ครั้นแล้วท้าวเธอห่มผ้า
เจวียงป่าข้างหนึ่ง คูกเขาด้านขวา ลงบนแผ่นดิน ประนมมือมาทาง
เรา ได้กล่าวกับเราดังนี้ว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เรื่องนี้เป็นอย่าง
นี้ ข้าแต่ พระสฤต เรื่องนี้เป็นอย่างนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มี
พระภาคอรหันตสัมมา-สัมพุทธเจ้าในอดีตทรงสักการะ เคารพ
อาศัยธรรมอยู่ พระผู้มีพระภาคอรหันต-สัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต
จักสักการะ เคารพ อาศัยธรรมอยู่ แม้พระผู้มีพระภาค อรหันต
สัมมาสัมพุทธเจ้าในปัจจุบันก็ของสักการะ เคารพ อาศัยธรรมอยู่
เถิด”

ท้าวสหัมบดีพรหมได้กล่าวคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีต

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต

และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในปัจจุบัน

ผู้ขจัดความโศกของสัตว์เป็นจำนวนมากให้พินาศไป

ทุกพระองค์ล้วนเคารพพระสัทธรรมอยู่

นี้เป็นธรรมดาของพระพุทธานุเจ้าทั้งหลาย

เพราะเหตุนั้นแล กุลบุตรผู้ใฝ่ประโยชน์

มุ่งหวังความเป็นใหญ่

ระลึกถึงคำสอนของพระพุทธานุเจ้าทั้งหลาย

พึงเคารพพระสัทธรรม”

ภิกษุทั้งหลาย ท้าวสหัมบดีพรหมครั้งกล่าวคาถาประพันธ์นี้
แล้วจึงไหว้เรา ทำ ประทักขณแล้วหายไปในที่นั้นเอง ภิกษุ

ทั้งหลาย การที่เราทราบการเชื่อเชิญของพรหม และสักการะ
เคารพ อาศัยธรรมที่เราตรัสรู้แล้วนั้นแลอยู่ เป็นการสมควรแก่เรา
แต่เมื่อใดสงฆ์ประกอบด้วยความเป็นใหญ่๑ เมื่อนั้นเราก็มีความ
เคารพในสงฆ์”

ปฐมอุรวลสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุตติยอุรวลสูตร

ว่าด้วยพุทธกิจในตำบลอุรวเวลา สูตรที่ ๒

[๒๒] “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อแรกตรัสรู้ เราอาศัยอยู่ที่ต้นอชปาล
นิโครธ ใกล้

ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรวเวลา ครั้นนั้นแล พราหมณ์
จำนวนมากเป็นผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัย เข้ามาหาเรา
ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกัน
แล้วนั้น ณ ที่สมควร๑ ได้กล่าวกับเราดังนี้ว่า “ท่านพระโคตม พวก
ข้าพเจ้าได้ทราบมาว่า พระสมณโคตมไม่ถือวาท ไม่ลู่รับพวก
พราหมณ์ผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัย หรือไม่เชื่อเชิญให้
หนึ่ง ท่านพระโคตม เรื่องที่พวกข้าพเจ้าได้ทราบมานั้นจริงทีเดียว
เพราะท่านพระโคตมไม่ถือวาท ไม่ลู่รับพวก พราหมณ์ผู้แก่ ผู้
เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัย หรือไม่เชื่อเชิญให้หนึ่ง การที่ท่าน
พระโคตมทำเช่นนั้นไม่สมควรเลย”

เรานั้นได้มีความดำริว่า “ท่านเหล่านี้ไม่รู้จักเถระหรือธรรมที่
ทำให้เป็นเถระ” ถึงแม้นับแต่เกิดมา บุคคลจะเป็นคนแก่มีอายุ ๘๐
ปี ๙๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปี แต่เขา พูดไม่ถูกเวลา พูดคำไม่จริง พูดไม่อิง
ประโยชน์ พูดไม่อิงธรรม พูดไม่อิงวินัย พูดคำไม่มีหลักฐาน ไม่มีที่
อ้างอิง ไม่มีที่กำหนด ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ เหมาะแก่เวลา
เขาย่อมถึงการนับว่า “เป็นเถระผู้โง่เขลา” โดยแท้

ถึงแม้ว่าจะเป็เด็ก ยังเป็นหนุ่มรุ่นเยาว์ มีผมดำสนิท
ประกอบด้วยความเป็นหนุ่มแน่นอยู่ในปฐมวัย แต่เขาพูดถูกเวลา
พูดคำจริง พูดอิงประโยชน์ พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูดคำมี
หลักฐาน มีที่อ้างอิง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์

เหมาะแก่เวลา เขาย่อมถึงการนับว่า “เป็นเถระ๒ผู้ฉลาด”
โดยแท้

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่ทำให้เป็นเถระ ๔ ประการนี้
ธรรมที่ทำให้เป็นเถระ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑.เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรอยู่ มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

๒.เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สังสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังมากซึ่งธรรมทั้งหลายที่มี ความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิบริบูรณ์ครบถ้วน ทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ชื่นใจ เหน่งตลอดดีด้วยทิวลิล

๓.เป็นผู้ได้ฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง๒ ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก

๔.ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่ทำให้เป็นเถระ ๔ ประการนี้แล”

บุคคลผู้มีจิตฟุ้งซ่าน

มีความดำริไม่มั่นคงเหมือนมฤค

ยินดีในอสังฆธรรม กล่าวคำไร้สาระเป็นอันมาก

มีความเห็นต่ำทราม ไม่มีความเอื้อเฟื้อ

ย่อมห่างไกลจากความเป็นผู้มั่นคง

ส่วนบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยศีล

มีสุตะ มีปฏิภาณ ประกอบอยู่ในธรรมที่มั่นคง

ย่อมเห็นแจ้งอรรถแห่งอริยสัจด้วยมรรคปัญญา

ถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง๓ ไม่มีกิเลสเกาะยึดไว้

มีปฏิภาณ ละความเกิดและความตายได้แล้ว

เพียบพร้อมด้วยพรหมจรรย์

เราเรียกภิกษุผู้ไม่มีอาสวะว่า “เถระ”

เราเรียกภิกษุนั้นว่า “เถระ” เพราะสิ้นอาสวะทั้งหลาย

ทุติยอุรุเวลสูตรที่ ๒ จบ

๓. โลกสูตร

ว่าด้วยโลก

[๒๓] ภิกษุทั้งหลาย โลก๑ตถาคตตรัสรู้๒แล้ว ตถาคตพราภจากโลก ตถาคต ตรัสรู้เหตุเกิดแห่งโลก ตถาคตละเหตุเกิดแห่งโลกแล้ว ตถาคตตรัสรู้ความดับแห่ง

โลก ตถาคตทำให้ประจักษ์ซึ่งความดับแห่งโลก ตถาคตตรัสรู้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งโลก ตถาคตบำเพ็ญข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งโลกแล้ว

เพราะตถาคตตรัสรูปร่างที่ได้เห็น๓ เสียงที่ได้ฟัง๔ อารมณ์ที่ได้ทราบ๕ ธรรมารมณ์ ที่รู้แจ้ง๖ ที่ชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้ง

สมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ถึง แสวงหา ตรองตามด้วยใจทั้งหมด ฉะนั้น ชาวโลกจึงเรียกว่า “ตถาคต”

เพราะตถาคตตรัสรู้ในราตรีใด ปรินิพพานในราตรีใด ในระหว่างนี้ยอมภาษิตกล่าว แสดงออกซึ่งคำใด คำนั้นทั้งหมดเป็นจริงอย่างนั้นแล ไม่เป็นอย่างอื่น ฉะนั้น ชาวโลกจึงเรียกว่า “ตถาคต”

เพราะตถาคตกล่าวอย่างใด ก็ทำอย่างนั้น ทำอย่างใด ก็กล่าวอย่างนั้น ฉะนั้น ชาวโลกจึงเรียกว่า “ตถาคต”

เพราะตถาคตเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครข่มเหงได้ เห็นถ่องแท้แผ่อาณาไปในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ฉะนั้น ชาวโลกจึงเรียกว่า “ตถาคต”๑

บุคคลใดรู้แจ้งโลกทั้งปวง

ตามความเป็นจริงทั้งหมด

พราจากโลกทั้งปวง

ไม่มีกิเลสสั่งสมอยู่ในโลกทั้งปวง

บุคคลนั้นแลครอบงำอารมณ์ได้ทั้งหมด

เป็นนักปราชญ์ ปลดเปลื้องกิเลสที่ร้อยรัดได้ทั้งหมด

บรรลุนิพพานที่มีความสงบอย่างยิ่ง

ไม่มีภัยแต่ที่ไหน

บุคคลนี้สิ้นอาสวะ เป็นพุทธะ๒

ไม่มีทุกข์ ตัดความสงสัยได้

บรรลุความสิ้นกรรมทั้งปวง

หลุดพ้นเพราะสิ้นอุปธิกิเลส

บุคคลนั้นเป็นผู้มีโชค ตรัสรู้

เปรียบเหมือนราชสีห์ที่ยอดเยี่ยม

ประกาศพรหมจักรแก่โลกพร้อมทั้งเทวโลก

เพราะเหตุนั้น เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ที่ถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ๓ มาประชุมกัน

นมัสการพระองค์ผู้ยิ่งใหญ่ ทรงแก้วัฏล้า

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายนมัสการพระพุทธเจ้านั้น

ผู้ยิ่งใหญ่ ทรงแก้วัฏล้าด้วยการสรรเสริญว่า

เป็นผู้ฝึกคนที่ประเสริฐสุดในหมู่ผู้ฝึกคนทั้งหลาย
เป็นถาพีผู้สงบกว่าผู้สงบทั้งหลาย
เป็นผู้หลุดพ้นที่ยอดเยี่ยมกว่าผู้หลุดพ้นทั้งหลาย
เป็นผู้ข้ามพ้นที่ประเสริฐกว่าผู้ข้ามพ้นทั้งหลาย
ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก
ไม่มีบุคคลที่เปรียบเทียบกับพระองค์ได้

โลกสูตรที่ ๓ จบ

๔. กาฬการามสูตร

ว่าด้วยพุทธรกกิจในกาฬการาม

[๒๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กาฬการาม
เขตเมืองสาเกต

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัส
ว่า ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึง
ได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย รูปที่ได้เห็น เสียงที่ได้ฟัง อารมณ์ที่ได้ทราบ
ธรรมารมณ์ที่รู้แจ้ง ที่ชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหม
โลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ถึง
แสวงหา ตรองตามด้วยใจนั้นเรารู้

รูปที่ได้เห็น เสียงที่ได้ฟัง อารมณ์ที่ได้ทราบ ธรรมารมณ์ที่รู้
แจ้งที่ชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์
พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ถึง แสวงหา ตรองตาม
ด้วยใจนั้นเรารู้แล้ว ตถาคตรู้แจ้งรูปที่ได้เห็นเป็นต้นนั้น อารมณ์ใด
นั้นไม่ปรากฏในตถาคต

รูปที่ได้เห็น เสียงที่ได้ฟัง อารมณ์ที่ได้ทราบ ธรรมารมณ์ที่รู้
แจ้ง ที่ชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์
พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ถึง แสวงหา ตรองตาม
ด้วยใจนั้นเรากล่าวว่า “ไม่รู้” คำนั้นของเราพึงเป็นคำเท็จ

รูปที่ได้เห็น เสียงที่ได้ฟัง อารมณ์ที่ได้ทราบ ธรรมารมณ์ที่รู้
แจ้ง ฯลฯ นั้นเราพึงกล่าวว่า “ทั้งรู้และไม่รู้” แม้คำนั้นพึงเป็นคำเท็จ
เช่นเดียวกัน

รูปที่ได้เห็น เสียงที่ได้ฟัง อารมณ์ที่ได้ทราบ ธรรมารมณ์ที่รู้
แจ้ง ฯลฯ นั้นเราพึงกล่าวว่า “รู้ก็มีไข ไม่รู้ก็มีไข” คำนั้นพึงเป็นโทษ
แก่เรา

ตถาคตเห็นรูปที่ควรเห็นแล้ว แต่ไม่สำคัญว่าได้เห็น ไม่สำคัญว่าไม่ได้เห็น ไม่สำคัญว่าต้องได้เห็น ไม่สำคัญว่าเป็นผู้เห็น ฟังเสียงที่ควรฟังแล้ว แต่ไม่สำคัญว่า ได้ฟัง ไม่สำคัญว่าไม่ได้ฟัง ไม่สำคัญว่าต้องได้ฟัง ไม่สำคัญว่าเป็นผู้ฟัง ทราบอารมณ์ ที่ควรทราบแล้ว แต่ไม่สำคัญว่าได้ทราบ ไม่สำคัญว่าไม่ได้ทราบ ไม่สำคัญว่าต้องได้ทราบ ไม่สำคัญว่าเป็นผู้ทราบ รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่ควรรู้แจ้งแล้ว แต่ไม่สำคัญว่า ได้รู้แจ้ง ไม่สำคัญว่าไม่ได้รู้แจ้ง ไม่สำคัญว่าต้องได้รู้แจ้ง ไม่สำคัญว่าเป็นผู้รู้แจ้ง

ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นผู้คงที่เช่นนั้นแลในรูปที่ได้เห็น เสียงที่ได้ฟัง อารมณ์ที่ได้ทราบ ธรรมารมณ์ที่รู้แจ้ง เรากล่าวว่า “บุคคลอื่นผู้คงที่ดียิ่งกว่าหรือประณีตกว่าตถาคตผู้คงที่นั้น ไม่มี”

รูปที่ได้เห็น เสียงที่ได้ฟัง อารมณ์ที่ได้ทราบ

ที่คนเหล่าอื่นหมกมุ่นแล้ว สำคัญกันว่าจริง

ตถาคตเป็นผู้คงที่ในรูปเป็นต้นเหล่านั้น

ที่สำรวมระวังดีแล้วด้วยพระองค์เอง

ไม่ปักใจเชื่อว่าจริงหรือเท็จ

เราเห็นลูกศรคือทิวณินีก่อนแล้ว

จึงรู้เห็นลูกศรคือทิวณินั้น

ที่หมุสัตว์หมกมุ่นแล้ว ช้องอยู่อย่างนั้น

แต่ตถาคตทั้งหลายไม่มีความหมกมุ่น

กาฬการามสูตรที่ ๔ จบ

๕. พรหมจริยสูตร

ว่าด้วยการประพฤติพรหมจรรย์

[๒๕] ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตประพฤติพรหมจรรย์นี้มิใช่เพื่อจะลงคน มิใช่เพื่อเกลี้ยกล่อมคน มิใช่เพื่ออาณิสงส์คือลาภสักการะ และชื่อเสียง มิใช่เพื่อ

อาณิสงส์คือการอวดอ้างวาตะ มิใช่เพื่อให้คนรู้ว่า “คนจงรู้จักเราด้วยอาการอย่างนี้” แท้จริง ตถาคตประพฤติพรหมจรรย์นี้เพื่อสำรวมระวัง เพื่อละ เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับทุกข์

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น

ได้ทรงแสดงพรหมจรรย์

ปราศจากความยึดมั่นถือมั่นแต่โบราณ

ทำให้สัตว์ถึงพระนิพพานเพื่อสำรวมระวัง เพื่อละ

หนทางนี้ท่านผู้ใหญ่

ผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ดำเนินไปตามแล้ว

อนึ่ง เหล่าชนผู้ปฏิบัติตามแนวทาง
ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว
ชื่อว่าทำตามคำสั่งสอนของพระศาสดา
จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

พรหมจริยสูตรที่ ๕ จบ

๖. กุหสูตร

ว่าด้วยภิกษุผู้หลอกลวง

[๒๖] ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดหลอกลวง กระด้าง ประจบ
ชอบวางท่า อวดดี มีจิตไม่ตั้งมั่น ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่าไม่ใช่ผู้นับถือ
เรา ห่างไกลจากธรรมวินัยนี้ และยอมไม่ถึงความเจริญงอกงาม
ไพบูลย์ในธรรมวินัยนี้ ส่วนภิกษุเหล่าใดไม่หลอกลวง ไม่ประจบ
เป็นนักปราชญ์ ไม่กระด้าง มีจิตตั้งมั่น ภิกษุเหล่านั้นแลชื่อว่า

ผู้นับถือเรา ไม่ห่างไกลจากธรรมวินัยนี้ และถึงความเจริญ
งอกงามไพบูลย์ใน

ธรรมวินัยนี้

พวกภิกษุผู้หลอกลวง กระด้าง

ประจบ ชอบวางท่า อวดดี

และมีจิตไม่ตั้งมั่น ยอมไม่ถึงความเจริญงอกงามในธรรม

ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้ว

ส่วนภิกษุที่ไม่หลอกลวง ไม่ประจบ

เป็นนักปราชญ์ ไม่กระด้าง

และมีจิตตั้งมั่นดี ยอมถึงความเจริญงอกงามในธรรม

ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้ว

กุหสูตรที่ ๖ จบ

๗. สันตญลีสสูตร

ว่าด้วยความสันโดษด้วยปัจจัย ๔

[๒๗] ภิกษุทั้งหลาย ปัจจัย ๔ อย่างนี้มีค่าน้อย หาได้ง่าย
และไม่มีโทษ

ปัจจัย ๔ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. บรรดาจีวร บังสุกุลจีวร(ผ้าที่ได้มาจากกองฝุ่น) มีค่าน้อย
หาได้ง่าย และไม่มีโทษ

๒. บรรดาโภชนะ ปิณฑยาโลปโภชนะ (โภชนะคือคำข้าวที่
ได้มาด้วย

กำลังปลีแข้ง) มีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ

๓. บรรดาเสนาสนะ รุกขมูลเสนาสนะ (อยู่อาศัยโคนไม้) มีค่าน้อย

หาได้ง่าย และไม่มีโทษ

๔. บรรดาการรักษาโรค ปุติมุตตเภสัช (ยาตองน้ำมูตรเน่า) มีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ

ปัจจัย ๔ อย่างนี้แลมีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ

ภิกษุทั้งหลาย เพราะภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยปัจจัยที่มีค่าน้อย และหาได้ง่าย นี้เราจึงกล่าวว่า “เป็นองค์ประกอบแห่งความเป็นสมณะอย่างหนึ่ง” ของภิกษุนั้น

จิตของภิกษุผู้สันโดษด้วยปัจจัย

ที่มีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ

ย่อมไม่มีความคับแค้น ไม่ติดขัดทั่วทิศ

เพราะปรารภจิวร โภชนะ เสนาสนะ และยารักษาโรค

และธรรมที่เหมาะสมแก่ความเป็นสมณะ

ที่ภิกษุนั้นกล่าวไว้แล้ว

อันภิกษุผู้สันโดษ ไม่ประมาท บรรลุแล้ว

สันตฎฐีสสูตรที่ ๗ จบ

๘. อริยวงศ์สูตร

ว่าด้วยอริยวงศ์

[๒๘] ภิกษุทั้งหลาย อริยวงศ์ ๔ ประการนี้รู้กันว่าล้าเลิศ รู้กันมานาน รู้กัน ว่าเป็นอริยวงศ์ เป็นของเก่า ไม่ถูกกลบล้างแล้ว ไม่เคยถูกกลบล้าง ไม่ถูกกลบล้าง จักไม่ถูกกลบล้าง ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้คัดค้าน

อริยวงศ์ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สันโดษ๒ด้วยจิวรตามแต่จะได้นั้น กล่าวสรรเสริญความสันโดษด้วยจิวร ตามแต่จะได้นั้น ไม่แสวงหาอันไม่สมควรเพราะจิวรเป็นเหตุ ไม่ได้จิวร

ก็ไม่กระวนกระวาย ครั้นได้แล้วก็ไม่ได้ติดใจ ไม่หมกมุ่น ไม่ลุ่มหลง มองเห็นโทษ๓ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใส่อยอยอยู่ และไม่ยกตน ข่มผู้อื่นเพราะความสันโดษด้วยจิวรตามแต่จะได้นั้น ภิกษุใดขยัน

ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคงในความสันโดษด้วยจิวรตามแต่จะได้นั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ ที่รู้กันว่าล้าเลิศ เป็นของเก่า

๒. สันโดษด้วยบิณฑบาตตามแต่จะได้อันใด กล่าวสรรเสริญความสันโดษ

ด้วยบิณฑบาตตามแต่จะได้อันใด ไม่แสวงหาอันไม่สมควรเพราะบิณฑบาต เป็นเหตุ ไม่ได้บิณฑบาตก็ไม่กระวนกระวาย ครั้นได้แล้วก็ไม่ติดใจ ไม่หมกมุ่น ไม่ลุ่มหลง มองเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก จันอยู่ และไม่ยกตนข่มผู้อื่นเพราะความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามแต่จะได้อันใดนั้น ภิกษุใดขยัน ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคง ในความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามแต่จะได้อันใด ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ที่รู้กันว่าล้ำเลิศ เป็นของเก่า

๓. สันโดษด้วยเสนาสนะตามแต่จะได้อันใด กล่าวสรรเสริญความสันโดษ

ด้วยเสนาสนะตามแต่จะได้อันใด ไม่แสวงหาอันไม่สมควรเพราะเสนาสนะ เป็นเหตุ ไม่ได้เสนาสนะก็ไม่กระวนกระวาย ครั้นได้แล้วก็ไม่ติดใจ ไม่หมกมุ่น ไม่ลุ่มหลง มองเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก ใ้สอยอยู่ และไม่ยกตนข่มผู้อื่นเพราะความสันโดษด้วยเสนาสนะตามแต่จะได้อันใดนั้น ภิกษุใดขยัน ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคงในความสันโดษด้วยเสนาสนะตามแต่จะได้อันใด ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ที่รู้กันว่าล้ำเลิศ เป็นของเก่า

๔. มีภาวนาเป็นที่รื่นรมย์ ยินดีในภาวนา มีปหานะ (การละ) เป็นที่

รื่นรมย์ ยินดีในปหานะ และไม่ยกตนข่มผู้อื่นเพราะความเป็นผู้มีภาวนาเป็นที่รื่นรมย์ ยินดีในภาวนา เพราะความเป็นผู้มีปหานะเป็นที่รื่นรมย์ ยินดีในปหานะนั้น ภิกษุใดขยัน ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคงในภาวนาและปหานะ ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์ที่รู้กันว่าล้ำเลิศ เป็นของเก่า

ภิกษุทั้งหลาย อริยวงศ์ ๔ ประการนี้แลรู้กันว่าล้ำเลิศ รู้กันมานาน รู้กันว่าเป็นอริยวงศ์ เป็นของเก่า ไม่ถูกลบล้างแล้ว ไม่เคยถูกลบล้าง ไม่ถูกลบล้าง จักไม่ถูกลบล้าง ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้คัดค้าน

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยอริยวงศ์ ๔ ประการนี้ แม้จะอยู่ในทิศ ตะวันออก ก็ครอบงำความไม่ยินดีได้ ความไม่ยินดีครอบงำเธอไม่ได้ แม้จะอยู่ในทิศตะวันตก ... แม้จะอยู่ในทิศเหนือ ... แม้จะอยู่ในทิศใต้ ก็ครอบงำความไม่ยินดีได้ ความไม่ยินดี

ครอบงำเธอไม่ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเธอเป็นนักปราชญ์
ชื่อว่า เป็นผู้ครอบงำความไม่ยินดีและความยินดีได้

ความไม่ยินดีครอบงำนักปราชญ์ได้ ไม่ได้

ความไม่ยินดีครอบงำนักปราชญ์ไม่ได้

แต่นักปราชญ์ครอบงำความไม่ยินดีได้

เพราะนักปราชญ์ชื่อว่าผู้ครอบงำความไม่ยินดี

ราคะหรือโทสะอะไร

จะปิดกั้นบุคคลผู้บรรเทาก็เลสแล้ว

ผู้ละกรรมทุกอย่างได้เด็ดขาด

ใครเล่าจะสามารถติเตียนเขา

ผู้เป็นเหมือนแท่งทองชมพูนุท

แม้เทวดาและมนุษย์ก็สรรเสริญเขา

ถึงพรหมก็สรรเสริญเขา

อริยวงศ์สูตรที่ ๘ จบ

๙. อัมมปทสูตร

ว่าด้วยธรรมบท

[๒๙] ภิกษุทั้งหลาย ธรรมบท ๒๔ ประการนี้ที่รู้กันว่าล้าเลิศ รู้
กันมานาน รู้กันว่าเป็นอริยวงศ์ เป็นของเก่า ไม่ถูกลบล้างแล้ว ไม่
เคยถูกลบล้าง ไม่ถูกลบล้าง จักไม่ถูกลบล้าง ไม่ถูกสมณพราหมณ์
ผู้รู้คัดค้าน

ธรรมบท ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อนภิชฌา (ความไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา) เป็นธรรมบท
ที่รู้กันว่าล้าเลิศ รู้กันมานาน รู้กันว่าเป็นอริยวงศ์ เป็นของเก่า ไม่ถูก
ลบล้างแล้ว ไม่เคยถูกลบล้าง ไม่ถูกลบล้าง จักไม่ถูกลบล้าง ไม่
ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้คัดค้าน

๒. อพยยาบาท (ความไม่คิดร้าย) เป็นธรรมบท ...

๓. สัมมาสติ (ความระลึกชอบ) เป็นธรรมบท ...

๔. สัมมาสมาธิ (ความตั้งจิตมั่นชอบ) เป็นธรรมบทที่รู้กันว่า
ล้าเลิศ รู้กันมานาน รู้กันว่าเป็นอริยวงศ์ เป็นของเก่า ไม่ถูกลบล้าง
แล้ว ไม่เคย ถูกลบล้าง ไม่ถูกลบล้าง จักไม่ถูกลบล้าง ไม่ถูกสมณ
พราหมณ์ผู้รู้คัดค้าน

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมบท ๔ ประการนี้แลที่รู้กันว่าล้าเลิศ รู้กัน
มานาน รู้กัน ว่าเป็นอริยวงศ์ เป็นของเก่า ไม่ถูกลบล้างแล้ว ไม่เคย
ถูกลบล้าง ไม่ถูกลบล้าง จักไม่ถูกลบล้าง ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้
คัดค้าน

บุคคลพึงเป็นผู้ไม่มีอภิขมาอยู่
มีจิตไม่พยาบาท มีสติ
มีจิตแน่วแน่ ตั้งมั่นต้อยู่ภายใน

ธัมมปทสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ปริพาชกสูตร

ว่าด้วยปริพาชก

[๓๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ เขตกรุง ราชคฤห์ สมัยนั้นแล ปริพาชกหลายท่านที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกัน อาศัยอยู่ใน

ปริพาชการาม ริมฝั่งแม่น้ำสปีปินี คือ อันนการปริพาชก วรร
ปริพาชก สกฤทหายี- ปริพาชก และปริพาชกท่านอื่น ๆ ที่มีชื่อเสียง
เป็นที่รู้จักกัน ครั้นในเวลาเย็น

พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้น๑ เข้าไปยังปริพา
ชการาม ริมฝั่งแม่น้ำสปีปินี ประทับนั่งบนพทุธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว
ได้ตรัสกับปริพาชกเหล่านั้นดังนี้ว่า

“ปริพาชกทั้งหลาย ธรรมบท ๔ ประการนี้ที่รู้กันว่าล้าเลิศ รู้
กันมานาน รู้กัน ว่าเป็นอริยวงศ์ เป็นของเก่า ไม่ถูกลบล้างแล้ว ไม่
เคยถูกลบล้าง ไม่ถูกลบล้าง

จักไม่ถูกลบล้าง ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้คัดค้าน

ธรรมบท ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อนภิขมาเป็นธรรมบทที่รู้กันว่าล้าเลิศ รู้กันมานาน รู้กัน
ว่าเป็น

อริยวงศ์ เป็นของเก่า ไม่ถูกลบล้างแล้ว ไม่เคยถูกลบล้าง ไม่
ถูกลบล้าง จักไม่ถูกลบล้าง ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้คัดค้าน

๒. อพยาบาทเป็นธรรมบท ฯลฯ

๓. สัมมาสติเป็นธรรมบท ฯลฯ

๔. สัมมาสมาธิเป็นธรรมบทที่รู้กันว่าล้าเลิศ รู้กันมานาน รู้กัน
ว่าเป็นอริยวงศ์ เป็นของเก่า ไม่ถูกลบล้างแล้ว ไม่เคยถูกลบล้าง
ไม่ถูก

ลบล้าง จักไม่ถูกลบล้าง ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้คัดค้าน

ปริพาชกทั้งหลาย ธรรมบท ๔ ประการนี้แลที่รู้กันว่าล้าเลิศ รู้
กันมานาน

รู้กันว่าเป็นอริยวงศ์ เป็นของเก่า ไม่ถูกลบล้างแล้ว ไม่เคยถูก
ลบล้าง ไม่ถูกลบล้าง

จักไม่ถูกลบล้าง ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้คัดค้าน

บุคคลใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “เร้าักบอกคีนอนภิชณาที่เป็น
ธรรมบทนั้นแล้ว บัญญัติบุคคลผู้มีภิชณา มีราคะแรงกล้าในกาม
ทั้งหลายว่าเป็นสมณะหรือพราหมณ” ในเรื่งนั้นเร้าฟังกล่าวกับ
บุคคลนั้นอย่างนี้ว่า “ผู้ที่ถูกบัญญัติว่าเป็นสมณะหรือพราหมณนั้น
จงมา จงกล่าว จงพูด เร้าักดูอานุภาพของเขา” เป็นไปไม่ได้เลย
ที่บุคคลนั้นจักบอกคีนอนภิชณาที่เป็นธรรมบทแล้ว บัญญัติบุคคล
ผู้มีภิชณา มีราคะ แรงกล้าในกามทั้งหลายว่าเป็นสมณะหรือ
พราหมณ

บุคคลใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “เร้าักบอกคีนอพยาบาทที่เป็น
ธรรมบทนั้นแล้วบัญญัติบุคคลผู้มีจิตพยาบาท มีความดำริแห่งจิต
ชั่วร้ายว่าเป็นสมณะหรือพราหมณ” ในเรื่งนั้นเร้าฟังกล่าวกับ
บุคคลนั้นอย่างนี้ว่า “ผู้ที่ถูกบัญญัติว่าเป็นสมณะหรือพราหมณนั้น
จงมา จงกล่าว จงพูด เร้าักดูอานุภาพของเขา” เป็นไปไม่ได้เลย
ที่บุคคลนั้นจักบอกคีนอพยาบาทที่เป็นธรรมบทแล้ว บัญญัติบุคคล
ผู้มีจิตพยาบาท มีความดำริแห่งจิตชั่วร้ายว่าเป็นสมณะหรือ
พราหมณ

บุคคลใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “เร้าักบอกคีนสัมมาสติที่เป็น
ธรรมบทนั้นแล้ว บัญญัติบุคคลผู้หลงลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะว่าเป็น
สมณะหรือพราหมณ” ในเรื่งนั้นเร้าฟังกล่าวกับบุคคลนั้นอย่างนี้
ว่า “ผู้ที่ถูกบัญญัติว่าเป็นสมณะหรือพราหมณนั้น จงมา จงกล่าว
จงพูด เร้าักดูอานุภาพของเขา” เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลนั้นจัก
บอกคีนสัมมาสติที่เป็นธรรมบทแล้ว บัญญัติบุคคลผู้มีสติหลงลืม
ไม่มีสัมปชัญญะว่าเป็นสมณะหรือพราหมณ

บุคคลใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “เร้าักบอกคีนสัมมาสมาธิที่เป็น
ธรรมบทนั้นแล้ว บัญญัติบุคคลผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิตกวัดแกว่ง
ว่าเป็นสมณะหรือพราหมณ” ในเรื่ง นั้นเร้าฟังกล่าวกับบุคคลนั้น
อย่างนี้ว่า “ผู้ที่ถูกบัญญัติว่าเป็นสมณะหรือพราหมณ

นั้นจงมา จงกล่าว จงพูด เร้าักดูอานุภาพของเขา” เป็นไป
ไม่ได้เลยที่บุคคลนั้นจักบอกคีนสัมมาสมาธิที่จัดเป็นธรรมบทแล้ว
บัญญัติบุคคลผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิต

กวัดแกว่งว่าเป็นสมณะหรือพราหมณ

บุคคลใดสำคัญธรรมบท ๔ ประการนี้ว่าควรตีเตียน ควร
คัดค่าน บุคคลนั้น ย่อมได้รับฐานะ๑ ๔ ประการ พร้อมทั้งเหตุ
คล้อยตามวาทะไม่ชอบธรรม ที่น่าตีเตียน ในปัจจุบัน

ฐานะ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.ถ้าติเตียน คัดค้านอนภิชณาที่จัดเป็นธรรมบท ก็ถือว่าเป็น
ผู้บูชาสรรเสริญสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีภิชณา มีราคาแรงกล้าใน
กามทั้งหลาย

๒.ถ้าติเตียน คัดค้านอพยายามที่จัดเป็นธรรมบท ก็ถือว่าเป็น
ผู้บูชาสรรเสริญสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีจิตพยายาม มีความดำริ
แห่งจิตชั่วร้าย

๓.ถ้าติเตียน คัดค้านสัมมาสติที่จัดเป็นธรรมบท ก็ถือว่าเป็นผู้
บูชาสรรเสริญสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีสติหลงลืม ไม่มีสัมปชัญญะ

๔.ถ้าติเตียน คัดค้านสัมมาสมาธิที่จัดเป็นธรรมบท ก็ถือว่าเป็น
ผู้บูชาสรรเสริญสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิต
กวัดแกว่ง

บุคคลใดสำคัญธรรมบท ๔ ประการนี้ว่าควรติเตียน ควร
คัดค้าน บุคคลนั้น ย่อมได้รับฐานะ ๔ ประการพร้อมทั้งเหตุคล้อย
ตามวาทะไม่ชอบธรรม ที่นาคติเตียน ในปัจจุบัน ปริพาชกชื่อวสสะ
และภิกษุอยู่ ในอุกกลชนบท เป็นอเหตุกวาทะ๑ อกริยาวาทะ๒
นัตถิกวาทะ๓ สำคัญธรรมบท ๔ ประการนี้ว่าไม่ควรติเตียน ไม่ควร
คัดค้าน ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะกลัวการนินทา การกระทบ
กระทั่ง และการกล่าวให้ร้าย”

บุคคลผู้ไม่พยายาม

มีสติทุกเมื่อ มีจิตตั้งมั่นดีภายใน

ผู้ศึกษาในธรรมเป็นเครื่องกำจัดอภิชณา

เราเรียกว่า ผู้ไม่ประมาท

ปริพาชกสูตรที่ ๑๐ จบ

อุรุเวลวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑.ปฐมอุรุเวลสูตร๒.ทุติยอุรุเวลสูตร

๓.โลกสูตร๔.กาฬการามสูตร

๕.พรหมจริยสูตร๖.กุหสูตร

๗.สันตญลีสสูตร๘.อริยวังสสูตร

๙.ธัมมปทสูตร๑๐.ปริพาชกสูตร

๔. จักกวรรค

หมวดว่าด้วยจักร

๑. จักกสูตร

ว่าด้วยจักร ๔ ประการ

[๓๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย จักร ๑ ๔ ประการนี้เป็นเหตุให้ เทวดาและมนุษย์ผู้ประกอบแล้วเป็นไปได้ และถึงความเป็นใหญ่ ความไพบูลย์ในภคะทั้งหลายต่อกาลไม่นานนัก

จักร ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.ปฏีรูปเทสวาสะ (การอยู่ในถิ่นที่ดี)

๒.สัปปริสุปัสสยะ (การสมาคมกับสัตบุรุษ)

๓.อัตตสัมมาปณิธิ (การตั้งตนไว้ชอบ)

๔.ปพเพกตปญญตา (ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว)

จักร ๔ ประการนี้แลเป็นเหตุให้เทวดาและมนุษย์ผู้ประกอบแล้วเป็นไปได้ และ ถึงความเป็นใหญ่ ความไพบูลย์ในภคะทั้งหลายต่อกาลไม่นานนัก

ข้าวเปลือก ทรัพย์ ยศ ชื่อเสียง

และความสุขย่อมหลังไหลมาสู่รชน

ผู้อยู่ในถิ่นที่ดี ผูกไมตรีกับอริยชน

สมบูรณ์ด้วยการตั้งตนไว้ชอบ ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว

จักกสูตรที่ ๑ จบ

๒. สังคหสูตร

ว่าด้วยสังคหวัตถุ

[๓๒] ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) ๔ ประการนี้

สังคหวัตถุ ๔ ประการ ๑ อะไรบ้าง คือ

๑. ทาน (การให้)

๒. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก)

๓. อุตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)

๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)

ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล

ทาน เปยยวัชชะ อุตถจริยาในโลกนี้

และสมานัตตตาในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร

สังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก

เหมือนลิมสลักที่ยึดคุมรถซึ่งแล่นไปไว้ได้ฉะนั้น

ถ้าไม่พึงมีธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดา

ก็ไม่พึงได้การนับถือหรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุ

แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหธรรมเหล่านี้

ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความเป็นใหญ่

และเป็นผู้นาสรรเสริญ

สังคหสูตรที่ ๒ จบ

๓. สีนสูตร

ว่าด้วยพญาราชสีห์

[๓๓] ภิกษุทั้งหลาย ในเวลาเย็น พญาราชสีห์ออกจากที่อาศัย บิดกายฆ่าเลื่องดुरอบ ๆ ทั้ง ๔ ทิศ บันลือสีหนาท ๓ ครั้ง แล้วหลีกไปหาเหยื่อ โดยมาก สัตว์ดิรัจฉานที่ได้ฟังพญาราชสีห์บันลือสีหนาทย่อมถึงความกลัว หวาดหวั่น และสะดุ้ง สัตว์พวกที่อาศัยอยู่ในโพรงก็หลบเข้าโพรง พวกที่อยู่ในน้ำก็ดำลงในน้ำ พวกที่อยู่ในป่าก็หนีเข้าป่า พวกสัตว์ปีกก็บินขึ้นสู่อากาศ พญาช่างที่ถูกล่ามไว้ด้วยเครื่องผูกคือเชือกหนังที่มันคงแข็งแรง ในหมู่บ้าน ตำบล และเมืองหลวง ก็ตัดทำลายเครื่องผูกเหล่านั้น ดกใจกลัว ถ้ามุตรและกรีสด หนีไปทางใดทางหนึ่ง บรรดาสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย พญาราชสีห์เป็นสัตว์มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีศักดิ์มากอย่างนี้

มีอานุภาพมากอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดตถาคตอุบัติในโลก เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเอง โดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสาวกผู้ฝึก ผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค ๒ แสดงธรรมว่า “สักกายะ๓เป็นอย่างนี้ สักกายสมุทัย (เหตุเกิด สักกายะ) เป็นอย่างนี้ สักกายนิโรธ (ความดับสักกายะ) เป็นอย่างนี้ สักกายนิโรธ-คามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับสักกายะ) เป็นอย่างนี้” เมื่อนั้นเทวดาพวกที่มีอายุยืน มีวรรณะ มีสุขมาก สถิตอยู่ในวิมานสูงเป็นเวลานาน ฟังธรรมเทศนาของตถาคตแล้ว โดยมากย่อมถึงความกลัว หวาดหวั่น สะดุ้งว่า “ผู้เจริญทั้งหลาย ทราบมาว่า พวกเราเป็นผู้ไม่เที่ยง แต่ได้สำคัญตนว่า “เที่ยง” เป็นผู้ไม่ยั่งยืน แต่ได้ สำคัญตนว่า “ยั่งยืน” เป็นผู้ไม่คงที่ แต่ได้ สำคัญตนว่า “คงที่” ท่านผู้เจริญทั้งหลาย พวกเราเป็นผู้ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่คงที่ เกี่ยวเนื่องอยู่ในสักกายะ” ดังนี้ บรรดาชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก ตถาคตเป็นผู้มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีศักดิ์มากอย่างนี้ มี

อานุภาพมากอย่างนี้ อย่างนั้นเหมือนกัน

เมื่อใดพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดา

หาบุคคลเปรียบเทียบกับมิได้ ๔ ตรัสรู้ยิ่งแล้ว

ประกาศธรรมจักร คือ

สักกายะ เหตุเกิดสักกายะ ความดับสักกายะ

และอริยมรรคมีองค์ ๘ ที่ให้ถึงความดับทุกข์
แก่โลกพร้อมทั้งเทวโลก
เมื่อนั้นเทวดาที่มีอายุยืน มีวรรณะ มียศ
หวาดหวั่น ฟังคำของตถาคต
ผู้เป็นอรหันต์ หลุดพ้นแล้ว ผู้คงที่
ได้ถึงความสะอาดจตุกกัลลวราชสีห์
ด้วยคิดว่า “ท่านผู้เจริญ ทราบว่า
พวกเราเป็นผู้ไม่เที่ยง ยังไม่ก้าวล่วงสักกายะ”

สีหสูตรที่ ๓ จบ

๔. อัคคัปปสาทสูตร

ว่าด้วยความเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ

[๓๔] ภิกษุทั้งหลาย ความเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ ๔ ประการนี้
ความเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
๑. สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีเท้า มีสองเท้า มีสี่เท้า หรือมีเท้ามาก
ก็ตาม มี

รูปหรือไม่มีรูปก็ตาม มีสัญญา ไม่มีสัญญา หรือมีสัญญาก็ไม่
ใช่ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ก็ตาม มีประมาณเท่าใด ตถาคตอรหันต
สัมมา-

สัมพุทธเจ้าเรากล่าวว่เลิศกว่าสัตว์มีประมาณเท่า นั้น บุคคล
ผู้เลื่อมใส ในพระพุทธรเจ้าชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ และวิบากที่
เลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ

๒. ธรรมที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งมีประมาณเท่าใด อริยมรรคมีองค์
๘ เรา

กล่าวว่าเลิศกว่าธรรมเหล่านั้น บุคคลผู้เลื่อมใสในอริยมรรคมี
องค์ ๘ ชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ และวิบากที่เลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้
เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ

๓. ธรรมที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งหรือธรรมที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่งมี
ประมาณเท่าใด วิราคะ (ความคลายกำหนัด) คือ ความสร้าง ความ
เมา ความดับความกระหาย ความถอนอาลัย ความตัดวัฏฏะ ความ
สิ้นตัณหา ความคลายกำหนัด ความดับทุกข์ นิพพานของเรา

กล่าวว่าเลิศกว่าธรรมเหล่านั้น บุคคลผู้เลื่อมใสในวิราคธรรม
ชื่อว่า เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ และวิบากที่เลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้
เลื่อมใสในสิ่ง

ที่เลิศ

๔. หมุกี้ดี คณะกิตี มีประมาณเท่าใด พระสงฆ์สาวกของ
ตถาคต

ได้แก่ พระอริยบุคคล ๔ คู่ คือ ๘ บุคคล๒ พระสงฆ์สาวกของ
พระผู้มีพระภาคนี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของ
ต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอด
เยี่ยมของโลก เรากล่าวว่าเลิศกว่าหมู่หรือคณะเหล่านั้น บุคคลผู้
เลื่อมใสในสงฆ์ ชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ และวิบากที่เลิศย่อมมี
แก่บุคคลผู้เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ

ภิกษุทั้งหลาย ความเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ ๔ ประการนี้แล

บุญที่เลิศ คือ อายุ วรรณะ

ยศ เกียรติ สุข และพละ

ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้เลื่อมใส

ผู้รู้ธรรมที่เลิศโดยความเป็นธรรมที่เลิศ

ผู้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าผู้เลิศ

ซึ่งเป็นทักษิโณยบุคคลชั้นเยี่ยม

ผู้เลื่อมใสในพระธรรมที่เลิศ

อันเป็นที่คลายความกำหนัด

เป็นที่สงบระงับ นำสุขมาให้

ผู้เลื่อมใสในพระสงฆ์ผู้เลิศ

ซึ่งเป็นนาบุญอันยอดเยี่ยม

ให้ทานในท่านผู้เลิศ

นักปราชญ์ผู้ตั้งมั่นในธรรมที่เลิศ

ให้ทานแก่ท่านผู้เลิศ

เกิดเป็นเทวดาหรือมนุษย์ก็ตาม

ย่อมถึงความเป็นผู้เลิศ๑ บันเทิงอยู่

อัคคัปปสาทสูตรที่ ๔ จบ

๕. วัสสการสูตร

ว่าด้วยวัสสการพราหมณ์

[๓๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน
สถานที่ให้เหยื่อ กระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น วัสสการ
พราหมณ์ผู้เป็นมหาอำมาตย์แห่งแคว้น

มคธเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนา
ปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่
สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่ท่านพระโคตม พวกข้าพเจ้าปัญญัตติบุคคลผู้
ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ว่าเป็นมหาบุรุษผู้มีปัญญามาก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
บุคคลในโลกนี้

๑.เป็นพหูสูตรแห่งเรื่องที่ฟังนั้น ๆ รู้เนื้อความแห่งภาษิตนั้น ๆ
ว่า “นี่เป็นเนื้อความแห่งภาษิตนี้ นี่เป็นเนื้อความแห่งภาษิตนี้”

๒.มีสติ ระลึกถึงสิ่งที่ทำและคำที่พูดแม่นยำได้

๓.เป็นคนขยัน ไม่เกียจคร้านในการงานที่จะต้องช่วยกันทำ
ของคฤหัสถ์

๔.ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณา อันเป็นอุบายใน
การงานที่จะต้องช่วยกันทำนั้น ๆ สามารถทำได้ สามารถจัดได้

ข้าแต่ท่านพระโคตม พวกข้าพเจ้าปัญญัตติบุคคลผู้
ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ นี้แล้วเป็นมหาบุรุษผู้มีปัญญามาก
ข้าแต่ท่านพระโคตม ถ้าข้าพเจ้าพึงยินดี ขอท่านพระโคตมทรง
ยินดีตามข้าพเจ้า ถ้าข้าพเจ้าพึงคัดค้าน ขอท่านพระโคตมทรง
คัดค้านตามข้าพเจ้าด้วยเถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ เราไม่ยินดีตาม แต่ไม่
คัดค้านท่าน เราปัญญัตติบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ว่าเป็นมหาบุรุษผู้มีปัญญามาก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
บุคคลในโลกนี้

๑.ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก ให้
คนหมู่มากตั้งอยู่ในอริยธรรมที่ควรรู้ คือ ความเป็นผู้มีกัลยาณธรรม
ความเป็นผู้มีกุศลธรรม

๒.ปรารภจะตรีกตรองเรื่องใด ก็ตรีกตรองเรื่องนั้น ไม่
ปรารภจะตรีกตรองเรื่องใด ก็ไม่ตรีกตรองเรื่องนั้น ปรารภจะ
ดำริเรื่องใด ก็ดำริเรื่องนั้น ไม่ปรารภจะดำริเรื่องใด ก็ไม่ดำริเรื่อง
นั้น ถึงความ เชี่ยวชาญในจิตในแนวทางแห่งการตรีกตรอง
ทั้งหลาย

๓.เป็นผู้ได้มาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขใน
ปัจจุบันตามความปรารภณา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก

๔. ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะ
อาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

พราหมณ์ เราไม่ยินดียินดีตาม แต่ไม่คัดค้านท่านเลย เราบัญญัติบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล้วเป็นมหาบุรุษผู้มีปัญญามาก”

วิธีสการพราหมณ์กราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม นำอัศจรรย์จริง ไม่เคย ปรากฏ ท่านพระโคตมตรัสเรื่องนี้ไว้ดียิ่งนัก พวกข้าพเจ้าจะทรงจำท่านพระโคตมไว้ ว่า เป็นผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ว่า แท้ที่จริง ท่านพระโคตมทรงปฏิบัติ เพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก ให้คนหมู่มากตั้งอยู่ในอริยธรรมที่ควรรู้ คือ ความเป็นผู้มีกัลยาณธรรม ความเป็นผู้มีกุศลธรรม ท่านพระโคตมทรงปรารภนาจะตรีกตรองเรื่องใด ก็ตรีกตรองเรื่องนั้น ไม่ทรงปรารภนาจะตรีกตรอง เรื่องใด ก็ไม่ทรงตรีกตรองเรื่องนั้น ทรงปรารภนาจะดำริเรื่องใด ก็ดำริเรื่องนั้น ไม่ทรงปรารภนาจะดำริเรื่องใด ก็ไม่ดำริเรื่องนั้น ทรงถึงความเชี่ยวชาญในจิตในแนวทางแห่งการตรีกตรองทั้งหลาย ทรงได้ฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่ เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนาได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก ทรงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ ท่านกล่าววาจาแสดงความเห็นด้วยใน เรื่องนี้ และเราจักเฉลยแก่ท่านว่า แท้ที่จริง เราปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก ให้คนหมู่มากตั้งอยู่ในอริยธรรมที่ควรรู้ คือ ความเป็นผู้มีกัลยาณธรรม ความเป็นผู้มีกุศลธรรม ก็เราปรารภนาจะตรีกตรองเรื่องใด ก็ตรีกตรองเรื่องนั้น ไม่ปรารภนาจะตรีกตรองเรื่องใด ก็ไม่ตรีกตรองเรื่องนั้น ปรารภนาจะดำริเรื่องใด ก็ดำริเรื่องนั้น ไม่ปรารภนาจะดำริเรื่องใด ก็ไม่ดำริเรื่องนั้น ถึงความ เชี่ยวชาญในจิตในแนวทางแห่งการตรีกตรองทั้งหลาย เราได้ฌาน ๔ อันมีใน จิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่ เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนาได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วย ปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

บุคคลผู้รู้แจ้งทางปลดปล่อยสรรพสัตว์
จากบ่วงแห่งมัจจุราช ประกาศธรรมที่ควรรู้
ที่เกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์
อนึ่ง ชนจำนวนมากเลื่อมใส
เพราะเห็นหรือได้ฟังข่าวของบุคคลใด

เราเรียกบุคคลนั้น
ผู้ฉลาดในธรรมที่เป็นทางและมีใช้ทาง
ผู้ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว
ไม่มีอาสวะ เป็นพุทธะ๑
ดำรงชาติสุดท้ายว่า เป็นมหาบุรุษ

วิสสการสูตรที่ ๕ จบ

๖. โทณสูตร

ว่าด้วยโทณพราหมณ์

[๓๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จทางไกลระหว่างเมือง
อุกกัฏฐะ๒กับเมือง เสด็จพะยะ โทณพราหมณ์ก็ได้เดินทางไกล
ระหว่างเมืองอุกกัฏฐะกับเมืองเสด็จพะยะ ได้เห็นรอยกงจักรมีซี่ก่าตั้ง
พันซี่ มีกง มีดุมครบ มีส่วนประกอบครบทุกอย่างที่รอยพระบาท
ของพระผู้มีพระภาค ได้มีความคิดว่า “ท่านผู้เจริญ น่าอัศจรรย์จริง
ไม่เคย ปรากฏ รอยเท้าเหล่านี้คงไม่ใช่รอยเท้ามนุษย์” ลำดับนั้น
พระผู้มีพระภาคเสด็จลง ข้างทางประทับนั่งที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง
ทรงคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ลำดับนั้น โทณ
พราหมณ์เดินตามรอยพระบาทของพระผู้มีพระภาค ได้เห็นพระผู้มี
พระภาคประทับนั่งที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง มีพระอาการกิริยาน่าพอใจ
น่าเลื่อมใส มีพระอินทรีย์สงบ มีพระทัยสงบ บรรลุการฝึกและความ
สงบยอดเยี่ยม๓ ทรงฝึกตน แล้ว ค้มครองแล้ว สำรวมอินทรีย์ ผู้
ชื่อนานาคะ๔ ครั้นแล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ
ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า “ท่านผู้เจริญเป็นเทวดาใช่หรือไม่”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เราไม่ใช่เทวดา พราหมณ์”

โทณพราหมณ์ทูลถามว่า “ท่านผู้เจริญ เป็นคนธรรพ์ใช่หรือไม่”

“เราไม่ใช่คนธรรพ์ พราหมณ์”

“ท่านผู้เจริญ เป็นยักษ์ใช่หรือไม่”

“เราไม่ใช่ยักษ์ พราหมณ์”

“ท่านผู้เจริญ เป็นมนุษย์ใช่หรือไม่”

“เราไม่ใช่มนุษย์ พราหมณ์”

โทณพราหมณ์ทูลถามว่า “ท่านเมื่อถูกถามว่า “ท่านผู้เจริญ
เป็นเทวดาใช่หรือไม่” ก็ตอบว่า “เราไม่ใช่เทวดา พราหมณ์” เมื่อ
ถูกถามว่า “ท่านผู้เจริญเป็นคนธรรพ์ใช่หรือไม่” ก็ตอบว่า “เราไม่ใช่
คนธรรพ์ พราหมณ์” เมื่อถูกถามว่า “ท่านผู้เจริญเป็นยักษ์ใช่หรือไม่”
ก็ตอบว่า “เราไม่ใช่ยักษ์ พราหมณ์” เมื่อถูกถามว่า “ท่านผู้

เจริญ เป็นมนุษย์ใช่หรือไม่” ก็ตอบว่า “เราไม่ใช่มนุษย์ พรหมณ์”
ถ้าอย่างนั้น ท่านเป็นอะไรกันแน่”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พรหมณ์ เราพึงเป็นเทวดา
เพราะยังละ

อาสวะเหล่านี้ไม่ได้ แต่อาสวะเหล่านั้นเราจะได้เด็ดขาด
แล้ว ตัณหาถนอโคณเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถนอโคณไปแล้ว
เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ เราพึงเป็นคนธรรพ์
เพราะยังละอาสวะเหล่านี้ไม่ได้ ... พึงเป็นยัก্ষ ... พึงเป็นมนุษย์
เพราะยังละอาสวะเหล่านี้ไม่ได้ แต่อาสวะเหล่านั้นเราจะได้
เด็ดขาดแล้ว ตัณหาถนอโคณเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถนอโคณ
ไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

พรหมณ์ เราเกิดเจริญเติบโตในโลก แต่อยู่เหนือโลก ไม่
แปดเปื้อนด้วยโลกเหมือนดอกอุบล (บัวเขียว) ดอกปทุม (บัว
หลวง) ดอกปทุมทริก (บัวขาว) เกิดเจริญ โตในน้ำ แต่อยู่เหนือ
น้ำ ไม่แปดเปื้อนด้วยน้ำจะนั้น ท่านจงจำเราไว้ว่า “เป็น
พระพุทธเจ้า”

อาสวะทั้งหลายที่เป็นเหตุให้เกิดเป็นเทวดา

หรือเป็นคนธรรพ์ผู้เที่ยวไปในอากาศ

เป็นเหตุให้ถึงความเป็นยัก্ষ

และความเป็นมนุษย์ ได้สิ้นไปแล้ว

ถูกเรากำจัดแล้ว ทำให้หมดเครื่องผูกพันแล้ว

ดอกปทุมทริกที่งดงาม

ย่อมไม่แปดเปื้อนด้วยน้ำจันใด

เรากีย่อมไม่แปดเปื้อนด้วยโลกจันนั้น

พรหมณ์ เพราะฉะนั้น เราจึงเป็นพระพุทธเจ้า

โทณสูตรที่ ๖ จบ

๗. อปริหานิยสูตร

ว่าด้วยอปริหานิยธรรม

[๓๗] ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ไม่
อาจเสื่อม๑ ชื่อว่าอยู่ใกล้นิพพานแน่แท้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สมบูรณ์ด้วยศีล

๒. คมครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย

๓. รู้จักประมาณในการบริโภค

๔. ประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนือง ๆ

ภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีล เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรอยู่ มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ใน สิกขาบททั้งหลาย ภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีล เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุคุ้มครองทวารในอินทริยทั้งหลาย เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปทางตาแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ๑ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทริยซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วจะเป็นเหตุให้บาปอกุศลธรรมคืออกิขณาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนทริย ถึงความสำรวมในจักขุนทริย ฟังเสียงทางหู ... ดมกลิ่นทางจมูก ... ลิ้มรสทางลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย ... รู้ธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนทริยซึ่ง เมื่อไม่สำรวมแล้วจะเป็นเหตุให้บาปอกุศลธรรมคืออกิขณาและโทมนัสครอบงำได้ จึง รักษา มโนทริย ถึงความสำรวมในมโนทริย ภิกษุคุ้มครองทวารในอินทริยทั้งหลาย เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุรู้จักประมาณในการบริโภคน้ำ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาโดยแยบคายแล้วจึงฉันอาหาร ไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อประดับ ไม่ใช่เพื่อตกแต่ง แต่เพียงเพื่อความดำรงอยู่ได้แห่งกายนี้ เพื่อให้กายนี้เป็นไปได้ เพื่อกำจัดความเบียดเบียน เพื่ออนุเคราะห์ พรหมจรรย์ ด้วยคิดเห็นว่า “เราจักกำจัดเวทนาเก่าและจักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ความดำเนินไปแห่งกาย ความไม่มีโทษ และการอยู่ผาสุกจักมีแก่เรา” ภิกษุรู้จักประมาณในการบริโภคน้ำ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนือง ๆ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมที่เป็นเหตุขัดขวางด้วยการ

จงกรม ด้วยการนั่งตลอดวัน ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมที่เป็นเหตุขัดขวางด้วยการ จงกรม ด้วยการนั่งตลอดปฐมยามแห่งราตรี นอนดุจราชสีห์โดยข้างเบื้องขวา ช้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ หมายใจว่าจะลุกขึ้นตลอดมัชฌิมยามแห่งราตรี ลุกขึ้นชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมที่เป็นเหตุขัดขวางด้วยการจงกรม ด้วยการนั่งตลอด ปัจฉิมยามแห่งราตรี ภิกษุประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนือง ๆ เป็นอย่างนี้แล๒

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ไม่
อาจเสื่อม ชื่อว่า อยู่ใกล้นิพพานแน่แท้

ภิกษุดังอยู่ในศีล สรรวมอินทรีย์

รู้จักประมาณในการบริโภค

ประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนื่อง ๆ

มีความเพียรอยู่อย่างนี้

ไม่เกียจคร้านตลอดคืนและวัน

ชื่อว่าบำเพ็ญกุศลธรรม

เพื่อบรรลุสภาวะอันเป็นแดนเกษมจากโยคะ

ภิกษุผู้ยินดีในความไม่ประมาท

หรือมีปกติเห็นภัยในความประมาท

ไม่อาจเสื่อม ชื่อว่าอยู่ใกล้นิพพานแน่แท้

อปปริหานิยสูตรที่ ๗ จบ

๘. ปฏิสันสูตร

ว่าด้วยภิกษุผู้หลักเรือน

[๓๘] ภิกษุทั้งหลาย เราเรียกภิกษุว่า ผู้มีปัจเจกสัจจะอัน
บรรเทาได้ ผู้มีการแสวงหาอันสละได้ดี ผู้มีกายสังขารอันระงับได้
ผู้หลักเรือน

ภิกษุผู้มีปัจเจกสัจจะอันบรรเทาได้ เป็นอย่างไร

คือ ปัจเจกสัจจะเป็นอันมาก เช่น เห็นว่า โลกเที่ยงบ้าง โลก
ไม่เที่ยงบ้าง โลก มีที่สุดบ้าง โลกไม่มีที่สุดบ้าง ชีวะกับสรีระเป็น
อย่างเดียวกัน ชีวะกับสรีระเป็นคน ละอย่างกัน หลังจากตายแล้ว
ตถาคตเกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก

หลังจากตายแล้วตถาคต๒เกิดอีกและไม่เกิดอีก หลังจาก
ตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไข้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไข้ เหล่า
นั้นทั้งหมดของสมณะและพราหมณ์จำนวนมาก อันภิกษุในธรรม
วินัยนี้บรรเทาได้ กำจัดได้ สละได้ คลายได้ ปล่อยวางได้ ละได้
สละคืนได้ ภิกษุผู้มีปัจเจกสัจจะอันบรรเทาได้ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุผู้มีการแสวงหาอันสละได้ดี เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้จะการไฝหากาม๑ ละการแสวงหาภพ
๒ ระงับการแสวงหาพรหมจรรย์ได้๓ ภิกษุผู้มีการแสวงหาอันสละ
ได้ดี เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุผู้มีกายสังขารอันระงับได้๔ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะ
โสมนัสและโทมนัส

ดับไปก่อนแล้ว บรรลุดตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติ
บริสุทธิเพราะอุเบกขาอยู่ ภิกษุผู้มีกายสังขารอันระงับได้ เป็นอย่าง
นี้แล

ภิกษุผู้หลีกเร้น เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้จะอัสมิมานะได้เด็ดขาด ตัดราก
ถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่
พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ภิกษุผู้หลีกเร้น เป็นอย่างนี้แล

เราเรียกภิกษุว่า ผู้มีปัจเจกสัจจะอันบรรเทาได้ ผู้มีการแสวง
หาอันสละได้ดี ผู้มีกายสังขารอันระงับได้ ผู้หลีกเร้น ด้วยประการ
ดังนี้

การไฝหากาม การแสวงหาภพ

และการแสวงหาพรหมจรรย์

อันภิกษุในธรรมวินัยนี้สละได้เด็ดขาดแล้ว

การยึดถือว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้จริงอันเป็นพื้นฐานแห่งทิฏฐิ

ภิกษุถอนขึ้นแล้วด้วยอาการอย่างนี้

ภิกษุผู้คลายกำหนดได้ทั้งหมด

หลุดพ้นเพราะสิ้นตัณหา

ชื่อว่าสละคืนการแสวงหา

ถอนรากฐานแห่งทิฏฐิได้

ภิกษุนั้นแลเป็นผู้สงบ

มีสติ สงบระงับ ไม่ฟ่ายแฟ่

ชื่อว่าเป็นพุทธะ เพราะละมานะได้

เราเรียกว่า ผู้หลีกเร้น

ปฏิสันสูตรที่ ๘ จบ

๙. อุชชยสูตร

ว่าด้วยปัญหาของอุชชยพราหมณ์

[๓๙] สมัยนั้น อุชชยพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึก
ถึงกันแล้วจึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า “แม่
ท่านพระโคตมเองก็ทรงสรรเสริญยัญของพวกข้าพเจ้าหรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ เราไม่ได้สรรเสริญยัญไป
เสียทุกอย่าง และ เราก็ไม่ได้ติเตียนยัญไปเสียทั้งหมด เราไม่
สรรเสริญยัญที่มีกิริยา๑ คือ ยัญที่มีการฆ่า

โค ๑ ยัญที่มีการฆ่าแพะ แกะ ๑ ยัญที่มีการฆ่าไก่ สุกร ๑ ยัญ
ที่ทำให้สัตว์ต่าง ๆ

ได้รับความเดือดร้อน ๑ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระ
อรหันต์หรือท่านผู้บรรลุ

อรหัตตมรรคย่อมไม่เกี่ยวข้องกับยัญที่มีกิริยาอย่างนั้น

พราหมณ์ แต่เราสรรเสริญยัญที่ไม่มีกิริยา คือ นิจทาน๑ และ
อนุกุลยัญ๒ คือ ยัญที่ไม่มีการฆ่าโค ๑ ยัญที่ไม่มีการฆ่าแพะ แกะ
๑ ยัญที่ไม่มีการฆ่าไก่ สุกกร ๑ ยัญที่ไม่ทำให้สัตว์ต่าง ๆ ได้รับความ
เดือดร้อน ๑ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือท่านผู้บรรลุ
อรหัตตมรรคย่อมเกี่ยวข้องกับยัญที่ไม่มีกิริยาอย่างนี้”

มหายัญที่มีกิริยามากเหล่านั้น คือ

อัสวเมธ บุรุษเมธ สัมมาปาสะ

วาชเปยยะ นิรคคละ๓ ไม่มีผลมาก

พระอริยะผู้ปฏิบัติชอบ แสวงหาคุณยิ่งใหญ่

ย่อมไม่เกี่ยวข้องกับยัญ

ที่มีการฆ่าแพะ แกะ โค และสัตว์ต่าง ๆ

แต่พระอริยะผู้ปฏิบัติชอบ แสวงหาคุณยิ่งใหญ่

ย่อมเกี่ยวข้องกับยัญที่ไม่มีกิริยา

เอื้ออำนวยประโยชน์ ประชาชนบูชาทุกเมื่อ

และไม่มีการฆ่าแพะ แกะ โค และสัตว์ต่าง ๆ

นักปราชญ์พึงบูชายัญนี้ที่มีผลมาก

เพราะเมื่อนูชายัญอย่างนี้

ย่อมมีแต่ความดี ไม่มีความชั่ว

ยัญย่อมแพร่หลาย และเทวดาก็เลื่อมใส

อุชชยสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อุทายิสสูตร

ว่าด้วยปัญหาของอุทายิพราหมณ์

[๔๐] ครั้งนั้นแล อุทายิพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึก
ถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร

ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า “แม่ท่านพระโคตมก็ทรง
สรรเสริญยัญของพวกเขา

ข้าพระองค์หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ เราไม่ได้สรรเสริญยัญไป
เสียทุกอย่าง และเราก็ไม่ได้ติเตียนยัญไปเสียทั้งหมด เราไม่
สรรเสริญยัญ๑ที่มีกิริยา คือ ยัญที่มีการฆ่าโค ๑ ยัญที่มีการฆ่าแพะ
แกะ ๑ ยัญที่มีการฆ่าไก่ สุกกร ๑ ยัญที่ทำให้สัตว์

ต่าง ๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระ
อรหันต์หรือท่านผู้บรรลอรหัตตมรรคยอมไม่เกี่ยวข้องกับยัญที่มี
กิริยาอย่างนั้น

พราหมณ์ แต่เราสรรเสริญยัญที่ไม่มีกิริยา คือ นิจทานและ
อนุกุลยัญ คือยัญที่ไม่มีการฆ่าโค ๑ ยัญที่ไม่มีการฆ่าแพะ แกะ ๑
ยัญที่ไม่มีการฆ่าไก่ สุกกร ๑

ยัญที่ไม่ทำให้สัตว์ต่าง ๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ ข้อนั้น
เพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือท่านผู้บรรลอรหัตตมรรคยอม
เกี่ยวข้องกับยัญที่ไม่มีกิริยาอย่างนี้”

ท่านผู้ประพฤติพรหมจรรย์ สำรวมระวัง
ยอมเกี่ยวข้องกับยัญ๒ที่จัดเตรียมไว้อย่างดี
ไม่มีกิริยา เหมาะสมกับเวลาเช่นนั้น

ท่านผู้รู้ผู้ฉลาดในบุญ
มีกิเลสเปรียบเหมือนหลังคาอันเปิดแล้ว
ล่วงเลยตระกูลและคติ๑ในโลก
ยอมสรรเสริญยัญชนิดนี้

ถ้าบุคคลทำการบูชาในปกติทาน
หรือในมตกทานตามสมควร
มีจิตเลื่อมใส บูชาในนาที่ดี
คือท่านพรหมจารีทั้งหลาย

ยัญที่บุคคลบูชาดีแล้ว
เช่นสรวงดีแล้ว สมบูรณ์ดี
ทำไว้ในทักษิไณยบุคคล

ยัญยอมแพร่หลาย และเทวดาก็เลื่อมใส
บัณฑิตผู้เป็นนักปราชญ์ มีศรัทธา๒
มีใจพ้นแล้ว๓ บูชายัญอย่างนี้แล้ว

ยอมเข้าถึงโลกที่ปราศจากความเบียดเบียน เป็นสุข

อุทายิสูตรที่ ๑๐ จบ

จกักรวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- ๑.จกักรสูตร๒.สังคหสูตร
- ๓.สีหสูตร๔.อัคคัปปสาทสูตร
- ๕.วัสสการสูตร๖.โทณสูตร
- ๗.อปปริหานิยสูตร๘.ปฏิลีนสูตร
- ๙.อุชชยสูตร๑๐.อุทายิสูตร

๕. โรหิตัสสวรรณค
หมวดว่าด้วยโรหิตัสสเทพบุตร

๑. สมาธิภาวนาสูตร
ว่าด้วยสมาธิภาวนา

[๔๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย สมาธิภาวนา ๔ ประการนี้

สมาธิภาวนา ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อ
อยู่เป็นสุขในปัจจุบัน

๒. สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อ
ได้ญาณ-ทัสสนะ

๓. สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อ
สติสัมปชัญญะ

๔. สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อ
ความสิ้นอาสวะ

สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่ออยู่
เป็นสุขในปัจจุบัน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกามและอกุศลธรรมแล้ว
บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปีติ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะ
วิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุตุตติยฌานมีความผ่องใสภายใน มี
ภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ ปีติและสุขอัน
เกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปีติจางคลายไป มีอุเบกขา มี
สติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตุตติยฌานที่พระอริยะ
สรรเสริญว่า “ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข” เพราะละสุขและทุกข์
ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุ จตุตถฌานที่
ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขาอยู่ สมาธิภาวนานี้ที่
บุคคลเจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน

สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อได้
ญาณทัสสนะ ๑ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มนสิการถึงอาโลกสัญญา (ความ
กำหนดหมายในแสงสว่าง) อธิษฐานทิวาสัญญา (ความกำหนด
หมายว่ากลางวัน) ว่า กลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือน
กลางวัน มีใจสังัดไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่าง ๒ อยู่ สมาธิ
ภาวนานี้ที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อได้
ญาณทัสสนะ

สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อ
สติสัมปชัญญะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้แจ้งเวทนาที่เกิดขึ้น รู้แจ้งเวทนาที่
ตั้งอยู่ รู้แจ้งเวทนา ที่ดับไป รู้แจ้งสัญญาที่เกิดขึ้น ... รู้แจ้งวิตกที่
เกิดขึ้น รู้แจ้งวิตกที่ตั้งอยู่ รู้แจ้งวิตกที่ ดับไป สมาธิภาวนานี้ที่
บุคคลเจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะ

สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อ
ความสิ้นอาสวะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีปกติเห็นความเกิดขึ้นและความ
เสื่อมไปในอุปาทานขันธ ๕ อยู่ว่า “รูปเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้น
แห่งรูปเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งรูปเป็น

อย่างนี้ เวทนาเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งเวทนาเป็นอย่าง
นี้ ความดับแห่งเวทนา เป็นอย่างนี้ สัญญาเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้น
แห่งสัญญาเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งสัญญาเป็นอย่างนี้ สังขารเป็น
อย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสังขารเป็นอย่างนี้ ความดับ แห่งสังขาร
เป็นอย่างนี้ วิญญาณเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็น
อย่างนี้ ความดับแห่งวิญญาณเป็นอย่างนี้” สมาธิภาวนานี้ที่บุคคล
เจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ

ภิกษุทั้งหลาย สมาธิภาวนา ๔ ประการนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ก็คำนี้เรากล่าวไว้ในปุณณกปัญหาในปาราย
นวรรค หมายถึงข้อความนี้ว่า

บุคคลใดรู้สิ่งสูงต่ำ๑ในโลก๒

ไม่มีกิเลสเป็นเหตุให้หวั่นไหว๓ในโลกไหน ๑๔

เรากล่าวว่า บุคคลเป็นผู้สงบ๕

ไม่มีควั่นคือความโกรธ

ไม่มีกิเลสกระทบจิต ไม่มีความหวัง

ข้ามพ้นชาติและชราได้แล้ว

สมาธิภาวนาสูตที่ ๑ จบ

๒. ปญฺหพยากรณสูตร

ว่าด้วยวิธีการตอบปัญหา

[๔๒] ภิกษุทั้งหลาย การตอบปัญหา ๔ ประการนี้

การตอบปัญหา ๔ ประการ๖ อะไรบ้าง คือ

๑.เอกังสพยากรณียปัญหา(ปัญหาที่ควรตอบโดยนัยเดียว)

๒.วิภังชพยากรณียปัญหา(ปัญหาที่ควรแยกตอบ)

๓. ปรุจฉาพยากรณ์ปัญหา(ปัญหาที่ควรตอบโดยย่อ
ถาม)

๔. ฐปณียปัญหา(ปัญหาที่ควรงดตอบ)
ภิกษุทั้งหลาย การตอบปัญหา ๔ ประการนี้แล

(๑)ตอบโดยนัยเดียว (๒) แยกตอบ

(๓)ตอบโดยย่อถาม (๔) งดตอบ

อนึ่ง บัณฑิตเรียกภิกษุผู้รู้ความเหมาะสม

ในฐานะแห่งปัญหานั้น ๆ ว่า

เป็นผู้ฉลาดในปัญหาทั้ง ๔

บุคคลเช่นนั้น ใคร ๆ เทียบได้ยาก

เอาชนะได้ยาก เป็นคนลึกซึ้ง ให้แพ้ได้ยาก

และฉลาดในประโยชน์ทั้งสอง

คือ ด้านเจริญและด้านเสื่อม

บัณฑิตย่อมเว้นด้านเสื่อม ถือเอาด้านเจริญ

ธีรชนเพราะรู้จักประโยชน์

ชาวโลกจึงเรียกว่า “บัณฑิต”

ปัญหาพยากรณ์สูตรที่ ๒ จบ

๓. ปฐมโกธครุสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้มักโกรธ สูตรที่ ๑

[๔๓] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑.บุคคลผู้มักโกรธ ไม่เคารพสัทธรรม

๒.บุคคลผู้มักกลบหลู่ ไม่เคารพสัทธรรม

๓.บุคคลผู้เห็นแก่ลาภ ไม่เคารพสัทธรรม

๔.บุคคลผู้เห็นแก่สักการะ ไม่เคารพสัทธรรม

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑.บุคคลผู้เคารพสัทธรรม ไม่มักโกรธ

๒.บุคคลผู้เคารพสัทธรรม ไม่มักกลบหลู่

๓. บุคคลผู้เคารพสัทธรรม ไม่เห็นแก่ลาภ

๔.บุคคลผู้เคารพสัทธรรม ไม่เห็นแก่สักการะ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ภิกษุผู้มักโกรธ มักกลบหลู่

เห็นแก่ลาภและเห็นแก่สักการะ
ยอมไม่งอกงามในธรรม
ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว
ส่วนภิกษุผู้เคารพสัทธรรม
ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ย่อมงอกงามในธรรม
ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว

ปฐมโกธครุสูตรที่ ๓ จบ

๔. ทุตติยโกธครุสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้มักโกรธ สูตรที่ ๒

[๔๔] ภิกษุทั้งหลาย อสังฆธรรม ๔ ประการนี้
อสังฆธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
๑.ความเป็นผู้มักโกรธ ไม่เคารพสัทธรรม
๒.ความเป็นผู้มักกลบหลู่ ไม่เคารพสัทธรรม
๓.ความเป็นผู้เห็นแก่ลาภ ไม่เคารพสัทธรรม
๔.ความเป็นผู้เห็นแก่สักการะ ไม่เคารพสัทธรรม
ภิกษุทั้งหลาย อสังฆธรรม ๔ ประการนี้แล
ภิกษุทั้งหลาย สังฆธรรม ๔ ประการนี้
สังฆธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
๑.ความเป็นผู้เคารพสัทธรรม ไม่เป็นผู้มักโกรธ
๒.ความเป็นผู้เคารพสัทธรรม ไม่เป็นผู้มักกลบหลู่
๓.ความเป็นผู้เคารพสัทธรรม ไม่เป็นผู้เห็นแก่ลาภ
๔.ความเป็นผู้เคารพสัทธรรม ไม่เป็นผู้เห็นแก่สักการะ
ภิกษุทั้งหลาย สังฆธรรม ๔ ประการนี้แล
ภิกษุผู้มักโกรธ มักกลบหลู่
เห็นแก่ลาภและเห็นแก่สักการะ
ยอมไม่งอกงามในสังฆธรรม
เหมือนพืชที่หวานไว้ในนาไม่ดี
ส่วนภิกษุผู้เคารพสัทธรรม
ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ย่อมงอกงามในธรรม
เหมือนต้นไม้งอกงามเพราะยางเหนียวฉะนั้น
ทุตติยโกธครุสูตรที่ ๔ จบ

๕. โรหิตัสสสูตร

ว่าด้วยโรหิตัสสเทพบุตร

[๔๕] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น โรหิตัสส เทพบุตรเมื่อราตรีผ่านไป มีวรรณงามยิ่ง ทำพระเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาสดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์สามารถหรือหนอที่จะทรงรู้ ทรงเห็น หรือทรงถึงที่สุดแห่งโลก๒ที่สัตว์ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุบัติด้วยการไป”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เทพบุตร เราไม่กล่าวที่สุดแห่งโลกที่สัตว์ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุบัติว่า “พึงรู้ พึงเห็น พึงถึงได้” ด้วยการไป”

โรหิตัสสเทพบุตรกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นา อัศจรรย์จริง ไม่เคย ปรากฏ พระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องนี้ไว้ดียิ่งนัก ว่า เทพบุตร เราไม่กล่าวที่สุดแห่งโลก ที่สัตว์ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุบัติว่า “พึงรู้ พึงเห็น พึงถึงได้” ด้วยการไป”

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์เป็น ฤๅษีชื่อโรหิตัสสะ เป็นบุตรของผู้ใหญ่บ้าน มีฤทธิ์ เหาะได้ ความเร็วของข้าพระองค์นั้นเปรียบได้กับนายขมังธนู ผู้ยิงธนู แม่นยำ ศึกษามาดีแล้ว ผู้เชี่ยวชาญ ฝึกซ้อมมาดี พึงยิงลูกศร เบา ให้ผ่านเงาตาลด้านขวางไปได้โดยไม่ยากฉะนั้น การย่างเท้าแต่ละ ก้าวของ

ข้าพระองค์เปรียบได้กับระยะทางจากทะเลด้านตะวันออกถึง ทะเลด้านตะวันตกฉะนั้น ความปรารถนาอย่างนี้ว่า “เราจักถึงที่สุด แห่งโลกด้วยการไป” เกิดแก่ข้าพระองค์นั้น ผู้เพียบพร้อมด้วย ความเร็วและการย่างเท้าอย่างนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ นั้นแลเว้นจากการกิน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ การหลับ และการบรรเทาความเหน็ดเหนื่อย มีอายุ ๑๐๐ ปี ดำรงชีพอยู่ได้ตั้ง ๑๐๐ ปี ดำเนินไปได้ตั้ง ๑๐๐ ปี ยังไม่ถึงที่สุด แห่งโลกก็ตายเสียก่อนในระหว่างทาง

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นาอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ พระผู้มี พระภาคตรัสเรื่องนี้ไว้ดียิ่งนัก ว่า เทพบุตร เราไม่กล่าวที่สุดแห่งโลกที่สัตว์ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุบัติว่า “พึงรู้ พึงเห็น พึงถึงได้” ด้วยการไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เทพบุตร เราไม่กล่าวที่สุดแห่งโลก ที่สัตว์ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุบัติว่า “พึงรู้ พึงเห็น พึงถึง

ได้” ด้วยการไป เราไม่กล่าวว่า การที่บุคคลยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลก จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

อนึ่ง เราบัญญัติโลก๑ ความเกิดแห่งโลก๒ ความดับแห่งโลก๓ และข้อปฏิบัติ ให้ถึงความดับแห่งโลก๔ ในร่างกายที่มีประมาณวาหนึ่ง มีสัญญา มีใจนี้เอง”

ไม่ว่าในเวลาไหน ที่สุดแห่งโลก

ใครก็ถึงไม่ได้ด้วยการไป

และเมื่อยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลก

ย่อมไม่มีการเปลื้องตนจากทุกข์

เพราะเหตุนั้นแล ผู้รู้แจ้งโลก มีปัญญาดี

ถึงที่สุดแห่งโลก อยู่จบพรหมจรรย์

สงบระงับ รู้ที่สุดแห่งโลก

ย่อมไม่หวังทั้งโลกนี้และโลกหน้า

โรหิตัสสสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยโรหิตัสสสูตร

ว่าด้วยโรหิตัสสเทพบุตร สูตรที่ ๒

[๔๖] ครั้นราตรีนั้นผ่านไปแล้ว พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียก ภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย คณีนี เมื่อราตรีผ่านไป โรหิตัสสเทพบุตรมีวรรณงามยิ่ง ทำพระเชตวันทั้งสี่ให้สว่างไสว เข้ามาหาเราถึงที่อยู่ ยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้ถาม เราดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์สามารถหรือหนอที่จะทรงรู้ ทรงเห็น หรือทรง ถึงที่สุดแห่งโลกที่สัตว์ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่ จุตี ไม่อุบัติด้วยการไป ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเทพบุตรกล่าวอย่างนี้ เราจึงได้กล่าวกับเขาว่า

เทพบุตร เราไม่กล่าวที่สุดแห่งโลกที่สัตว์ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุตี ไม่อุบัติว่า “พึงรู้ พึงเห็น พึงถึงได้” ด้วยการไป ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรากล่าวอย่างนี้แล้ว โรหิตัสสเทพบุตรได้กล่าวกับ เราดังนี้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นาคัจฉรรยจริง ไม่เคยปรากฏ พระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องนี้ไว้ดียิ่งนัก ว่า เทพบุตร เราไม่กล่าวที่สุดแห่งโลกที่สัตว์ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุตี ไม่อุบัติว่า “พึงรู้ พึงเห็น พึงถึงได้” ด้วยการไป

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์เป็น ฤาษีชื่อโรหิตัสสะ เป็นบุตรของผู้ใหญ่บ้าน มีฤทธิ์ เหาะได้ ความเร็วของข้าพระองค์นั้นเปรียบได้กับนายขมังธนูผู้ยิงธนูแม่นยำ

ศึกษามาดีแล้ว ผู้เชี่ยวชาญ ฝึกซ้อมมาดี พึงยิงลูกศรเบา ให้ผ่านเงาตาลด้านขวางไปได้โดยไม่ยากจะนั้น การย่างเท้าแต่ละก้าวของข้าพระองค์ เปรียบได้กับระยะทางจากทะเลด้านตะวันออกถึงทะเลด้านตะวันตกจะนั้น ความปรารถนาอย่างนี้ว่า “เราจักถึงที่สุดแห่งโลกด้วยการไป” เกิดแก่ข้าพระองค์นั้นผู้เพียบพร้อมด้วยความเร็วและการย่างเท้าอย่างนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นั้นแลเว้นจากการกิน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ การหลับ และการบรรเทาความเหน็ดเหนื่อย มีอายุ ๑๐๐ ปี ดำรงชีพอยู่ได้ตั้ง ๑๐๐ ปี ดำเนินไปได้ตั้ง ๑๐๐ ปี ยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลกก็ตายเสียก่อนในระหว่างทาง

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นาคัสจรรยจริง ไม่เคยปรากฏ พระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องนี้ไว้ดียิ่งนักว่า เทพบุตร เราไม่กล่าวที่สุดแห่งโลกที่สัตว์ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จติ ไม่อุบัติว่า “พึงรู้ พึงเห็น พึงถึงได้” ด้วยการไป ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเขากล่าวอย่างนี้ เราจึงกล่าวกับเทพบุตรนั้นดังนี้ว่า

เทพบุตร เราไม่กล่าวที่สุดแห่งโลกที่สัตว์ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จติ ไม่อุบัติว่า “พึงรู้ พึงเห็น พึงถึงได้” ด้วยการไป และเราไม่กล่าวว่าการที่บุคคลยังไม่ถึง ที่สุดแห่งโลกจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

อนึ่ง เราบัญญัติโลก ความเกิดแห่งโลก ความดับแห่งโลก และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งโลก ในร่างกายที่มีประมาณว่าหนึ่ง มีสัญญา มีใจนี้เอง”

ไม่ว่าในเวลาไหน ที่สุดแห่งโลก

ใครก็ถึงไม่ได้ด้วยการไป

และเมื่อยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลก

ย่อมไม่มีการเปลื้องตนจากทุกข์

เพราะเหตุนั้นแล ผู้รู้แจ้งโลก มีปัญญาดี

ถึงที่สุดแห่งโลก อยู่จบพรหมจรรย์

สงบระงับ รู้ที่สุดแห่งโลก

ย่อมไม่หวังทั้งโลกนี้และโลกหน้า

ทุติยโรหิตสสูตรที่ ๖ จบ

๗. สุวิสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่อยู่ห่างไกลกันเหลือเกิน

[๔๗] ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่อยู่ห่างไกลกันเหลือเกิน ๔ อย่างนี้ สิ่งที่อยู่ห่างไกลกันเหลือเกิน ๔ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. ท้องฟ้ากับแผ่นดิน นี่เป็นสิ่งที่อยู่ห่างไกลกันเหลือเกิน
อย่างที ๑

๒. ผีกับผีโน้นของทะเล นี่เป็นสิ่งที่อยู่ห่างไกลกัน
เหลือเกินอย่างที ๒

๓. จุดที่ดวงอาทิตย์ขึ้นกับจุดที่ดวงอาทิตย์ตก นี่เป็นสิ่งที่อยู่
ห่างไกลกัน เหลือเกินอย่างที ๓

๔. ธรรมของสัตบุรุษ(คนดี)กับธรรมของอสัตบุรุษ(คนชั่ว) นี่
เป็นสิ่งที่อยู่ห่างไกลกันเหลือเกินอย่างที ๔

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่อยู่ห่างไกลกันเหลือเกิน ๔ อย่างนี้แล

นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่า

ฟ้ากับดินอยู่ไกลกัน

ผี(ทั้งสอง)ของทะเลอยู่ไกลกัน

จุดที่ดวงอาทิตย์ขึ้นและตกก็อยู่ไกลกัน

บัณฑิตกล่าวว่า ธรรมของสัตบุรุษ

กับธรรมของอสัตบุรุษอยู่ไกลยิ่งกว่านั้น

สมาคมของสัตบุรุษยังยืนนาน

ดำรงอยู่ตราบนานเท่านาน

ส่วนสมาคมของอสัตบุรุษย่อมจืดจางเร็ว

เพราะฉะนั้น ธรรมของสัตบุรุษ

จึงห่างไกลจากธรรมของอสัตบุรุษ

สุวิทูรสูตรที่ ๗ จบ

๘. วิสาขสูตร

ว่าด้วยการแสดงธรรมของวิสาขปัญญาลีนุต

[๔๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ก็สมัยนั้นแล ท่านวิ
สาขปัญญาลีนุตชี้แจง

ให้ภิกษุทั้งหลายในหอฉันเห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไป
ปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญ แกล้วกล้า ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง
ด้วยธรรมิกถา ด้วยวาจาชาวเมืองที่

สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้ความหมายได้ เกี่ยวเนื่องกับ
นิพพาน ไม่อิงอาศัย

วิภูษะ ครั้นในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีก
เร้นเข้าไปยังหอฉัน ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ได้
ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ใครหนอชี้แจงให้ภิกษุทั้งหลายในหอฉันเห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแก่ล้า ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วย ธรรมีกถา ด้วยวาจาชาวเมืองที่สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้ความหมายได้ เกี่ยวเนื่องกับนิพพาน ไม่อิงอาศัยวิญญะ”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านวิสาขปัญจาลิบุตร ชี้แจงให้ภิกษุทั้งหลายในหอฉันเห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้

อาจหาญแก่ล้า ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา ด้วยวาจาชาวเมืองที่สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้ความหมายได้ เกี่ยวเนื่องกับนิพพาน ไม่

อิงอาศัยวิญญะ”

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านวิสาขปัญจาลิบุตร ดังนี้ว่า “ดีจริง

ดีจริง วิสาขะ ดีเหลือเกินที่เธอชี้แจงให้ภิกษุทั้งหลายเห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอา ไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแก่ล้า ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา ด้วยวาจาชาวเมืองที่สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้ความหมายได้ เกี่ยวเนื่องกับนิพพาน ไม่อิงอาศัยวิญญะ”

บุคคลผู้ไม่พูด

ชนทั้งหลายย่อมไม่รู้ว่าเป็นคนพาลหรือบัณฑิต

ส่วนบุคคลผู้ที่พูด

ชนทั้งหลายย่อมรู้ว่าเป็นผู้แสดงอมตธรรม

บุคคลพึงประกาศ เชิดชู

ยกย่องธรรมดั่งเป็นธงชัยของฤาษี

ฤาษีทั้งหลายมีสุภาสิตเป็นธงชัย

ธรรมเป็นธงชัยของฤาษี

วิสาขสูตรที่ ๘ จบ

๙. วิปัสสสูตร

ว่าด้วยวิปัส

[๔๙] ภิกษุทั้งหลาย สัญญาวิปาส๒ จิตวิปาส ทิฏฐิวิปาส ๔ ประการนี้

สัญญาวิปาส จิตวิปาส ทิฏฐิวิปาส ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.สัญญาวิปลาส จิตวิปลาส ทิณฺณวิปลาสในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่า
เที่ยง

๒.สัญญาวิปลาส จิตวิปลาส ทิณฺณวิปลาสในสิ่งที่เป็นทุกข์
ว่าเป็นสุข

๓.สัญญาวิปลาส จิตวิปลาส ทิณฺณวิปลาสในสิ่งที่เป็นอนัตตา
ว่าเป็นอัตตา

๔.สัญญาวิปลาส จิตวิปลาส ทิณฺณวิปลาสในสิ่งที่ไม่งามว่า
งาม

ภิกษุทั้งหลาย สัญญาวิปลาส จิตวิปลาส ทิณฺณวิปลาส ๔
ประการนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย สัญญาไม่วิปลาส จิตไม่วิปลาส ทิณฺณไม่
วิปลาส ๔ ประการนี้

สัญญาไม่วิปลาส จิตไม่วิปลาส ทิณฺณไม่วิปลาส ๔ ประการ
อะไรบ้าง คือ

๑.สัญญาไม่วิปลาส จิตไม่วิปลาส ทิณฺณไม่วิปลาสในสิ่งที่ไม่
เที่ยงว่า ไม่เที่ยง

๒.สัญญาไม่วิปลาส จิตไม่วิปลาส ทิณฺณไม่วิปลาสในสิ่งที่เป็น
ทุกข์ว่าเป็นทุกข์

๓.สัญญาไม่วิปลาส จิตไม่วิปลาส ทิณฺณไม่วิปลาสในสิ่งที่เป็น
อนัตตาว่าเป็นอนัตตา

๔.สัญญาไม่วิปลาส จิตไม่วิปลาส ทิณฺณไม่วิปลาสในสิ่งที่ไม่
งามว่า

ไม่งาม

ภิกษุทั้งหลาย สัญญาไม่วิปลาส จิตไม่วิปลาส ทิณฺณไม่
วิปลาส ๔ ประการ นี้แล

เหล่าสัตว์ผู้ถูกมิจฉาทิณฺณทำลาย

มีจิตขาดสาย สำคัญผิด

หมายรู้ในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง

หมายรู้ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข

หมายรู้ในสิ่งที่เป็นอนัตตาว่าเป็นอัตตา

หมายรู้ในสิ่งที่ไม่งามว่างาม

สัตว์เหล่านั้นชื่อว่าติดอยู่ในเครื่องประกอบของมาร

ไม่มีความเกษมจากโยคะ

ประสบกับความเกิดและความตาย

ท่องเที่ยวไปสู่สังสารวัฏ

ก็ในกาลใดพระพุทธเจ้า
ผู้จุดประกายให้แสงสว่าง เสด็จอุบัติขึ้นในโลก
ในกาลนั้นพระองค์ย่อมประกาศธรรมนี้
ที่ให้สัตว์ถึงความดับทุกข์
สัตว์เหล่านั้นผู้มีปัญญา
ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าเหล่านั้น
กลับได้ความคิดเป็นของตนเอง
ได้เห็นสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าไม่เที่ยง
ได้เห็นสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นทุกข์
ได้เห็นสิ่งที่เป็นอนัตตาว่าเป็นอนัตตา
ได้เห็นสิ่งที่ไม่งามว่าเป็นของไม่งาม
ยึดถือสัมมาทิฐิ พ้นทุกข์ทั้งหมดได้
วิปัสสนาสสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อุปกิกิเลสสูตร

ว่าด้วยสิ่งมัวหมอง

[๕๐] ภิกษุทั้งหลาย สิ่งมัวหมองที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์ดวง
อาทิตย์มัวหมอง ไม่ส่องแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง ๔ ประการนี้

สิ่งมัวหมอง ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เมฆเป็นสิ่งมัวหมอง ที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์
มัวหมอง ไม่ส่องแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง

๒. หมอกเป็นสิ่งมัวหมอง ที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์
มัวหมอง ไม่ส่องแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง

๓. ครันและฝุ่นละอองเป็นสิ่งมัวหมอง ที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์
ดวงอาทิตย์ มัวหมอง ไม่ส่องแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง

๔. ราหูผู้เป็นจอมอสูรเป็นสิ่งมัวหมอง ที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์
ดวงอาทิตย์ มัวหมอง ไม่ส่องแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งมัวหมองที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์ดวง
อาทิตย์มัวหมอง ไม่ส่องแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง ๔ ประการนี้แล

เช่นเดียวกันแล อุปกิเลสที่เป็นเหตุให้สมณพราหมณ์พวก
หนึ่งมัวหมอง ไม่สง่า ไม่ผ่องใส ไม่รุ่งเรือง ๔ ประการนี้

อุปกิเลส ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สมณพราหมณ์พวกหนึ่งดื่มสุราและเมรัย ไม่เว้นขาดจาก
การดื่ม

สุราและเมรัย นี่เป็นอุปกิเลสที่เป็นเหตุให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มัวหมอง ไม่สง่า ไม่ผ่องใส ไม่รุ่งเรือง ประการที่ ๑

๒.สมณพราหมณ์พวกหนึ่งเสพเมถุนธรรม ไม่เว้นขาดจากการเสพ

เมถุนธรรม นี่เป็นอุปกิเลสที่เป็นเหตุให้สมณพราหมณ์มัวหมอง ไม่สง่า ไม่ผ่องใส ไม่รุ่งเรือง ประการที่ ๒

๓.สมณพราหมณ์พวกหนึ่งยินดีทองและเงิน ไม่เว้นขาดจากการรับทอง และเงิน นี่เป็นอุปกิเลสที่เป็นเหตุให้สมณพราหมณ์มัวหมอง ไม่สง่า ไม่ผ่องใส ไม่รุ่งเรือง ประการที่ ๓

๔.สมณพราหมณ์พวกหนึ่งดำเนินชีวิตด้วยมิจจาชีพ ไม่เว้นขาดจากมิจจาชีพ นี่เป็นอุปกิเลสที่เป็นเหตุให้สมณพราหมณ์มัวหมอง ไม่

สง่า ไม่ผ่องใส ไม่รุ่งเรือง ประการที่ ๔

ภิกษุทั้งหลาย อุปกิเลสที่เป็นเหตุให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมัวหมอง ไม่สง่า ไม่ผ่องใส ไม่รุ่งเรือง ๔ ประการนี้แล

สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง

ถูกราคะและโทสะปกคลุม

ถูกอวิชชาหุ้มห่อ ยินดีรูปที่น่ารัก

ดื่มสุราและเมรัย เสพเมถุน

เป็นคนมึตบอด ยินดีทองและเงิน

สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง

ดำเนินชีวิตด้วยมิจจาชีพ

พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์พระอาทิตย์

ตรัสอุปกิเลสที่เป็นเหตุให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง

มัวหมอง ไม่สง่า ไม่ผ่องใส

เป็นที่รู้กันว่าไม่บริสุทธิ์

มีธุลี ถูกความมืดปกคลุม

เป็นทาสแห่งตัณหา ถูกตัณหาชักนำ

ให้อัตภาพหยาบเจริญเติบโต

ย่อมยินดีการเกิดใหม่

อุปกิเลสสูตรที่ ๑๐ จบ

โรหิตัสสวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑.สมาธิภาวนาสสูตร ๒.ปัญหพยาकरणสูตร

๓. ปฐมโกธครุสูตร ๔. ทุติยโกธครุสูตร
๕. โรหิตัสสสูตร ๖. ทุติยโรหิตัสสสูตร
๗. สวิทฺฐสูตร ๘. วิสาขสูตร
๙. วิปัลลასสูตร ๑๐. อุปัฏฐากิเลสสูตร

ปฐมปณณาสก จบ

๒. ทุติยปณณาสก

๑. ปุณณากิสังฆวรรค

หมวดว่าด้วยห้วงบุญกุศล

๑. ปฐมปุณณากิสังฆสูตร

ว่าด้วยห้วงบุญกุศล สูตรที่ ๑

[๕๑] (เหตุเกิดที่เมืองสาวัตถี) ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญกุศล ๑
๔ ประการนี้ นำสุขมาให้ เป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดี มีสุขเป็นผล
ให้เกิดในสวรรค์ เป็นไปเพื่อ เกื้อกูล เพื่อสุขที่น่าปรารถนา นำใคร
นำพอใจ

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ภิกษุใช้สอยจีวรของทายกใด บรรลฺเจโตสมาธิที่ประมาณ
ไม่ได้ อยู่ ห้วงบุญกุศลของทายกนั้น ประมาณไม่ได้ นำสุขมาให้
เป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดี มีสุขเป็นผล ให้เกิดในสวรรค์ เป็นไป
เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขที่น่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ

๒. ภิกษุฉันบิณฑบาตของทายกใด ฯลฯ

๓. ภิกษุใช้สอยเสนาสนะของทายกใด ฯลฯ

๔. ภิกษุบริโภคน้ำจืดจืดจางของทายกใด บรรลฺเจโตสมาธิ
ที่ประมาณไม่ได้ อยู่ ห้วงบุญกุศลของทายกนั้น
ประมาณไม่ได้ นำสุข มาให้ เป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดี มีสุขเป็น
ผล ให้เกิดในสวรรค์ เป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข ที่น่าปรารถนา นำ
ใคร นำพอใจ

ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญกุศล ๔ ประการนี้แล นำสุขมาให้ เป็น
ไปเพื่อให้ได้ อารมณ์ดี มีสุขเป็นผล ให้เกิดในสวรรค์ เป็นไปเพื่อ
เกื้อกูล เพื่อสุขที่น่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ

การที่จะกำหนดประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ นี้ว่า “ห้วงบุญกุศลมีประมาณเท่านี้ นำสุข
มาให้ เป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดี มีสุขเป็น ผล ให้เกิดในสวรรค์
เป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขที่น่าปรารถนา นำใคร นำพอใจ” ดังนี้ ไม่

ใช้จะทำได้ง่าย แท้จริง ห้วงบุญกุศลนี้ย่อมถึงการนับว่า “เป็นกองบุญใหญ่ ที่นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้เลย”

การกำหนดประมาณของน้ำในมหาสมุทรว่า “น้ำมีปริมาณเท่านี้ อาฟหกะ น้ำมีปริมาณเท่านี้ ๑๐๐ อาฟหกะ น้ำมีปริมาณเท่านี้ ๑,๐๐๐ อาฟหกะ หรือน้ำมี ปริมาณเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ อาฟหกะ” ดังนี้ ไม่ใช้จะทำได้ง่าย แท้จริง ประมาณ ของน้ำในมหาสมุทรนั้น ย่อมถึงการนับว่า “เป็นห้วงน้ำใหญ่ ที่นับไม่ได้ ประมาณ ไม่ได้เลย” แม้ฉันใด

การที่จะกำหนดประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วย ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ นี้ว่า “ห้วงบุญกุศลมีประมาณเท่านี้ นำสุขมาให้ เป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดี มีสุข เป็นผล ให้เกิดในสวรรค์ เป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ” ดังนี้ ไม่ใช้จะทำได้ง่าย แท้จริง ห้วงบุญกุศลนี้ย่อมถึงการนับว่า “เป็นกองบุญใหญ่ ที่นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้เลย” ฉะนั้นเหมือนกันแล

แม่น้ำหลายสายคับคั่งไปด้วยหมู่ปลา

ไหลบ่าไปยังมหาสมุทรอันเป็นที่ขังน้ำขนาดใหญ่

ประมาณไม่ได้ มีสิ่งที่น่ากลัวมาก

เป็นแหล่งรัตนะชั้นเยี่ยมฉันใด

สายธารแห่งบุญย่อมหลังไหลไปสู่ชนผู้เป็นบัณฑิต

ผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน ที่นั่ง และเครื่องปลาด

เปรียบเหมือนแม่น้ำคือห้วงน้ำไหลไปยังมหาสมุทรฉันนั้น๒

ปฐมปัญญาภิธานสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุตติยาภิธานสูตร

ว่าด้วยห้วงบุญกุศล สูตรที่ ๒

[๕๒] ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญกุศล ๔๑ อย่างนี้ นำสุขมาให้ เป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดี มีสุขเป็นผล ให้เกิดในสวรรค์ เป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน พระพุทธเจ้าว่า “แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาค พระองค์นั้นเป็น พระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชา และจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค”๒ ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญกุศล ประการที่ ๑ นี้ นำสุขมาให้ เป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดี

มีสุขเป็นผลให้เกิดในสวรรค์ เป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขที่นำ
ปรารถนา นำใคร นำพอใจ

๒. อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระ
ธรรมว่า “พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติ
จะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล๓ ควรเรียกให้มาดู
ควรน้อม เข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ภิกษุทั้งหลาย
ห้วงบุญกุศล ประการที่ ๒ นี้ นำสุขมาให้ เป็นไปเพื่อให้ได้อรรถอันดี
มีสุขเป็นผล ให้เกิดในสวรรค์ เป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขที่นำ
ปรารถนา นำใคร นำพอใจ

๓. อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระ
สงฆ์ว่า “พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติ
ตรง ปฏิบัติ ถูกทาง ปฏิบัติสมควร ได้แก่ อริยบุคคล ๔ คู่ คือ ๘
บุคคลพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำ
มาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำ
อัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก” ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ
กุศลประการ

ที่ ๓ นี้ นำสุขมาให้ เป็นไปเพื่อให้ได้อรรถอันดี มีสุขเป็นผล
ให้เกิดใน สวรรค์ เป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขที่นำปรารถนา นำใคร
นำพอใจ

๔. อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ๑ ที่ไม่ขาด
ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกค้นหา
และทักท้วงครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญกุศล
ประการที่ ๔ นี้ นำสุขมาให้ เป็นไปเพื่อให้ได้อรรถอันดี มีสุขเป็นผล
ให้เกิดในสวรรค์ เป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขที่นำปรารถนา นำใคร
นำพอใจ

ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญกุศล ๔ ประการนี้แล นำสุขมาให้ เป็น
ไปเพื่อให้ได้อรรถอันดี มีสุขเป็นผล ให้เกิดในสวรรค์ เป็นไปเพื่อ
เกื้อกูล เพื่อสุขที่นำปรารถนา นำใคร นำพอใจ

ผู้ใดมีศรัทธาในตถาคตตั้งมั่นไม่หวั่นไหว
มีศีลงาม เป็นศีลที่พระอริยะชอบใจ(และ)สรรเสริญ
มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และมีความเห็นตรง๒
บัณฑิตทั้งหลายเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนไม่ขัดสน
ชีวิตของเขาก็ไม่สูญเปล่า
เพราะฉะนั้น ผู้มีปัญญาเมื่อระลึกถึง
คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ควรหมั่นประกอบ

ศรัทธา ศีล ความเลื่อมใสและการเห็นธรรม๔

ทศิยปัญญาภิสังขตสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปฐมสังวาสสูตร

ว่าด้วยการอยู่ร่วมกัน สูตรที่ ๑

[๕๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จทางไถลระหว่างเมืองมธรากับเมือง เวย์ญชา คหบดีและคหปตานีเป็นจำนวนมากก็ได้เดินทางไถลระหว่างเมืองมธรา กับเมืองเวย์ญชา สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จลงข้างทาง ประทับนั่งที่โคนต้นไม้ ต้นหนึ่ง คหบดีและคหปตานีเหล่านั้นได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง จึงพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับคหบดีและคหปตานีเหล่านั้นดังนี้ว่า

คหบดีและคหปตานี การอยู่ร่วมกัน ๔ ประการนี้

การอยู่ร่วมกัน ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สามีผิอยู่ร่วมกับภรรยาผิ

๒. สามีผิอยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา

๓. สามีเทวดาอยู่ร่วมกับภรรยาผิ

๔. สามีเทวดาอยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา

สามีผิอยู่ร่วมกับภรรยาผิ เป็นอย่างไร

คือ สามีในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ

เสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นผู้ทุศีล มีธรรม เลวทราม มีใจถูกความตระหนี่อันเป็นมลทินครอบงำ ด่าและติเตียนสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน แม้ภรรยาของเขาก็เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ เสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม มีใจถูกความตระหนี่อันเป็นมลทินครอบงำ ด่าและติเตียนสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน สามีผิอยู่ร่วมกับภรรยาผิ เป็นอย่างนี้แล

สามีผิอยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา เป็นอย่างไร

คือ สามีในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ เสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็น เหตุแห่งความประมาท เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม มีใจถูกความตระหนี่อันเป็น มลทินครอบงำ ด่าและติเตียนสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ส่วนภรรยาของเขา เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการ

ประพตติผิตในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและ เมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นผู้มึศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน ไม่ด่าและไม่ติเตียนสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน สามีผิอยู่ร่วมกับภรรยา เทวดา เป็นอย่างนี้แล

สามีเทวดาอยู่ร่วมกับภรรยาผิ เป็นอย่างไร

คือ สามีในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้น ขาดจากการประพตติผิตในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการเสพของ มีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นผู้มึศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน ไม่ด่าและไม่ติเตียนสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ส่วนภรรยาของเขาเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ เสพของมีนเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม มีใจถูกความตระหนี่อันเป็นมลทินครอบงำ ด่าและติเตียนสมณพราหมณ์ สามีเทวดาอยู่ร่วมกับภรรยาผิ เป็นอย่างนี้แล

สามีเทวดาอยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา เป็นอย่างไร

คือ สามีในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เว้นขาดจากการเสพของ มีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นผู้มึศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน ไม่ด่าและไม่ติเตียนสมณพราหมณ์ แม้ภรรยาของเขาก็เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เว้นขาดจากการเสพของมีนเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นผู้มึศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน ไม่ด่าและไม่ติเตียนสมณพราหมณ์ สามีเทวดา อยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา เป็นอย่างนี้แล

คหบดีและคหปตานี การอยู่ร่วมกัน ๔ อย่างนี้แล

สามีและภรรยาทั้ง ๒ ฝ่ายเป็นผู้ทุศีล

ตระหนี่ ขอบด่าว่าสมณพราหมณ์

ชื่อว่าปิตุมาอยู่ร่วมกัน

สามีเป็นผู้ทุศีล

ตระหนี่ ขอบด่าว่าสมณพราหมณ์

ส่วนภรรยาเป็นผู้มึศีล

รู้ความประสงค์ของผู้ขอ๑ ปราศจากความตระหนี่

ภรรยานั้นชื่อว่าปิตุมาอยู่ร่วมกับสามีผิ

สามีเป็นผู้มีศีล
รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่
ส่วนภรรยาเป็นผู้ทุศีล
ตระหนี่ ขอบด่าว่าสมณพราหมณ์
ภรรยานั้นชื่อว่าเป็นผัวอยู่ร่วมกับสามีเทวดา
ส่วนสามีและภรรยาทั้ง ๒ ฝ่าย
เป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของผู้ขอ
สำรวมระวัง ดำเนินชีวิตโดยธรรม
เจรจาไพเราะอ่อนหวานต่อกัน
มีความเจริญรุ่งเรือง มีความผาสุก
มีความประพฤติเสมอกันทั้ง ๒ ฝ่าย
รักใคร่ ไม่คิดร้ายต่อกัน
ทั้ง ๒ ฝ่ายประพฤติธรรมในโลกนี้
มีศีลและวัตรเสมอกัน เสวยอารมณ์ที่น่าใคร่
ย่อมเพลิดเพลินบันเทิงใจในเทวโลก

ปฐมสังवासสูตรที่ ๓ จบ

๔. ทุตติยสังवासสูตร

ว่าด้วยการอยู่ร่วมกัน สูตรที่ ๒

[๕๔] ภิกษุทั้งหลาย การอยู่ร่วมกัน ๔ ประการนี้

การอยู่ร่วมกัน ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สามีผัวอยู่ร่วมกับภรรยาผัว
 ๒. สามีผัวอยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา
 ๓. สามีเทวดาอยู่ร่วมกับภรรยาผัว
 ๔. สามีเทวดาอยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา
- สามีผัวอยู่ร่วมกับภรรยาผัว เป็นอย่างไร

คือ สามีในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม
พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ เพ่งเล็งอยากได้
ของเขา มีจิตพยาบาท เป็นมิจฉาทิฏฐิ เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม
มีใจถูกความตระหนี่อันเป็นมลทินครอบงำ ด่าและติเตียนสมณ
พราหมณ์ อยู่ครองเรือน แม้ภรรยาของเขาก็เป็นผู้ฆ่าสัตว์

ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำ
หยาบ พูดเพ้อเจ้อ เพ่งเล็งอยากได้ของเขา มีจิตพยาบาท เป็น
มิจฉาทิฏฐิ เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม มีใจถูกความตระหนี่อันเป็น
มลทินครอบงำ ด่าและติเตียนสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน สามีผัว
อยู่ร่วมกับภรรยาผัว เป็นอย่างนี้แล

สามีนี้อยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา เป็นอย่างไร

คือ สามีนี้อันเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฯลฯ มีใจถูกความ
ตระหนี่อันเป็นมลทินครอบงำ ด่าและติเตียนสมณพราหมณ์อยู่
ครองเรือน ส่วนภรรยาของเขา เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้น
ขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติดีกในกาม เว้นขาด
จากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูด
คำหยาบ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา มีจิต
ไม่พยายาบท เป็นสัมมาทิฐิ เป็นผู้มั่งคั่ง มีกัลยาณธรรม มีใจ
ปราศจากความตระหนี่อันเป็น

มลทิน ไม่ด่าและไม่ติเตียนสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน
สามีนี้อยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา เป็นอย่างนี้แล

สามีนี้อยู่ร่วมกับภรรยาผี เป็นอย่างไร

คือ สามีนี้อันเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจาก
การลักทรัพย์ เว้นขาด จากการประพฤติดีกในกาม เว้นขาดจากการ
พูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ
เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา มีจิตไม่
พยายาบท เป็นสัมมาทิฐิ เป็นผู้มั่งคั่ง มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจาก
ความ ตระหนี่อันเป็นมลทิน ไม่ด่าและไม่ติเตียนสมณพราหมณ์ อยู่
ครองเรือน ส่วนภรรยา ของเขา เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ มีใจถูกความ
ตระหนี่อันเป็นมลทินครอบงำ ด่าและติเตียน สมณพราหมณ์ อยู่
ครองเรือน สามีนี้อยู่ร่วมกับภรรยาผี เป็นอย่างนี้แล

สามีนี้อยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา เป็นอย่างไร

คือ สามีนี้อันเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ มีใจ
ปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน ไม่ด่าและไม่ติเตียนสมณ
พราหมณ์ อยู่ครองเรือน แม้ภรรยา ของเขาก็เป็นผู้เว้นขาดจากการ
ฆ่าสัตว์ ฯลฯ ไม่ด่าและไม่ติเตียนสมณพราหมณ์ สามีนี้อยู่ร่วม
กับภรรยาเทวดา เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย การอยู่ร่วมกัน ๔ ประการนี้แล

สามีนี้อยู่ร่วมกับภรรยาทั้ง ๒ ฝ่ายเป็นผู้ทุศีล

ตระหนี่ ขอบด่าว่าสมณพราหมณ์

ชื่อว่าเป็นผู้มาอยู่ร่วมกัน

สามีนี้อยู่ร่วมกับภรรยา

ตระหนี่ ขอบด่าว่าสมณพราหมณ์

ส่วนภรรยาเป็นผู้มั่งคั่ง

รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่

ภรรยานั้นชื่อว่าเป็นเทวดาอยู่ร่วมกับสามีผี
สามีเป็นผู้มีศีล
รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่
ส่วนภรรยาเป็นผู้ทุศีล
ตระหนี่ ชอบด่าว่าสมณพราหมณ์
ภรรยานั้นชื่อว่าเป็นผีอยู่ร่วมกับสามีเทวดา
สามีและภรรยาทั้ง ๒ ฝ่าย
เป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของผู้ขอ
สำรวมระวัง ดำเนินชีวิตโดยธรรม
เจรจาไพเราะอ่อนหวานต่อกัน
มีความเจริญรุ่งเรือง มีความผาสุก
มีความประพฤติเสมอกันทั้ง ๒ ฝ่าย
รักใคร่ ไม่คิดร้ายต่อกัน
ทั้ง ๒ ฝ่ายประพฤติธรรมในโลกนี้
มีศีลและวัตรเสมอกัน เสวยอารมณ์ที่น่าใคร่
ย่อมผลิตเพลนบันเทิงใจในเทวโลก

ทุติยสังวาสสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมสมชีวิสูตร

ว่าด้วยผู้มีธรรมเป็นเครื่องอยู่เสมอกัน สูตรที่ ๑

[๕๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่เภสภพามฤคทายวัน
เขตกรุงสุงสุมารคีระ๑ แคว้นภักคะ ครั้นในเวลาเช้าพระผู้มีพระภาค
ทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของ
นกุลปีตาคหบดี ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ลำดับนั้น
นกุลปีตาคหบดีและนกุลมาตาคหปตานี๒พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูล
พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นับแต่เวลาที่ข้าพระองค์น่านกุลมาตา
คหปตานีมา ข้าพระองค์ไม่เคยคิดที่จะประพัตินอกใจนกุลมาตา
คหปตานี ไหนเลยจะประพัตินอกใจด้วยกายเล่า พวกข้าพระองค์
ปรารถนาที่จะพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า”

แม้นกุลมาตาคหปตานีก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
“ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ นับแต่เวลาที่นกุลปีตาคหบดีหนุ่มนำ
หม่อมฉันผู้ยังเป็นสาวมา หม่อมฉันไม่เคยคิดที่จะประพัตินอกใจ
นกุลปีตาคหบดี ไหนเลยจะประพัตินอกใจด้วยกาย

เล่า พวกข้าพระองค์ปรารถนาที่จะพบกันทั้งในชาตินี้และ
ชาติหน้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดีและคหปตานี ถ้าสามีและ
ภรรยาทั้ง ๒ ฝ่าย หวังจะพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ทั้ง ๒
ฝ่ายพึงมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอ

กัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน สามีและภรรยาทั้ง ๒
ฝ่ายนั้นย่อมได้พบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า”

สามีและภรรยาทั้ง ๒ ฝ่าย

เป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของผู้ขอ

สำรวมระวัง ดำเนินชีวิตโดยธรรม

เจรจาไพเราะอ่อนหวานต่อกัน

มีความเจริญรุ่งเรือง มีความผาสุก

มีความประพฤติเสมอกันทั้ง ๒ ฝ่าย

รักใคร่ ไม่คิดร้ายต่อกัน

ทั้ง ๒ ฝ่าย ประพฤติธรรมในโลกนี้

มีศีลและวัตรเสมอกัน เสวยอารมณ์ที่น่าใคร่

ย่อมเพลิดเพลินบันเทิงใจในเทวโลก

ปฐมสมชีวิสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยสมชีวิสูตร

ว่าด้วยผู้มีธรรมเป็นเครื่องอยู่เสมอกัน สูตรที่ ๒

[๕๖] ภิกษุทั้งหลาย ถ้าสามีและภรรยาทั้ง ๒ ฝ่ายหวังที่จะ
พบกันทั้งในชาตินี้ และชาติหน้า ทั้ง ๒ ฝ่ายพึงมีศรัทธาเสมอกัน มี
ศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน

มีปัญญาเสมอกัน สามีและภรรยาทั้ง ๒ ฝ่ายนั้นย่อมได้พบกัน
ทั้งในชาตินี้และ

ชาติหน้า

สามีและภรรยาทั้ง ๒ ฝ่าย

เป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของผู้ขอ

สำรวมระวัง ดำเนินชีวิตโดยธรรม

เจรจาไพเราะอ่อนหวานต่อกัน

มีความเจริญรุ่งเรือง มีความผาสุก

มีความประพฤติเสมอกันทั้ง ๒ ฝ่าย

รักใคร่ ไม่คิดร้ายต่อกัน

ทั้ง ๒ ฝ่าย ประพฤติธรรมในโลกนี้

มีศีลและวัตรเสมอกัน เสวยอารมณ์ที่น่าใคร่

ย่อมผลิตเพลินบันเทิงใจในเทวโลก

หุติยสมชีวิสูตรที่ ๖ จบ

๗. สุปปวาสาสูตร

ว่าด้วยสุปปวาสาโกปิยธิดา

[๕๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในนิคมของ
โกปิยราชสกุล ชื่อปัชชเนละ แคว้นโกปิยะ๑ ครั้นในเวลาเช้าพระผู้
มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยัง
นิเวศน์ของสุปปวาสาโกปิยธิดา ประทับนั่งบน

พุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ลำดับนั้น สุปปวาสาโกปิยธิดาได้
นำของขบฉันอันประณีตประเคนพระผู้มีพระภาคให้อิ่มหนำด้วยตน
เอง เมื่อพระผู้มีพระภาคเสวย

เสร็จ ทรงวางพระหัตถ์จากบาตรแล้ว สุปปวาสาโกปิยธิดาจึง
นั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสกับสุปปวาสาโกปิยธิดา
ดังนี้ว่า

สุปปวาสา อริยสาวิกาผู้ให้โภชนะชื่อว่าให้ฐานะ ๔ ประการ
แก่ปฏิคาหก

ฐานะ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.อายุ ๒.วรรณะ

๓. สุขะ ๔. พละ

ครั้นให้อายุแล้วย่อมมีส่วนได้อายุอันเป็นทิพย์หรืออันเป็น
ของมนุษย์ ครั้นให้วรรณะแล้วย่อมมีส่วนได้วรรณะอันเป็นทิพย์หรือ
อันเป็นของมนุษย์ ครั้นให้สุขะแล้วย่อมมีส่วนได้สุขะอันเป็นทิพย์
หรืออันเป็นของมนุษย์ ครั้นให้พละแล้วย่อมมีส่วนได้พละอันเป็น
ทิพย์หรืออันเป็นของมนุษย์

สุปปวาสา อริยสาวิกาผู้ให้โภชนะชื่อว่าให้ฐานะ ๔ ประการนี้
แก่ปฏิคาหก

ทักษิณาคือโภชนะที่อริยสาวิกาให้

ซึ่งปรุงอย่างดี สะอาด ประณีต สมบูรณ์ด้วยรส

ชื่อว่าให้ในท่านผู้ปฏิบัติตรง

ประกอบพร้อมด้วยกิริยามารยาท๑ ถึงความเป็นใหญ่๒

ทักษิณานั้นเชื่อมต่อบุญกับบุญ

เป็นทักษิณามีผลมาก

ที่พระพุทธเจ้าผู้รู้แจ้งโลกทรงสรรเสริญ

ชนผู้ระลึกถึงยัญ๑เช่นนั้น

เกิดความยินดี เทียวไปในโลก

กัจจิมลทินคือความตระหนักรวมทั้งรากเหง้า
ไม่ถูกใครนิทา ย่อมเข้าถึงฐานะคือสวรรค์
สุปปาวาสสูตรที่ ๗ จบ

๘. สุตตสูตร

ว่าด้วยสุตตคหบดี

[๕๘] ครั้งนั้นแล อนาถบิณฑิกคหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระ
ภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาค
จึงได้ตรัสกับอนาถบิณฑิกคหบดี ดังนี้ว่า

คหบดี อริยสาวกผู้ให้โภชนะชื่อว่าให้ฐานะ ๑ ๔ ประการแก่
ปฎิคาหก

ฐานะ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อายุ ๒. วรรณะ

๓. สุขะ ๔. พละ

ครั้นให้อายุแล้วย่อมมีส่วนได้อายุอันเป็นทิพย์หรืออันเป็น
ของมนุษย์ ครั้นให้วรรณะแล้ว ฯลฯ ครั้นให้สุขะแล้ว ฯลฯ ครั้นให้
พละแล้วย่อมมีส่วนได้พละอันเป็น

ทิพย์หรืออันเป็นของมนุษย์

คหบดี อริยสาวก ผู้ให้โภชนะชื่อว่าให้ฐานะ ๔ ประการนี้แก่
ปฎิคาหก

ผู้ให้โภชนะโดยเคารพตามเวลาอันควร

แก่ท่านผู้สำรวม บริโภคโภชนะที่ผู้อื่นให้

ชื่อว่าเพิ่มให้ฐานะ ๔ ประการ คือ

อายุ วรรณะ สุขะ และพละ

นรชนผู้ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ

ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มียศในที่ที่ตนเกิด

สุตตสูตรที่ ๘ จบ

๙. โภชนสูตร

ว่าด้วยทายกผู้ให้โภชนะ

[๕๙] ภิกษุทั้งหลาย ทายกผู้ให้โภชนะชื่อว่าให้ฐานะ ๔
ประการแก่ปฎิคาหก

ฐานะ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อายุ ๒. วรรณะ

๓. สุขะ ๔. พละ

ครั้นให้อายุแล้วย่อมมีส่วนได้อายุอันเป็นทิพย์หรืออันเป็น
ของมนุษย์ ครั้นให้วรรณะแล้ว ฯลฯ ครั้นให้สุขะแล้ว ฯลฯ ครั้นให้
พละแล้วย่อมมีส่วนได้พละอันเป็นทิพย์หรืออันเป็นของมนุษย์

ภิกษุทั้งหลาย ทายกผู้ให้โภชนะชื่อว่าให้ฐานะ ๔ ประการแก่
ปฏิบัติภิก

ผู้ให้โภชนะโดยเคารพตามเวลาอันควร
แก่ท่านผู้สำรวม บริโภคโภชนะที่ผู้อื่นให้
ชื่อว่าเพิ่มให้ฐานะ ๔ ประการ คือ
อายุ วรรณะ สุขะ และพละ
นรชนผู้ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ
ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มียศในที่ที่ตนเกิด
โภชนสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. คิหิสามิจสูตร

ว่าด้วยการปฏิบัติปฏิบัติปฏิบัติที่เหมาะสมแก่คฤหัสถ์

[๖๐] ครั้งนั้นแล อนาถบิณฑิกคหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระ
ภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาค
จึงได้ตรัสกับอนาถบิณฑิกคหบดีดังนี้ว่า

คหบดี อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ชื่อว่าปฏิบัติ
ปฏิบัติปฏิบัติที่เหมาะสมแก่คฤหัสถ์ ที่เป็นเหตุให้ได้ยศ เป็นไปเพื่อให้
เกิดในสวรรค์

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. บำรุงภิกษุสงฆ์ด้วยจีวร

๒. บำรุงภิกษุสงฆ์ด้วยบิณฑบาต

๓. บำรุงภิกษุสงฆ์ด้วยเสนาสนะ

๔. บำรุงภิกษุสงฆ์ด้วยคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร

คหบดี อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ชื่อว่าปฏิบัติ
ปฏิบัติปฏิบัติที่เหมาะสมแก่คฤหัสถ์ ที่เป็นเหตุให้ได้ยศ เป็นไปเพื่อให้
เกิดในสวรรค์

บัณฑิตทั้งหลายบำรุงท่านผู้มีศีล ผู้ปฏิบัติชอบ

ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค

ชื่อว่าปฏิบัติปฏิบัติปฏิบัติที่เหมาะสมแก่คฤหัสถ์

บุญย่อมเจริญยิ่งแก่บัณฑิตเหล่านั้น

ทุกเมื่อทั้งกลางวันและกลางคืน

เขาคြ်นทำกรรมดั่งามแล้ว

ยอมเข้าถึงฐานะคือสวรรค

คิหิสามิจิสูตรที่ ๑๐ จบ

ปญญาภิสันทวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมปญญาภิสันทสูตร ๒. ทุตติยปญญาภิสันทสูตร

๓. ปฐมสังวาสสูตร ๔. ทุตติยสังวาสสูตร

๕. ปฐมสมชีวีสูตร ๖. ทุตติยสมชีวีสูตร

๗. สุปปาวาสสูตร ๘. สุตตตสูตร

๙. โภชนสูตร ๑๐. คิหิสามิจิสูตร

๒. ปัตตกัมมวรรค

หมวดว่าด้วยกรรมอันสมควร

๑. ปัตตกัมมสูตร

ว่าด้วยกรรมอันสมควร

[๖๑] ครั้งนั้นแล อนาถบิณฑิกคหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสกับอนาถบิณฑิกคหบดี ดังนี้ว่า

คหบดี ธรรม ๔ ประการนี้เป็นสิ่งน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจหาได้ยาก ในโลก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ขอโภคะงเกิดขึ้นแก่เราพร้อมกับความชอบธรรม๑ นี่เป็นธรรมประการที่ ๑ ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก

๒. เราได้โภคทรัพย์พร้อมกับความชอบธรรมแล้ว ขอยศ๒จงเฟื่องฟู

แก่เราพร้อมด้วยญาติ มิตร สหาย นี่เป็นธรรมประการที่ ๒ ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก

๓. เราได้โภคทรัพย์พร้อมกับความชอบธรรม ได้ยศพร้อมด้วยญาติ

มิตร สหายแล้ว ขอเราจะมีชีวิตอยู่ยาวนาน รักษาอายุให้ยั่งยืน นี่เป็นธรรมประการที่ ๓ ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก

๔. เราได้โภคทรัพย์พร้อมกับความชอบธรรม ได้ยศพร้อมด้วยญาติ

มิตร สหาย มีชีวิตอยู่นาน รักษาอายุให้ยั่งยืนแล้ว หลังจาก
ตาย

แล้ว ขอให้เราเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ นี่เป็นกรรมประการที่ ๔
ที่

น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก

คหบดี ธรรม ๔ ประการนี้แลเป็นสิ่งน่าปรารถนา น่าใคร่ น่า
พอใจ หาได้ ยากในโลก

คหบดี ธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อได้ธรรม ๔ ประการนี้
แลที่นา ปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทธาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา)

๒. สีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล)

๓. จาคสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการเสียสละ)

๔. ปัญญาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา)

สัทธาสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้มีศรัทธา เชื่อปัญญาตรัสรู้ของ
ตถาคตว่า “แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระ
อรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชชาและ
จรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอด
เยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า
เป็นพระผู้มีพระภาค” นี้เรียกว่า สัทธาสัมปทา

สีลสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์
ฯลฯ เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุ
แห่งความประมาท นี้เรียกว่า สีลสัมปทา

จาคสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้มีใจปราศจากความตระหนี่
อันเป็นมลทิน มีจาคะอันสละแล้ว มีฝ่ามือชุ่ม ยินดีในการสละ ควร
แก่การขอ ยินดีในการให้ทานและการจำแนกทาน อยู่ครองเรือน นี้
เรียกว่า จาคสัมปทา

ปัญญาสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลมีใจถูกอภิขณาวินิโยกครอบงำอยู่ ย่อมทำสิ่ง
ที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ไม่ควรทำ เมื่อทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่ง
ที่ไม่ควรทำ ย่อมเสื่อมจากยศและ ความสุข บุคคลมีใจถูกพยาบาท
(ความคิดร้าย) ครอบงำอยู่ ย่อมทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ไม่ควร

ทำ เมื่อทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ไม่ควรทำ ย่อมเสื่อมจากยศ
และความสุข มีใจถูกถีนมิทระ (ความหดหู่และเชื่องซึม) ครอบงำ
อยู่ ย่อมทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ไม่ควรทำ เมื่อทำสิ่งที่ไม่ควร
ทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ไม่ควรทำ ย่อมเสื่อม จากยศและความสุข มีใจถูก
อุทัจจกุกกัจจะ(ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ) ครอบงำอยู่ มีใจถูก
วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) ครอบงำอยู่ ย่อมทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่
ยินดีสิ่งที่ไม่ควรทำ เมื่อทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีสิ่งที่ไม่ควรทำ ย่อม
เสื่อมจากยศและความสุข

อริยสาวกนั้นแลรู้ว่า “อภิชฌาวิสมโลภะทำให้จิตเศร้าหมอง”
จึงละอภิชฌา-

วิสมโลภะที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสีย รู้ว่า “พยาบาททำให้จิต
เศร้าหมอง” จึงละพยาบาทที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสีย รู้ว่า “ถีน
มิทระทำให้จิตเศร้าหมอง” จึงละ

ถีนมิทระที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสีย รู้ว่า “อุทัจจกุกกัจจะ
ทำให้จิตเศร้าหมอง” จึงละอุทัจจกุกกัจจะที่ทำให้จิตเศร้าหมอง
เสีย รู้ว่า “วิจิกิจฉาทำให้จิตเศร้าหมอง” จึงละวิจิกิจฉาที่ทำให้จิต
เศร้าหมองเสีย

เมื่อใดอริยสาวกรู้ว่า “อภิชฌาวิสมโลภะทำให้จิตเศร้าหมอง”
จึงละอภิชฌา-วิสมโลภะที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสีย รู้ว่า “พยาบาท
ทำให้จิตเศร้าหมอง” ... รู้ว่า “ถีนมิทระทำให้จิตเศร้าหมอง” ... รู้ว่า
“อุทัจจกุกกัจจะทำให้จิตเศร้าหมอง” ... รู้ว่า “วิจิกิจฉาทำให้จิต
เศร้าหมอง” จึงละวิจิกิจฉาที่ทำให้จิตเศร้าหมองเสีย เมื่อนั้นอริย-
สาวกนี้ชื่อว่าปัญญามาก มีปัญญากว้างขวาง มองเห็นแนวทาง
สมบูรณ์ด้วยปัญญา นี้เรียกว่า ปัญญาสัมปทา

คหบดี ธรรม ๔ ประการนี้ย่อมเป็นไปเพื่อได้ธรรม ๔ ประการ
นี้แล ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก

อริยสาวกนั้นแลชื่อว่าทำกรรมอันสมควร ๔ ประการด้วย
โภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วย
น้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม๑ ได้มาโดยธรรม
๒

กรรมอันสมควร ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ย่อมบำรุงตนเอง มารดา บิดา บุตร
ภรรยา ทาส กรรมกร คนรับใช้ มิตร และอำมาตย์ให้เป็นสุข บริหาร
ให้

เป็นสุขโดยชอบด้วยโศกทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยัน
หมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ
ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม นี่เป็นฐานะที่ ๑ ที่อริยสาวกนั้น
ถึงแล้ว ถึงโดยสมควร ใช้สอยตามเหตุ

๒. อริยสาวกย่อมป้องกันอันตรายที่เกิดจากไฟ น้ำ พระราชา
โจร

คนที่ไม่ชอบกัน หรือจากทายาทด้วยโศกทรัพย์ที่หามาได้
ด้วย

ความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง
อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม ทำตนให้
ปลอดภัย นี่เป็นฐานะที่ ๒ ที่อริยสาวกนั้นถึงแล้ว ถึงโดยสมควร
ใช้สอยตามเหตุ

๓. อริยสาวกย่อมทำพลี ๕ อย่าง คือ ญาติพลี อดิถิปลิ ปุพ
พเปตพลี ราชพลี เทวดาพลีด้วยโศกทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความ
ขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ
ประกอบด้วย

ธรรม ได้มาโดยธรรม นี่เป็นฐานะที่ ๓ ที่อริยสาวกนั้นถึงแล้ว
ถึงโดยสมควร ใช้สอยตามเหตุ

๔. อริยสาวกบำเพ็ญทักษิณที่มีผลสูงขึ้นไปได้ เป็นไป
เพื่อให้ได้อารมณ์ดี ๒ มีสุขเป็นผล ให้เกิดในสวรรค์ ไว้ในสมณ
พราหมณ์ผู้เว้นขาดจากความมัวเมาและความประมาท ผู้ดำรงมั่น
อยู่ในขันติและโสรจจะ ฝึกอบรมตน ทำตนให้สงบ ทำตนให้ดับเย็น
สนิทด้วยโศกทรัพย์ ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บ
รวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้
มาโดยธรรม นี่เป็นฐานะ

ที่ ๔ ที่อริยสาวกนั้นถึงแล้ว ถึงโดยสมควร ใช้สอยตามเหตุ
คหบดี อริยสาวกนั้นชื่อว่าทำกรรมอันสมควร ๔ ประการนี้
ด้วยโศกทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวม
ด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดย
ธรรม โศกทรัพย์ของใครก็ตาม หมดสิ้นไปเพราะกรรมอื่นนอกจาก
กรรมอันสมควร ๔ ประการนี้ โศกทรัพย์เหล่านี้ เราเรียกว่า ถึงแล้ว
โดยไม่ใช่เหตุ ถึงโดยไม่สมควร ใช้สอยตามเหตุอันไม่ควร ส่วน
โศกทรัพย์ของใครก็ตาม หมดสิ้นไปเพราะกรรมอันสมควร ๔
ประการนี้ โศกทรัพย์เหล่านี้ เราเรียกว่า ถึงแล้วโดยเหตุ ถึงโดย
สมควร ใช้สอยตามเหตุ

นรชนผู้จะต้องตายเมื่อค่านึงถึงว่า
“โรคทรัพย์ทั้งหลายเราได้บริโภครแล้ว
คนที่ควรเลี้ยงเราได้เลี้ยงแล้ว
อันตรายทั้งหลายเราได้ข้ามพ้นแล้ว
ทักษิณามีผลสูงขึ้นไปได้ให้แล้ว
และพลีกรรม ๕ อย่างเราได้ทำแล้ว
ท่านผู้มีศีล สรรวมระวาง
ประพาศิพรหมจรรย์เราได้บำรุงแล้ว
ประโยชน์ที่บัณฑิตผู้อยู่ครองเรือนปรารถนา
เราก็ได้บรรลุแล้วโดยลำดับ
กรรมที่ไม่ก่อความเดือดร้อนในภายหลังเราได้ทำแล้ว”
ชื่อว่า เป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยธรรม๑
บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญเขาในชาตินี้เอง
เขาดตายไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์
ปัตตกัมมสูตรที่ ๑ จบ

๒. อานันยสูตร

ว่าด้วยสุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้

[๖๒] ครั้นนั้นแล อนาถบิณฑิกคหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระ
ภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระ
ภาคจึงได้ตรัสกับอนาถบิณฑิกคหบดี ดังนี้ว่า

คหบดี สุข ๔ ประการนี้คุณหัสถ์ผู้บริโภครคาม๒พึงได้รับตาม
กาล ตามสมัย

สุข ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อัตถิสุข (สุขเกิดจากความมืทรัพย์)

๒. โภคสุข (สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์)

๓. อานันยสุข๓ (สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้)

๔. อนวัชชสุข (สุขเกิดจากความประพาศิที่ไม่มีโทษ)

อัตถิสุข เป็นอย่างไร

คือ กลบุตรในโลกนี้มีโรคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความหมั่น
เพียร เก็บรวบรวม

ด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มา
โดยธรรม เขาได้รับสุข โสมนัสว่า “เรามีโรคทรัพย์ที่หามาได้ด้วย
ความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วย

น้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดย
ธรรม” นี้เรียกว่า อัตถิสุข

โภคสุข เป็นอย่างไร

คือ กุลบุตรในโลกนี้ใช้สอยโภคทรัพย์และทำบุญด้วย
โภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วย
น้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม
เขาได้รับสุข โสมนัสว่า “เราใช้สอยโภคทรัพย์และทำบุญด้วย
โภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วย
น้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม”
นี้เรียกว่า โภคสุข

อานันทยสุข เป็นอย่างไร

คือ กุลบุตรในโลกนี้ไม่เป็นหนี้ใคร ไม่ว่าจะน้อยหรือมาก
ก็ตาม เขาได้รับสุข โสมนัสว่า “เราไม่เป็นหนี้ใคร ไม่ว่าจะน้อยหรือ
มาก” นี้เรียกว่า อานันทยสุข

อนวัชชสุข เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ประกอบด้วยกายกรรมที่ไม่มีโทษ
วจีกรรมที่ไม่มีโทษ และมโนกรรมที่ไม่มีโทษ เขาได้รับสุข โสมนัส
ว่า “เราประกอบด้วยกายกรรม ที่ไม่มีโทษ วจีกรรมที่ไม่มีโทษ
มโนกรรมที่ไม่มีโทษ” นี้เรียกว่า อนวัชชสุข

คหบดี คฤหิ์สัถ์ผู้บริโภคมคามพึงได้รับสุข ๔ ประการนี้แลตาม
กาล ตามสมัย

นรชนผู้จะต้องตาย

รู้สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้

ระลึกถึงสุขเกิดจากความมีทรัพย์

เสวยสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์

ย่อมเห็นแจ้งด้วยปัญญา

ผู้มีปัญญาดีเห็นชัดอยู่อย่างนี้ย่อมรู้ส่วนทั้ง ๒ ว่า

สุขแม้ทั้ง ๓ นี้มีค่าไม่ถึงเสียวที่ ๑๖

แห่งสุขเกิดจากความประพฤติดันไม่มีโทษ

อานันทยสูตรที่ ๒ จบ

๓. พรหมสูตร๑

ว่าด้วยสกุลที่มีพรหม

[๖๓] ภิกษุทั้งหลาย บุตรของสกุลใดบุษามารดาบิดาภายใน
เรือนตน สกุล

นั้นชื่อว่ามิพรหม บุตรของสกุลใดบุษามารดาบิดาภายใน
เรือนตน สกุลนั้นชื่อว่ามิบุรพาจารย์ บุตรของสกุลใดบุษามารดา

บิดาภายในเรือนตน สกุนั้นชื่อว่ามืบุรพเทพ บุตรของสกุนใดบุชา
มารดาบิดาภายในเรือนตน สกุนั้นชื่อว่ามือาหุไนยบุคคล

คำว่า “พรหม” นี้เป็นชื่อของมารดาบิดา คำว่า “บุรพาจารย์”
นี้เป็นชื่อ ของมารดาบิดา คำว่า “บุรพเทพ” นี้เป็นชื่อของมารดา
บิดา คำว่า “อาหุไนยบุคคล” นี้เป็นชื่อของมารดาบิดา๒ ข้อนั้น
เพราะเหตุไร เพราะมารดาบิดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดง
โลกนี้แก่บุตร

มารดาบิดาผู้อุณฺเฑาะหฺประชา
ท่านเรียกว่าพรหม บุรพาจารย์
และอาหุไนยบุคคลของบุตรทั้งหลาย
เพราะเหตุนั้น บัณฑิตพึงนํสการ
และสักการะมารดาบิดานั้นด้วยข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน
การอบกลิ่น การให้อาบน้ำ และการชำระเท้า
เพราะการปรนนิบัติมารดาบิดานั้นแล
บัณฑิตทั้งหลายจึงสรรเสริญเขาในโลกนี้เอง
เขาตายไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์

พรหมสูตรที่ ๓ จบ

๔. นิรยสูตร

ว่าด้วยธรรมเป็นเหตุให้เกิดในนรก

[๖๔] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ฆ่าสัตว์ ๒. ลักทรัพย์

๓. ประพฤติผิดในกาม ๔. พุดเท็จ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์

การพุดเท็จ และการคบหาภรรยาของผู้อื่น

เรากล่าวว่าเป็นกรรมเศร้าหมอง

บัณฑิตทั้งหลายย่อมไม่สรรเสริญเลย

นิรยสูตรที่ ๔ จบ

๕. รูปสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณ

[๖๕] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก
บุคคล ๔ จำพวกใดไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณ เลื่อมใสในรูป
๒. บุคคลผู้ถือเสียงเป็นประมาณ เลื่อมใสในเสียง
๓. บุคคลผู้ถือความเศร้าหมองเป็นประมาณ๑ เลื่อมใสใน
ความเศร้าหมอง

๔. บุคคลผู้ถือธรรมเป็นประมาณ เลื่อมใสในธรรม
ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก
ชนเหล่าใดถือประมาณในรูป
และชนเหล่าใดคล้อยไปตามเสียง
ชนเหล่านั้นชื่อว่าตกอยู่ในอำนาจของฉันทราคะ๒
ย่อมไม่รู้จักบุคคลนั้น คือ
บุคคลนั้นแลเป็นคนเขลา ไม่รู้คุณภายในของเขา
และไม่เห็นข้อปฏิบัติภายนอกของเขา
ถูกห้อมล้อมไว้โดยรอบ ย่อมถูกเสียงชักนำไป
อนึ่ง บุคคลผู้ไม่รู้คุณภายใน๓
แต่เห็นข้อปฏิบัติภายนอก๔
มองแต่ผลในภายนอก๕
ย่อมถูกเสียงชักนำไป
ส่วนบุคคลที่รู้คุณภายใน
และเห็นแจ้งข้อปฏิบัติภายนอก
เห็นธรรมปราศจากเครื่องกั้น
ย่อมไม่ถูกเสียงชักนำไป

รูปสูตรที่ ๕ จบ

๖. สราคสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้มีราคะ

[๖๖] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกใดหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้มีราคะ ๒. บุคคลผู้มีโทสะ

๓. บุคคลผู้มีโมหะ๔. บุคคลผู้มีมานะ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ชนทั้งหลายผู้กำหนดมาก

ในธรรมที่เป็นเหตุแห่งความกำหนัด

เพลิดเพลिनอย่างยิ่งในรูปที่น่ารัก

เป็นสัตว์ต่ำทราม ถูกโมหะ (ความหลง) หุ้มห่อไว้

ย่อมทำให้เครื่องผูกพันเจริญขึ้น

เป็นคนไม่ฉลาด ทำอกุศลกรรมที่เกิดจากราคะบ้าง

เกิดจากโทสะบ้าง เกิดจากโมหะบ้าง
ที่มีแต่ความคับแค้น เพิ่มทุกข์อยู่รำไป
สัตว์ที่ถูกอวิชชา (ความไม่รู้) หุ้มห่อไว้
เป็นผู้มืดบอด ปราศจากจักษุคือปัญญา
มีสภาวะเหมือนธรรมทั้งหลายที่มีอยู่
ย่อมไม่สำคัญว่าเราทั้งหลายก็มีสภาวะเหมือนอย่างนั้น

สราศสูตรที่ ๖ จบ

๗. อหิราชสูตร

ว่าด้วยตระกูลพญางู

[๖๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุรูป
หนึ่งในเขตกรุงสาวัตถีถูกงูกัด ถึงแก่มรณภาพ ลำดับนั้น ภิกษุ
หลายรูปพากันไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาท
แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุรูปหนึ่งในเขตกรุงสาวัตถีถูกงูกัด
ถึงแก่มรณภาพ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นคงจะไม่ได้
แผ่เมตตาจิตให้ตระกูลพญางู ๔ ตระกูล เพราะถ้าเธอแผ่เมตตาจิต
ให้ตระกูลพญางู ๔ ตระกูล เธอก็จะไม่ถูกงูกัดถึงแก่มรณภาพ

ตระกูลพญางู ๔ ตระกูล อะไรบ้าง คือ

๑. ตระกูลพญางูชื่อวิรูปิกษ๒. ตระกูลพญางูชื่อเอราปละ

๓. ตระกูลพญางูชื่อฉัพพยานุตร๔. ตระกูลพญางูชื่อกัณหาโค
ตมกะ

ภิกษุนั้นคงจะไม่ได้แผ่เมตตาจิตให้ตระกูลพญางู ๔ ตระกูลนี้
เพราะถ้าเธอแผ่เมตตาจิตให้ตระกูลพญางู เธอก็จะไม่ถูกงูกัด
ถึงแก่มรณภาพ

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุแผ่เมตตาจิตให้ตระกูล
พญางู ๔ ตระกูลนี้ เพื่อคุ้มครองตน เพื่อรักษาตน เพื่อป้องกันตน”

เราขอมีเมตตาต่อตระกูลพญางูวิรูปิกษ

เราขอมีเมตตาต่อตระกูลพญางูเอราปละ

เราขอมีเมตตาต่อตระกูลพญางูฉัพพยานุตร

เราขอมีเมตตาต่อตระกูลพญางูกัณหาโคตมกะ

เราขอมีเมตตาต่อสัตว์ไม่มีเท้า

เราขอมีเมตตาต่อสัตว์สองเท้า

เราขอมีเมตตาต่อสัตว์สี่เท้า

เราขอมีเมตตาต่อสัตว์หลายเท้า
สัตว์ไม่มีเท้าอย่าได้เบียดเบียนเรา
สัตว์สองเท้าอย่าได้เบียดเบียนเรา
สัตว์สี่เท้าอย่าได้เบียดเบียนเรา
สัตว์หลายเท้าอย่าได้เบียดเบียนเรา
ขอสรรพสัตว์ที่มีลมหายใจ
ขอสรรพสัตว์ที่ยังมีชีวิตทั้งมวล
จงประสพกับความเจริญ
ความเลวร้ายอย่าได้มาแผ้วพานสัตว์ใด ๆ เลย

พระพุทธเจ้ามีพระคุณหาประมาณมิได้ พระธรรมมีพระคุณหา
ประมาณมิได้ พระสงฆ์มีพระคุณหาประมาณมิได้ สัตว์เลื้อยคลาน
ทั้งหลาย คือ งู แมงป่อง ตะขาบ แมงมุม ตั๊กแตน หนูมีคุณ
พอประมาณ

เราทำการรักษา ทำการป้องกันไว้แล้ว ขอหมู่สัตว์ผู้มีชีวิต
ทั้งหลายจงหลีก

ไป เรานั้นขออนอบน้อมพระผู้มีพระภาค ขออนอบน้อมพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๗ พระองค์

อหิราชสูตรที่ ๗ จบ

๘. เทวทัตตสูตร

ว่าด้วยพระเทวทัต

[๖๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ
เขตกรุง ราชคฤห์ ณ ที่นั้น เมื่อพระเทวทัตหลีกไปไม่นานนัก พระผู้
มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสปรารภพระเทวทัตว่า
“ภิกษุทั้งหลาย ลากสัการะและชื่อเสียง เกิดขึ้นแก่พระ
เทวทัตเพื่อฆ่าตน เพื่อความเสื่อม

ลากสัการะและชื่อเสียงเกิดขึ้นแก่พระเทวทัตเพื่อฆ่าตน
เพื่อความเสื่อม เหมือนต้นกล้วยผลัดผลเพื่อฆ่าตน เพื่อความ
พินาศ

ลากสัการะและชื่อเสียงเกิดขึ้นแก่พระเทวทัตเพื่อฆ่าตน
เพื่อความเสื่อม เหมือนต้นไผ่ตกขยเพื่อฆ่าตน เพื่อความพินาศ

ลากสัการะและชื่อเสียงเกิดขึ้นแก่พระเทวทัตเพื่อฆ่าตน
เพื่อความเสื่อม เหมือนไม้จันทน์ออกดอกเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความ
พินาศ

ลาภสักการะและชื่อเสียงเกิดขึ้นแก่พระเทวทัตเพื่อฆ่าตน เพื่อความเสื่อม เหมือนแม่ม้าอัสดรตั้งครรภ์เพื่อฆ่าตน เพื่อความพินาศ”

สักการะยอมฆ่าบุรุษชั่ว
เหมือนผลกล้วยฆ่าต้นกล้วย
ขุยไฟฆ่าต้นไฟ ดอกอ้อฆ่าต้นอ้อ
ลูกม้าอัสดรฆ่าแม่ม้าจะนั้น

เทวทัตตสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปธานสูตร๒

ว่าด้วยปธาน

[๖๙] ภิกษุทั้งหลาย ปธาน (ความเพียร) ๔ ประการนี้

ปธาน ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.สังวรปธาน (เพียรระวัง)๒.ปหานปธาน (เพียรละ)

๓. ภาวนาปธาน (เพียรเจริญ)๔. อนุรักษนาปธาน (เพียรรักษา)

สังวรปธาน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น นี้เรียกว่า สังวรปธาน

ปหานปธาน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า ปหานปธาน

ภาวนาปธาน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่นเพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น นี้เรียกว่า ภาวนาปธาน

อนุรักษนาปธาน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม прารภความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิกขุโณภภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า อนุรักษนาปธาน

ภิกษุทั้งหลาย ปธาน ๔ ประการนี้แล

ปธาน ๔ ประการนี้ คือ

สังวรปธาน ปหานปธาน

ภาวนาปธาน และอนรักขนาปธาน
พระพุทธรเจ้าผู้เป็นเฝ้าพันธุพระอาทิตย์ทรงแสงไว้แล้ว
ที่เป็นเหตุให้ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ผู้มีความเพียรถึงความสิ้นทุกข์
ปธานสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อธัมมิกสูตร

ว่าด้วยพระราชาผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรมและผู้ตั้งอยู่ในธรรม
[๗๐] ภิกษุทั้งหลาย ในเวลาที่พระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม๑
แม้พวกข้าราชการ ก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพวกข้าราชการไม่ตั้งอยู่ในธรรม
แม้พราหมณ์และคหบดี

ก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพราหมณ์และคหบดีไม่ตั้งอยู่ในธรรม
แม้ชาวนิคมและชาวชนบทก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อชาวนิคมและ
ชาวชนบทไม่ตั้งอยู่ในธรรม ดวงจันทร์

และดวงอาทิตย์ก็โคจร(หมุน)ไปไม่สม่ำเสมอ เมื่อดวงจันทร์
และดวงอาทิตย์โคจรไปไม่สม่ำเสมอ หมู่ดาวนักษัตรก็โคจรไปไม่
สม่ำเสมอ เมื่อหมู่ดาวนักษัตรโคจรไปไม่ สม่ำเสมอ คีนและวันก็
หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ เมื่อคีนและวันหมุนเวียนไปไม่

สม่ำเสมอ เดือนหนึ่งและครึ่งเดือนก็หมุนเวียนไปไม่
สม่ำเสมอ เมื่อเดือนหนึ่งและครึ่งเดือนหมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ
ฤดูและปีก็หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ เมื่อฤดูและปีหมุนเวียนไปไม่
สม่ำเสมอ ลมก็พัดไปไม่สม่ำเสมอ พัดไปผิดทางไม่สม่ำเสมอ เมื่อ
ลมพัดไปไม่สม่ำเสมอ พัดไปผิดทางไม่สม่ำเสมอ พวกเทวดาก็
ขัดเคืองใจ เมื่อพวกเทวดาขัดเคืองใจ ฝนก็ไม่ตกต้องตามฤดูกาล
เมื่อฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าทั้งหลายก็ออกรวงสุกไม่
พร้อมกัน

ภิกษุทั้งหลาย มนุษย์ทั้งหลายบริโภคข้าวกล้าที่สุกไม่พร้อม
กันย่อมมีอายุ

น้อย ๑ มีผิวพรรณไม่ดี ๑ มีกำลังไม่ดี ๑ มีความเจ็บป่วยมาก

๑

ในเวลาที่พระราชาตั้งอยู่ในธรรม แม้พวกข้าราชการก็ตั้งอยู่ในธรรม
เมื่อพวก ข้าราชการตั้งอยู่ในธรรม แม้พราหมณ์และคหบดี
ก็ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพราหมณ์ และคหบดีตั้งอยู่ในธรรม แม้ชาวนิคม
และชาวชนบทก็ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อชาวนิคมและชาวชนบทตั้ง
อยู่ในธรรม ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็โคจรไปสม่ำเสมอ เมื่อดวง

จันทร์และดวงอาทิตย์โคจรไปส่วาเสมอ หมุดาวนักษัตรก็โคจรไป
ส่วาเสมอ เมื่อหมุดาวนักษัตรโคจรไปส่วาเสมอ คีนและวันก็
หมุนเวียนไปส่วาเสมอ เมื่อคีนและวันหมุนเวียนไปส่วาเสมอ เดือน
หนึ่งและครึ่งเดือนก็หมุนเวียนไปส่วาเสมอ เมื่อเดือนหนึ่งและครึ่ง
เดือนหมุนเวียนไปส่วาเสมอ ฤดูและปีก็หมุนเวียนไปส่วาเสมอ
เมื่อฤดูและปีหมุนเวียนไปส่วาเสมอ ลมก็พัดไปส่วาเสมอ พัดไป
ถูกทางส่วาเสมอ เมื่อลมพัดไปส่วาเสมอ พัดไปถูกทางส่วาเสมอ
พวกเทวดาก็ไม่ขัดเคืองใจ เมื่อพวกเทวดาไม่ขัดเคืองใจ ฝนก็ตก
ต้องตามฤดูกาล เมื่อฝนตกต้องตามฤดูกาล

ข้าวกล้ำทั้งหลายก็ออกรวงสุกพร้อมกัน

ภิกษุทั้งหลาย มนุษย์ทั้งหลายบริโภคข้าวกล้ำสุกพร้อมกัน
ย่อมมีอายุยืน ๑ มีผิวพรรณผ่องใส ๑ มีกำลัง ๑ มีความเจ็บป่วย
น้อย ๑

เมื่อฝูงโคขำมน้ำไป

ถ้าโคจำฝูงไปคดเคี้ยว

โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน

ในเมื่อโคจำฝูงไปคดเคี้ยว

ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน

ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่

ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม

ประชาชนชาวเมืองนั้นก็จะประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย

หากพระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม

ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นทุกข์

เมื่อฝูงโคขำมน้ำไป

ถ้าโคจำฝูงไปตรง

โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน

ในเมื่อโคจำฝูงไปตรง

ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน

ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่

ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรม

ประชาชนชาวเมืองนั้นก็จะประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย

หากพระราชาตั้งอยู่ในธรรม

ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข๑

อรัสมิกสูตรที่ ๑๐ จบ

ปัตตกัมมวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ
๑. ปัตตกัมมสูตร ๒. อานันยสูตร
๓. พรหมสูตร ๔. นiryสูตร
๕. รูปสูตร ๖. สราคสูตร
๗. อหิราชสูตร ๘. เทวทัตตสูตร
๙. ปธานสูตร ๑๐. อธัมมิกสูตร
๓. อปัณณกวรรค
หมวดว่าด้วยข้อปฏิบัติที่ไม่ผิด

๑. ปธานสูตร

ว่าด้วยความเพียรเป็นเหตุสิ้นอาสวะ

[๗๑] ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมปฏิบัติปฏิบัติที่ไม่ผิด และชื่อว่าได้สร้างเหตุเพื่อความสิ้นอา
สวะ ๑

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. มีศีล ๒. เป็นพหูสูต

๓. ปราศจากความเพียร ๔. มีปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลย่อม
ปฏิบัติปฏิบัติที่ไม่ผิด และชื่อว่าได้สร้างเหตุเพื่อความสิ้นอาสวะ

ปธานสูตรที่ ๑ จบ

๒. สัมมาทิฏฐิสูตร

ว่าด้วยสัมมาทิฏฐิเป็นเหตุสิ้นอาสวะ

[๗๒] ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมปฏิบัติปฏิบัติที่ไม่ผิด และชื่อว่าได้สร้างเหตุเพื่อความสิ้นอา
สวะ

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เนกขัมมวิตก (ความตรึกปลอดจากกาม)

๒. อพยาบาทวิตก (ความตรึกปลอดจากพยาบาท)

๓. อวิหิงสาวิตก (ความตรึกปลอดจากการเบียดเบียน)

๔. สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ)

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลย่อม
ปฏิบัติปฏิบัติที่ไม่ผิด และชื่อว่าได้สร้างเหตุเพื่อความสิ้นอาสวะ

สัมมาทิฏฐิสูตรที่ ๒ จบ

๓. สปัปฺริสสูตร

ว่าด้วยธรรมของอัสถบุรุษและสัถบุรุษ

[๗๓] ภิภษทงหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการพึงทราบว่าเป็น อัสตบุรุษ

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.อัสตบุรุษในโลกนี้ถึงไม่มีใครถามก็เปิดเผยข้อเสียหายของบุคคลอื่นได้ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงอัสตบุรุษผู้ถูกถามเลย และอัสตบุรุษผู้ถูกถามก็ตอบปัญหาทันที ไม่อ้อมค้อม ไม่หน่วงเหนียว กล่าวถึงข้อเสียของบุคคลอื่นอย่างละเอียดเต็มที่ นี่พึงทราบว่า “ผู้นี้เป็นอัสตบุรุษ”

๒.อัสตบุรุษถึงถูกใครถามก็ไม่เปิดเผยข้อดีของบุคคลอื่น ไม่จำเป็น

ต้องพูดถึงอัสตบุรุษผู้ไม่ถูกถามเลย และอัสตบุรุษผู้ถูกถามก็ตอบปัญหาอ้อมค้อม หน่วงเหนียว กล่าวสรรเสริญข้อดีของบุคคลอื่นไม่ละเอียดเต็มที่ นี่พึงทราบว่า “ผู้นี้เป็นอัสตบุรุษ”

๓.อัสตบุรุษถึงถูกใครถามก็ไม่เปิดเผยข้อเสียของตน ไม่จำเป็นต้อง

พูดถึงอัสตบุรุษผู้ไม่ถูกถาม และอัสตบุรุษผู้ถูกถามก็ตอบปัญหาอ้อมค้อม หน่วงเหนียว กล่าวถึงข้อเสียของตนไม่ละเอียดเต็มที่ นี่พึงทราบว่า “ผู้นี้เป็นอัสตบุรุษ”

๔.อัสตบุรุษถึงไม่ถูกใครถามก็เปิดเผยข้อดีของตน ไม่จำเป็นต้อง

พูดถึงอัสตบุรุษผู้ถูกถาม และอัสตบุรุษผู้ถูกถามก็รับตอบปัญหา ไม่อ้อมค้อม ไม่หน่วงเหนียว กล่าวสรรเสริญข้อดีของตนอย่างละเอียดเต็มที่ นี่พึงทราบว่า “ผู้นี้เป็นอัสตบุรุษ”

ภิภษทงหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลพึงทราบว่า เป็น อัสตบุรุษ

ภิภษทงหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการพึงทราบว่า เป็น

สัสตบุรุษ

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.สัสตบุรุษในโลกนี้ถึงถูกใครถามก็ไม่เปิดเผยข้อเสียของบุคคลอื่น ไม่จำเป็นต้องพูดถึงสัสตบุรุษผู้ไม่ถูกถาม และสัสตบุรุษผู้ถูกถามก็ตอบปัญหาอ้อมค้อม หน่วงเหนียว กล่าวถึงข้อเสียของบุคคลอื่นอย่างไม่ละเอียดเต็มที่ นี่พึงทราบว่า “ผู้นี้เป็นสัสตบุรุษ”

๒.สัสตบุรุษถึงไม่ถูกใครถามก็เปิดเผยข้อดีของบุคคลอื่น ไม่จำเป็นต้องพูดถึงสัสตบุรุษผู้ถูกถาม และสัสตบุรุษผู้ถูกถามก็รับตอบ

ปัญหาไม่อ้อมค้อม ไม่หน่วงเหนี่ยว กล่าวสรรเสริญข้อดีของบุคคล
อื่นอย่างละเอียดเต็มที่ นี่พึงทราบว่าเป็น “ผู้เป็นสัตบุรุษ”

๓. สัตบุรุษถึงไม่ถูกใครถามก็เปิดเผยข้อเสียของตน ไม่
จำเป็นต้องพูดถึงสัตบุรุษผู้ถูกถาม และสัตบุรุษผู้ถูกถามก็รับตอบ
ปัญหาไม่

อ้อมค้อม ไม่หน่วงเหนี่ยว กล่าวข้อเสียของตนอย่างละเอียด
เต็มที่ นี่พึงทราบว่าเป็น “ผู้เป็นสัตบุรุษ”

๔. สัตบุรุษถึงถูกใครถามก็ไม่เปิดเผยข้อดีของตน ไม่จำเป็นต้อง
พูด

ถึงสัตบุรุษผู้ไม่ถูกถาม และสัตบุรุษผู้ถูกถามก็รับตอบปัญหา

อ้อมค้อม หน่วงเหนี่ยว กล่าวสรรเสริญข้อดีของตนอย่าง
ไม่ละเอียดเต็มที่ นี่พึงทราบว่าเป็น “ผู้เป็นสัตบุรุษ”

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลพึง
ทราบว่า เป็น สัตบุรุษ

ภิกษุทั้งหลาย หญิงสะใภ้มีความละเอียดและเกรงกลัวมากใน
แม่สามี พ่อสามี สามี รวมถึงพวกทาส กรรมกร และคนรับใช้ ตลอด
ช่วงเวลาคืนหนึ่งหรือวันหนึ่ง ที่นางถูกนำมา(สู่ตระกูลสามี) สมัย
ต่อมา เพราะอาศัยอยู่จนคุ้นเคย จึงกล่าวกับแม่สามี พ่อสามี แม่
กระทั่งสามีว่า “หลีกไป พวกท่านจะรู้เรื่องอะไรเล่า” แม่ฉันใด

ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ตลอดเวลา
คืนหนึ่งหรือวันหนึ่งที่เธอออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เธอยังมี
ความละเอียด มีความเกรงกลัวมากในเหล่าภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก
อุบาสิกา รวมถึงพวกคนวัดและสมณทูตเธอ สมัยต่อมา เพราะ
อาศัยอยู่รวมกันจนคุ้นเคย เธอกล่าวกับอาจารย์ แม่กระทั่ง
อุปัชฌาย์อย่างนี้ว่า “หลีกไป พวกท่านจะรู้เรื่องอะไรเล่า”

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียก
อย่างนี้ว่า “เรายังมีใจเหมือนหญิงสะใภ้ที่มาอยู่ใหม่” เธอทั้งหลาย
พึงสำเหนียกอย่างนี้แล

สัปปริสสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปฐมอัคคสูตร

ว่าด้วยธรรมอันเลิศ สูตรที่ ๑

[๗๔] ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเลิศ ๔ ประการนี้

ธรรมอันเลิศ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ศีลอันเลิศ ๒. สมาธิอันเลิศ

๓. ปัญญาอันเลิศ ๔. วิมุตติอันเลิศ

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเลิศ ๔ ประการนี้แล

ปฐมอัคคสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุตติยอัคคสูตร

ว่าด้วยธรรมอันเลิศ สูตรที่ ๒

[๗๕] ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเลิศ ๒ ๔ ประการนี้

ธรรมอันเลิศ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปอันเลิศ ๒. เวทนาอันเลิศ

๓. สัญญาอันเลิศ ๔. ภพอันเลิศ

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเลิศ ๔ ประการนี้แล

ทุตติยอัคคสูตรที่ ๙ จบ

๖. กุสินารสูตร

ว่าด้วยพุทธกิจในกรุงกุสินารา

[๗๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ระหว่างต้นรังทั้งคู่ ในสาลวันของเจ้ามัลละ ซึ่งเป็นทางเข้ากรุงกุสินารา ในสมัยเป็นที่ ปรินิพพาน ณ ที่นั้นแล

พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูล รับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาค จึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุแม้เพียงรูปเดียวพึงมีความสงสัยหรือ เคลือบแคลงในพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ มรรค หรือในปฏิบัติ เธอทั้งหลายจงถามเถิด อย่าได้มีความเดือดร้อนใจ ภายหลังว่า “พระศาสดาประทับอยู่ตรงหน้าของเราทั้งหลาย เราทั้งหลายยังไม่สามารถทูลถามพระผู้มีพระภาคต่อหน้าได้” เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ภิกษุเหล่านั้นได้นิ่งเงียบ

แม้ครั้งที่ ๒ พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัส ว่า ...

แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัส ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุแม้เพียงรูปเดียวพึงมีความสงสัย หรือเคลือบแคลงในพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ มรรค หรือใน ปฏิบัติ เธอทั้งหลายจงถามเถิด อย่าได้มีความเดือดร้อนใจ ภายหลังว่า “พระศาสดาประทับอยู่ตรงหน้าของเราทั้งหลาย เราทั้งหลายก็ยังไม่สามารถทูลถามพระผู้มีพระภาคต่อหน้าได้”

แม้ครั้งที่ ๓ ภิกษุเหล่านั้นก็ยังพากันนิ่งอยู่

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เป็นได้ที่เธอทั้งหลายไม่ถามเพราะความเคารพใน พระศาสดา แม่เพื่อนจงบอกแก่เพื่อนเถิด” เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัส อย่างนี้ ภิกษุเหล่านั้นได้นั่งเงียบบ ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ได้ กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ข้าพระ องค์เลื่อมใส อย่างนี้ว่า “ในภิกษุสงฆ์นี้ ภิกษุแม่แต่รูปเดียวไม่มีความ สงสัยหรือเคลือบแคลงใน พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มรรค หรือในปฏิบัติ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ เธอกล่าวเพราะความ เลื่อมใส ในเรื่องนี้ ตถาคตเองก็มีความรู้เหมือนกันว่า “ในภิกษุสงฆ์ นี้ ภิกษุแม่แต่รูปเดียวไม่มีความสงสัยหรือเคลือบแคลงในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มรรค หรือในปฏิบัติ” อานนท์ ในจำนวนภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ภิกษุผู้มีคุณธรรมชั้นต่ำสุด๑ เป็นโสดาบัน ไม่มีทาง ตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิ๒ในวันข้างหน้า”

กสินารสูตรที่ ๖ จบ

๗. อจินเตยยสูตร

ว่าด้วยอจินไตย

[๗๗] ภิกษุทั้งหลาย อจินไตย (เรื่องไม่ควรคิด) ๔ ประการนี้ บุคคลไม่ควรคิด ใครคิดพึงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ความเดือดร้อน อจินไตย ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. พุทธวิสัย๓ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ๒. ฌานวิสัยของผู้ ได้ฌาน

๓. วิบากแห่งกรรม ๔. ความคิดเรื่องโลก๔

ภิกษุทั้งหลาย อจินไตย ๔ ประการนี้บุคคลไม่ควรคิด ใครคิด พึงมีส่วนแห่งความเป็นบ้า ความเดือดร้อน

อจินเตยยสูตรที่ ๗ จบ

๘. ทักขิณสูตร

ว่าด้วยความบริสุทธิ์แห่งทักขิณา

[๗๘] ภิกษุทั้งหลาย ความบริสุทธิ์แห่งทักขิณา๑(ของ ทำบุญ) ๔ ประการนี้

ความบริสุทธิ์แห่งทักขิณา ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทักขิณาที่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก(ผู้ให้) แต่ไม่บริสุทธิ์ฝ่าย ปฏิคาหก(ผู้รับ)

๒. ทักขิณาที่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก แต่ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก

๓. ทักขิณาที่ไม่บริสุทธฺิ ทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฎิคาหก

๔. ทักขิณาที่บริสุทธฺิ ทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฎิคาหก

ทักขิณาที่บริสุทธฺิฝ่ายทายก แต่ไม่บริสุทธฺิฝ่ายปฎิคาหก
เป็นอย่างไร

คือ ทายกในโลกนี้เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม ปฎิคาหกเป็นผู้
ทุศีล มีธรรมเลวทราม ทักขิณาที่บริสุทธฺิฝ่ายทายก แต่ไม่บริสุทธฺิ
ฝ่ายปฎิคาหก เป็นอย่างนี้แล

ทักขิณาที่บริสุทธฺิฝ่ายปฎิคาหก แต่ไม่บริสุทธฺิฝ่ายทายก
เป็นอย่างไร

คือ ทายกในโลกนี้เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม ปฎิคาหกเป็น
ผู้มีศีล มี กัลยาณธรรม ทักขิณาที่บริสุทธฺิฝ่ายปฎิคาหก แต่ไม่
บริสุทธฺิฝ่ายทายก เป็นอย่าง

นี้แล

ทักขิณาที่ไม่บริสุทธฺิทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฎิคาหก เป็น
อย่างไร

คือ ทายกในโลกนี้เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม แม้ปฎิคาหกก็
เป็นผู้ทุศีล มี ธรรมเลวทราม ทักขิณาที่ไม่บริสุทธฺิทั้งฝ่ายทายก
และฝ่ายปฎิคาหก เป็นอย่างนี้แล

ทักขิณาที่บริสุทธฺิทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฎิคาหก เป็น
อย่างไร

คือ ทายกในโลกนี้เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม แม้ปฎิคาหกก็
เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม ทักขิณาที่บริสุทธฺิทั้งฝ่ายทายกและ
ฝ่ายปฎิคาหก เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ความบริสุทธฺิแห่งทักขิณา ๔ ประการนี้แล

ทักขิณสูตรที่ ๘ จบ

๙. วณิขขสูตร

ว่าด้วยเหตุให้การค้าขายขาดทุนหรือได้กำไร

[๗๙] สมัยนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระ
ภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบาง
คนในโลกนี้ประกอบ การค้าขายขาดทุน อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย
ให้บุคคลบางคนในโลกนี้ประกอบการ

ค้าขายไม่ได้กำไรตามที่ประสงค์ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ประกอบการค้าขายได้กำไรตามที่ประสงค์ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ประกอบการค้าขายได้กำไรยิ่งกว่าที่ประสงค์”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “สารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้เข้าไปหา

สมณะหรือพราหมณ์ปวารณาว่า “ท่านผู้เจริญ พระคุณเจ้าต้องการปัจจัย นิมนต์บอกเถิด” แต่เขากลับไม่ถวายปัจจัยที่ปวารณาไว้ ถ้าเขาเคลื่อนจากอรรถภาพนั้นกลับมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้ เขาประกอบการค้าขายใด ๆ ก็ยอมขาดทุน

บุคคลบางคนในโลกนี้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์ปวารณาว่า “ท่านผู้เจริญ พระคุณเจ้าต้องการปัจจัย นิมนต์บอกเถิด” แต่เขาถวายปัจจัยที่ปวารณาไว้ไม่ตรงตามที่สมณะหรือพราหมณ์ประสงค์ ถ้าเขาเคลื่อนจากอรรถภาพนั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้ เขาจะประกอบการค้าขายใดๆ ก็ได้กำไรตามที่ประสงค์

บุคคลบางคนในโลกนี้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์ปวารณาว่า “ท่านผู้เจริญ พระคุณเจ้าต้องการปัจจัย นิมนต์บอกเถิด” เขาถวายปัจจัยที่ปวารณาไว้ตามที่

สมณะหรือพราหมณ์ประสงค์ ถ้าเขาเคลื่อนจากอรรถภาพนั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้ เขาจะประกอบการค้าขายใดๆ ก็ได้กำไรตามที่ประสงค์

บุคคลบางคนในโลกนี้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์ปวารณาว่า “ท่านผู้เจริญ พระคุณเจ้าต้องการปัจจัย นิมนต์บอกเถิด” เขาถวายปัจจัยที่ปวารณาไว้ยิ่งกว่าที่ สมณะหรือพราหมณ์ประสงค์ ถ้าเขาเคลื่อนจากอรรถภาพนั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้ เขาจะประกอบการค้าขายใด ๆ ก็ได้กำไรยิ่งกว่าที่ประสงค์

สารีบุตร นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ประกอบการค้าขายขาดทุน และไม่ได้กำไรตามที่ประสงค์

นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ประกอบการค้าขายได้กำไรตามที่ประสงค์ และได้กำไรยิ่งกว่าที่ประสงค์”

วณิชชสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. กัมโปชสูตร

ว่าด้วยเหตุให้มาตุคามไปแคว้นกัมโปชไม่ได้

[๘๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่โฆสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว

นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้มาตุคาม(สตรี)นั่งในสภา ไม่ได้ ทำงานใหญ่ไม่ได้ ไปแคว้นกัมโปชะก็ไม่ได้”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนท์ มาตุคามเป็นคนมักโกรธ ขอบริษยา ตระหนี่ ไม่มีปัญญา

นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้มาตุคามนั่งในสภาไม่ได้ ทำงานใหญ่ไม่ได้ ไปแคว้น กัมโปชะก็ไม่ได้”

กัมโปชสูตรที่ ๑๐ จบ

อปัณณกวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปธานสูตร ๒. สัมมาทิฏฐิสูตร

๓. สัมปปริสสูตร ๔. ปฐมอัคคสูตร

๕. ทุตติยอัคคสูตร ๖. กุสินารสูตร

๗. อจินเตยยสูตร ๘. ทักขิณสูตร

๙. วณิขชสูตร ๑๐. กัมโปชสูตร

๔. มจลวรรค

หมวดว่าด้วยสมณะผู้ไม่หวั่นไหว

๑. ปาณาติปาตสูตร

ว่าด้วยผู้ฆ่าสัตว์และผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์

[๘๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนนกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๒. เป็นผู้ลักทรัพย์

๓. เป็นผู้ประพฤติดีในกาม ๔. เป็นผู้พูดเท็จ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนนกนำไปฝังไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์

๒. เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์

๓. เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีในกาม

๔. เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้
ปาณาติปาตสูตรที่ ๑ จบ

๒. มุสาวาทสูตร

ว่าด้วยผู้พูดเท็จและผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ

[๘๒] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมดำรงอยู่ใน นรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เป็นผู้พูดเท็จ ๒. เป็นผู้พูดส่อเสียด

๓. เป็นผู้พูดคำหยาบ ๔. เป็นผู้พูดเพ้อเจ้อ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อม
ดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ

๒. เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด

๓. เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ

๔. เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

มุสาวาทสูตรที่ ๒ จบ

๓. อวัณณารหสูตร

ว่าด้วยผู้กล่าวสรรเสริญผู้ควรติเตียนและผู้กล่าวติเตียนผู้ควร
ติเตียน

[๘๓] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ไม่พิจารณา ไม่ไตร่ตรอง กล่าวสรรเสริญผู้ควรติเตียน

๒. ไม่พิจารณา ไม่ไตร่ตรอง กล่าวติเตียนผู้ควรสรรเสริญ

๓. ไม่พิจารณา ไม่ไตร่ตรอง แสดงความเลื่อมใสในฐานะที่
ไม่ควรเลื่อมใส

๔. ไม่พิจารณา ไม่ไตร่ตรอง แสดงความไม่เลื่อมใสในฐานะ
ที่ควรเลื่อมใส

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อม
ดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. พิจารณาไตร่ตรองแล้วกล่าวติเตียนผู้ควรติเตียน

๒. พิจารณาไตร่ตรองแล้วกล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญ

๓. พิจารณาไตร่ตรองแล้วแสดงความไม่เลื่อมใสในฐานะที่
ไม่ควรเลื่อมใส

๔. พิจารณาไตร่ตรองแล้วแสดงความเลื่อมใสในฐานะที่ควร
เลื่อมใส

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน สวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

อวัณณารหสูตรที่ ๓ จบ

๔. โกธครุสูตร

ว่าด้วยผู้มักโกรธและผู้ไม่มักโกรธ

[๘๔] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เป็นผู้มักโกรธ ไม่เคารพสัทธรรม

๒. เป็นผู้มักกลบหลู่ ไม่เคารพสัทธรรม

๓. เป็นผู้เห็นแก่ลาภ ไม่เคารพสัทธรรม

๔. เป็นผู้เห็นแก่สักการะ ไม่เคารพสัทธรรม

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อม
ดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เป็นผู้เคารพสัทธรรม ไม่มักโกรธ

๒. เป็นผู้เคารพสัทธรรม ไม่มักกลบหลู่

๓. เป็นผู้เคารพสัทธรรม ไม่เห็นแก่ลาภ

๔. เป็นผู้เคารพสัทธรรม ไม่เห็นแก่สักการะ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้
โกธครุสูตรที่ ๔ จบ

๕. ตโมตมสูตร

ว่าด้วยผู้มีตมาและมิดไป

[๘๕] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก
บุคคล ๔ จำพวกใดไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้มีตมาและมิดไป ๒. บุคคลผู้มีตมาแต่สว่างไป
 ๓. บุคคลผู้สว่างมาแต่มิดไป ๔. บุคคลผู้สว่างมาและสว่างไป
- บุคคลผู้มีตมาและมิดไป เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลต่ำ คือ ตระกูล
จันทาล ตระกูลช่างสาน ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างรถ หรือ
ตระกูลคนเทขยะ เป็นตระกูลยากจน มีข้าว น้ำและสิ่งของเครื่องใช้
น้อย เป็นไปอย่างฝืดเคือง เป็นแหล่งที่หาของกินและเครื่องนุ่งห่ม
ได้ยาก และเขามีผิวพรรณหม่นหมอง ไม่น่าดู ต่ำเตี้ย มีความ
เจ็บป่วยมาก ตาบอด เป็นง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็นโรค
อัมพาต มักไม่ได้ข้าว น้ำ ผำ ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้
ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป และเขายังประพฤติกายทุจริต วจี
ทุจริต มโนทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ
วินิบาต นรก บุคคลผู้มีตมาและมิดไป เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้มีตมาแต่สว่างไป เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลต่ำ คือ ตระกูล
จันทาล ตระกูลช่างสาน ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างรถ หรือ
ตระกูลคนเทขยะ เป็นตระกูลยากจน มีข้าว น้ำและสิ่งของเครื่องใช้
น้อย เป็นไปอย่างฝืดเคือง เป็นแหล่งที่หาของกินและเครื่องนุ่งห่ม
ได้ยาก และเขามีผิวพรรณหม่นหมอง ไม่น่าดู ต่ำเตี้ย มีความ
เจ็บป่วยมาก ตาบอด เป็นง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็นโรค
อัมพาต มักไม่ได้ข้าว น้ำ ผำ ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้
ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป แต่เขาประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต
มโนสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ บุคคลผู้
มีตมาแต่สว่างไป เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้สว่างมาแต่มิดไป เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลสูง คือ ตระกูล
ขัตติยมหาศาล ตระกูล พราหมณมหาศาล หรือตระกูลคหบดี
มหาศาล ๑ เป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก

มีโศกะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้ที่น่าปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์และธัญชาติ มากมาย และเขามีรูปงาม นาดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก ได้ข้าว น้ำ ผำ ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป แต่เขาประพศติกายทุกจริต วสีทุกจริต มโนทุกจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก บุคคลผู้สว่างมาแต่มืดไป เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้สว่างมาและสว่างไป เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลสูง คือ ตระกูลขัตติยมหาศาล ตระกูล พราหมณมหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล เป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มี โศกะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้ที่น่าปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์และธัญชาติมากมาย และเขามีรูปงาม นาดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก ได้ข้าว น้ำ ผำ ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป และเขาก็ประพศติกายสุจริต วสีสุจริต มโนสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดใน

สุคติโลกสวรรค์ บุคคลผู้สว่างมาและสว่างไป เป็นอย่างนี้แล
ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ตโมตมสูตรที่ ๕ จบ

๖. โอนโตณตสูตร

ว่าด้วยผู้ต่ำมาและต่ำไป

[๘๖] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก
บุคคล ๔ จำพวกใดหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ต่ำมาและต่ำไป ๒. บุคคลผู้ต่ำมาแต่สูงไป

๓. บุคคลผู้สูงมาแต่ต่ำไป ๔. บุคคลผู้สูงมาและสูงไป

บุคคลผู้ต่ำมาและต่ำไป เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจันฑาล ฯลฯ และเขายังประพศติกายทุกจริต วสีทุกจริต มโนทุกจริต หลังจากตายแล้วย่อมเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก บุคคลผู้ต่ำมาและต่ำไป เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้ต่ำมาแต่สูงไป เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดมาในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจันฑาล ฯลฯ แต่เขาประพศติกายสุจริต วสีสุจริต มโนสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดใน

สุคติโลก สวรรค์ บุคคลผู้ต่ำมาแต่สูงไป เป็นอย่างนี้แล
บุคคลผู้สูงมาแต่ต่ำไป เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลสูง คือ ตระกูล
ขัตติยมหาศาล ฯลฯ แต่เขาประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโน
ทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก
บุคคลผู้สูงมาแต่ต่ำไป เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้สูงมาและสูงไป เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลสูง คือ ตระกูล
ขัตติยมหาศาล ฯลฯ และเขาก็ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโน
สุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติ โลกสวรรค์ บุคคลผู้สูง
มาและสูงไป เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก
โณนโตนตสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปุตตสูตร

ว่าด้วยสมณะผู้ไม่หวั่นไหวเหมือนพระราชโอรสองค์พี่
[๘๗] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก
บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหว
๒. บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปุลนทริก(บัวขาว)
๓. บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปทุม(บัวหลวง)
๔. บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ

บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหว เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นเสขะ ดำเนินตามข้อปฏิบัติ
ปรารถนาผลที่ยอด เยี่ยมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอยู่เหมือน
พระราชโอรสองค์พี่ของพระราชามหา-กษัตริย์ผู้ได้รับมรดกภิเษก
แล้ว แม้ยังไม่ได้รับการอภิเษกก็ไม่ทรงหวั่นไหว บุคคลเป็นสมณะ
ผู้ไม่หวั่นไหว เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปุลนทริก เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอัน
ไม่มีอาสวะเพราะ อาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ใน
ปัจจุบัน แต่เธอไม่ได้สัมผัสวิโมกข์ ๘ ด้วยนามกายอยู่ บุคคลเป็น
สมณะเหมือนดอกปุลนทริก เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปทุม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอัน
ไม่มีอาสวะเพราะ อาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ใน
ปัจจุบัน และเธอได้สัมผัสวิโมกข์ ๘ ด้วยนามกายอยู่ บุคคลเป็น
สมณะเหมือนดอกปทุม เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีคนขอร้องเท่านั้นจึงใช้สอยจีวรมาก ไม่มีใครขอร้องยอมใช้สอยจีวรแต่น้อย มีคนขอร้องเท่านั้นจึงฉันภัตตาหารมาก ไม่มีใครขอร้องยอมฉันภัตตาหารแต่น้อย มีคนขอร้องเท่านั้นจึงบริโภคคิลานปัจจัยเภสัชชบิหารมาก ไม่มีใครขอร้องยอมบริโภคคิลานปัจจัยเภสัชชบิหารแต่น้อย และเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายที่อยู่ด้วยกันยอมแสดงออกทางกาย วาจา และใจต่อเธอเป็นภิกขุที่น่าชอบใจเป็นส่วนมาก ที่ไม่น่าชอบใจเป็นส่วนน้อย น้อมนำเข้าไปแต่สิ่งที่น่าชอบใจ เท่านั้น สิ่งที่ไม่น่าชอบใจมีน้อย เวทนาที่มีดีเป็นสมุฏฐานกัฏฐิ มีเสมหะเป็นสมุฏฐาน กัฏฐิ มีลมเป็นสมุฏฐานกัฏฐิ เกิดเพราะสันนิบาตกัฏฐิ เกิดเพราะฤดูแปรผันกัฏฐิ เกิดเพราะ การบริหารไม่สม่ำเสมอ กัฏฐิ เกิดเพราะความแก่กัฏฐิ เกิดเพราะผลกรรมกัฏฐิ ส่วนมาก ย่อมไม่เกิดแก่เธอ เธอมีความเจ็บไข้น้อย จึงเป็นผู้ได้ฌาน ๔๑ อันมีในจิตยิ่ง๒ ซึ่งเป็น เครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก ทำให้แจ้ง เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญานันยังเองเข้าถึง อยู่ใน ปัจจุบัน บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้องพึงกล่าวถึงผู้ใดว่า “เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่ สมณะ” บุคคลนั้นเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้องพึงกล่าวถึงเรานั้นแล้วว่า “เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ” เพราะเรามีคนขอร้องเท่านั้นจึงใช้สอยจีวรมาก ไม่มีใครขอร้องยอมใช้สอยจีวรแต่น้อย มีคนขอร้องเท่านั้นจึงฉันภัตตาหารมาก ไม่มีใคร

ขอร้องยอมฉันภัตตาหารแต่น้อย มีคนขอร้องเท่านั้นจึงใช้สอยเสนาสนะมาก ไม่มีใครขอร้องยอมใช้สอยเสนาสนะแต่น้อย มีคนขอร้องเท่านั้นจึงบริโภคคิลานปัจจัย-เภสัชชบิหารมาก ไม่มีใครขอร้องยอมบริโภคคิลานปัจจัยเภสัชชบิหารแต่น้อย และพวกภิกษุที่อยู่ด้วยกันยอมแสดงออกทางกาย วาจา และใจต่อเราเป็นภิกขุที่น่าชอบใจเป็นส่วนมาก ที่ไม่น่าชอบใจเป็นส่วนน้อย น้อมนำเข้าไปแต่สิ่งที่น่าชอบใจ เท่านั้น สิ่งที่ไม่น่าชอบใจมีน้อย เวทนาที่มีดีเป็นสมุฏฐานกัฏฐิ มีเสมหะเป็นสมุฏฐาน กัฏฐิ มีลมเป็นสมุฏฐานกัฏฐิ เกิดเพราะสันนิบาตกัฏฐิ เกิดเพราะฤดูแปรผันกัฏฐิ เกิด

เพราะ การบริหารไม่สม่ำเสมอก็ดี เกิดเพราะความแก่ก็ดี เกิดเพราะผลกรรมก็ดี ส่วนมาก ย่อมไม่เกิดแก่เรา เรามีความเจ็บไข้น้อย จึงเป็นผู้ได้มาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนาได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก ทำให้แจ่มแจ้งโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้องฟังกล่าวถึงผู้ใดว่า “เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ” บุคคลนั้นเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้องฟังกล่าวถึงเรานั้นแล้ว “เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ”

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ปุตตสูตรที่ ๗ จบ

๘. สังโยชนสูตร

ว่าด้วยผู้สิ้นสังโยชน์

[๘๘] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกใดหนบ้าง คือ

๑. บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหว

๒. บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปุลนทริก

๓. บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปทุม

๔. บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ

บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหว เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหว เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปุลนทริก เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ ประการสิ้นไป เพราะราคะโทสะและโมหะเบาบาง มาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียว ก็จะทำที่สุดแห่ง ทุกข์ได้ บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปุลนทริก เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปทุม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นโอบปาติกะ เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ประการ สิ้นไป จะปรินิพพานในภพนั้น ไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นอีก บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปทุม เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอัน
ไม่มีอาสวะเพราะ อาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ใน
ปัจจุบัน บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียด

อ่อนในหมู่สมณะ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

สังโยชนสูตรที่ ๘ จบ

๙. สัมมาทิฏฐิสูตร

ว่าด้วยผู้เป็นสัมมาทิฏฐิ

[๘๙] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ใน
โลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหว

๒. บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปุลนทริก

๓. บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปทุม

๔. บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ

บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหว เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ) มี
สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) มีสัมมาวาจา (เจรจาชอบ) มี
สัมமாகัมมันตะ (กระทำชอบ) มีสัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) มี
สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) มีสัมมาสติ (ระลึกชอบ) มี

สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ) บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหว
เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปุลนทริก เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ มีสัมมาสังกัปปะ มี
สัมมาวาจา มีสัมமாகัมมันตะ มีสัมมาอาชีวะ มีสัมมาวายามะ มี
สัมมาสติ มีสัมมาสมาธิ

มีสัมมาญาณะ (รู้ชอบ) มีสัมมาวิมุตติ (หลุดพ้นชอบ) แต่เธอ
ไม่ได้สัมพัสริโมกข์ ๘ ด้วยนามกายอยู่ บุคคลเป็นสมณะเหมือน
ดอกปุลนทริก เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปทุม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ ฯลฯ มีสัมมาญาณะ
มีสัมมาวิมุตติ และเธอสัมพัสริโมกข์ ๘ ด้วยนามกายอยู่ บุคคลเป็น
สมณะเหมือนดอกปทุม เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีคนขอร้องเท่านั้นจึงใช้สอยจีวรมาก
ไม่มีใครขอร้องยอมใช้สอยจีวรแต่น้อย ฯลฯ๑

บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้องพึงกล่าวถึงผู้ใดว่า “เป็นสมณะผู้
ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ” บุคคลนั้นเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้องพึง
กล่าวถึงเรานั้นแล้วว่า “เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ”
(เพราะเรามีคนขอร้องเท่านั้นจึงใช้สอยจีวรมาก ไม่มีใครขอร้อง
ยอมใช้สอยจีวรแต่น้อย ฯลฯ)

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก
สัมมาทิฏฐิสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ชั้นธสูตร

ว่าด้วยผู้พิจารณาเห็นความเกิดและความดับในอุปาทานชั้น
[๙๐] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก
บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหว

๒. บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปุลนทริก

๓. บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปทุม

๔. บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ

บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหว เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นเสขะ ยังไม่บรรลอรหัตตมรรค
ปรารณาผลที่ยอดเยี่ยมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะ บุคคลเป็น
สมณะผู้ไม่หวั่นไหว เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปุลนทริก เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นความเกิดและความดับ
ในอุปาทานชั้น ๕ ว่า “รูปเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นดังนี้
ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนา

เป็นดังนี้ ... สัญญาเป็นดังนี้ ... สังขารเป็นดังนี้ ... วิญญาณ
เป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ ความดับแห่ง
วิญญาณเป็นดังนี้” แต่เธอไม่ได้สัมผัสวิโมกข์ ๘ ด้วยนามกายอยู่
บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปุลนทริก เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปทุม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นความเกิดและความดับ
ในอุปาทานชั้น ๕ ว่า “รูปเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นดังนี้
ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ ... สัญญาเป็นดังนี้ ...
สังขารเป็นดังนี้ ... วิญญาณเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้น แห่งวิญญาณ
เป็นดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณเป็นดังนี้” และเธอได้สัมผัสวิโมกข์

๘ ด้วยนามกายอยู่ บุคคลเป็นสมณะเหมือนดอกปทุม เป็นอย่างนี้
แล

บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีคนขอร้องเท่านั้นจึงใช้สอยจีวรมาก
ไม่มีใครขอร้องยอมใช้สอยจีวรแต่น้อย ฯลฯ บุคคลเมื่อจะกล่าวให้
ถูกต้องพึงกล่าวถึงผู้ใดว่า “เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ”
บุคคลนั้นเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้องพึงกล่าวถึงเรานั้นแล้ว “เป็น
สมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ” เพราะเรามีคนขอร้องเท่านั้นจึง
ใช้สอยจีวรมาก ไม่มีใครขอร้องยอมใช้สอยจีวรแต่น้อย ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ชั้นสูตรที่ ๑๐ จบ

มจลวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาณาติปาตสูตร ๒. มุสาวาทสูตร

๓. อวัณณารหสูตร ๔. โกธครุสูตร

๕. ตโมตมสูตร ๖. โอนโตณตสูตร

๗. ปุตตสูตร ๘. สังโยชนสูตร

๙. สัมมาทิฏฐิสูตร ๑๐. ชั้นสูตร

๕. อสุรวรรค

หมวดว่าด้วยบุคคลเหมือนอสุรและเทวดา

๑. อสุรสูตร

ว่าด้วยบุคคลเหมือนอสุรและเทวดา

[๙๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวก
นี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลเหมือนอสุร มีบริวารเหมือนอสุร

๒. บุคคลเหมือนอสุร มีบริวารเหมือนเทวดา

๓. บุคคลเหมือนเทวดา มีบริวารเหมือนอสุร

๔. บุคคลเหมือนเทวดา มีบริวารเหมือนเทวดา

บุคคลเหมือนอสุร มีบริวารเหมือนอสุร เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม แม้
พวกพ้องของเขาก็ เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม บุคคลเหมือนอสุร
มีบริวารเหมือนอสุร เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเหมือนอสุร มีบริวารเหมือนเทวดา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มึศีล มีธรรมเลวทราม แต่
พวกพ้องของเขาเป็น ผู้มึศีล มีกัลยาณธรรม๑ บุคคลเหมือนนอสุร มี
บริวารเหมือนเทวดา เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเหมือนเทวดา มีบริวารเหมือนนอสุร เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มึศีล มีกัลยาณธรรม แต่
พวกพ้องของเขา เป็น ผู้มึศีล มีธรรมเลวทราม บุคคลเหมือน
เทวดา มีบริวารเหมือนนอสุร เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเหมือนเทวดา มีบริวารเหมือนเทวดา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มึศีล มีกัลยาณธรรม แม้
พวกพ้องของเขาก็เป็นผู้มึศีล มีกัลยาณธรรม บุคคลเหมือนเทวดา
มีบริวารเหมือนเทวดา เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

อสุรสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปฐมสมาธิสูตร

ว่าด้วยสมาธิ สูตรที่ ๑

[๙๒] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกใดหนบ้าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ได้ความสงบแห่งจิตภายใน๒ แต่
ไม่ได้ความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง๓

๒. บุคคลบางคนในโลกนี้ได้ความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญา
อันยิ่ง แต่ไม่ได้ความสงบแห่งจิตภายใน

๓. บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ได้ความสงบแห่งจิตภายในและ
ไม่ได้ความเห็น แจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง

๔. บุคคลบางคนในโลกนี้ได้ความสงบแห่งจิตภายในและ
ได้ความเห็นแจ้ง ธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ปฐมสมาธิสูตรที่ ๒ จบ

๓. ทุตติยสมาธิสูตร

ว่าด้วยสมาธิ สูตรที่ ๒

[๙๓] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกใดหนบ้าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ได้ความสงบแห่งจิตภายใน แต่ไม่
ได้ความเห็น แจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง

๒. บุคคลบางคนในโลกนี้ได้ความเห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญา
อันยิ่ง แต่ไม่ได้ความสงบแห่งจิตภายใน

๓. บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ได้ความสงบแห่งจิตภายในและไม่ได้ความเห็น แจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง

๔. บุคคลบางคนในโลกนี้ได้ความสงบแห่งจิตภายในและได้เห็นแจ่ม ธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลผู้ได้ความสงบแห่งจิตภายใน แต่ไม่ได้ความเห็นแจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง ควรตั้งมั่นในความสงบแห่งจิตภายใน แล้วทำความเพียรเพื่อความเห็นแจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง สมัยต่อมา บุคคลนั้นจึงได้ความสงบแห่งจิตภายใน และได้ความเห็นแจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง

บุคคลผู้ได้ความเห็นแจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง แต่ไม่ได้ความสงบแห่งจิตภายใน ควรตั้งมั่นในความเห็นแจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง แล้วทำความเพียรเพื่อความสงบแห่งจิตภายใน สมัยต่อมา บุคคลนั้นจึงได้ความเห็นแจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง และได้ความสงบแห่งจิตภายใน

บุคคลผู้ไม่ได้ความสงบแห่งจิตภายในและไม่ได้ความเห็นแจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง ควรทำความพอใจ ความพยายาม๒ ความอดุทธา๓ ความขะมัก-

เขม๑ ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะให้มีประมาณยิ่ง เพื่อได้กุศลธรรมเหล่านั้นเกิด บุคคลนั้นทำความพอใจ ความพยายาม ความอดุทธา ความขะมักเขม๑ ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะให้มีประมาณยิ่ง เพื่อได้กุศลธรรมเหล่านั้น เปรียบเหมือนบุคคลผู้มีผ้าที่ถูกไฟไหม้หรือมีศีรษะที่ถูกไฟไหม้ ทำความพอใจ ความพยายาม ความอดุทธา ความขะมักเขม๑ ความไม่ท้อถอยให้มีประมาณยิ่ง สติและสัมปชัญญะให้มีประมาณยิ่งเพื่อดับไฟที่ไหม้ผ้าหรือไฟที่ไหม้ศีรษะนั้น ๆ สมัยต่อมา บุคคลนั้นจึงได้ความสงบแห่งจิตภายในและได้เห็นแจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง

บุคคลผู้ได้ความสงบแห่งจิตภายในและได้เห็นแจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง ควรตั้งอยู่ในกุศลธรรมเหล่านั้นแล้วทำความเพียรเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะให้ยิ่งขึ้นไป

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ทุติยสมาธิสูตรที่ ๓ จบ

๔. ตติยสมาธิสูตร

ว่าด้วยสมาธิ สูตรที่ ๓

[๙๔] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑.บุคคลบางคนในโลกนี้ได้ความสงบแห่งจิตภายใน แต่ไม่ได้ความเห็น แจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง

๒.บุคคลบางคนในโลกนี้ได้ความเห็นแจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง แต่ไม่ได้ความสงบแห่งจิตภายใน

๓.บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ได้ความสงบแห่งจิตภายในและไม่ได้ความเห็น แจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง

๔.บุคคลบางคนในโลกนี้ได้ความสงบแห่งจิตภายในและได้เห็นแจ่ม ธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง

บรรดาบุคคลเหล่านั้น บุคคลผู้ได้ความสงบแห่งจิตภายใน แต่ไม่ได้ความเห็นแจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง พึงเข้าไปหาบุคคลผู้ได้ความเห็นแจ่มธรรมด้วยปัญญา อันยิ่ง เรียนถามอย่างนี้ว่า “ท่านผู้มีอายุ พึงมองสังขารอย่างไร พิจารณาสังขาร อย่างไร เห็นแจ่มสังขารอย่างไร” บุคคลผู้ถูกถามนั้น ย่อมตอบเขาตามที่เขาเห็นว่า “ท่านผู้มีอายุ พึงมองสังขารอย่างนี้ พิจารณาสังขารอย่างนี้ เห็นแจ่มสังขารอย่างนี้” สมัยต่อมา บุคคลนั้นจึงได้ความสงบแห่งจิตภายในและได้เห็นแจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง

บุคคลผู้ได้ความเห็นแจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง แต่ไม่ได้ความสงบแห่งจิตภายใน พึงเข้าไปหาบุคคลผู้ได้ความสงบแห่งจิตภายใน เรียนถามอย่างนี้ว่า “ท่านผู้มีอายุ พึงตั้งจิตไว้อย่างไร น้อมจิตไปอย่างไร ทำจิตให้มีอารมณ์เป็นหนึ่งผุดขึ้นอย่างไร ชักจูงจิตให้เป็นสมาธิได้อย่างไร” บุคคลผู้ถูกถามนั้น ย่อมตอบเขาตามที่เขาเห็นว่า “ท่านผู้มีอายุ พึงตั้งจิตไว้อย่างนี้ น้อมจิตไปอย่างนี้ ทำจิตให้มีอารมณ์เป็นหนึ่งผุดขึ้นอย่างนี้ ชักจูงจิตให้เป็นสมาธิอย่างนี้” สมัยต่อมา บุคคลนั้นจึงได้ความเห็นแจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่งและได้ความสงบแห่งจิตภายใน

บุคคลผู้ไม่ได้ความสงบแห่งจิตภายในและไม่ได้ความเห็นแจ่มธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง พึงเข้าไปหาบุคคลผู้ได้ความสงบแห่งจิตภายในและได้ความเห็นแจ่มธรรม ด้วยปัญญาอันยิ่ง เรียนถามอย่างนี้ว่า “ท่านผู้มีอายุ พึงตั้งจิตไว้อย่างไร น้อมจิตไปอย่างไร ทำจิตให้มีอารมณ์เป็นหนึ่งผุดขึ้นอย่างไร ชักจูงจิตให้เป็นสมาธิได้อย่างไร พึงมองสังขารอย่างไร พิจารณาสังขารอย่างไร เห็นแจ่มสังขารอย่างไร” บุคคลผู้ถูกถามนั้น ย่อมตอบเขาตามที่เขาเห็นว่า “ท่านผู้มีอายุ พึงตั้งจิตไว้อย่างนี้ น้อมจิตไปอย่างนี้ ทำจิตให้มีอารมณ์เป็นหนึ่งผุดขึ้นอย่างนี้ ชักจูงจิตให้เป็นสมาธิอย่างนี้ พึง

มองสังขารอย่างนี้ พิจารณาสังขารอย่างนี้ เห็นแจ้งสังขารอย่างนี้”
สมัยต่อมา บุคคลนั้นจึงได้ความสงบแห่งจิตภายในและได้ความ
เห็นแจ้งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง

บุคคลผู้ได้ความสงบแห่งจิตภายในและได้ความเห็นแจ้ง
ธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง ควรตั้งอยู่ในกุศลธรรมเหล่านั้นแล้ว
ทำความเพียรเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะให้ยิ่งขึ้นไป

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ตติยสมาธิสูตรที่ ๔ จบ

๕. จวาลาสสูตร

ว่าด้วยบุคคลเปรียบเหมือนท่อนไม้ที่ถูกทิ้งไว้ในป่าช้า

[๙๕] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและไม่ปฏิบัติเพื่อ
เกื้อกูลผู้อื่น

๒. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูล
ตนเอง

๓. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูล
ผู้อื่น

๔. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อเกื้อกูล
ผู้อื่น

บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูล
ผู้อื่น เราเรียกว่า เป็นเหมือนท่อนไม้ที่ถูกทิ้งไว้ในป่าช้า ไฟไหม้ทั้ง
สองข้าง ตรงกลางเปื้อนคูล ย่อมไม่อ่านวยประโยชน์เป็น
เครื่องเรือนใด ทั้งไม่อ่านวยประโยชน์เป็นอุปกรณ์ในป่า๒

ในบุคคล ๒ จำพวกแรกของบุคคล ๔ จำพวกเหล่านั้นข้างต้น
นี้ บุคคลผู้ ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง
งามกว่าและประณีตกว่า

ในบุคคล ๓ จำพวกแรก บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง แต่
ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่นงามกว่าและประณีตกว่า

ในบุคคล ๔ จำพวก บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและ
ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น เป็นเลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด
ยิ่งใหญ่ที่สุด

เปรียบเหมือนนมสดจากแม่โค นมส้มจากนมสด เนยข้นจาก
นมส้ม เนยใสจากเนยข้น ยอดเนยใสจากเนยใส๑ ยอดเนยใส ชาว
โลกถือว่าเป็นเลิศในบรรดานมสดเป็นต้นนั้น ฉันทใด

บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง และปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่นเป็นเลิศ ประเสริฐสุด เป็นประธาน สูงสุด ยิ่งใหญ่ที่สุด ฉะนั้น

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

จวาลาสูตที่ ๕ จบ

๖. ราควินยสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะ

[๙๖] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น

๒. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง

๓. บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น

๔. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะ แต่ไม่ชักชวน ผู้อื่นเพื่อกำจัดราคะ ตนเองเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดโทสะ แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นเพื่อกำจัด โทสะ ตนเองเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะ แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นเพื่อกำจัดโมหะ บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะ แต่ชักชวนผู้อื่นเพื่อกำจัดราคะ ตนเองเป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโทสะ แต่ชักชวนผู้อื่นเพื่อกำจัด โทสะ ตนเองเป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะ แต่ชักชวนผู้อื่นเพื่อกำจัดโมหะ บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะและไม่ชักชวน ผู้อื่นเพื่อกำจัดราคะ ตนเองเป็นผู้ไม่ปฏิบัติ

เพื่อกำจัดโทษและไม่ชักชวนผู้อื่นเพื่อกำจัดโทษ ตนเองเป็นผู้
ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโทษและไม่ชักชวนผู้อื่นเพื่อกำจัดโทษ
บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อก่อกูลตนเองและไม่ปฏิบัติเพื่อก่อกูลผู้อื่น
เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อก่อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อก่อกูลผู้อื่น
เป็นอย่างนี้

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะ
และชักชวนผู้อื่นเพื่อกำจัดราคะ ตนเองเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัด
โทสะและชักชวนผู้อื่นเพื่อกำจัดโทสะ ตนเองเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัด
โมหะและชักชวนผู้อื่นเพื่อกำจัดโมหะ บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อก่อกูล
ตนเองและปฏิบัติเพื่อก่อกูลผู้อื่น อย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ราควินยสูตรที่ ๖ จบ

๗. ขิปปนินันตสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้รู้ได้เร็ว

[๙๗] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกใดหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อก่อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อก่อกูล
ผู้อื่น

๒. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อก่อกูลผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อก่อกูล
ตนเอง

๓. บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อก่อกูลตนเองและไม่ปฏิบัติเพื่อก่อกูล
ผู้อื่น

๔. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อก่อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อก่อกูล
ผู้อื่น

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อก่อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อก่อกูล
ผู้อื่น อย่างนี้

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้สามารถรู้ได้เร็วในกุศลธรรม
ทั้งหลาย ทรงจำธรรม ที่ฟังแล้วจำไว้ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรม
ที่ทรงจำไว้ รู้ธรรมรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม แต่หา
มิอาจงาม เจริญถ้อยคำไพเราะ อันประกอบด้วยวาจาชาวเมืองที่
สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้ความหมายได้ไม่ ทั้งไม่ชี้แจงให้
เพื่อนพรหมจารีเห็นชัด ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้
อาจหาญแก่กล้า ปลอดขโลมใจ ให้สดชื่นร่าเริง บุคคลผู้ปฏิบัติ
เพื่อก่อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อก่อกูลผู้อื่น อย่างนี้แล

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่สามารถรู้ได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่ทรงจำธรรมที่ฟังแล้วไว้ ไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ หารู้ธรรมรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ แต่มีวาจางาม เจริญถ้อยคำอ่อนหวาน อันประกอบด้วยวาจาชาวเมืองที่สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้ความหมายได้ ทั้งชี้แจงให้เพื่อนพรหมจารีเห็นชัด ชวนใจให้อย่ากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแก้วกล้า ปลอดขโลมใจ ให้สดชื่นร่าเริง บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่สามารถรู้ได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่ทรงจำธรรมที่ฟังแล้วไว้ ไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ หารู้ธรรมรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ และหาไม่มีวาจางาม เจริญถ้อยคำไพเราะ อันประกอบด้วยวาจาชาวเมืองที่สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้ความหมายได้ไม่ ทั้งไม่ชี้แจงให้เพื่อนพรหมจารีเห็นชัด ชวนใจให้อย่ากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแก้วกล้า ปลอดขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้สามารถรู้ได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย ทรงจำธรรม ที่ฟังแล้วไว้ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ รู้ธรรมรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม และมีวาจา
งาม เจริญถ้อยคำไพเราะ อันประกอบด้วยวาจาชาวเมืองที่
สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้ความหมายได้ ทั้งชี้แจงให้เพื่อน
พรหมจารีเห็นชัด ชวนใจให้อย่ากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจหาญแก้วกล้า ปลอดขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อเกื้อกูล

ผู้อื่น เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ขิปปนีสันตีสสูตรที่ ๗ จบ

๘. อัตตหิตสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง

[๙๘] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น

๒. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง

๓. บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น

๔. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

อรรถกถาสูตรที่ ๘ จบ

๙. สิกขาปทสูตร

ว่าด้วยสิกขาปทเป็นเหตุให้เกื้อกูลและไม่เกื้อกูล

[๙๙] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น

๒. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง

๓. บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น

๔. บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น เป็นอย่างไร

คือ บุคคลในโลกนี้ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการลักทรัพย์ ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีในกาม แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการประพฤติดีในกาม ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการ

พูดเท็จ แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดเท็จ ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้ งดเว้นจากการเสพของ

มีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท บุคคล ผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง เป็นอย่างไร

คือ บุคคลในโลกนี้ตนเองเป็นผู้ไม่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ แต่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ ตนเองเป็นผู้ไม่เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท แต่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้ไม่เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์และไม่ชักชวน ผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ ตนเองเป็นผู้ไม่เว้นขาดจากการเสพของมีนเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทและไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการลักทรัพย์ ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีกในกามและ ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จและชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดเท็จ ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการเสพ

ของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก
สิกขาปทสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. โปตลียสูตร

ว่าด้วยปริพาชกชื่อโปตลียะ

[๑๐๐] สมัยนั้นแล ปริพาชกชื่อโปตลียะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรื่องนี้กับโปตลียปริพาชกดังนี้ว่า

“โปตลียะ บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกใดหนบ้าง คือ

๑.บุคคลบางคนในโลกนี้กล่าวติเตียนผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล แต่ไม่กล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล

๒. บุคคลบางคนในโลกนี้กล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล แต่ไม่กล่าวติเตียนผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล

๓. บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่กล่าวติเตียนผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาลและไม่กล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล

๔.บุคคลบางคนในโลกนี้กล่าวติเตียนผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาลและกล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล

โปตลียะ บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

โปตลียะ บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ ท่านชอบใจบุคคลจำพวกไหนว่างามกว่า และประณีตกว่า”

โปตลียปริพาชกกราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกใดหนบ้าง คือ

๑.บุคคลบางคนในโลกนี้กล่าวติเตียนผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล แต่ไม่กล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล

๒.บุคคลบางคนในโลกนี้กล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล แต่ไม่กล่าวติเตียนผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล

๓.บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่กล่าวติเตียนผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาลและไม่กล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล

๔.บุคคลบางคนในโลกนี้กล่าวติเตียนผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาลและกล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล

ข้าแต่ท่านพระโคตม บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ ข้าพระองค์ชอบใจบุคคลผู้ไม่กล่าวติเตียนผู้ควร ติเตียนตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล ไม่กล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาลนี้ เป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะอุเบกขานี้เป็นธรรมที่งดงามยิ่งนัก”

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า “โปตลียะ บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง ฯลฯ บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ บุคคลผู้กล่าวติเตียนผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาลและกล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาลนี้ เป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมคือความเป็นผู้รู้จักกาลนี้งดงามยิ่งนัก”

โปตลียปริพาชกกราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกใดไหนบ้าง คือ

๑.บุคคลบางคนในโลกนี้กล่าวติเตียนผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล แต่ไม่กล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล

๒.บุคคลบางคนในโลกนี้กล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล แต่ไม่กล่าวติเตียนผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล

๓. บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่กล่าวติเตียนผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาลและไม่กล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล

๔. บุคคลบางคนในโลกนี้กล่าวติเตียนผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาลและกล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล

ข้าแต่ท่านพระโคตม บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ข้าแต่ท่านพระโคตม บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ ข้าพระองค์
ขอบใจบุคคล

ผู้กล่าวติเตียนผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาล
และกล่าวสรรเสริญ

ผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง เหมาะแก่กาลนี้ เป็นผู้งาม
กว่าและประณีตกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมคือความเป็นผู้
รู้จักกาลนี้ดังงามยิ่งนัก

ข้าแต่ท่านพระโคตม พระภาชิตของท่านพระโคตมชัดเจน
ไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม พระภาชิตของท่านพระโคตม
ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดย
ประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ ปิดของที่ปิด
บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปไว้ในที่มืดโดยตั้งใจว่า “คน
มีตาดีจักเห็นรูปได้” ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตมพร้อมทั้ง
พระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำ
ข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอด
ชีวิต”

โปตลียสูตรที่ ๑๐ จบ

อสุรวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อสุรสูตร ๒. ปฐมสมาธิสูตร
๓. ทุตติยสมาธิสูตร ๔. ตติยสมาธิสูตร
๕. จวาลาสสูตร ๖. ราควินยสูตร
๗. ขิปปนีสันติสูตร ๘. อัตตहितสูตร
๙. ลิกขาปทสูตร ๑๐. โปตลียสูตร

ทุตติยปณณาสก จบ

๓. ตติยปณณาสก

๑. วลาหกวรรค

หมวดว่าด้วยบุคคลเปรียบเหมือนเมฆ

๑. ปฐมวลาหกสูตร

ว่าด้วยบุคคลเปรียบเหมือนเมฆ สูตรที่ ๑

[๑๐๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มี
พระภาครับสั่งเรียก

ภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับ
สนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เมฆ ๔ ชนิดนี้

เมฆ ๔ ชนิด ๑ อะไรบ้าง คือ

๑. เมฆที่ค้ำราม แต่ไม่ให้ฝนตก

๒. เมฆที่ให้ฝนตก แต่ไม่ค้ำราม

๓. เมฆที่ไม่ค้ำรามและไม่ให้ฝนตก

๔. เมฆที่ค้ำรามและให้ฝนตก

ภิกษุทั้งหลาย เมฆ ๔ ชนิดนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ในทำนองเดียวกัน บุคคลเปรียบเหมือนเมฆ
๔ จำพวกนี้

มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวก ๑ ใหนบ้าง คือ

๑. บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ค้ำราม แต่ไม่ให้ฝนตก

๒. บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ให้ฝนตก แต่ไม่ค้ำราม

๓. บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ไม่ค้ำรามและไม่ให้ฝนตก

๔. บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ค้ำรามและให้ฝนตก

บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ค้ำราม แต่ไม่ให้ฝนตก เป็น
อย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ชอบพูด แต่ไม่ทำ บุคคลเปรียบ
เหมือนเมฆที่ค้ำราม แต่ไม่ให้ฝนตก เป็นอย่างนี้แล เรากล่าว
เปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนเมฆที่

ค้ำราม แต่ไม่ให้ฝนตก

บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ให้ฝนตก แต่ไม่ค้ำราม เป็น
อย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ชอบทำ แต่ไม่พูด บุคคลเปรียบ
เหมือนเมฆที่ให้ฝนตก แต่ไม่ค้ำราม เป็นอย่างนี้แล เรากล่าว
เปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนเมฆที่ให้ฝนตก แต่ไม่ค้ำราม

บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ไม่ค้ำรามและไม่ให้ฝนตก เป็น
อย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่พูดและไม่ทำ บุคคลเปรียบ
เหมือนเมฆที่ไม่ค้ำราม และไม่ให้ฝนตก เป็นอย่างนี้แล เรากล่าว
เปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนเมฆที่ไม่ค้ำรามและไม่ให้ฝนตก

บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ค้ำรามและให้ฝนตก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ชอบพูดและชอบทำ บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่

คำรามและให้ฝนตก เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนเมฆที่คำรามและให้ฝนตก

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบเหมือนเมฆ ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ปฐมวลาหกสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุตติยวลาหกสูตร

ว่าด้วยบุคคลเปรียบเหมือนเมฆ สูตรที่ ๒

[๑๐๒] ภิกษุทั้งหลาย เมฆ ๔ ชนิดนี้

เมฆ ๔ ชนิด อะไรบ้าง คือ

๑. เมฆที่คำราม แต่ไม่ให้ฝนตก ๒. เมฆที่ให้ฝนตก แต่ไม่คำราม

๓. เมฆที่ไม่คำรามและไม่ให้ฝนตก ๔. เมฆที่คำรามและให้ฝนตก

ภิกษุทั้งหลาย เมฆ ๔ ชนิดนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ในทำนองเดียวกัน บุคคลเปรียบเหมือนเมฆ ๔ จำพวกนี้

มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่คำราม แต่ไม่ให้ฝนตก

๒. บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ให้ฝนตก แต่ไม่คำราม

๓. บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ไม่คำรามและไม่ให้ฝนตก

๔. บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่คำรามและให้ฝนตก

บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่คำราม แต่ไม่ให้ฝนตก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัปภุตธรรม เวทลละ แต่เขาไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์) นี้ทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์) นี้ทุกข์นิโรธคามินี-ปฏิบัติ (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์)” บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่คำราม แต่ไม่ให้ ฝนตก เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนเมฆที่คำราม แต่ ไม่ให้ฝนตก

บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ให้ฝนตก แต่ไม่คำราม เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่เรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวຍยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္พภูตธรรม เวทัลลະ แต่เขารู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกขํ นี้ทุกขสมุทัยํ นี้ทุกขนิโรธํ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ให้ฝนตก แต่ไม่ค้ำราม เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนเมฆที่ให้ฝนตก แต่ไม่ค้ำราม

บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ไม่ค้ำรามและไม่ให้ฝนตก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่เรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวຍยากรณะ

คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္พภูตธรรม เวทัลลະ และเขาไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกขํ นี้ทุกขสมุทัยํ นี้ทุกขนิโรธํ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ไม่ค้ำรามและไม่ให้ฝนตก เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนเมฆที่ไม่ค้ำรามและไม่ให้ฝนตก

บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ค้ำรามและให้ฝนตก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวຍยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္พภูตธรรม เวทัลลະ และเขารู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกขํ นี้ทุกขสมุทัยํ นี้ทุกขนิโรธํ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ค้ำรามและให้ฝนตก เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนเมฆที่ค้ำรามและให้ฝนตก

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบเหมือนเมฆ ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ทุติยวลาหกสูตรที่ ๒ จบ

๓. กุมภสูตร

ว่าด้วยบุคคลเปรียบเหมือนหม้อ

[๑๐๓] ภิกษุทั้งหลาย หม้อ ๔ ชนิดนี้

หม้อ ๔ ชนิดใด อะไรบ้าง คือ

๑. หม้อเปล่าแต่ปิดฝา ๒. หม้อเต็มแต่เปิดฝา

๓. หม้อเปล่าและเปิดฝา ๔. หม้อเต็มและปิดฝา

ภิกษุทั้งหลาย หม้อ ๔ ชนิดนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ในทำนองเดียวกัน บุคคลเปรียบเหมือนหม้อ ๔ จำพวกนี้

มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกใดในบ้าง คือ

๑. บุคคลเปรียบเหมือนหม้อเปล่าแต่ปิดฝา

๒. บุคคลเปรียบเหมือนหม้อเต็มแต่เปิดฝา

๓. บุคคลเปรียบเหมือนหม้อเปล่าและเปิดฝา

๔. บุคคลเปรียบเหมือนหม้อเต็มและปิดฝา

บุคคลเปรียบเหมือนหม้อเปล่าแต่ปิดฝา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังขาภิ บาตร และจีวรที่น่าเลื่อมใส แต่เขาไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินี-ปฏิบัติ” บุคคลเปรียบเหมือนหม้อเปล่าแต่ปิดฝา เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบ บุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนหม้อเปล่าแต่ปิดฝา

บุคคลเปรียบเหมือนหม้อเต็มแต่เปิดฝา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังขาภิ บาตร และจีวรที่ไม่น่าเลื่อมใส แต่เขา รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินี-ปฏิบัติ” บุคคลเปรียบเหมือนหม้อเต็มแต่เปิดฝา เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบ บุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนหม้อเต็มแต่เปิดฝา

บุคคลเปรียบเหมือนหม้อเปล่าและเปิดฝา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังขาภิ บาตร และจีวรที่ไม่น่าเลื่อมใส และเขา ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินี-ปฏิบัติ” บุคคลเปรียบเหมือนหม้อเปล่าและเปิดฝา เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบ บุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนหม้อเปล่าและเปิดฝา

บุคคลเปรียบเหมือนหม้อเต็มและปิดฝา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังขาภิ บาตร และจีวรที่น่าเลื่อมใส และเขา รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินี-ปฏิบัติ” บุคคลเปรียบเหมือนหม้อเต็มและปิดฝา เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนหม้อเต็มและปิดฝา

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบเหมือนหม้อ ๔ จำพวกนี้แลมี
ปรากฏอยู่ในโลก

กัมมสูตรที่ ๓ จบ

๔. อุทกรทสูตร

ว่าด้วยบุคคลเปรียบเหมือนห้วงน้ำ

[๑๐๔] ภิกษุทั้งหลาย ห้วงน้ำ ๔ ชนิดนี้

ห้วงน้ำ ๔ ชนิด ๑ อะไรบ้าง คือ

๑. ห้วงน้ำตื้นแต่เงาลึก ๒. ห้วงน้ำลึกแต่เงาตื้น

๓. ห้วงน้ำตื้นและเงาตื้น ๔. ห้วงน้ำลึกและเงาลึก

ภิกษุทั้งหลาย ห้วงน้ำ ๔ ชนิดนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ในทำนองเดียวกัน บุคคลเปรียบเหมือนห้วง
น้ำ ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกใดไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลเปรียบเหมือนห้วงน้ำตื้นแต่เงาลึก

๒. บุคคลเปรียบเหมือนห้วงน้ำลึกแต่เงาตื้น

๓. บุคคลเปรียบเหมือนห้วงน้ำตื้นและเงาตื้น

๔. บุคคลเปรียบเหมือนห้วงน้ำลึกและเงาลึก

บุคคลเปรียบเหมือนห้วงน้ำตื้นแต่เงาลึก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีการก้าวไป การถอยกลับ การแล
ดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตร
และจีวรที่น่าเลื่อมใส แต่เขาไม่ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข
นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินี-ปฏิบัติ” บุคคล
เปรียบเหมือนห้วงน้ำตื้นแต่เงาลึก เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบ
บุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนห้วงน้ำตื้นแต่เงาลึก

บุคคลเปรียบเหมือนห้วงน้ำลึกแต่เงาตื้น เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีการก้าวไป การถอยกลับ การแล
ดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตร
และจีวรที่ไม่น่าเลื่อมใส แต่เขา รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข
นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินี-ปฏิบัติ” บุคคล
เปรียบเหมือนห้วงน้ำลึกแต่เงาตื้น เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบ
บุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนห้วงน้ำลึกแต่เงาตื้น

บุคคลเปรียบเหมือนห้วงน้ำตื้นและเงาตื้น เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีการก้าวไป การถอยกลับ การแล
ดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตร
และจีวรที่ไม่น่าเลื่อมใส และเขา ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้

ทุกขํ นีทุกขสมุทฺทัย นีทุกขนิโรธ นีทุกขนิโรธคามินี-ปฏิบัติทา” บุคคลเปรียบเหมือนห้วงน้ำตื้นและเงาตื้น เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนห้วงน้ำตื้นและเงาตื้น

บุคคลเปรียบเหมือนห้วงน้ำลึกและเงาลึก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตร และจีวรที่น่าเลื่อมใส และเขา รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นีทุกขํ นีทุกขสมุทฺทัย นีทุกขนิโรธ นีทุกขนิโรธคามินี-ปฏิบัติทา” บุคคลเปรียบเหมือนห้วงน้ำลึกและเงาลึก เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนห้วงน้ำลึกและเงาลึก

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบเหมือนห้วงน้ำ ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

อุทกรหตฺสูตฺรที่ ๔ จบ

๕. อัมพสูตฺร

ว่าด้วยบุคคลเปรียบเหมือนมะม่วง

[๑๐๕] ภิกษุทั้งหลาย มะม่วง ๔ ชนิดนี้

มะม่วง ๔ ชนิด ๑ อะไบบ้าง คือ

๑. มะม่วงดิบแต่ผิวสุก ๒. มะม่วงสุกแต่ผิวดิบ

๓. มะม่วงดิบและผิวดิบ ๔. มะม่วงสุกและผิวสุก

ภิกษุทั้งหลาย มะม่วง ๔ ชนิดนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ในทำนองเดียวกัน บุคคลเปรียบเหมือนมะม่วง ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกใดหนบ้าง คือ

๑. บุคคลเปรียบเหมือนมะม่วงดิบแต่ผิวสุก

๒. บุคคลเปรียบเหมือนมะม่วงสุกแต่ผิวดิบ

๓. บุคคลเปรียบเหมือนมะม่วงดิบและผิวดิบ

๔. บุคคลเปรียบเหมือนมะม่วงสุกและผิวสุก

บุคคลเปรียบเหมือนมะม่วงดิบแต่ผิวสุก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตร และจีวรที่น่าเลื่อมใส แต่เขา ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นีทุกขํ นีทุกขสมุทฺทัย นีทุกขนิโรธ นีทุกขนิโรธคามินี-ปฏิบัติทา” บุคคลเปรียบเหมือนมะม่วงดิบแต่ผิวสุก เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนมะม่วงดิบแต่ผิวสุก

บุคคลเปรียบเหมือนมะม่วงสุกแต่ผิวดิบ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังขาริ ภาตฺร และจิวรที่ไม่น่าเลื่อมใส แต่เขา รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกขํ นี้ทุกขสมุทฺทํ นี้ทุกขนิโรธํ นี้ทุกขนิโรธคามินี- ปฏิปทา” บุคคลเปรียบเหมือนมะม่วงสุกและผิวดิบ เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนมะม่วงสุกแต่ผิวดิบ

บุคคลเปรียบเหมือนมะม่วงดิบและผิวดิบ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังขาริ ภาตฺร และจิวรที่ไม่น่าเลื่อมใส และเขา ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกขํ นี้ทุกขสมุทฺทํ นี้ทุกขนิโรธํ นี้ทุกขนิโรธคามินี- ปฏิปทา” บุคคลเปรียบเหมือนมะม่วงดิบและผิวดิบ เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบ บุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนมะม่วงดิบและผิวดิบ

บุคคลเปรียบเหมือนมะม่วงสุกและผิวสุก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้มีการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังขาริ ภาตฺร และจิวรที่น่าเลื่อมใส และเขา รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกขํ นี้ทุกขสมุทฺทํ นี้ทุกขนิโรธํ นี้ทุกขนิโรธคามินี- ปฏิปทา” บุคคลเปรียบเหมือนมะม่วงสุกและผิวสุก เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบ บุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนมะม่วงสุกและผิวสุก

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบเหมือนมะม่วง ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

อัมพสูตรที่ ๕ จบ

๖. ()๑

๗. มุลิกสูตร

ว่าด้วยบุคคลเปรียบเหมือนหนู

[๑๐๗] ภิกษุทั้งหลาย หนู ๔ ชนิดนี้

หนู ๔ ชนิด๒ อะไรวาง คือ

๑. หนูขุดรูแต่ไม่อยู่ ๒. หนูอยู่แต่ไม่ขุดรู

๓. หนูไม่ขุดรูและไม่อยู่ ๔. หนูขุดรูและอยู่

ภิกษุทั้งหลาย หนู ๔ ชนิดนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ในทำนองเดียวกัน บุคคลเปรียบเหมือนหนู ๔ จำพวกมีปรากฏ อยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวก๒ ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลเปรียบเหมือนหนูขุดรูแต่ไม่อยู่

๒. บุคคลเปรียบเหมือนหนุอยู่แต่ไม่ขุดรู

๓. บุคคลเปรียบเหมือนหนุไม่ขุดรูและไม่อยู่

๔. บุคคลเปรียบเหมือนหนุขุดรูและอยู่

บุคคลเปรียบเหมือนหนุขุดรูแต่ไม่อยู่ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากरणะ คาคา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္ภุตธรรม เวทัลละ แต่เขาไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกขะ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” บุคคลเปรียบเหมือน หนุขุดรูแต่ไม่อยู่ เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่า เหมือนหนุขุดรูแต่ไม่อยู่

บุคคลเปรียบเหมือนหนุอยู่แต่ไม่ขุดรู เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่เรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากरणะ คาคา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္ภุตธรรม เวทัลละ แต่เขารู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกขะ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” บุคคลเปรียบเหมือน หนุอยู่แต่ไม่ขุดรู เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่า เหมือนหนุอยู่แต่ไม่ขุดรู

บุคคลเปรียบเหมือนหนุไม่ขุดรูและไม่อยู่ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่เรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากरणะ คาคา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္ภุตธรรม เวทัลละ และเขาไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกขะ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” บุคคลเปรียบเหมือนหนุไม่ขุดรูและไม่อยู่ เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่า เหมือน

หนุไม่ขุดรูและไม่อยู่

บุคคลเปรียบเหมือนหนุขุดรูและอยู่ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากरणะ คาคา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္ภุตธรรม เวทัลละ และเขารู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกขะ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” บุคคลเปรียบเหมือน หนุขุดรูและอยู่ เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือน หนุขุดรูและอยู่

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบเหมือนหนุ ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

มุสิกสูตรที่ ๗ จบ

๘. พลิวาทสูตร

ว่าด้วยบุคคลเปรียบเหมือนโคผู้

[๑๐๘] ภิกษุทั้งหลาย โคผู้ ๔ ชนิดนี้

โคผู้ ๔ ชนิด ๑ อะไรบ้าง คือ

๑. โคผู้ที่ข่มเหงโคฝูงตน แต่ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่น

๒. โคผู้ที่ข่มเหงโคฝูงอื่น แต่ไม่ข่มเหงโคฝูงตน

๓. โคผู้ที่ข่มเหงโคฝูงตนและข่มเหงโคฝูงอื่น

๔. โคผู้ที่ไม่ข่มเหงโคฝูงตนและไม่ข่มเหงโคฝูงอื่น

ภิกษุทั้งหลาย โคผู้ ๔ ชนิดนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ในทำนองเดียวกัน บุคคลเปรียบเหมือนโคผู้

๔ จำพวก

มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกใดหนบ้าง คือ

๑. บุคคลเปรียบเหมือนโคผู้ที่ข่มเหงโคฝูงตน แต่ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่น

๒. บุคคลเปรียบเหมือนโคผู้ที่ข่มเหงโคฝูงอื่น แต่ไม่ข่มเหงโคฝูงตน

๓. บุคคลเปรียบเหมือนโคผู้ที่ข่มเหงโคฝูงตนและข่มเหงโคฝูงอื่น

๔. บุคคลเปรียบเหมือนโคผู้ที่ไม่ข่มเหงโคฝูงตนและไม่ข่มเหงโคฝูงอื่น

บุคคลเปรียบเหมือนโคผู้ที่ข่มเหงโคฝูงตน แต่ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่น เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ทำให้ชนในบริษัทของตนหวาดกลัว แต่ไม่ทำให้ชนในบริษัทของผู้อื่นหวาดกลัว บุคคลเปรียบเหมือนโคผู้ที่ข่มเหงโคฝูงตน แต่ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่น เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนโคผู้ที่ข่มเหงโคฝูงตน แต่ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่น

บุคคลเปรียบเหมือนโคผู้ที่ข่มเหงโคฝูงอื่น แต่ไม่ข่มเหงโคฝูงตน เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ทำให้ชนในบริษัทของผู้อื่นหวาดกลัว แต่ไม่ทำให้ชนในบริษัทของตนหวาดกลัว บุคคลเปรียบเหมือนโคผู้ที่ข่มเหงโคฝูงอื่น แต่ไม่ข่มเหงโคฝูงตน เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนโคผู้ที่ข่มเหงโคฝูงอื่น แต่ไม่ข่มเหงโคฝูงตน

บุคคลเปรียบเหมือนโคผู้ที่ขมเหงโคฝูงตนและขมเหงโคฝูงอื่น เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ทำให้ชนในบริษัทของตนหวาดกลัวและทำให้ชนในบริษัท ของผู้อื่นหวาดกลัว บุคคลเปรียบเหมือนโคผู้ที่ขมเหงโคฝูงตนและขมเหงโคฝูงอื่น เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนโคผู้ที่ขมเหงโคฝูงตนและขมเหงโคฝูงอื่น

บุคคลเปรียบเหมือนโคผู้ที่ไม่ขมเหงโคฝูงตนและไม่ขมเหงโคฝูงอื่น เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ทำให้ชนในบริษัทของตนหวาดกลัวและไม่ทำให้ชน ในบริษัทของผู้อื่นหวาดกลัว บุคคลเปรียบเหมือนโคผู้ที่ไม่ขมเหงโคฝูงตนและไม่ขมเหงโคฝูงอื่น เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนโคผู้ที่ไม่ขมเหงโคฝูงตนและไม่ขมเหงโคฝูงอื่น

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบเหมือนโคผู้ ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

พลีวัททสูตรที่ ๘ จบ

๙. รุกขสูตร

ว่าด้วยบุคคลเปรียบเหมือนต้นไม้

[๑๐๙] ภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ ๔ ชนิดนี้

ต้นไม้ ๔ ชนิด ๑ อะไรบ้าง คือ

๑. ต้นไม้เนื้ออ่อนและมีต้นไม้เนื้ออ่อน๒แหวดล้อม

๒. ต้นไม้เนื้ออ่อน แต่มีต้นไม้เนื้อแข็งแหวดล้อม

๓. ต้นไม้เนื้อแข็ง แต่มีต้นไม้เนื้ออ่อนแหวดล้อม

๔. ต้นไม้เนื้อแข็งและมีต้นไม้เนื้อแข็งแหวดล้อม

ภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ ๔ ชนิดนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ในทำนองเดียวกัน บุคคลเปรียบเหมือนต้นไม้ ๔ จำพวก มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกใดหนบ้าง คือ

๑. บุคคลเปรียบเหมือนต้นไม้เนื้ออ่อนและมีต้นไม้เนื้ออ่อนแหวดล้อม

๒. บุคคลเปรียบเหมือนต้นไม้เนื้ออ่อน แต่มีต้นไม้เนื้อแข็งแหวดล้อม

๓. บุคคลเปรียบเหมือนต้นไม้เนื้อแข็ง แต่มีต้นไม้เนื้ออ่อนแหวดล้อม

๔. บุคคลเปรียบเหมือนต้นไม้เนื้อแข็งและมีต้นไม้เนื้อแข็ง
แหวดล้อม

บุคคลเปรียบเหมือนต้นไม้เนื้ออ่อนและมีต้นไม้เนื้ออ่อน
แหวดล้อม เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ทุศีล มีกรรมเลวทราม แม้
บริษัทของเขาก็เป็นผู้ทุศีล มีกรรมเลวทราม บุคคลเปรียบเหมือน
ต้นไม้เนื้ออ่อนและมีต้นไม้เนื้ออ่อน แหวดล้อม เป็นอย่างนี้แล เรา
กล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนต้นไม้เนื้ออ่อนและมีต้นไม้
เนื้ออ่อนแหวดล้อม

บุคคลเปรียบเหมือนต้นไม้เนื้ออ่อน แต่มีต้นไม้เนื้อแข็ง
แหวดล้อม เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ทุศีล มีกรรมเลวทราม แต่
บริษัทของเขาเป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม บุคคลเปรียบเหมือน
ต้นไม้เนื้ออ่อน แต่มีต้นไม้เนื้อแข็งแหวดล้อม เป็นอย่างนี้แล เรา
กล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนต้นไม้เนื้ออ่อน แต่มีต้นไม้
เนื้อแข็งแหวดล้อม

บุคคลเปรียบเหมือนต้นไม้เนื้อแข็ง แต่มีต้นไม้เนื้ออ่อน
แหวดล้อม เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม แต่
บริษัทของเขาเป็นผู้ทุศีล มีกรรมเลวทราม บุคคลเปรียบเหมือน
ต้นไม้เนื้อแข็ง แต่มีต้นไม้เนื้ออ่อนแหวดล้อม เป็นอย่างนี้แล เรา
กล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนต้นไม้เนื้อแข็ง แต่มีต้นไม้
เนื้ออ่อนแหวดล้อม

บุคคลเปรียบเหมือนต้นไม้เนื้อแข็งและมีต้นไม้เนื้อแข็ง
แหวดล้อม เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม แม้
บริษัทของเขาก็เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม บุคคลเปรียบเหมือน
ต้นไม้เนื้อแข็งและมีต้นไม้เนื้อแข็งแหวดล้อม เป็นอย่างนี้แล เรา
กล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนต้นไม้เนื้อแข็ง

และมีต้นไม้เนื้อแข็งแหวดล้อม

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบเหมือนต้นไม้ ๔ จำพวกนี้แลมี
ปรากฏอยู่ในโลก

รูกขสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อาสีวิสสูตร

ว่าด้วยบุคคลเปรียบเหมือนนอสรพิษ

[๑๑๐] ภิกษุทั้งหลาย อสฺรพิช ๔ จำพวกนี้

อสฺรพิช ๔ จำพวกใด อะไรบ้าง คือ

๑. อสฺรพิชมีพิชแล่น แต่พิชไม่ร้าย

๒. อสฺรพิชมีพิชร้าย แต่พิชไม่แล่น

๓. อสฺรพิชมีพิชแล่นและพิชร้าย

๔. อสฺรพิชมีพิชไม่แล่นและพิชไม่ร้าย

ภิกษุทั้งหลาย อสฺรพิช ๔ จำพวกนี้แล

ในทำนองเดียวกัน บุคคลเปรียบเหมือนอสฺรพิช ๔ จำพวกนี้
แลมีปรากฏอยู่ ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกใดไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลเปรียบเหมือนอสฺรพิชมีพิชแล่น แต่พิชไม่ร้าย

๒. บุคคลเปรียบเหมือนอสฺรพิชมีพิชร้าย แต่พิชไม่แล่น

๓. บุคคลเปรียบเหมือนอสฺรพิชมีพิชแล่นและพิชร้าย

๔. บุคคลเปรียบเหมือนอสฺรพิชมีพิชไม่แล่นและพิชไม่ร้าย

บุคคลเปรียบเหมือนอสฺรพิชมีพิชแล่น แต่พิชไม่ร้าย เป็น
อย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้โกรธอยู่บ่อย ๆ แต่ความโกรธของ
เขานั้นไม่คงอยู่นาน บุคคลเปรียบเหมือนอสฺรพิชมีพิชแล่น แต่พิช
ไม่ร้าย เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบ บุคคลประเภทนี้ว่าเหมือน
อสฺรพิชมีพิชแล่น แต่พิชไม่ร้าย

บุคคลเปรียบเหมือนอสฺรพิชมีพิชร้าย แต่พิชไม่แล่น เป็น
อย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่โกรธบ่อยนัก แต่ความโกรธ
ของเขานั้นคงอยู่นาน บุคคลเปรียบเหมือนอสฺรพิชมีพิชร้าย แต่
พิชไม่แล่น เป็นอย่างนี้แล เรากล่าว

เปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือนอสฺรพิชมีพิชร้าย แต่พิชไม่
แล่น

บุคคลเปรียบเหมือนอสฺรพิชมีพิชแล่นและพิชร้าย เป็น
อย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้โกรธอยู่บ่อย ๆ และความโกรธ
ของเขาก็คงอยู่นาน บุคคลเปรียบเหมือนอสฺรพิชมีพิชแล่นและพิช
ร้าย เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้ว่าเหมือน
อสฺรพิชมีพิชแล่นและพิชร้าย

บุคคลเปรียบเหมือนอสฺรพิชมีพิชไม่แล่นและพิชไม่ร้าย เป็น
อย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่โกรธบ่อนักและความโกรธ
ของเขานั้นก็ไม่คงอยู่นาน บุคคลเปรียบเหมือนอสรพิษมีพิษไม่
เล่นและพิษไม่ร้าย เป็นอย่างนี้แล เรากล่าวเปรียบบุคคลประเภทนี้
ว่าเหมือนอสรพิษมีพิษไม่เล่นและพิษไม่ร้าย

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบเหมือนอสรพิษ ๔ จำพวกนี้แลมี
ปรากฏอยู่
ในโลก

อาสีวิสูตรที่ ๑๐ จบ
วลาหวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฐมวลาหสูตร ๒. ทุตยวลาหสูตร

๓. กุมภสูตร ๔. อุทกรหสูตร

๕. อัมพสูตร ๖. (ไม่ปรากฏชื่อสูตร)

๗. มุสิกสูตร ๘. พลิวาทสูตร

๙. รุกขสูตร ๑๐. อาสีวิสูตร

๒. เกลีสวรรค

หมวดว่าด้วยเกลีสารถิผู้ฝึกม้า

๑. เกลีสสูตร

ว่าด้วยเกลีสารถิผู้ฝึกม้า

[๑๑๑] ครั้งนั้นแล เกลีสารถิผู้ฝึกม้าเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคจึง
ได้ตรัสถามเกลีสารถิผู้ฝึกม้างดังนี้ว่า

“เกลี ท่านนั้นแล เขารู้กันทั่วไปว่าเป็นสารถิผู้ฝึกม้า ก็ท่านฝึก
ม้าที่ควรฝึกได้ อย่างไร”

เกลีสารถิผู้ฝึกม้าทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระ
องค์ฝึกม้าที่ควรฝึก ด้วยวิธีแบบสุภาพบ้าง วิธีแบบรุนแรงบ้าง
วิธีทั้งแบบสุภาพและแบบรุนแรงบ้าง”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามต่อไปอีกว่า “เกลี ถ้าม้าที่ควรฝึกของ
ท่านฝึกไม่ได้ด้วยวิธีแบบสุภาพ วิธีแบบรุนแรง วิธีทั้งแบบสุภาพ
และแบบรุนแรง ท่านจะทำกับมันอย่างไร”

เกลีสารถิผู้ฝึกม้าทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าม้าที่
ควรฝึกของ

ข้าพระองค์ฝึกไม่ได้ด้วยวิธีแบบสุภาพ วิธีแบบรุนแรง วิธีทั้ง
แบบสุภาพและแบบรุนแรง ข้าพระองค์จะฆ่ามันเสีย ข้อนั้นเพราะ

เหตุไร เพราะข้าพระองค์คิดว่า ความเสียหายอย่าได้มีแก่สำนัก
อาจารย์ของเราเลย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระ

ผู้มีพระภาคเป็นสารถิ์ฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม พระผู้
มีพระภาคทรงฝึกบรุษที่ควรฝึกอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เกสึ เราฝึกผู้ที่ควรฝึกได้ด้วยวิธี
แบบสุภาพบ้าง วิธีแบบรุนแรงบ้าง วิธีทั้งแบบสุภาพและแบบ
รุนแรงบ้าง

บรรดาวิธี ๓ อย่างนั้น ต่อไปนี้เป็นถ้อยคำในวิธีแบบสุภาพ
คือ กายสุจริตเป็น อย่างนี้ วิบากแห่งกายสุจริตเป็นอย่างนี้ วชิสุจริต
เป็นอย่างนี้ วิบากแห่งวชิสุจริต เป็นอย่างนี้ มโนสุจริตเป็นอย่างนี้
วิบากแห่งมโนสุจริตเป็นอย่างนี้ เทวดาเป็น

อย่างนี้ มนุษย์เป็นอย่างนี้

ต่อไปนี้เป็นถ้อยคำในวิธีแบบรุนแรง คือ กายทุจริตเป็นอย่าง
นี้ วิบากแห่งกายทุจริตเป็นอย่างนี้ วจิตุจริตเป็นอย่างนี้ วิบากแห่ง
วจิตุจริตเป็นอย่างนี้ มโน-ทุจริตเป็นอย่างนี้ วิบากแห่งมโนทุจริต
เป็นอย่างนี้ นรกเป็นอย่างนี้ กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานเป็นอย่างนี้ แดน
เปรตเป็นอย่างนี้

ต่อไปนี้เป็นถ้อยคำในวิธีทั้งแบบสุภาพและแบบรุนแรง คือ
กายสุจริตเป็นอย่างนี้ วิบากแห่งกายสุจริตเป็นอย่างนี้ กายทุจริต
เป็นอย่างนี้ วิบากแห่งกาย-

ทุจริตเป็นอย่างนี้ วชิสุจริตเป็นอย่างนี้ วิบากแห่งวชิสุจริตเป็น
อย่างนี้ วจิตุจริตเป็นอย่างนี้ วิบากแห่งวจิตุจริตเป็นอย่างนี้ มโน
สุจริตเป็นอย่างนี้ วิบากแห่งมโนสุจริตเป็นอย่างนี้ มโนทุจริตเป็น
อย่างนี้ วิบากแห่งมโนทุจริตเป็นอย่างนี้ เทวดาเป็นอย่างนี้ มนุษย์
เป็นอย่างนี้ นรกเป็นอย่างนี้ กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานเป็นอย่างนี้ แดน
เปรตเป็นอย่างนี้”

เกสึสารถิ์ผู้ฝึกมาทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบรุษผู้
ที่ควรฝึกได้

ของพระองค์ฝึกไม่ได้ด้วยวิธีแบบสุภาพ วิธีแบบรุนแรง วิธีทั้ง
แบบสุภาพและแบบรุนแรง พระผู้มีพระภาคจะทำกับเขาอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เกสึ ถ้าบรุษผู้ที่ควรฝึกได้ของ
เราฝึกไม่ได้ด้วยวิธีแบบสุภาพ วิธีแบบรุนแรง วิธีทั้งแบบสุภาพ
และแบบรุนแรง เราก็ม้าเขาเสีย”

เกสียาสารถิผู้ฝึกม้าทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การฆ่าสัตว์ไม่สมควรแก่ พระผู้มีพระภาคเลย ไฉนพระผู้มีพระภาคจึงตรัสอย่างนี้ว่า “เราก็จะฆ่าเขาเสีย”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “เกสี ความจริงการฆ่าสัตว์ไม่สมควรแก่ตถาคต แต่บุรุษผู้ที่ควรฝึกใด ฝึกไม่ได้ด้วยวิธีแบบสุภาพ วิธีแบบรุนแรง วิธีทั้งแบบสุภาพและแบบรุนแรง ตถาคตย่อมกำหนดบุรุษนั้นว่าไม่ควรว่ากล่าวสั่งสอน เพื่อนพรหมจารีผู้รู้ต่างกำหนดว่าเขาเป็นผู้ไม่ควรว่ากล่าวสั่งสอน เกสี เพราะข้อที่ว่า ตถาคตย่อมกำหนดบุรุษนั้นว่าไม่ควรว่ากล่าวสั่งสอน แม้เพื่อนพรหมจารีผู้รู้ต่างกำหนดว่าเขาเป็นผู้ไม่ควรว่ากล่าวสั่งสอน ดังนี้ นั่นถือว่าเป็นการฆ่าในอริยวินัย”

เกสียาสารถิผู้ฝึกม้ากราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่ตถาคตกำหนดผู้นั้น ว่าเป็นผู้ไม่ควรว่ากล่าวสั่งสอน แม้เพื่อนพรหมจารีผู้รู้ก็กำหนดว่าเขาเป็นผู้ไม่ควร ว่ากล่าวสั่งสอน ชื่อว่าเป็นการฆ่าอย่างดีแน่นอน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาชิต ของพระผู้มีพระภาคชัดเจนไฟเรายิ่งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาชิตของพระผู้มีพระภาคชัดเจนไฟเรายิ่งนัก พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดโดยตั้งใจว่า “คนมีตาดีจักเห็นรูปได้” ข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาคพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

เกสิสูตรที่ ๑ จบ

๒. ขวสูตร

ว่าด้วยความว่องไวของม้าต้นและของภิกษุ

[๑๑๒] ภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชาที่ประกอบด้วยองค์ ๔ ประการย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชา ควรเป็นม้าต้น นับว่าเป็นราชพาหนะโดยแท้

องค์ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความซื่อตรง ๒. ความว่องไว

๓. ความอดทน ๔. ความสงบเสงี่ยม

ภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชาที่ประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ นี้แลย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชา ควรเป็นม้าต้น นับว่าเป็นราชพาหนะโดยแท้ จันใด

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความซื่อตรง ๒. ความว่องไว

๓. ความอดทน ๔. ความสงบเสงี่ยม

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมเป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก

ขุสุตตะที่ ๒ จบ

๓. ปโตทสูตร

ว่าด้วยปฏิภักของสารถิ

[๑๑๓] ภิกษุทั้งหลาย มาอาชาไนยพันธุ์ดี ๔ ประเภทนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

มาอาชาไนยพันธุ์ดี ๔ ประเภท อะไรบ้าง คือ

๑. มาอาชาไนยพันธุ์ดีบางตัวในโลกนี้พอเห็นเงาปฏิภักก็หวาดหวั่น สำนึกว่า “วันนี้ สารถิผู้ฝึกมัจฉาให้เราทำการอะไรหนอ เราจักสนองเขาอย่างไร” มาอาชาไนยพันธุ์ดีบางตัวในโลกนี้ เป็นอย่าง

นี้แล มาอาชาไนยพันธุ์ดีประเภทที่ ๑ นี้มีปรากฏอยู่ในโลก

๒. มาอาชาไนยพันธุ์ดีบางตัวในโลกนี้เห็นเงาปฏิภักก็ไม่หวาดหวั่น ไม่สำนึก แต่เมื่อถูกแทงด้วยปฏิภักที่ขมขื่นจึงหวาดหวั่น สำนึกว่า “วันนี้ สารถิผู้ฝึกมัจฉาให้เราทำการอะไรหนอ เราจะสนองเขาอย่างไร” มาอาชาไนยพันธุ์ดีบางตัวในโลกนี้ เป็นอย่างนี้แล มาอาชาไนยพันธุ์ดีประเภทที่ ๒ นี้มีปรากฏอยู่ในโลก

๓. มาอาชาไนยพันธุ์ดีบางตัวในโลกนี้เห็นเงาปฏิภักก็ไม่หวาดหวั่น ไม่สำนึก แม้จะถูกแทงด้วยปฏิภักที่ขมขื่นก็ยังไม่หวาดหวั่น ไม่

สำนึก แต่เมื่อถูกแทงด้วยปฏิภักถึงผิวหนังจึงหวาดหวั่น สำนึกว่า “วันนี้ สารถิผู้ฝึกมัจฉาให้เราทำการอะไรหนอ เราจะสนองเขาอย่างไร” มาอาชาไนยพันธุ์ดีบางตัวในโลกนี้ เป็นอย่างนี้แล มาอาชาไนยพันธุ์ดีประเภทที่ ๓ นี้มีปรากฏอยู่ในโลก

๔. มาอาชาไนยพันธุ์ดีบางตัวในโลกนี้เห็นเงาปลั๊กก็ไม่วาดหัว ไม่สำนึก แม้จะถูกแทงด้วยปลั๊กที่ชุมชนก็ไม่วาดหัว ไม่สำนึก แม้จะถูกแทงด้วยปลั๊กถึงผิวหนังก็ไม่วาดหัว ไม่สำนึก แต่เมื่อ ถูกแทงด้วยปลั๊กถึงกระดูกจึงวาดหัว สำนึกว่า “วันนี้สารถิผู้ฝึกมัจฉาให้เราทำการอะไรหนอ เราจะสนองเขาอย่างไร” มา

อาชาไนยพันธุ์ดีบางตัวในโลกนี้ เป็นอย่างนี้แล มาอาชาไนยพันธุ์ดีประเภทที่ ๔ นี้มีปรากฏอยู่ในโลก

ภิกษุทั้งหลาย มาอาชาไนยพันธุ์ดี ๔ ประเภทนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก จันใด

ภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ ๔ จำพวกนี้ก็จันนั้นเหมือนกันแล

มีปรากฏอยู่ในโลก

บุรุษอาชาไนย ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑.บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ฟังข่าวว่า “ในหมู่บ้านหรือตำบลโน้น สตรีหรือบุรุษประสบทุกข์หรือตาย” เขาสนใจสำนึกตัวเพราะฟังข่าวนั้น จึงเริ่มบำเพ็ญเพียรโดยแยบคาย อุทิศกายและใจ ทำให้แจ้งปรมัตถสัจจะด้วยนามกาย และเห็นแจ้งทั่วถึงด้วยปัญญา เรากล่าวเปรียบบุรุษอาชาไนยผู้เจริญนี้ว่าเหมือนมาอาชาไนยพันธุ์ดีเห็นเงาปลั๊กก็วาดหัว สำนึก บุรุษอาชาไนย ผู้เจริญบางคนในโลกนี้ เป็นอย่างนี้แล บุรุษอาชาไนยผู้เจริญประเภทที่ ๑ นี้มีปรากฏอยู่ในโลก

๒. บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ไม่ได้ฟังข่าวว่า “ในหมู่บ้านหรือตำบลโน้น สตรีหรือบุรุษประสบทุกข์หรือตาย” แต่เขาเห็นสตรีหรือบุรุษประสบทุกข์หรือตายด้วยตัวเองเลยทีเดียว เขาสนใจ สำนึกตัวเพราะเห็นเหตุการณ์นั้น จึงเริ่มบำเพ็ญเพียรโดยแยบคาย อุทิศกายและใจ ทำให้แจ้งปรมัตถสัจจะด้วยนามกาย และเห็น

แจ้งทั่วถึงด้วยปัญญา เรากล่าวเปรียบบุรุษอาชาไนยผู้เจริญนี้ว่าเหมือนมาอาชาไนยพันธุ์ดีที่ถูกแทงด้วยปลั๊กจึงวาดหัว สำนึก บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ เป็นอย่างนี้แล บุรุษอาชาไนย ผู้เจริญประเภทที่ ๒ นี้มีปรากฏอยู่ในโลก

๓. บุรุษอาชาไนยบางคนในโลกนี้ไม่ได้ฟังข่าวว่า “ในหมู่บ้านหรือตำบลชื่อนั้น สตรีหรือบุรุษประสบทุกข์หรือตาย” ไม่ได้

เห็นสตรีหรือบุรุษประสบทุกข์หรือตายด้วยตัวเอง แต่ญาติหรือ
สาโลहित๑

ของเขาประสบทุกข์หรือตาย เขาสลดใจ สำนึกตัวเพราะ
เหตุการณ์

นั่น จึงเริ่มบำเพ็ญเพียรโดยแยบคาย อุทิศกายและใจ ทำให้
แจ้ง ประมัตตสัจจะด้วยนามกาย และเห็นแจ้งทั่วถึงด้วยปัญญา เรา
กล่าวเปรียบบุรุษอาชาไนยผู้เจริญนี้ว่าเหมือนม้าอาชาไนยพันธุ์ดีที่
ถูกแทงด้วยปฏักถึงผิวหนังจึงหวาดหวั่น สำนึก บุรุษอาชาไนยผู้
เจริญบางคนในโลกนี้ เป็นอย่างนี้แล บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ
ประเภทที่ ๓ นี้มีปรากฏอยู่ในโลก

๔. บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ไม่ได้ฟังข่าวว่า “ใน
หมู่บ้านหรือ ตำบลโน้น สตรีหรือบุรุษประสบทุกข์หรือตาย” ไม่ได้
เห็นสตรีหรือ บุรุษประสบทุกข์หรือตายด้วยตัวเอง ทั้งญาติหรือ
สาโลहितของเขา ก็ไม่ได้ประสบทุกข์หรือตาย แต่ตัวเขาเองประสบ
เวทนาทั้งหลาย อันมีในร่างกายเป็นทุกข์ กล้าแข็ง เจ็บปวด
เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ พรากชีวิต เขาสลดใจ สำนึกตัว
เพราะประสบทุกข์นั้น จึงเริ่มบำเพ็ญเพียรโดยแยบคาย อุทิศกาย
และใจ ทำให้แจ้ง

ประมัตตสัจจะด้วยนามกาย และเห็นแจ้งทั่วถึงด้วยปัญญา เรา
กล่าวเปรียบบุรุษอาชาไนยผู้เจริญนี้ว่าเหมือนม้าอาชาไนย
พันธุ์ดีที่ถูกแทงด้วยปฏักจนถึงกระดูกจึงหวาดหวั่น สำนึก บุรุษ
อาชาไนย ผู้เจริญ บางคนในโลกนี้ เป็นอย่างนี้แล บุรุษอาชาไนยผู้
เจริญประเภทที่ ๔ นี้มีปรากฏอยู่ในโลก

ภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏ
อยู่ในโลก

ปโตทสูตรที่ ๓ จบ

๔. นาคสูตร

ว่าด้วยองค์ของช้างต้น

[๑๑๔] ภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาที่ประกอบด้วยองค์
๔ ประการย่อม เป็นช้างควรแก่พระราชา ควรเป็นช้างต้น นับว่าเป็น
ราชพาหนะโดยแท้

องค์ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

ช้างของพระราชาในโลกนี้

๑. เป็นสัตว์เชื่อฟัง ๒. เป็นสัตว์ฆ่าได้

๓. เป็นสัตว์อดทนได้ ๔. เป็นสัตว์ไปได้

ข้างของพระราชาเป็นสัตว์เชื่อฟัง เป็นอย่างไร

คือ ข้างของพระราชาในโลกนี้ตั้งใจ ใฝ่ใจ สำรวมใจ เจียหุฟัง เหตุการณ์ที่ความอยู่ข้างให้ทำคือเหตุการณ์ที่เคยทำหรือไม่เคยทำ ข้างของพระราชาเป็นสัตว์เชื่อฟัง เป็นอย่างนี้แล

ข้างของพระราชาเป็นสัตว์ฆ่าได้ เป็นอย่างไร

คือ ข้างของพระราชาในโลกนี้เข้าสู่สมรภูมิแล้ว ฆ่าข้างบ้าง ฆ่าความอยู่ข้างบ้าง ฆ่าม้าบ้าง ฆ่าคนขี่ม้าบ้าง ทำลายรถบ้าง ฆ่าพลรถบ้าง ฆ่าพลเดินเท้าบ้าง ข้างของพระราชาเป็นสัตว์ฆ่าได้ เป็นอย่างนี้แล

ข้างของพระราชาเป็นสัตว์อดทนได้ เป็นอย่างไร

คือ ข้างของพระราชาในโลกนี้เข้าสู่สมรภูมิแล้ว อดทนต่อการประหารด้วย

หอก ดาบ ลูกศร ง้าว เสี่ยงกลอง บัณเฑาะว์ สังข์ และ มโหระทึกที่กระหึ่ม ข้าง

ของพระราชาเป็นสัตว์อดทนได้ เป็นอย่างนี้แล

ข้างของพระราชาเป็นสัตว์ไปได้ เป็นอย่างไร

คือ ข้างของพระราชาในโลกนี้ไปสู่ทิศที่ความอยู่ข้างไล่ไป คือ ทิศที่เคยไปหรือทิศที่ไม่เคยไปได้โดยเร็วพลัน ข้างของพระราชาเป็นสัตว์ไปได้ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ข้างของพระราชาที่ประกอบด้วยองค์ ๔ ประการนี้แลย่อม เป็นข้างควรแก่พระราชา ควรเป็นข้างต้น นับว่าเป็นราชพาหนะโดยแท้ ฉันท

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อม เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้เชื่อฟัง ๒. เป็นผู้ฆ่าได้

๓. เป็นผู้อดทน ๔. เป็นผู้ไปได้

ภิกษุเป็นผู้เชื่อฟัง เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ตั้งใจ ใฝ่ใจ สำรวมใจ เจียโสตกลงฟัง ธรรม ในเมื่อผู้อื่นแสดงธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ภิกษุเป็นผู้เชื่อฟัง เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้ฆ่าได้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไม่ยินดีกามวิตกที่เกิดขึ้น ละ บรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป ทำให้ถึงความไม่มี ไม่ยินดีพยาบาทวิตกที่เกิดขึ้น ละ บรรเทา ทำให้สิ้นไป ทำให้ถึงความไม่มี ไม่ยินดีวิหิงสาวิตกที่เกิดขึ้น ละ บรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป ทำให้ถึงความไม่มี ภิกษุเป็นผู้ฆ่าได้ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้อดทนได้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้อดทนต่อความหนาว ความร้อน ความหิวกระหาย ต่อการถูกเหลือบยุง แดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลายรบกวน ต่อ

ถ้อยคำหยาบคายร้ายแรงต่าง ๆ เป็นผู้อดกลั้นเวทนาทั้งหลายอันมีในร่างกายที่เกิดขึ้นแล้วเป็นทุกข์ กล้าแข็ง เจ็บปวด เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ พรากชีวิต ภิกษุเป็นผู้อดทนได้ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุเป็นผู้ไปได้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมไปสู่ทิศที่ไม่เคยไปตลอดกาล ยาวนานนี้ คือ ความระงับสังขารทั้งปวง ความสลະคินอุปปิทั้งปวง ความสิ้นไปแห่งตัณหา ความคลายกำหนด ความดับทุกข์ นิพพาน ภิกษุเป็นผู้ไปได้ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมเป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนानุญอันยอดเยี่ยมของโลก

นาคสูตรที่ ๔ จบ

๕. ฐานสูตร

ว่าด้วยฐานะแห่งความเลื่อมและความเจริญ

[๑๑๕] ภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๑ ๔ ประการนี้

ฐานะ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ฐานะที่ให้ทำสิ่งที่ไม่น่าพอใจและเมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย

๒. ฐานะที่ให้ทำสิ่งที่ไม่น่าพอใจ แต่เมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์

๓. ฐานะที่ให้ทำสิ่งที่น่าพอใจ แต่เมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย

๔. ฐานะที่ให้ทำสิ่งที่น่าพอใจและเมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์

บรรดาฐานะ ๔ ประการนั้น ฐานะที่ให้ทำสิ่งที่ไม่น่าพอใจและเมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย บัณฑิตย่อมรู้ว่าฐานะนี้ไม่ควรทำทั้ง ๒ ส่วน คือ รู้ว่าไม่ควร ทำทั้งส่วนที่เป็นฐานะที่ให้ทำสิ่งที่ไม่น่าพอใจ และรู้ว่าไม่ควรทำทั้งส่วนที่เป็นฐานะ ที่เมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย บัณฑิตย่อมรู้ว่าฐานะนี้ไม่ควรทำทั้ง ๒ ส่วน

บรรดาฐานะ ๔ ประการนั้น ฐานะที่ให้ทำสิ่งที่ไม่น่าพอใจ แต่เมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์ พึงทราบคนพาลและบัณฑิตในเรื่องกำลังของบุรุษ ความเพียร

ของบุรุษ และความบากบั่นของบุรุษ คนพาลย่อมไม่เห็นประจักษ์ดังนี้ว่า “ฐานะนี้ที่ให้ทำสิ่งที่ไม่น่าพอใจก็จริง แต่เมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์” เขาย่อมไม่ทำฐานะนั้น เมื่อไม่ทำจึงเป็นไปเพื่อความฉิบหาย ส่วนบัณฑิตย่อมเห็นประจักษ์ดังนี้ว่า “ฐานะนี้ที่ให้ทำสิ่งที่ไม่น่าพอใจก็จริง แต่เมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์” เขาย่อมทำฐานะนั้น เมื่อทำจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์

บรรดาฐานะ ๔ ประการนั้น ฐานะที่ให้ทำสิ่งที่น่าพอใจ แต่เมื่อทำยอมเป็นไป เพื่อความฉิบหาย พึงทราบคนพาลและบัณฑิตในเรื่องกำลังของบุรุษ ความเพียร

ของบุรุษ และความบากบั่นของบุรุษ คนพาลย่อมไม่เห็นประจักษ์ดังนี้ว่า “ฐานะนี้ที่ให้ทำสิ่งที่น่าพอใจก็จริง แต่เมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย” เขาย่อมไม่ทำฐานะ

นั้น แต่เมื่อทำจึงเป็นไปเพื่อความฉิบหาย ส่วนบัณฑิตย่อมเห็นประจักษ์ดังนี้ว่า

“ฐานะนี้ที่ให้ทำสิ่งที่น่าพอใจก็จริง แต่เมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย” เขาไม่ทำฐานะนั้น เมื่อไม่ทำจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์

บรรดาฐานะ ๔ ประการนั้น ฐานะที่ให้ทำสิ่งที่น่าพอใจ และเมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์ บัณฑิตย่อมรู้ว่าฐานะนี้ควรทำทั้ง ๒ ส่วน คือ รู้ว่าควรทำทั้งส่วนที่เป็นฐานะที่ให้ทำสิ่งที่น่าพอใจ และรู้ว่าควรทำทั้งส่วนที่เป็นฐานะที่เมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ บัณฑิตย่อมรู้ว่าฐานะนี้ควรทำทั้ง ๒ ส่วน

ภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๔ ประการนี้แล

ฐานสูตรที่ ๕ จบ

๖. อัปปมาทสูตร

ว่าด้วยความไม่ประมาท

[๑๑๖] ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอควรทำความไม่ประมาทโดย
ฐานะ ๔ ประการ

ฐานะ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. จงละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต และอย่าประมาทในการ
ละกายทุจริตบำเพ็ญกายสุจิตนั้น

๒. จงละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต และอย่าประมาทในการ
ละวจีทุจริตบำเพ็ญวจีสุจิตนั้น

๓. จงละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต และอย่าประมาทใน
การละมโนทุจริตบำเพ็ญมโนสุจิตนั้น

๔. จงละมิจฉาทิฏฐิ บำเพ็ญสัมมาทิฏฐิ และอย่าประมาทใน
การละมิจฉาทิฏฐิบำเพ็ญสัมมาทิฏฐินั้น

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดภิกษุละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต
ละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต ละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต ละ
มิจฉาทิฏฐิ บำเพ็ญสัมมาทิฏฐิ เมื่อนั้นเธอย่อมไม่กลัวความตายที่
จะมาถึงในวันข้างหน้า

อัปปรมาทสูตรที่ ๖ จบ

๗. อารักขสูตร

ว่าด้วยสติเครื่องรักษา

[๑๑๗] ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงทำความไม่ประมาท คือ มีสติ
เครื่องรักษาใจโดยสมควรแก่ตนในฐานะ ๔ ประการ

ฐานะ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

พึงทำความไม่ประมาท คือ มีสติเครื่องรักษาใจโดยสมควร
แก่ตนว่า

๑. จิตของเราอย่ากำหนดในธรรมที่เป็นเหตุแห่งความ
กำหนด

๒. จิตของเราอย่าขัดเคืองในธรรมที่เป็นเหตุแห่งความ
ขัดเคือง

๓. จิตของเราอย่าหลงในธรรมที่เป็นเหตุแห่งความหลง

๔. จิตของเราอย่ามัวเมาในธรรมที่เป็นเหตุแห่งความมัวเมา

ในกาลใด จิตของภิกษุไม่กำหนดในธรรมที่เป็นเหตุแห่ง
ความกำหนดเพราะปราศจากความกำหนด จิตไม่ขัดเคืองในธรรม
ที่เป็นเหตุแห่งความขัดเคืองเพราะปราศจากความขัดเคือง จิตไม่
หลงในธรรมที่เป็นเหตุแห่งความหลงเพราะปราศจากความหลง
จิตไม่มัวเมาในธรรมที่เป็นเหตุแห่งความมัวเมา เพราะปราศจาก

ความมัวเมา ในกาลนั้น ภิกษุนั้นยอมไม่वादผวา ไม่หวั่นไหว ไม่
สะทกสะท้าน ไม่ถึงความสะดุ้ง และไม่หลงเชื่อแม้เพราะถ้อยคำ
ของสมณะเป็นเหตุ

อารักขสูตรที่ ๗ จบ

๘. สังฆะนียสูตร๑

ว่าด้วยสังฆะนียสถาน

[๑๑๘] ภิกษุทั้งหลาย สังฆะนียสถาน๒ ๔ แห่งนี้เป็นสถานที่
ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธา ควรไปดู

สังฆะนียสถาน ๔ แห่ง ะไรบ้าง คือ

๑. สังฆะนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูด้วยระลึกว่า
“ตถาคค ประสูติในที่นี้”

๒. สังฆะนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูด้วยระลึกว่า
“ตถาคค ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้”

๓. สังฆะนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูด้วยระลึกว่า
“ตถาคค ทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้”

๔. สังฆะนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูด้วยระลึกว่า
“ตถาคค เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุในที่
นี้”

ภิกษุทั้งหลาย สังฆะนียสถาน ๔ แห่งนี้แลเป็นสถานที่ที่
กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู

สังฆะนียสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปฐมภยสูตร

ว่าด้วยภัยภายใน สูตรที่ ๑

[๑๑๙] ภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้

ภัย ๔ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. ขาติภัย (ภัยเกิดเพราะความเกิด)

๒. ขราภัย (ภัยเกิดเพราะความแก่)

๓. พยาธิภัย (ภัยเกิดเพราะความเจ็บไข้)

๔. มรณภัย (ภัยเกิดเพราะความตาย)

ภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้แล

ปฐมภยสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุตติยภยสูตร

ว่าด้วยภัยภายนอก สูตรที่ ๒

[๑๒๐] ภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้

ภัย ๔ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. อัคคีภัย (ภัยเกิดจากไฟ) ๒. อุทกภัย (ภัยเกิดจากน้ำ)
๓. ราชภัย (ภัยเกิดจากพระราชา) ๔. โจรภัย (ภัยเกิดจากโจร)
ภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้แล

ทุติยภยสูตรที่ ๑๐ จบ

เกสิวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เกสิสูตร ๒. ขวสูตร

๓. ปโตทสูตร ๔. นาคสูตร

๕. ฐานสูตร ๖. อัปปมาทสูตร

๗. อารักขสูตร ๘. สังเวชนียสูตร

๙. ปฐมภยสูตร ๑๐. ทุติยภยสูตร

๓. ภยวรรค

หมวดว่าด้วยภัย

๑. อัตตานุวาทสูตร

ว่าด้วยอัตตานุวาทภัย

[๑๒๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการ
นี้

ภัย ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อัตตานุวาทภัย ๒. ปราณุวาทภัย ๒

๓. ทัณทภัย ๓ ๔. ทุคติภัย ๔

อัตตานุวาทภัย เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นประจักษ์ดังนี้ว่า “ก็ถ้าเราพึง
ประพบัติชั่วด้วย

กาย ประพบัติชั่วด้วยวาจา ประพบัติชั่วด้วยใจ ใจนเราจะ
ติเตียนตัวเราเองโดยศีลไม่ได้” เขากลัวภัยที่เกิดจากการติเตียน
ตนเอง จึงละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต ละวจีทุจริต บำเพ็ญวจี
สุจริต ละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต บริหารตนให้บริสุทธิ์ นี่เรียก
ว่า อัตตานุวาทภัย

ปรานุวาทภัย เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นประจักษ์ดังนี้ว่า “ก็ถ้าเราพึง
ประพบัติชั่วด้วย

กาย ประพบัติชั่วด้วยวาจา ประพบัติชั่วด้วยใจ ใจนคนอื่นจะ
ติเตียนเราโดยศีล

ไม่ได้” เขากลับภัยที่เกิดจากผู้อื่นดิเตียน จึงละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต ละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต ละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต บริหารตนให้บริสุทธิ์ นี่เรียกว่า ปธานวาทภัย

ทัณฑภัย เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นพระราชารับสั่งให้จับโจรผู้มักประพฤติชั่วแล้วให้ลงโทษทัณฑ์นานาชนิด คือ เขียนด้วยแสบ้าง เขียนด้วยหวายบ้าง ตีด้วยไม้ตะบองบ้าง ตัดมือบ้าง ตัดเท้าบ้าง ตัดทั้งมือและเท้าบ้าง ตัดหูบ้าง ตัดจมูกบ้าง ตัดทั้งหูและจมูกบ้าง ทำให้เป็นภาชนะสำหรับรองหมอน้ำข้าวบ้าง ทำให้เกลี้ยงเกลาเหมือนสังข์บ้าง ทำให้มีปากเหมือนปากราหูบ้าง ทำให้มีพวงมาลัยไฟบ้าง ทำให้มือมีไฟลุกโชติช่วงบ้าง ทำให้เป็นเกลียวหนังเนื้อทรายบ้าง ทำให้นุ่งหนังตนเองเหมือนนุ่งผ้าชีรีบ้าง ทำให้ยืนกว้างบ้าง ทำให้เหมือนเนื้อติดเบ็ดบ้าง ทำให้เป็นชิ้นเท่ากหาปณะบ้าง ทำให้เป็นที่รับน้ำต่างบ้าง ทำให้หมุนเหมือนกลอนเหล็กบ้าง ทำให้เป็นตั้งที่ทำได้ด้วยฟางบ้าง รัดด้วยน้ำมันร้อนบ้าง ให้สุนัขกัดกินบ้าง ให้นอนหงายบนหลาวทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่บ้าง ตัดศีรษะด้วยดาบบ้าง

เขามีความคิดอย่างนี้ว่า “เพราะกรรมชั่วเช่นใดเป็นเหตุ พระราชาจึงรับสั่งให้จับ โจรผู้มักประพฤติชั่วแล้วให้ลงโทษทัณฑ์นานาชนิด คือ เขียนด้วยแสบ้าง ฯลฯ ตัด ศีรษะด้วยดาบบ้าง” ก็ถ้าเราเองพึงทำกรรมชั่วเช่นนั้น พระราชาพึงรับสั่งให้จับเรา แล้วให้ลงโทษทัณฑ์นานาชนิดอย่างนี้ คือ เขียนด้วยแสบ้าง ฯลฯ ตัด ศีรษะด้วยดาบบ้าง เขากลับทัณฑภัย ไม่เที่ยวแย่งชิงสิ่งของของคนอื่น นี่เรียกว่า ทัณฑภัย

ทุกติภัย เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นประจักษ์ดังนี้ว่า “ผลของกายทุจริตในภพหน้าเป็นผลเลวทราม (เป็นทุกข์) ผลของวจีทุจริตในภพหน้าเป็นผลเลวทราม ผลของมโนทุจริตในภพหน้าเป็นผลเลวทราม ก็ถ้าเราพึงประพฤติชั่วด้วยกาย ประพฤติชั่วด้วยวาจา ประพฤติชั่วด้วยใจ ความชั่วบางอย่างนั้นพึงเป็นเหตุให้เราหลังจากตายแล้วไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก” เขากลับต่อทุกติภัยจึงละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต ละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต ละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต บริหารตนให้บริสุทธิ์ นี่เรียกว่า ทุกติภัย

ภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้แล

อัตตานุวาทสูตรที่ ๑ จบ

๒. อุมิภยสูตร

ว่าด้วยภัยจากคลื่น

[๑๒๒] ภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้ที่คนลงไปในน้ำพึงประสบ

ภัย ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อุมิภัย (ภัยจากคลื่น) ๒. กุมภิลภัย (ภัยจากจระเข้)

๓. อาวัญญภัย (ภัยจากน้ำวน) ๔. สสุกาภัย (ภัยจากปลาร้าย)

ภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้แลที่คนลงไปในน้ำพึงประสบ
ฉันใด

ภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล ที่
กุลบุตรบางคนในโลกนี้มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตใน
ธรรมวินัยนี้พึงประสบ

ภัย ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อุมิภัย ๒. กุมภิลภัย

๓. อาวัญญภัย ๔. สสุกาภัย

อุมิภัย เป็นอย่างไร

คือ กุลบุตรบางคนในโลกนี้มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็น
บรรพชิต คิดว่า “เราถูกชาติ (ความเกิด) ชรา (ความแก่) มรณะ
(ความตาย) โสกะ (ความ

เศร้าโศก) ปริเทวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์ (ความทุกข์กาย)
โทมนัส (ความทุกข์ใจ) อุปายาส (ความคับแค้นใจ) ครอบงำ ตก
อยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์ประดังเข้ามา ไฉนหนอ การทำกองทุกข์
ทั้งหมดนี้ให้สิ้นสุดจะพึงปรากฏ” เพื่อนพรหมจรรย์ตักเตือนพราสสอน
เธอผู้บวชแล้วนั้นว่า “เธอพึงก้าวไปอย่างนี้ พึงถอยกลับอย่างนี้ พึง
แลดูอย่างนี้

พึงเหลียวดูอย่างนี้ พึงคู่เข้าอย่างนี้ พึงเหยียดออกอย่างนี้
พึงครองสังฆาฏิ บาตร และจีวรอย่างนี้” เธอคิดอย่างนี้ว่า “เมื่อก่อน
เราเป็นคฤหัสถ์ มีแต่ตักเตือนพราสสอน ผู้อื่น ก็ภิกษุเหล่านี้มีอายุ
คราวลูก คราวหลานของเรายังจะมาตักเตือนพราสสอน” เธอ
ขุ่นเคืองไม่พอใจ บอกคณสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์ นี้เรียกว่า ภิกษุ
ผู้กลัวอุมิภัย บอกคณสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์ คำว่า อุมิภัย นี้เป็น
ชื่อเรียกความโกรธและ

ความคับแค้นใจ นี้เรียกว่า อุมิภัย

กุมภิลภัย เป็นอย่างไร

คือ ทุกลบตรบางคนในโลกนี้มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็น
บรรพชิต คิดว่า “เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัส อุปายาสครอบงำ ตกอยู่ใน กองทุกข์ มีทุกข์ประดังเข้ามา
โชนหนอการทำกองทุกข์ทั้งหมดนี้ให้สิ้นสุดจะพึง ปรากฏ” เพื่อน
พรหมจารีตักเตือนพราสาทสอนเธอผู้บวชแล้วนั้นว่า “สิ่งนี้เธอพึงฉัน
สิ่งนี้เธอไม่พึงฉัน สิ่งนี้เธอพึงบริโภคน สิ่งนี้เธอไม่พึงบริโภคน สิ่งนี้
เธอพึงลืมน สิ่งนี้ เธอไม่พึงลืมน สิ่งนี้เธอพึงดื่ม สิ่งนี้เธอไม่พึงดื่ม สิ่ง
เป็นกัมปปิยะ๑เธอพึงฉัน สิ่ง

เป็นอกัมปปิยะ๒เธอไม่พึงฉัน สิ่งเป็นกัมปปิยะเธอพึงบริโภคน สิ่ง
เป็นอกัมปปิยะเธอไม่พึง บริโภคน สิ่งเป็นกัมปปิยะเธอพึงลืมน สิ่งเป็น
อกัมปปิยะเธอไม่พึงลืมน สิ่งเป็นกัมปปิยะเธอ พึงดื่ม สิ่งเป็นอกัมปปิยะ
เธอไม่พึงดื่ม เธอพึงฉันในเวลา เธอไม่พึงฉันนอกเวลา เธอพึง
บริโภคนในเวลา เธอไม่พึงบริโภคนอกเวลา เธอพึงลืมนในเวลา เธอ
ไม่พึงลืมนอก เวลา เธอพึงดื่มในเวลา เธอไม่พึงดื่มนอกเวลา” เธอ
คิดอย่างนี้ว่า “เมื่อก่อน เราเป็นคฤหัสถ์ เคี้ยวกินสิ่งที่เราต้องการ
ไม่เคี้ยวกินสิ่งที่เราไม่ต้องการ บริโภคนสิ่งที่เราต้องการ ไม่บริโภคน
สิ่งที่เราไม่ต้องการ ลืมนสิ่งที่เราต้องการ ไม่ลืมนสิ่งที่เราไม่ต้องการ
ดื่มสิ่งที่เราต้องการ ไม่ดื่มสิ่งที่เราไม่ต้องการ กินทั้งสิ่งเป็นกัมปปิยะ
และสิ่งเป็นอกัมปปิยะ บริโภคนทั้งสิ่งเป็นกัมปปิยะและสิ่งเป็นอกัมปปิยะ
ลืมนทั้งสิ่งเป็น

กัมปปิยะและสิ่งเป็นอกัมปปิยะ ดื่มนทั้งสิ่งเป็นกัมปปิยะและสิ่งเป็น
อกัมปปิยะ กินทั้งในเวลา และนอกเวลา บริโภคนทั้งในเวลาและนอก
เวลา ลืมนทั้งในเวลาและนอกเวลา ดื่มนทั้งในเวลาและนอกเวลา สิ่ง
ใดที่ประณีตไม่ว่าจะเป็นของเคี้ยวหรือของบริโภคนที่คบหาดีผู้มี
ศรัทธาถวายแก่เราทั้งในเวลาและนอกเวลา ภิกษุเหล่านี้ทำเหมือน
ปิดปากแมลงในสิ่งของเหล่านั้น” เธอขัดเคือง ไม่พอใจ บอกคณ
สิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์ นี้เรียก

ว่า ภิกษุผู้กลัวกัมภิลภัยบอกคณสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์
คำว่า กัมภิลภัย นี้เป็นชื่อเรียกความเป็นคนเห็นแก่ปากท้อง นี้เรียก
ว่า กัมภิลภัย

อาวัณณภัย เป็นอย่างไร

คือ ทุกลบตรบางคนในโลกนี้มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็น
บรรพชิต คิดว่า “เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัส อุปายาสครอบงำ ตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์ประดังเข้ามา
โชนหนอการทำกองทุกข์ทั้งหมดนี้ให้สิ้นสุด จะพึงปรากฏ” เธอ

บวชอยู่อย่างนี้ ในเวลาเข้าครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวร
เข้าไปบิณฑบาตตามหมู่บ้านหรือตำบล ไม่รักษากาย วาจา ใจ มี
สติไม่ตั้งมั่น ไม่สำรวมอินทรีย์ เธอเห็นคหบดีหรือบุตรคหบดีในหมู่บ้าน
หรือตำบลนั้น เอิบอิ่ม พรั่งพร้อม บำเรอตนอยู่ด้วยกามคุณ ๕
คิดอย่างนี้ว่า “เมื่อก่อนเราเป็นคฤหัสถ์เอิบอิ่ม พรั่งพร้อม บำเรอตน
อยู่ด้วยกามคุณ ๕ โภคทรัพย์ในตระกูลของเราก็มียู่พร้อม เรา
สามารถที่จะใช้สอยโภคทรัพย์และทำบุญได้ ทางที่ดี เราบอกคืน

สิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์ ใช้สอยโภคทรัพย์และทำบุญ” เธอ
บอกคืนสิกขากลับมา เป็นคฤหัสถ์ นี้เรียกว่า ภิกษุผู้กลัวอา
วัญญุยก์บอกคืนสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์ คำว่า อาวัญญุยก์ นี้เป็น
ชื่อเรียกกามคุณ ๕ นี้เรียกว่า อาวัญญุยก์

สุสูกาภัย เป็นอย่างไร

คือ กุลบุตรบางคนในโลกนี้มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็น
บรรพชิต คิดว่า “เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัส อุปายาสครอบงำ ตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์ประดังเข้ามา
โชนหนอการทำกองทุกข์ทั้งหมดนี้ให้สิ้นสุด จะพึงปรากฏ” เธอ
บวชอยู่อย่างนี้ ในเวลาเข้าครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวร
เข้าไปบิณฑบาตตามหมู่บ้านหรือตำบล ไม่รักษากาย วาจา ใจ มี
สติไม่ตั้งมั่น ไม่ สำรวมอินทรีย์ เธอเห็นมาตุคาม(สตรี)ในหมู่บ้าน
หรือตำบลนั้นนั่งไม่เรียบร้อย หรือห่มไม่เรียบร้อย ราคะรบกวนจิต
ของเธอเพราะเห็นมาตุคามนั่งไม่เรียบร้อยหรือ ห่มไม่เรียบร้อย
เธอมีจิตฟุ้งซ่านเพราะราคะ จึงบอกคืนสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์ นี้
เรียกว่า ภิกษุผู้กลัวสุสูกาภัยบอกคืนสิกขากลับมาเป็นคฤหัสถ์
คำว่า สุสูกาภัย นี้เป็นชื่อเรียกมาตุคาม นี้เรียกว่า สุสูกาภัย

ภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้แลที่กุลบุตรบางคนในโลกนี้มี
ศรัทธาออกจาก เรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยนี้พึงประสบ

อุมิภยสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปฐมนานาภรณ์สูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้บุคคลต่างกัน สูตรที่ ๑

[๑๒๓] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก
บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้สงัดจากกามและอกุศลธรรม

ทั้งหลายแล้วบรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปีติ และสุขอันเกิดจาก
วิเวกได้อยู่ เขาชอบใจปฐมฌานนั้น ตีติปฐมฌานนั้น และถึงความ
ปลื้มใจกับปฐมฌานนั้น เขาดำรงอยู่ในปฐมฌานนั้น น้อมใจไปใน

ปฐมนั้น ชอบอยู่กับปฐมนั้นโดยมาก ไม่เสื่อม เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นผู้พร้อมกับพวกเทวดาชั้นหมู่พรหม พวกเทวดาชั้นหมู่พรหมมีอายุประมาณ ๑ กับ ๒ คนที่เป็นปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นหมู่พรหมนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วไปสู่นรกบ้าง ไปสู่กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานบ้าง ไปสู่แดนเปรตบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาคดำรงอยู่ในชั้นหมู่พรหมนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วปรินิพพานในภพนั้นแล นี่แลเป็นความแปลกกัน เป็นความแตกต่างกัน เป็นเหตุทำให้ต่างกันระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อคติ (การตาย) และอุบัติ(การเกิด)ยังมีอยู่

๒. บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุตุตติ-มานมีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น๓ ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดจากสมาธิอยู่ เขาชอบใจ ตุตติมานนั้น ตัดใจตุตติมานนั้น และถึงความปลื้มใจกับตุตติมานนั้น เขาดำรงอยู่ในตุตติมานนั้น น้อมใจไปในตุตติมานนั้น ชอบอยู่กับตุตติมานนั้นโดยมาก ไม่เสื่อม เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงความเป็นผู้พร้อมกับพวกเทวดาชั้นอาภัสสระ พวกเทวดาชั้นอาภัสสระมีอายุประมาณ ๒ กับ ๑ คนที่เป็นปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นอาภัสสระ นั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วไปสู่นรกบ้าง ไปสู่กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานบ้าง ไปสู่แดน เปรตบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นอาภัสสระ นั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วปรินิพพานในภพนั้นแล นี่แลเป็นความแปลกกัน เป็นความแตกต่างกัน เป็นเหตุทำให้ต่างกันระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อคติและอุบัตียังมีอยู่

๓. บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะปีติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติ สัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตุตติมานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า “ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข” เขาชอบใจ

ตติยานั้น ตัดใจตติยานั้น และถึงความปลื้มใจกับตติยานั้น นั้น เขาดำรงอยู่ในตติยานั้น น้อมใจไปในตติยานั้น ชอบอยู่กับตติยานั้นโดยมาก ไม่เสื่อม เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงความเป็นผู้พร้อมกับพวกเทวดาชั้นสุกสิณหะ พวกเทวดาชั้นสุกสิณหะมีอายุประมาณ ๔ กับ ๑ คนที่เป็นปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นสุกสิณหะนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดา

เหล่านั้นหมดไปแล้วไปสู่รกร้าง ไปสู่กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานบ้าง ไปสู่แดนเปรตบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาคดำรงอยู่ในชั้นสุกฺกิณะนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วปรินิพพานในภพนั้นแล นี่แลเป็นความแปลก

กัน เป็นความแตกต่างกัน เป็นเหตุทำให้ต่างกันระหว่างอริยสาวก ผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อคติและอุบัตียังมีอยู่

๔.บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุดตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขาอยู่ เขาชอบใจจตุตถฌานนั้นติดใจ

จตุตถฌานนั้นและถึงความปลื้มใจกับจตุตถฌานนั้น เขาดำรงอยู่ในจตุตถฌานนั้น น้อมใจไปในจตุตถฌานนั้น ชอบอยู่กับจตุตถ-ฌานนั้นโดยมาก ไม่เสื่อม เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกเทวดาชั้นเวหัปผละ พวกเทวดาชั้นเวหัปผละมีอายุประมาณ ๕๐๐ กัป คนที่เป็นปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นเวหัปผละนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้น หมดไปแล้วไปสู่รกร้าง ไปสู่กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานบ้าง ไปสู่แดนเปรตบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาคดำรงอยู่ในชั้นเวหัปผละนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วปรินิพพานในภพนั้นแล นี่แลเป็นความแปลกกัน เป็นความแตกต่างกัน เป็นเหตุทำให้ต่างกันระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อคติและอุบัตียังมีอยู่

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ปฐมนานาภรณ์สูตรที่ ๓ จบ

๔. ทุติยานาภรณ์สูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้บุคคลต่างกัน สูตรที่ ๒

[๑๒๔] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑.บุคคลบางคนในโลกนี้สังัดจากกามและอกุศลธรรม

ทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจาร์ ปีติ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เขาพิจารณาเห็นธรรมทั้งหลาย คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณที่มีอยู่ในปฐมฌานนั้นโดยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เสียดแทง เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร เป็นสิ่งคับแค้น เบียดเบียน ไม่เชื่อฟัง ต้องแตกสลายไป ว่างเปล่า ไม่อยู่ในอำนาจ หลังจากตาย

แล้ว เขา ย่อมเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกเทวดาชั้นสุทธาวาส การเข้า ถึงนี้ไม่ใช่มีอยู่ทั่วไปกับปฤชนทั้งหลาย

๒.บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุตุตติยฌาน ฯลฯ

๓. บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะปีติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติ-สัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตุตติยฌาน ฯลฯ

๔. บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะ โสมนัสและ โทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุดตุตถฌาน ฯลฯ อยู่ เขา พิจารณา เห็นธรรมทั้งหลาย คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

ที่มีอยู่ในจตุตถฌานนั้นโดยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เสียดแทง

เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร เป็นสิ่งคับแค้น เบียดเบียน ไม่ เชื้อพืง ต้องแตกสลายไป ว่างเปล่า ไม่อยู่ในอำนาจ หลังจากตาย แล้ว เขา ย่อมเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกเทวดาชั้นสุทธาวาส การเข้า ถึงนี้ไม่ใช่มีอยู่ทั่วไปกับปฤชนทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ทุตินานาภรณ์สูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมเมตตาสสูตร

ว่าด้วยผู้มีเมตตาจิต สูตรที่ ๑

[๑๒๕] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้มีเมตตาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน๑ ทิศเบื้องล่าง๒ ทิศเฉียง๓ แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถานด้วย เมตตาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ๑ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีค ความเบียดเบียนอยู่อย่างนี้ เขาชอบใจเมตตาฌานนั้น ติดใจเมตตา ฌานนั้น และถึงความปลื้มใจกับเมตตาฌานนั้น เขาดำรงอยู่ใน เมตตาฌานนั้น น้อมใจไปในเมตตาฌานนั้น ชอบอยู่กับเมตตา ฌานนั้นโดยมาก ไม่เสื่อม เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ ร่วมกับพวกเทวดาชั้นหมู่พรหม พวกเทวดาชั้นหมู่พรหมมีอายุ ประมาณ ๑ กัป คน ที่เป็นปฤชนดำรงอยู่ในชั้นหมู่พรหมนั้นจนสิ้น อายุ ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไป แล้วไปสุนรภบ้าง ไปสุก่าเนตสัตว์ดิรัจฉานบ้าง ไปสุแดนเปรตบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาคดำรงอยู่ในชั้นหมู่พรหมนั้นจนสิ้น

อายุ ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วปรินิพพาน ในภพนั้นแล นี้แลเป็นความแปลกกัน เป็นความแตกต่างกัน เป็นเหตุทำให้ต่างกันระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อคติและอุบัตียังมีอยู่

๒. บุคคลบางคนในโลกนี้มีภพชาติ ๑ ทิศ ที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แฝไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถานด้วยภพชาติอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่อย่างนี้ เขาชอบใจภพภูมิตานั้น ดิดใจภพภูมิตานั้น และถึง ความปลื้มใจกับภพภูมิตานั้น เขาดำรงอยู่ในภพภูมิตานั้น น้อมใจไปในภพภูมิตานั้น ชอบอยู่กับภพภูมิตานั้นโดยมาก ไม่เสื่อมเมื่อตายไปย่อมเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกเทวดา ชั้น อากัสสระ พวกเทวดาชั้นอากัสสระมีอายุประมาณ ๒ กับ

คนที่ เป็นปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นอากัสสระนั้นจนสิ้นอายุ ให้ ระยะเวลา

เวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วไปสู่ นรกบ้าง ไปสู่กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานบ้าง ไปสู่แดนเปรตบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาคดำรงอยู่ในชั้นอากัสสระนั้นจนสิ้นอายุ ให้ ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้ว ปรินิพพาน ในภพนั้นแล นี้แลเป็นความแปลกกัน เป็นความแตกต่างกัน เป็นเหตุทำให้ต่างกันระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อคติและอุบัตียังมีอยู่

๓. บุคคลบางคนในโลกนี้มีมฤตดาจิตแฝไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศ ที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แฝไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถานด้วยมฤตดาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่อย่างนี้ เขาชอบใจมฤตดาภูมิตานั้น ดิดใจมฤตดาภูมิตานั้น และถึง ความปลื้มใจกับมฤตดาภูมิตานั้น เขาดำรงอยู่ในมฤตดาภูมิตานั้น น้อมใจไปในมฤตดาภูมิตานั้น ชอบอยู่กับมฤตดาภูมิตานั้นโดยมาก ไม่เสื่อมเมื่อตายไปย่อมเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกเทวดาชั้นสุก กิณเหะ พวกเทวดาชั้นสุกิกิณเหะมีอายุประมาณ ๔ กับ คนที่เป็น ปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นสุกิกิณเหะนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็น กำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วไปสู่ นรกบ้าง ไปสู่ กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานบ้าง ไปสู่แดนเปรตบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มี พระภาคดำรงอยู่ในชั้นสุกิกิณเหะนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลา

กำหนดที่เป็นอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วปรินิพพาน ในภพนั้นแล นี่แลเป็นความแปลกกัน เป็นความแตกต่างกัน เป็นเหตุทำให้ต่างกันระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อคติและอุบัตียังมีอยู่

๔.บุคคลบางคนในโลกนี้มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถานด้วยอุเบกขาจิตอัน

ไพบูลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีควมเบียดเบียนอยู่อย่างนี้ เขาชอบใจอุเบกขามานนั้น ดิดใจ

อุเบกขามานนั้น และถึงความปลื้มใจกับอุเบกขามานนั้น เขาดำรงอยู่ในอุเบกขามานนั้น น้อมใจไปในอุเบกขามานนั้น ชอบอยู่กับอุเบกขามานนั้นโดยมาก ไม่เสื่อม เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกเทวดาชั้นเวหัปผละ พวกเทวดาชั้นเวหัปผละมีอายุประมาณ ๕๐๐ กัป คนที่เป็นปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นเวหัปผละนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วไปสู่รกบ้าง ไปสู่กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานบ้าง ไปสู่แดนเปรตบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาคดำรงอยู่ในชั้นเวหัปผละนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วปรินิพพานในภพนั้นแล นี่แลเป็นความแปลก

กัน เป็นความแตกต่างกัน เป็นเหตุทำให้ต่างกันระหว่างอริยสาวก ผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อคติและอุบัตียังมีอยู่

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ปฐมเมตตาสูตที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยเมตตาสูต

ว่าด้วยผู้มีเมตตาคติ สุตที่ ๒

[๑๒๖] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้มีเมตตาคติแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถานด้วยเมตตาคติอัน

ไพบูลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีควมเบียดเบียนอยู่อย่างนี้ เขาพิจารณาเห็นธรรมทั้งหลาย คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณที่มีอยู่ในเมตตาคตินั้น โดยความไม่เที่ยง เป็น

ทุกข์ เสียดแทง เป็นดังหัวผี เป็นดังลูกศร เป็นสิ่งคับแค้น เบียดเบียน ไม่เชื่อฟัง ต้องแตกสลายไป ว่างเปล่า ไม่อยู่ในอำนาจ หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวก เทวดาชั้นสุทธาวาส การเข้าถึงนี้ไม่ใช่มีอยู่ทั่วไปกับปุถุชนทั้งหลาย

๒. บุคคลบางคนในโลกนี้มีกรุณาจิต ฯลฯ

๓. บุคคลบางคนในโลกนี้มีมุทิตาจิต ฯลฯ

๔. บุคคลบางคนในโลกนี้มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถานด้วยอุเบกขาจิตอันไพบูรณ์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนอยู่อย่างนี้ เขาพิจารณาเห็นธรรมทั้งหลาย คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณที่มีอยู่ในอุเบกขาจิตนั้นโดยความไม่เที่ยง เป็น

ทุกข์ เสียดแทง เป็นดังหัวผี เป็นดังลูกศร เป็นสิ่งคับแค้น เบียดเบียน ไม่เชื่อฟัง ต้องแตกสลายไป ว่างเปล่า ไม่อยู่ในอำนาจ หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกเทวดาชั้นสุทธาวาส การเข้าถึงนี้ไม่ใช่มีอยู่ทั่วไปกับปุถุชนทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ทุติยเมตตาสูตฺรที่ ๖ จบ

๗. ปฐมตถาคตอัศจรรย์สูตร

ว่าด้วยเหตุอัศจรรย์ของพระตถาคต สูตรที่ ๑

[๑๒๗] ภิกษุทั้งหลาย เหตุอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏ ๔ ประการ ย่อมปรากฏเพราะความปรากฏของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

เหตุอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เมื่อพระโพธิสัตว์จุติจากสวรรค์ชั้นดุสิต มีสติสัมปชัญญะ เสด็จลงสู่พระครรภ์ของพระมารดา แสงสว่างโอฬารประมาณไม่ได้ เกินเลยอำนาจของเทวดาทั้งหลายย่อมปรากฏขึ้นในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ แม้แต่โลกันตริกนรกซึ่งเปิดตลอด ไม่มีอะไรปิดกัน มืดมิด มองไม่เห็นอะไรใด ที่แสงสว่างแห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์อันมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอำนาจมากอย่างนี้ ยิ่งส่องไปไม่ถึง แต่แสงสว่างโอฬารประมาณไม่ได้ ล่วงเลยอำนาจของเทวดาทั้งหลายย่อมปรากฏในโลกันตริกนรกนั้น แม้

พวกสัตว์ที่เกิดในโลกกันตริกนรกนั้นจำกันและกันได้เพราะ
แสงสว่างนั้นว่า “ท่านผู้เจริญ ทราบว่า สัตว์แม่เหล่านีที่เกิดในที่นี้
มีอยู่” นี่เป็น เหตุอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏประการที่ ๑ ย่อมปรากฏ

เพราะความ ปรากฏของตาคอดรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒. เมื่อพระโพธิสัตว์มีสติสัมปชัญญะ ประสุมจากพระครรรค์
ของพระมารดา ฯลฯ นี่เป็นเหตุอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏประการที่ ๒
ย่อม ปรากฏเพราะความปรากฏของตาคอดรหันตสัมมา
สัมพุทธเจ้า

๓. เมื่อตาคอดรทรงบรรลุนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ฯลฯ นี่
เป็นเหตุ อัศจรรย์ไม่เคยปรากฏประการที่ ๓ ย่อมปรากฏเพราะ
ความปรากฏ ของตาคอดรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

๔. เมื่อตาคอดรทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยม แสงสว่าง
โอฬารประมาณไม่ได้ เกินเลยอำนาจภาพของเทวดาทั้งหลายย่อม
ปรากฏในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์
พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ แม้แต่โลกกันตริกนรก
ซึ่งเปิดตลอด ไม่มีอะไรปิดกัน มืดมิด มองไม่เห็นอะไร ที่แสงสว่าง
แห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอำนาจมาก
อย่างนี้ยังส่องไปไม่ถึง แต่แสงสว่างโอฬาร ประมาณไม่ได้
ลวงเลยอำนาจภาพของเทวดาทั้งหลายย่อมปรากฏในโลกกันตริกนรก
นั้น แม้พวกสัตว์ที่เกิดในโลกกันตริกนรกนั้นจำกันและกันได้เพราะ
แสงสว่างนั้นว่า “ท่านผู้เจริญ ทราบว่า สัตว์แม่เหล่านีที่เกิดในที่นี้
มีอยู่” นี่เป็นเหตุอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏประการที่ ๔ ย่อมปรากฏ
เพราะความปรากฏของตาคอดรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ภิกษุทั้งหลาย เหตุอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏ ๔ ประการนี้แล
ย่อมปรากฏเพราะความปรากฏของตาคอดรหันตสัมมา
สัมพุทธเจ้า

ปฐมตาคอดจจริยสูตรที่ ๗ จบ

๘. ทุตตาคอดจจริยสูตร

ว่าด้วยเหตุอัศจรรย์ของพระตาคอด สูตรที่ ๒

[๑๒๘] ภิกษุทั้งหลาย เหตุอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏ ๔ ประการ
ย่อมปรากฏเพราะความปรากฏของตาคอดรหันตสัมมา
สัมพุทธเจ้า

เหตุอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. หมู่สัตว์ผู้ยังหมกมุ่นในอาลย ยินดีในอาลย๑ บันเทิงใน
อาลย เมื่อ ตาคอดแสดงธรรมที่ไม่มีอาลยก็ตั้งใจฟังด้วยดี เจียโส

สดับ ตั้งใจ ใฝ่รู้ นี่เป็นเหตุอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏประการที่ ๑ ย่อมปรากฏเพราะความปรากฏของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒. หมู่สัตว์ผู้ยังหมกมุ่นในความถือตัว ยินดีในความถือตัว บั่นเทิงใน ความถือตัว เมื่อตถาคตแสดงธรรมที่กำลังจัดความถือตัวก็ ตั้งใจฟังด้วยดี เจียโสตสดับ ตั้งใจใฝ่รู้ นี่เป็นเหตุอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏประการที่ ๒ ย่อมปรากฏเพราะความปรากฏของตถาคตอรหันต- สัมมาสัมพุทธเจ้า

๓. หมู่สัตว์ผู้ยังหมกมุ่นในความไม่สงบ ยินดีในความไม่สงบ บั่นเทิง ในความไม่สงบ เมื่อตถาคตแสดงธรรมที่เป็นไปเพื่อความสงบ ก็ตั้งใจฟังด้วยดี เจียโสตสดับ ตั้งใจใฝ่รู้ นี่เป็นเหตุอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏประการที่ ๓ ย่อมปรากฏเพราะความปรากฏของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

๔.หมู่สัตว์ผู้ยังตกอยู่ในอวิชชาเป็นผู้มีติดบอด ถูกอวิชชาหุ้มห่อ เมื่อ ตถาคตแสดงธรรมที่กำลังจัดอวิชชา ก็ตั้งใจฟังด้วยดี เจียโสตสดับ ตั้งใจใฝ่รู้ นี่เป็นเหตุอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏประการที่ ๔ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นเหตุอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏ ๔ ประการนี้ แลย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ทุติยตถาคตอัศจรรย์สูตรที่ ๘ จบ

๙. อานันทอัศจรรย์สูตร

ว่าด้วยความเป็นอัศจรรย์ของพระอานนท

[๑๒๙] ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นอัศจรรย์๑ไม่เคยปรากฏ ๔ ประการนี้มีอยู่ใน อานนท

ความเป็นอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.ถ้าภิกษุบริษัทเข้าพบอานนท แม้เพียงได้พบก็มีใจยินดี ถ้าอานนท

แสดงธรรมในภิกษุบริษัทนั้น แม้เพียงแสดงธรรมก็มีใจยินดี ภิกษุบริษัทยังไม่เต็มอิ่ม เมื่ออานนทหยุดแสดง

๒.ถ้าภิกษุณีบริษัทเข้าพบอานนท แม้เพียงได้พบก็มีใจยินดี ถ้า

อานนทแสดงธรรมในภิกษุณีบริษัทนั้น แม้เพียงแสดงธรรมก็มีใจยินดี ภิกษุณีบริษัทยังไม่เต็มอิ่ม เมื่ออานนทหยุดแสดง

๓.ถ้าอุบาสกบริษัทเข้าพบอานนท์ แม้เพียงได้พบก็มีใจยินดี ถ้าอานนท์แสดงธรรมในอุบาสกบริษัทนั้น แม้เพียงแสดงธรรมก็มีใจยินดี อุบาสกบริษัทยังไม่เต็มอิ่ม เมื่ออานนท์หยุดแสดง

๔.ถ้าอุบาสิกบริษัทเข้าพบอานนท์ แม้เพียงได้พบก็มีใจยินดี ถ้าอานนท์แสดงธรรมในอุบาสิกบริษัทนั้น แม้เพียงแสดงธรรมก็มีใจยินดี อุบาสิกบริษัทยังไม่เต็มอิ่ม เมื่ออานนท์หยุดแสดง

ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นอัจฉริยะไม่เคยปรากฏ ๔ ประการนี้แลมีอยู่ในอานนท์

อนันตอัจฉริยสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. จักกวัตตอัจฉริยสูตร๑

ว่าด้วยความเป็นอัจฉริยะของพระเจ้าจักรพรรดิ

[๑๓๐] ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นอัจฉริยะไม่เคยปรากฏ ๔ ประการนี้มีอยู่ใน พระเจ้าจักรพรรดิ

ความเป็นอัจฉริยะไม่เคยปรากฏ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ถ้าขัตติยบริษัทเข้าเฝ้าพระเจ้าจักรพรรดิ แม้เพียงได้เข้าเฝ้าก็มีใจยินดี ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิมีพระราชปฏิสันถารในขัตติยบริษัทนั้น แม้เพียงมีพระราชปฏิสันถารก็มีใจยินดี ขัตติยบริษัทยังไม่เต็มอิ่ม เมื่อพระเจ้าจักรพรรดิทรงนั่ง

๒. ถ้าพราหมณบริษัทเข้าเฝ้าพระเจ้าจักรพรรดิ แม้เพียงได้เข้าเฝ้าก็มีใจยินดี ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิมีพระราชปฏิสันถารในพราหมณ-บริษัทนั้น แม้เพียงมีพระราชปฏิสันถารก็มีใจยินดี พราหมณบริษัท ยังไม่เต็มอิ่ม เมื่อพระเจ้าจักรพรรดิทรงนั่ง

๓. ถ้าคหบดีบริษัทเข้าเฝ้าพระเจ้าจักรพรรดิ แม้เพียงได้เข้าเฝ้าก็มีใจ

ยินดี ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิมีพระราชปฏิสันถารในคหบดีบริษัทนั้น แม้เพียงมีพระราชปฏิสันถารก็มีใจยินดี คหบดีบริษัทยังไม่เต็มอิ่ม เมื่อพระเจ้าจักรพรรดิทรงนั่ง

๔. ถ้าสมณบริษัทเข้าเฝ้าพระเจ้าจักรพรรดิ แม้เพียงได้เข้าเฝ้าก็มีใจยินดี ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิมีพระราชปฏิสันถารในสมณบริษัทนั้น แม้เพียงมีพระราชปฏิสันถารก็มีใจยินดี สมณบริษัทยังไม่เต็มอิ่ม เมื่อพระเจ้าจักรพรรดิทรงนั่ง

ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นอัจฉริยะไม่เคยปรากฏ ๔ ประการนี้แลมีอยู่ในพระเจ้า จักรพรรดิ

ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นอัจฉริยะไม่เคยปรากฏ ๔ ประการก็
ฉันนั้นเหมือนกันแลมีอยู่ในอาณนท

ความเป็นอัจฉริยะไม่เคยปรากฏ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ถ้าภิกษุบริษัทเข้าพบอาณนท แม้เพียงได้พบก็มีใจยินดี ถ้า
อาณนท

แสดงธรรมในภิกษุบริษัทนั้น แม้เพียงแสดงธรรมก็มีใจยินดี
ภิกษุบริษัทยังไม่เต็มอิม เมื่ออาณนทหยุดแสดง

๒. ถ้าภิกษุณีบริษัท ฯลฯ

๓. ถ้าอุบาสกบริษัท ฯลฯ

๔. ถ้าอุบาสิกาบริษัทเข้าพบอาณนท แม้เพียงได้พบก็มีใจ
ยินดี ถ้าอาณนทแสดงธรรมในอุบาสิกาบริษัทนั้น แม้เพียงแสดง
ธรรมก็มีใจยินดี อุบาสิกาบริษัทยังไม่เต็มอิม เมื่ออาณนทหยุด
แสดง

ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นอัจฉริยะไม่เคยปรากฏ ๔ ประการนี้
แลมีอยู่ในอาณนท

จักกวัตติอัจฉริยสูตรที่ ๑๐ จบ

ภยวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัฏฏกานวาทสูตร ๒. อุมิภยสูตร

๓. ปฐมนानาภณสูตร ๔. ทุตินานาภณสูตร

๕. ปฐมเมตตาสสูตร ๖. ทุตติเมตตาสสูตร

๗. ปฐมตถาคตอัจฉริยสูตร ๘. ทุตติตถาคตอัจฉริยสูตร

๙. อาณนทอัจฉริยสูตร ๑๐. จักกวัตติอัจฉริยสูตร

๔. ปุคคลวรรค

หมวดว่าด้วยบุคคล

๑. สังโยชนสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้ละสังโยชนได้

[๑๓๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔
จำพวกนี้มีปรากฏ อยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ยังละโอรัมภาคิยสังโยชน๑

(สังโยชนเบื้องต่ำ) ไม่ได้ ละสังโยชนที่เป็นปัจจัยแห่งการเกิดไม่
ได้ และละสังโยชนที่เป็นปัจจัยให้ได้ภพ๒ไม่ได้

๒.บุคคลบางคนในโลกนี้จะโอรัมภาคิยสังโยชนันได้ แต่ยังละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยแห่งการเกิดไม่ได้ และละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยให้ได้ภพไม่ได้

๓.บุคคลบางคนในโลกนี้จะโอรัมภาคิยสังโยชนันได้ และละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยแห่งการเกิดได้ แต่ยังละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยให้ได้ภพไม่ได้

๔.บุคคลบางคนในโลกนี้จะโอรัมภาคิยสังโยชนันได้ ละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยแห่งการเกิดได้ และละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยให้ได้ภพได้

บุคคลจำพวกไหนยังละโอรัมภาคิยสังโยชนันไม่ได้ ละสังโยชนันที่เป็นปัจจัย แห่งการเกิดไม่ได้ และละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยให้ได้ภพไม่ได้

คือ พระสกทาคามี บุคคลนี้แลยังละโอรัมภาคิยสังโยชนันไม่ได้ ละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยแห่งการเกิดไม่ได้ และละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยให้ได้ภพไม่ได้

บุคคลจำพวกไหนละโอรัมภาคิยสังโยชนันได้ แต่ยังละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยแห่งการเกิดไม่ได้ และละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยให้ได้ภพไม่ได้

คือ พระอนาคามีผู้มุ่งหน้าไปสู่อกนิฏฐภพ บุคคลนี้แลละโอรัมภาคิยสังโยชนันได้ แต่ยังละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยแห่งการเกิดไม่ได้ และละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยให้ได้ภพไม่ได้

บุคคลจำพวกไหนละโอรัมภาคิยสังโยชนันได้ ละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยแห่งการเกิดได้ แต่ยังละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยให้ได้ภพไม่ได้

คือ พระอนาคามีผู้ปรินิพพานในระหว่าง บุคคลนี้แลละโอรัมภาคิยสังโยชนันได้ ละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยแห่งการเกิดได้ แต่ยังละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยให้ได้ภพไม่ได้

บุคคลจำพวกไหนละโอรัมภาคิยสังโยชนันได้ ละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยแห่งการเกิดได้ และละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยให้ได้ภพได้

คือ พระอรหันต์ผู้หมดกิเลส บุคคลนี้แลละโอรัมภาคิยสังโยชนันได้ ละสังโยชนัน ที่เป็นปัจจัยแห่งการเกิดได้ และละสังโยชนันที่เป็นปัจจัยให้ได้ภพได้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

สังโยชนสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปฏิกฐานสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้ตอบได้ถูกต้อง
[๑๓๒] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก
บุคคล ๔ จำพวกใดไหนบ้าง คือ
๑. บุคคลผู้ตอบได้ถูกต้อง แต่ไม่รวดเร็ว
๒. บุคคลผู้ตอบได้รวดเร็ว แต่ไม่ถูกต้อง
๓. บุคคลผู้ตอบได้ถูกต้องและรวดเร็ว
๔. บุคคลผู้ตอบได้ไม่ถูกต้องและไม่รวดเร็ว
ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก
ปฏิกฐานสูตรที่ ๒ จบ

๓. อคฺขมฺหิตฺถญฺญสูตร
ว่าด้วยบุคคลผู้เข้าใจได้ฉับพลัน
[๑๓๓] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก
บุคคล ๔ จำพวกใดไหนบ้าง คือ
๑. อคฺขมฺหิตฺถญฺญ๒ (ผู้เข้าใจได้ฉับพลัน)
๒. วิปจิตฺถญฺญ๓ (ผู้เข้าใจต่อเมื่อขยายความ)
๓. เนยยะ๔ (ผู้ที่พอจะแนะนำได้)
๔. ปทปรมะ๕ (ผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบทคือพยัญชนะ)
ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก
อคฺขมฺหิตฺถญฺญสูตรที่ ๓ จบ

๔. อฏฺฐานผลสูตร
ว่าด้วยผลแห่งความขยันหมั่นเพียร
[๑๓๔] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก
บุคคล ๔ จำพวกใดไหนบ้าง คือ
๑. บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลแห่งความขยันหมั่นเพียร แต่ไม่
ดำรงชีพด้วยผลแห่งกรรม
๒. บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลแห่งกรรม แต่ไม่ดำรงชีพด้วยผล
แห่งความขยันหมั่นเพียร
๓. บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลแห่งความขยันหมั่นเพียรและ
ดำรงชีพด้วย ผลแห่งกรรม
๔. บุคคลผู้ไม่ดำรงชีพด้วยผลแห่งความขยันหมั่นเพียรและ
ไม่ดำรงชีพ ด้วยผลแห่งกรรม๒
ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก
อฏฺฐานผลสูตรที่ ๔ จบ
๕. สāvīṇṇสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้มีแต่โทษ

[๑๓๕] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก
บุคคล ๔ จำพวกใด ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้มีแต่โทษ ๒. บุคคลผู้มีโทษเป็นส่วนมาก ๓.

๔. บุคคลผู้มีโทษเป็นส่วนน้อย ๕. บุคคลผู้ไม่มีโทษ ๖.

บุคคลผู้มีแต่โทษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ประกอบด้วยกายกรรม (การกระทำทางกาย) ที่มีโทษ ประกอบด้วยวจีกรรม (การกระทำทางวาจา) ที่มีโทษ ประกอบด้วยมโนกรรม (การกระทำทางใจ) ที่มีโทษ บุคคลผู้มีแต่โทษ เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้มีโทษเป็นส่วนมาก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ประกอบด้วยกายกรรมที่มีโทษเป็นส่วนมาก ไม่มีโทษเป็นส่วนน้อย ประกอบด้วยวจีกรรมที่มีโทษเป็นส่วนมาก ไม่มีโทษเป็นส่วนน้อย ประกอบด้วยมโนกรรมที่มีโทษเป็นส่วนมาก ไม่มีโทษเป็นส่วนน้อย บุคคลผู้มีโทษเป็นส่วนมาก เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้มีโทษเป็นส่วนน้อย เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ประกอบด้วยกายกรรมที่ไม่มีโทษเป็นส่วนมาก มีโทษเป็นส่วนน้อย ประกอบด้วยวจีกรรมที่ไม่มีโทษเป็นส่วนมาก มีโทษเป็นส่วนน้อย ประกอบด้วยมโนกรรมที่ไม่มีโทษเป็นส่วนมาก มีโทษเป็นส่วนน้อย บุคคลผู้มีโทษเป็นส่วนน้อย เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้ไม่มีโทษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ประกอบด้วยกายกรรมที่ไม่มีโทษ ประกอบด้วย วจีกรรมที่ไม่มีโทษ ประกอบด้วยมโนกรรมที่ไม่มีโทษ บุคคลผู้ไม่มีโทษ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

สาวัชชสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปฐมศีลสูตร

ว่าด้วยศีล สูตรที่ ๑

[๑๓๖] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกใด ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่บำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์ ไม่บำเพ็ญสมาธิให้บริบูรณ์ และไม่บำเพ็ญปัญญาให้บริบูรณ์ ๑

๒. บุคคลบางคนในโลกนี้บำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์ แต่ไม่
บำเพ็ญสมาธิให้บริบูรณ์ และไม่บำเพ็ญปัญญาให้บริบูรณ์๒

๓. บุคคลบางคนในโลกนี้บำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์ และบำเพ็ญ
สมาธิให้บริบูรณ์ แต่ไม่บำเพ็ญปัญญาให้บริบูรณ์๓

๔. บุคคลบางคนในโลกนี้บำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์ บำเพ็ญ
สมาธิให้บริบูรณ์และบำเพ็ญปัญญาให้บริบูรณ์๔

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ปฐมสีลสูตรที่ ๖ จบ

๗. ทุติยสีลสูตร

ว่าด้วยศีล สูตรที่ ๒

[๑๓๗] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่เคารพในศีล ไม่ถือศีลเป็นใหญ่
ไม่เคารพในสมาธิ ไม่ถือสมาธิเป็นใหญ่ และไม่เคารพในปัญญา
ไม่ถือปัญญาเป็นใหญ่

๒. บุคคลบางคนในโลกนี้เคารพในศีล ถือศีลเป็นใหญ่ แต่ไม่
เคารพในสมาธิ ไม่ถือสมาธิเป็นใหญ่ และไม่เคารพในปัญญา ไม่
ถือปัญญาเป็นใหญ่

๓. บุคคลบางคนในโลกนี้เคารพในศีล ถือศีลเป็นใหญ่ และ
เคารพในสมาธิ ถือสมาธิเป็นใหญ่ แต่ไม่เคารพในปัญญา ไม่ถือ
ปัญญาเป็นใหญ่

๔. บุคคลบางคนในโลกนี้เคารพในศีล ถือศีลเป็นใหญ่ เคารพ
ในสมาธิ ถือสมาธิเป็นใหญ่ และเคารพในปัญญา ถือปัญญาเป็น
ใหญ่

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ทุติยสีลสูตรที่ ๗ จบ

๘. นิกกัณฐสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้มีกายและจิตออก

[๑๓๘] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้มีกายออก แต่มีจิตยังไม่ออก๑

๒. บุคคลผู้มีกายยังไม่ออก แต่มีจิตออก

๓. บุคคลผู้มีกายยังไม่ออกและมีจิตยังไม่ออก

๔. บุคคลผู้มีกายออกและมีจิตออก

บุคคลผู้มีกายออก แต่มีจิตยังไม่ออก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้อาศัยเสนาสนะเจียบสงัด คือ ปาโปรง๒และปาทีบ๓ เธอตรีกถึงกามวิตก(ความตรีกในทางกาม) บ้าง พยาบาทวิตก (ความตรีกในทางพยาบาท)บ้าง วิหิงสาวิตก (ความตรีกในทางเบียดเบียน)บ้าง บุคคลผู้มีกายออก แต่มีจิตยังไม่ออก เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้มีกายยังไม่ออก แต่มีจิตออก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่อาศัยเสนาสนะเจียบสงัด คือ ปาโปรงและปาทีบ เลย แต่เธอตรีกถึงเนกขัมมวิตก (ความตรีกปลอดจากกาม)บ้าง อพยาบาทวิตก (ความตรีกปลอดจากพยาบาท)บ้าง อวิหิงสาวิตก (ความตรีกปลอดจากการเบียดเบียน) บ้าง บุคคลผู้มีกายยังไม่ออก แต่มีจิตออก เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้มีกายยังไม่ออกและมีจิตยังไม่ออก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่อาศัยเสนาสนะเจียบสงัด คือ ปาโปรงและปาทีบ และเธอตรีกถึงกามวิตกบ้าง พยาบาทวิตกบ้าง วิหิงสาวิตกบ้าง บุคคลผู้มีกายยังไม่ออกและมีจิตยังไม่ออก เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้มีกายออกและมีจิตออก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางในโลกนี้อาศัยเสนาสนะเจียบสงัด คือ ปาโปรงและปาทีบ และเธอตรีกถึงเนกขัมมวิตกบ้าง อพยาบาทวิตกบ้าง อวิหิงสาวิตกบ้าง บุคคลผู้มีกายออกและมีจิตออก เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

นิกกัณฐสูตรที่ ๘ จบ

๙. อัมมกถิกสูตร

ว่าด้วยธรรมกถิก

[๑๓๙] ภิกษุทั้งหลาย ธรรมกถิก ๔ จำพวกนี้

ธรรมกถิก ๔ จำพวกใดหนบ้าง คือ

๑. ธรรมกถิกบางรูปในธรรมวินัยนี้กล่าวธรรมน้อยและไม่มีประโยชน์ ทั้งหมู่ผู้ฟังก็ไม่ฉลาดในสิ่งที่มีประโยชน์และไม่มีประโยชน์ ธรรม-

กถิกจำพวกนี้นับว่าเป็นธรรมกถิกสำหรับหมู่ผู้ฟังประเภทนี้

๒. ธรรมกถิกบางรูปในธรรมวินัยนี้กล่าวธรรมน้อย แต่มีประโยชน์ และ หมู่ผู้ฟังก็ฉลาดในสิ่งที่มีประโยชน์และไม่มีประโยชน์ ธรรมกถิก จำพวกนี้นับว่าเป็นธรรมกถิกสำหรับหมู่ผู้ฟังประเภทนี้

๓. ธรรมกถีกบางรูปในธรรมวินัยนี้กล่าวธรรมมาก แต่ไม่มี
ประโยชน์ และ หมูผู้ฟังก็ไม่ฉลาดในสิ่งที่มีประโยชน์และไม่มี
ประโยชน์ ธรรมกถีก

จำพวกนี้นับว่าเป็นธรรมกถีกสำหรับหมูผู้ฟังประเภทนี้

๔. ธรรมกถีกบางรูปในธรรมวินัยนี้กล่าวธรรมมากและมี
ประโยชน์ และ หมูผู้ฟังก็ฉลาดในสิ่งที่มีประโยชน์และไม่มี
ประโยชน์ ธรรมกถีก

จำพวกนี้นับว่าเป็นธรรมกถีกสำหรับหมูผู้ฟังประเภทนี้

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมกถีก ๔ จำพวกนี้แล

ธัมมกถิกสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. วาทีสูตร

ว่าด้วยนักพูด

[๑๔๐] ภิกษุทั้งหลาย นักพูด ๔ จำพวกนี้

นักพูด ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. นักพูดที่จ่นด้านอรรถ แต่ไม่จ่นด้านพยัญชนะ

๒. นักพูดที่จ่นด้านพยัญชนะ แต่ไม่จ่นด้านอรรถ

๓. นักพูดที่จ่นทั้งด้านอรรถและด้านพยัญชนะ

๔. นักพูดที่ไม่จ่นทั้งด้านอรรถและด้านพยัญชนะ

นักพูด ๔ จำพวกนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย

เป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุ(นักพูด)ผู้

ประกอบด้วยปฏิสัมภิทา ๔ ประการ จะฟังจ่นทั้งด้านอรรถหรือด้าน
พยัญชนะ

วาทีสูตรที่ ๑๐ จบ

บุคคลวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สังโยชนสูตร ๒. ปฏิภาณสูตร

๓. อคัมภีตัญญูสูตร ๔. อฏฐานผลสูตร

๕. สāvāṇṇสูตร ๖. ปฐมสีลสูตร

๗. ทุตติยสีลสูตร ๘. นิกกัณฐสูตร

๙. ธัมมกถิกสูตร ๑๐. วาทีสูตร

๕. อาภาวรรค

หมวดว่าด้วยแสงสว่าง

๑. อาภาสูตร

ว่าด้วยแสงสว่าง

[๑๔๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย แสงสว่าง ๔ ประการนี้

แสงสว่าง ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. แสงสว่างแห่งดวงจันทร์ ๒. แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์

๓. แสงสว่างแห่งไฟ ๔. แสงสว่างแห่งปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย แสงสว่าง ๔ ประการนี้แล

บรรดาแสงสว่าง ๔ ประการนี้ แสงสว่างแห่งปัญญาเป็นเลิศ

อาภาสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปภาสูตร

ว่าด้วยรัศมี

[๑๔๒] ภิกษุทั้งหลาย รัศมี ๔ ประการนี้

รัศมี ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รัศมีแห่งดวงจันทร์ ๒. รัศมีแห่งดวงอาทิตย์

๓. รัศมีแห่งไฟ ๔. รัศมีแห่งปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย รัศมี ๔ ประการนี้แล

บรรดารัศมี ๔ ประการนี้ รัศมีแห่งปัญญาเป็นเลิศ

ปภาสูตรที่ ๒ จบ

๓. อาโลกสูตร

ว่าด้วยความสว่าง

[๑๔๓] ภิกษุทั้งหลาย ความสว่าง ๔ ประการนี้

ความสว่าง ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความสว่างแห่งดวงจันทร์ ๒. ความสว่างแห่งดวงอาทิตย์

๓. ความสว่างแห่งไฟ ๔. ความสว่างแห่งปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย ความสว่าง ๔ ประการนี้แล

บรรดาความสว่าง ๔ ประการนี้ ความสว่างแห่งปัญญาเป็น

เลิศ

อาโลกสูตรที่ ๓ จบ

๔. โภกาสสูตร

ว่าด้วยความสว่างไสว

[๑๔๔] ภิกษุทั้งหลาย ความสว่างไสว ๔ ประการนี้

ความสว่างไสว ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความสว่างไสวแห่งดวงจันทร์ ๒. ความสว่างไสวแห่งดวง
อาทิตย์

๓. ความสว่างไสวแห่งไฟ ๔. ความสว่างไสวแห่งปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย ความสว่างไสว ๔ ประการนี้แล

บรรดาความสว่างไสว ๔ ประการนี้ ความสว่างไสวแห่ง
ปัญญาเป็นเลิศ

โอภาสสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปัชโชตสูตร

ว่าด้วยความรุ่งเรือง

[๑๔๕] ภิกษุทั้งหลาย ความรุ่งเรือง ๔ ประการนี้

ความรุ่งเรือง ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความรุ่งเรืองแห่งดวงจันทร์ ๒. ความรุ่งเรืองแห่งดวง
อาทิตย์

๓. ความรุ่งเรืองแห่งไฟ ๔. ความรุ่งเรืองแห่งปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย ความรุ่งเรือง ๔ ประการนี้แล

บรรดาความรุ่งเรือง ๔ ประการนี้ ความรุ่งเรืองแห่งปัญญา
เป็นเลิศ

ปัชโชตสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปลมกาสสูตร

ว่าด้วยกาล สูตรที่ ๑

[๑๔๖] ภิกษุทั้งหลาย กาล ๔ ประการนี้

กาล ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. การพึงธรรมตามกาล ๒. การสนทนาธรรมตามกาล

๓. ความสงบใจตามกาล ๔. ความเห็นแจ้งตามกาล

ภิกษุทั้งหลาย กาล ๔ ประการนี้แล

ปลมกาสสูตรที่ ๖ จบ

๗. ทุตยกาลสูตร

ว่าด้วยกาล สูตรที่ ๒

[๑๔๗] ภิกษุทั้งหลาย กาล ๔ ประการนี้ที่บุคคลบำเพ็ญโดย
ชอบ ให้หมุน เวียนไปตามโดยชอบ ย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะตาม
ลำดับ

กาล ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. การพึงธรรมตามกาล ๒. การสนทนาธรรมตามกาล

๓. ความสงบใจตามกาล ๔. ความเห็นแจ้งตามกาล

กาล ๔ ประการนี้แลที่บุคคลบำเพ็ญโดยชอบ ให้หมุนเวียน
ไปตามโดยชอบ ย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะตามลำดับ

เปรียบเหมือนเมื่อฝนเม็ดใหญ่ตกลงบนยอดภูเขา น้ำไหลไป
ตามทีลุ่มทำให้ชอกเขา ลำธาร และห้วยเต็ม ชอกเขา ลำธาร และ
ห้วยเต็มแล้วทำให้หนองเต็ม หนองเต็ม แล้วทำให้บึงเต็ม บึงเต็ม

แล้วทำให้แม่น้ำน้อยเต็ม แม่น้ำน้อยเต็มแล้ว ทำให้แม่น้ำ ใหญ่เต็ม
แม่น้ำใหญ่เต็มแล้วก็ทำให้มหาสมุทรเต็ม แม่น้ำใน

กาล ๔ ประการนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ที่บุคคลบำเพ็ญโดยชอบ
ให้หมุนเวียนไปตามโดยชอบ ย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะตามลำดับ
ทุติยกาลสูตรที่ ๗ จบ

๘. ทุจจริตสูตร

ว่าด้วยทุจจริต

[๑๔๘] ภิกษุทั้งหลาย วจิทุจจริต ๔ ประการนี้

วจิทุจจริต ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. มุสาวาท (พูดเท็จ) ๒. ปิสุณาวาจา (พูดส่อเสียด)

๓. ผรุสวาจา (พูดคำหยาบ) ๔. สัมผัปปลาปะ (พูดเพ้อเจ้อ)

ภิกษุทั้งหลาย วจิทุจจริต ๔ ประการนี้แล

ทุจจริตสูตรที่ ๘ จบ

๙. สุจจริตสูตร

ว่าด้วยสุจจริต

[๑๔๙] ภิกษุทั้งหลาย วจิสุจจริต ๔ ประการนี้

วจิสุจจริต ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัจจวาจา (พูดจริง) ๒. อปิสุณาวาจา (พูดไม่ส่อเสียด)

๓. สันทวาจา (พูดอ่อนหวาน) ๔. มั่นตภาสาธ (พูดด้วย
ปัญญา)

ภิกษุทั้งหลาย วจิสุจจริต ๔ ประการนี้แล

สุจจริตสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. สารสูตร

ว่าด้วยสารธรรม

[๑๕๐] ภิกษุทั้งหลาย สารธรรม (ธรรมที่เป็นแก่นสาร) ๔
ประการนี้

สารธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สีสสารธรรม๑ (ธรรมที่เป็นแก่นสารคือศีล)

๒. สมามิสารธรรม (ธรรมที่เป็นแก่นสารคือสมาธิ)

๓. ปัญญาสารธรรม (ธรรมที่เป็นแก่นสารคือปัญญา)

๔. วิมุตติสารธรรม (ธรรมที่เป็นแก่นสารคือวิมุตติ)

ภิกษุทั้งหลาย สารธรรม ๔ ประการนี้แล

สารสูตรที่ ๑๐ จบ

อาภาวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

- ๑.อาภาสูตร๒.ปภาสูตร
- ๓.อาโลกสูตร๔.โสภาสูตร
- ๕.ปัชโชตสูตร๖.ปฐมกาลสูตร
- ๗.ทุติยกาลสูตร๘.ทุจจวิตสูตร
- ๙.สุจวิตสูตร๑๐.สารสูตร

ตติยปัณณาสก จป

๔. จตุตถปัณณาสก

๑. อินทริยวรรค

หมวดว่าด้วยอินทริย์

๑. อินทริยสูตร

ว่าด้วยอินทริย์

[๑๕๑] ภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๔ ประการนี้

อินทริย์ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทธินทริย์ (อินทริย์คือศรัทธา)

๒. วิริยินทริย์ (อินทริย์คือวิริยะ)

๓. สมามินทริย์ (อินทริย์คือสมาธิ)

๔. ปัญฺเณินทริย์ (อินทริย์คือปัญญา)

ภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๔ ประการนี้แล

อินทริยสูตรที่ ๑ จบ

๒. สัทธาพลสูตร

ว่าด้วยสัทธาพละ

[๑๕๒] ภิกษุทั้งหลาย พละ (กำลัง) ๔ ประการนี้

พละ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัทธาพละ(กำลังคือศรัทธา)

๒. วิริยพละ (กำลังคือวิริยะ)

๓. สมาธิพละ (กำลังคือสมาธิ)

๔. ปัญญาพละ(กำลังคือปัญญา)

ภิกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้แล

สัทธาพลสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปัญญาพลสูตร

ว่าด้วยปัญญาพละ

[๑๕๓] ภิกษุทั้งหลาย พละ (กำลัง) ๔ ประการนี้

พละ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ปัญญาผล(กำลังคือปัญญา)
 ๒. วิริยผล (กำลังคือวิริยะ)
 ๓. อนวัชชผล(กำลังคือกรรมที่ไม่มีโทษ)
 ๔. สังคหผล (กำลังคือการสงเคราะห์)
- ภิกษุทั้งหลาย ผละ ๔ ประการนี้แล

ปัญญาผลสูตรที่ ๓ จบ

๔. สติผลสูตร

ว่าด้วยสติผละ

[๑๕๔] ภิกษุทั้งหลาย ผละ ๔ ประการนี้
ผละ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติผละ(กำลังคือสติ)
 ๒. สมาธิผละ(กำลังคือสมาธิ)
 ๓. อนวัชชผละ(กำลังคือกรรมที่ไม่มีโทษ)
 ๔. สังคหผละ(กำลังคือการสงเคราะห์)
- ภิกษุทั้งหลาย ผละ ๔ ประการนี้แล

สติผลสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฏิสังขานผลสูตร

ว่าด้วยปฏิสังขานผละ

[๑๕๕] ภิกษุทั้งหลาย ผละ ๔ ประการนี้
ผละ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ปฏิสังขานผละ(กำลังคือการพิจารณา)
 ๒. ภาวนาผละ(กำลังคือการเจริญ)
 ๓. อนวัชชผละ(กำลังคือกรรมที่ไม่มีโทษ)
 ๔. สังคหผละ(กำลังคือการสงเคราะห์)
- ภิกษุทั้งหลาย ผละ ๔ ประการนี้แล

ปฏิสังขานผลสูตรที่ ๕ จบ

๖. กัมปสูตร

ว่าด้วยกัมป

[๑๕๖] ภิกษุทั้งหลาย อสงไขยกัมป ๔ ประการนี้
อสงไขยกัมป ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ในเวลาที่สังวัฏฏกัมป๑ดำเนินไป ไม่มีใครกำหนดนับได้ว่า
จำนวนเท่านี้ หลายปี จำนวนเท่านี้ ๑๐๐ ปี จำนวนเท่านี้ ๑,๐๐๐ ปี
หรือ จำนวนเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ ปี

๒. ในเวลาที่สังวัฏฐายีกับ๒ดำเนินไป ไม่มีใครกำหนดนับได้ว่า จำนวนเท่านี้หลายปี จำนวนเท่านี้ ๑๐๐ ปี จำนวนเท่านี้ ๑,๐๐๐ ปี หรือจำนวนเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ ปี

๓. ในเวลาที่วิวัฏฐายีกับ๑ดำเนินไป ไม่มีใครกำหนดนับได้ว่า จำนวนเท่านี้หลายปี จำนวนเท่านี้ ๑๐๐ ปี จำนวนเท่านี้ ๑,๐๐๐ ปี หรือจำนวนเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ ปี

๔. ในเวลาที่วิวัฏฐายีกับ๒ดำเนินไป ไม่มีใครกำหนดนับได้ว่า จำนวนเท่านี้หลายปี จำนวนเท่านี้ ๑๐๐ ปี จำนวนเท่านี้ ๑,๐๐๐ ปี หรือจำนวนเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ ปี

ภิกษุทั้งหลาย อสงไขยกับ ๔ ประการนี้แล

กับปสูตรที่ ๖ จบ

๗. โรคสูตร

ว่าด้วยโรค

[๑๕๗] ภิกษุทั้งหลาย โรค ๒ อย่างนี้

โรค ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑.โรคทางกาย ๒.โรคทางใจ

สัตว์ผู้อ้างว่า ตนเองไม่มีโรคทางกายตลอดระยะเวลา ๑ ปี บ้าง ๒ ปีบ้าง ๓ ปี บ้าง ๔ ปีบ้าง ๕ ปีบ้าง ๑๐ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง ๓๐ ปีบ้าง ๔๐ ปีบ้าง ๕๐ ปีบ้าง แม้ยิ่งกว่า ๑๐๐ ปีบ้าง ยังพอมีอยู่ แต่สัตว์ผู้จะกล่าวอ้างว่า ตนเองไม่มีโรคทางใจ ตลอดระยะเวลาแม้ครู่เดียว หาได้โดยยาก ยกเว้นท่านผู้หมดกิเลสแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย โรคของบรรพชิต ๔ อย่างนี้

โรค ๔ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑.ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นคนมักมาก คับแค้น ไม่สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารตามแต่จะได้

๒. เธอเมื่อมักมาก คับแค้น ไม่สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารตามแต่จะได้ ย่อมตั้งความปรารถนา ชั่วเพื่อไม่ให้ผู้อื่นดูหมิ่น เพื่อให้ได้ลาภสักการะ และชื่อเสียง

๓. เธอวิ่งเต้น ขวนขวาย พยายามเพื่อไม่ให้ผู้อื่นดูหมิ่น เพื่อให้ได้ลาภสักการะและชื่อเสียง

๔. เธอเข้าไปหาตระกูลทั้งหลาย นั่งกล่าวธรรม กลั่นอุจจาระ และปัสสาวะเพื่อให้เขานับถือ

ภิกษุทั้งหลาย โรคของบรรพชิต ๔ อย่างนี้แล

เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายในธรรมวินัยนี้พึงสำเหนียกอย่าง
นี้ว่า “เรารู้จักไม่เป็นคนมักมาก ไม่เป็นคนมีจิตคับแคบ ไม่เป็นคนไม่
สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัช
บริขารตามแต่จะได้ เรารู้จักไม่ตั้งความปรารถนาชั่ว เพื่อให้คนอื่น
รู้จัก เพื่อให้ได้ลาภสักการะและชื่อเสียง เรารู้จักไม่วังเด่น ไม่
ขวนขวาย ไม่พยายามเพื่อให้คนอื่นรู้จัก เพื่อให้ได้ลาภสักการะ
และชื่อเสียง เรารู้จักอดทนต่อความหนาว ความร้อน ความหิว
กระหาย ต่อการถูกเหยียด ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน
ทั้งหลายรบกวน ต่อถ้อยคำหยาบคายร้ายแรงต่าง ๆ รู้จักเป็นผู้
อดกลั้นเวทนาทั้งหลายอันมีในร่างกายที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นทุกข
กล้าแข็ง เจ็บปวด เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ พรากชีวิต”

ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล

โรคสูตรที่ ๗ จบ

๘. ปริหานิสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นเหตุเสื่อม

[๑๕๘] ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลายมาก
กล่าวว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้ว ท่านพระสารีบุตร
จึงได้กล่าวเรื่องนี้ว่า

ผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้ใดจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม พิจารณา
เห็นธรรม ๔ ประการอยู่ในตน พึงแน่ใจได้เลยว่า จะเสื่อมจากกุศล
ธรรมทั้งหลาย เพราะการมี ธรรม ๔ ประการอยู่ในตนนี้ พระผู้มีพระ
ภาคตรัสว่า มีความเสื่อม

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความเป็นผู้มีราคะหนา

๒. ความเป็นผู้มีโทสะหนา

๓. ความเป็นผู้มีโมหะหนา

๔. ไม่มีปัญญาจักขุในเรื่องที่ควรและไม่ควรอันลึกซึ้ง

ผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้ใดจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม พิจารณา
เห็นธรรม ๔ ประการนี้อยู่ในตน พึงแน่ใจได้ว่า จะเสื่อมจากกุศล
ธรรมทั้งหลาย เพราะการมี

ธรรม ๔ ประการอยู่ในตนนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีความ
เสื่อม

ผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้ใดจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม พิจารณา
เห็นธรรม ๔ ประการอยู่ในตน พึงแน่ใจได้ว่า จะไม่เสื่อมจากกุศล

ธรรมทั้งหลาย เพราะการมีธรรม ๔ ประการอยู่ในตนนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ไม่มีความเสื่อม

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความเป็นผู้มีราคะเบาบาง

๒. ความเป็นผู้มีโทสะเบาบาง

๓. ความเป็นผู้มีโมหะเบาบาง

๔. มีปัญญาจักขุในเรื่องที่ควรและไม่ควรอันลึกซึ้ง

ผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้ใดจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม พิจารณาเห็นธรรม ๔ ประการนี้อยู่ในตน พึงแน่ใจได้ว่า ไม่เสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย เพราะการมีธรรม ๔ ประการอยู่ในตนนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ไม่มีความเสื่อม

ปริหานิสูตรที่ ๘ จบ

๙. ภิกขุนี้สูตร

ว่าด้วยภิกษุณี

[๑๕๙] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท้อยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ครั้นนั้น ภิกษุณีรูปหนึ่ง เรียกชายคนหนึ่งมาบอกว่า “พ่อหนุ่มผู้เจริญ มาเถิด ท่านจงเข้าไปหา พระคุณเจ้าอานนทถึงที่อยู่ กราบเท้าท่านด้วยเศียรเกล้าตามคำของเรา เรียนว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภิกษุณีชื่อนี้้อาพาธ มีทุกข์ เป็นไข้หนัก นางขอราบเท้า

พระคุณเจ้าอานนท” และจงเรียนอย่างนี้ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอโอกาส ขอ

พระคุณเจ้าอานนทได้โปรดอนุเคราะห์เข้าไปหาภิกษุณีนั้น ยังสำนักของภิกษุณีด้วยเถิด”

บุรุษนั้นรับคำแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนทถึงที่อยู่ ไหว้แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้เรียนท่านพระอานนทว่า

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภิกษุณีชื่อนี้้อาพาธ มีทุกข์ เป็นไข้หนัก นางขอราบเท้า พระคุณเจ้าอานนทด้วยเศียรเกล้า” และเรียนอย่างนี้ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอโอกาส ขอพระคุณเจ้าอานนทได้โปรดอนุเคราะห์ เข้าไปหาภิกษุณีนั้นยังสำนักของภิกษุณีด้วยเถิด”

ท่านพระอานนทรับโดยดุษณีภาพ

ครั้นเวลาเช้า ท่านพระอานนทครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวร เข้าไปหา ภิกษุณีนั้นยังสำนักของภิกษุณี ภิกษุณีนั้นเห็นท่านพระอานนทมาแต่ไกล นอนคลุม ศีรษะอยู่บนเตียง

ลำดับนั้น ในเวลาเช้า ท่านพระอานนทเข้าไปหาภิกษุณีนั้นถึงที่อยู่ นั่งบน อาสนะที่ปูลาดไว้ ได้กล่าวกับภิกษุณีนั้นดังนี้ว่า

“น้องหญิง กายนี้เกิดขึ้นเพราะอาหาร บุคคลอาศัยอาหาร๒ แล้วพึ่งละอาหาร๓เสีย กายนี้เกิดขึ้นเพราะตัณหา บุคคลอาศัย ตัณหา๔แล้วพึ่งละตัณหา๕เสีย กายนี้เกิดขึ้น เพราะมานะ บุคคล อาศัยมานะแล้วพึ่งละมานะเสีย กายนี้เกิดขึ้นเพราะเมถุนและการ ฆ่าปัจจัยแห่งเมถุนด้วยอริยมรรค พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว

น้องหญิง เรากล่าวไว้แล้วเช่นนั้นแล้ว “กายนี้เกิดขึ้นเพราะ อาหาร บุคคลอาศัยอาหารแล้วพึ่งละอาหารเสีย” เพราะอาศัยเหตุ อะไรเราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น น้องหญิง ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณา โดยแยกกายแล้วจึงฉันอาหาร ไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อประดับ ไม่ใช่เพื่อตกแต่ง แต่ฉันเพียงเพื่อความดำรงอยู่ได้ แห่งกายนี้ เพื่อให้กายนี้เป็นไปได้ เพื่อกำจัดความเบียดเบียน เพื่อ อนุเคราะห์พรหมจรรย์โดยคิดเห็นว่า “เราจักกำจัดเวทนาเก่าและ จักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ความดำเนินไปแห่งกาย ความไม่มี โทษ และความอยู่ผาสุกจักมีแก่เรา” เธออาศัยอาหารแล้วภายหลัง จึงละอาหารเสียได้

น้องหญิง ข้อที่เรากล่าวว่า “กายนี้เกิดขึ้นเพราะอาหาร บุคคลอาศัยอาหารแล้วพึ่งละอาหารเสีย” เรากล่าวเพราะอาศัยเหตุ นี้

น้องหญิง เรากล่าวไว้แล้วเช่นนั้นแล้ว “กายนี้เกิดขึ้นเพราะ ตัณหา บุคคลอาศัย ตัณหาแล้วพึ่งละตัณหาเสีย” เพราะอาศัยเหตุ อะไรเราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น น้องหญิง ภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงช่าวว่า “ภิกษุชื่อนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ๒อัน ไม่มี อาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน” เธอ มีความคิดอย่างนี้ว่า “เมื่อไรหนอ แม้เราก็จักทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มี

อาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ใน ปัจจุบัน” เธออาศัยตัณหา แล้วภายหลังจึงละตัณหาเสียได้

น้องหญิง ข้อที่เรากล่าวว่า “กายนี้เกิดขึ้นเพราะตัณหา บุคคลอาศัยตัณหาแล้วพึ่งละตัณหาเสีย” เรากล่าวเพราะอาศัยเหตุ นี้

น้องหญิง เรากล่าวไว้แล้วเช่นนั้นแล้ว “กายนี้เกิดขึ้นเพราะ มานะ บุคคลอาศัย มานะแล้วพึ่งละมานะเสีย” เพราะอาศัยเหตุ อะไรเราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น น้องหญิง ภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงช่าวว่า “ภิกษุชื่อนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะ อาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน” เธอมีความ

คิดอย่างนี้ว่า “ก็ท่านผู้มีอายุนั้นทำให้แจ่มแจ้งโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน โฉนเราจักทำให้แจ่มบ้างไม่ได้” เธออาศัยมานะแล้ว ภายหลังจึงละมานะเสียได้

น้องหญิง ข้อที่เรากล่าวว่า “กายนี้เกิดขึ้นเพราะมานะ บุคคลอาศัยมานะแล้วพึงละมานะเสีย” เรากล่าวเพราะอาศัยเหตุนี้

น้องหญิง กายนี้เกิดขึ้นเพราะเมถุนและการฆ่าปัจจัยแห่งเมถุนด้วยอริยมรรคพระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว”

ลำดับนั้นแล ภิกษุณีนั้นลุกจากเตียง ห่มผ้าเจวียงป่าข้างหนึ่ง หมอบลงแทบเท้าของท่านพระอานนทด้วยเศียรเกล้า ได้เรียนท่านพระอานนทว่า “ข้าแต่ท่าน ผู้เจริญ ดิฉันเป็นคนเขลา คนหลง ไม่ฉลาด ได้ล่วงเกินไปแล้ว ขอพระคุณเจ้า อานนทโปรดยกโทษให้ดิฉันผู้ทำอย่างนี้ เพื่อให้สำรวมระวังต่อไป”

ท่านพระอานนทกล่าวว่า “ช่างเถอะ น้องหญิง เธอเป็นคนเขลา คนหลง ไม่ฉลาด จึงได้ล่วงเกินไปแล้ว เมื่อเธอผู้ทำอย่างนี้ เห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้ว ทำคืนตามธรรม เรายกโทษให้เธอ น้องหญิง การที่บุคคลเห็นโทษแล้วทำคืนตามธรรม สำรวมระวังต่อไปนี้เป็นความเจริญในอริยวินัย”

ภิกษุนี้สูตรที่ ๙ จบ

๑๐. สกตวินยสูตร

ว่าด้วยพระสกตและวินัยของพระสกต

[๑๖๐] ภิกษุทั้งหลาย พระสกตหรือวินัยของพระสกต เมื่อดำรงอยู่ในโลก พึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก๒ เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

พระสกต คือใคร

คือ ตถาคตเกิดขึ้นในโลกนี้เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่าง ยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระ

ผู้มีพระภาค๑ ภิกษุทั้งหลาย นี่คือพระสกต

วินัยของพระสกต เป็นอย่างไร

คือ พระสกตนั้นย่อมทรงแสดงธรรมที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ทรงประกาศ

พรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน
ภิกษุทั้งหลาย นี่คือนิยามของพระสุคต

ภิกษุทั้งหลาย พระสุคตหรือนิยามของพระสุคต เมื่อดำรงอยู่ในโลกอย่างนี้ พึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลคนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ธรรม ๔ ประการนี้ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญหายไปแห่งสังขารธรรม

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้

๑. เล่าเรียนสูตรที่เล่าเรียนกันมาผิดลำดับโดยบทพยัญชนะที่สืบทอด กันมาไม่ดี ๒. แม้อรรถแห่งบทพยัญชนะที่สืบทอดกันมาไม่ดี ก็เป็น การสืบทอดขยายความไม่ดี นี่เป็นธรรมประการที่ ๑ ย่อมเป็น ไป เพื่อความเสื่อมสูญหายไปแห่งสังขารธรรม

๒. เป็นผู้ว่ายาก ประกอบด้วยธรรมเครื่องทำความเป็นผู้ว่ายาก ไม่อดทน ไม่รับคำพราสสอนโดยเคารพ นี่เป็นธรรมประการที่ ๒ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญหายไปแห่งสังขารธรรม

๓. เป็นพหูสูต เรียนจบคัมภีร์ ๓ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมัทติกา ไม่ ถ่ายทอดสูตรแก่ผู้อื่นโดยเคารพ เมื่อภิกษุเหล่านั้น ล่วงลับไป สูตร ก็ขาดรากฐาน ไม่มีที่พึ่งอาศัย นี่เป็นธรรมประการที่ ๓ ย่อมเป็น ไป เพื่อความเสื่อมสูญหายไปแห่งสังขารธรรม

๔. เป็นเถระ เป็นผู้มักมาก เป็นผู้ย่อหย่อน เป็นผู้นำในโอกกมน-ธรรม ๑ ทอดธุระ ๒ ในปริเวก ๓ ไม่ปรารภความเพียร ๔ เพื่อถึงธรรม ที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง หมู่คนรุ่นหลังพากันตามอย่างภิกษุผู้เป็นเถระเหล่านั้น แม้หมู่คนรุ่นหลังนั้นก็เป็นผู้มักมาก เป็นผู้ย่อหย่อน

เป็นผู้นำในโอกกมนธรรม ทอดธุระในปริเวก ไม่ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง นี่เป็นธรรมประการที่ ๔ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญหายไปแห่งสังขารธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญหายไปแห่งสังขารธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังขารธรรม

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้

๑. เล่าเรียนสูตรที่เล่าเรียนกันมาดีโดยบทพญัญชนะที่สืบทอดกันมาดี แม้อรรถแห่งบทพญัญชนะที่สืบทอดกันมาดีก็เป็นการสืบทอดขยาย ความดี นี่เป็นธรรมประการที่ ๑ ย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังฆธรรม

๒. เป็นคนว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเครื่องทำความเป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับคำพราสอนโดยเคารพ นี่เป็นธรรมประการที่ ๒ ย่อม เป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังฆธรรม

๓. เป็นพหูสูตร เรียนจบคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ถ่ายทอดสูตรแก่ผู้อื่นโดยเคารพ เมื่อภิกษุเหล่านั้นล่วงกลับไป สูตรก็ไม่ขาดรากฐาน มีที่พึ่งอาศัย นี่เป็นธรรมประการที่ ๓ ย่อม เป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังฆธรรม

๔. เป็นเถระ เป็นผู้ไม่มักมาก เป็นผู้ไม่ย่อหย่อน หมดธุระใน โลกกมนธรรม เป็นผู้นำในปวิเวก ปรรภความเพียรเพื่อกถึง ธรรม ที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง หมู่คนรุ่นหลังพากันตามอย่างภิกษุผู้เป็นเถระ เหล่านั้น แม้หมู่คนรุ่นหลังนั้นก็เป็นผู้ไม่มักมาก เป็นผู้ไม่ย่อหย่อน หมดธุระใน โลกกมนธรรม เป็นผู้นำในปวิเวก ปรรภความเพียร เพื่อกถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้ง ธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง นี่เป็นธรรมประการที่ ๔ ย่อมเป็น ไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังฆธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่ เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังฆธรรม

สัคตวินยสูตรที่ ๑๐ จบ

อินทริยวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อินทริยสูตร ๒. สัทธาพลสูตร

๓. ปัญญาพลสูตร ๔. สติพลสูตร

๕. ปฏิสังขานพลสูตร ๖. กัมปสูตร

๗. โรคสูตร ๘. ปริหานิสูตร

๙. ภิกขุณีสูตร ๑๐. สัคตวินยสูตร

๒. ปฏิปทาวรรค

หมวดว่าด้วยปฏิบัติ

๑. สังฆิตตสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติปฏิบัติโดยย่อ

[๑๖๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติ ๔ ประการนี้

ปฏิบัติ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขาปฏิบัติ ทันทาภิญญา (ปฏิบัติลำบากและรู้ได้ช้า)

๒. ทุกขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา (ปฏิบัติลำบาก แต่รู้ได้เร็ว)

๓. สุขาปฏิบัติ ทันทาภิญญา (ปฏิบัติสะดวก แต่รู้ได้ช้า)

๔. สุขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา (ปฏิบัติสะดวกและรู้ได้เร็ว)

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติ ๔ ประการนี้แล

สังฆิตตสูตรที่ ๑ จบ

๒. วิตถารสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติปฏิบัติโดยพิสดาร

[๑๖๒] ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติ ๔ ประการนี้

ปฏิบัติ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขาปฏิบัติ ทันทาภิญญา ๒. ทุกขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา

๓. สุขาปฏิบัติ ทันทาภิญญา ๔. สุขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา

ทุกขาปฏิบัติ ทันทาภิญญา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้โดยปกติเป็นคนมีราคะกล้า ย่อมเสวยทุกขโทมนัส ที่เกิดจากราคะเป็นประจำ โดยปกติเป็นคนมีโทสะกล้า ย่อมเสวยทุกขโทมนัสที่เกิดจากโทสะเป็นประจำ โดยปกติเป็นคนมีโมหะกล้า ย่อมเสวยทุกขโทมนัสที่เกิดจากโมหะเป็นประจำ อินทรีย์ ๕ ประการนี้ของเธอ คือ สัทธินทรีย์

วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมานินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ย่อมปรากฏอ่อน เพราะอินทรีย์

๕ ประการนี้ปรากฏอ่อน เธอจึงบรรลุนิเวศน์เพื่อความสิ้นอาสวะช้า นี้เรียกว่า

ทุกขาปฏิบัติ ทันทาภิญญา

ทุกขาปฏิบัติ ขิปปาภิญญา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้โดยปกติเป็นคนมีราคะกล้า ย่อมเสวยทุกขโทมนัสที่เกิดจากราคะเป็นประจำ โดยปกติเป็นคนมีโทสะกล้า ย่อมเสวยทุกขโทมนัส ที่เกิดจากโทสะเป็นประจำ โดยปกติเป็นคนมีโมหะกล้า ย่อมเสวยทุกขโทมนัส ที่เกิดจากโมหะเป็นประจำ อินทรีย์ ๕ ประการนี้ของเธอ คือ สัทธินทรีย์

วิริยีนทริย์ สตินทริย์ สมาธินทริย์ ปัญญินทริย์ ย่อมปรากฏ
แก่กล้า เพราะอินทริย์ ๕ ประการนี้ปรากฏแก่กล้า เธอจึงบรรลु
คุณวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะเร็ว นี้เรียกว่า ทุกขาปฏิบัติ
ชิปปาภิญญา

สุขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้โดยปกติเป็นคนไม่มีราคะกล้า จึง
ไม่เสวยทุกขโทมนัส ที่เกิดจากราคะเป็นประจำ โดยปกติเป็น
คนไม่มีโทสะกล้า จึงไม่เสวยทุกขโทมนัส ที่เกิดจากโทสะเป็น
ประจำบ้าง โดยปกติเป็นคนไม่มีโมหะกล้า จึงไม่เสวยทุกขโทมนัส
ที่เกิดจากโมหะเป็นประจำ อินทริย์ ๕ ประการนี้ของเธอ คือ
สัทธินทริย์

วิริยีนทริย์ สตินทริย์ สมาธินทริย์ ปัญญินทริย์ ย่อมปรากฏ
อ่อน เพราะอินทริย์ ๕ ประการนี้ปรากฏอ่อน เธอจึงบรรลุคุณวิเศษ
เพื่อความสิ้นอาสวะช้า นี้เรียกว่า สุขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา

สุขาปฏิบัติ ชิปปาภิญญา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้โดยปกติเป็นคนไม่มีราคะกล้า จึง
ไม่เสวยทุกขโทมนัส ที่เกิดจากราคะเป็นประจำ โดยปกติเป็น
คนไม่มีโทสะกล้า จึงไม่เสวยทุกขโทมนัส ที่เกิดจากโทสะเป็น
ประจำบ้าง โดยปกติเป็นคนไม่มีโมหะกล้า จึงไม่เสวยทุกขโทมนัส
ที่เกิดจากโมหะเป็นประจำ อินทริย์ ๕ ประการนี้ของเธอ คือ
สัทธินทริย์

วิริยีนทริย์ สตินทริย์ สมาธินทริย์ ปัญญินทริย์ ย่อมปรากฏ
แก่กล้าเพราะอินทริย์

๕ ประการนี้ปรากฏแก่กล้า เธอจึงบรรลุคุณวิเศษเพื่อความ
สิ้นอาสวะเร็ว นี้เรียกว่า สุขาปฏิบัติ ชิปปาภิญญา

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติ ๔ ประการนี้แล

วิตถารสูตรที่ ๒ จบ

๓. อสุกสูตร

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นความไม่งามในกาย

[๑๖๓] ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติ ๔ ประการนี้

ปฏิบัติ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา ๒. ทุกขาปฏิบัติ
ชิปปาภิญญา

๓. สุขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา ๔. สุขาปฏิบัติ ชิปปาภิญญา
ทุกขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา เป็นอย่างไร

คือ ภิภษในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นความไม่งามในกาย มีสัญญา (ความจำได้ หมายถึง)ว่าปฏิกูลในอาหาร มีสัญญาว่าไม่น่าเพลิตเพลันในโลกทั้งปวง พิจารณาเห็น ความไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวงอยู่ เธอมีมรณสัญญาที่ตั้งมั่นดีภายใน เธอเข้าไปอาศัย เสกขพละ ๕ ประการนี้อยู่ คือ สัทธาพละ (กำลังคือศรัทธา) หิริพละ (กำลังคือหิริ) โอตตปปพละ (กำลังคือโอตตปปะ) วิริยพละ (กำลังคือวิริยะ) ปัญญาพละ (กำลังคือปัญญา) และอินทรีย์ ๕ ประการนี้ของเธอ คือ สัทธินทรีย์ (อินทรีย์คือศรัทธา) วิริยินทรีย์ (อินทรีย์คือวิริยะ) สตินทรีย์ (อินทรีย์คือสติ) สมาธินทรีย์ (อินทรีย์คือสมาธิ) ปัญญินทรีย์ (อินทรีย์คือปัญญา) ย่อมปรากฏอ่อน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้ปรากฏอ่อน เธอจึงบรรลุคุณวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะช้านี้เรียกว่า

ทุกขาปฏิบัติทา ทนธาภิญญา

ทุกขาปฏิบัติทา ขิปปาภิญญา เป็นอย่างไร

คือ ภิภษในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นความไม่งามในกาย มีสัญญาว่าปฏิกูลในอาหาร มีสัญญาว่าไม่น่าเพลิตเพลันในโลกทั้งปวง พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง

ในสังขารทั้งปวงอยู่ เธอมีมรณสัญญาที่ตั้งมั่นดีภายใน เธอเข้าไปอาศัยเสกขพละ ๕ ประการนี้อยู่ คือ สัทธาพละ หิริพละ โอตตปปพละ วิริยพละ ปัญญาพละ แต่อินทรีย์ ๕ ประการนี้ของเธอ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ย่อมปรากฏแก่กล้า เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้ปรากฏแก่กล้า เธอจึงบรรลุคุณวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะเร็ว นี้เรียกว่า ทุกขาปฏิบัติทา ขิปปาภิญญา

สุขาปฏิบัติทา ทนธาภิญญา เป็นอย่างไร

คือ ภิภษในธรรมวินัยนี้สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ที่มีวิตกวิจารณ์ ปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิภษ บรรลุทุติยฌานที่มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปีติจางคลายไป ภิภษมีอุเบกขา มีสติ สัมปชัญญะ เสดยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอรหันต์ทั้งหลายสรรเสริญว่า “ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข” เพราะละสุขและทุกขได้ เพราะโสมนัสและโทมนัส ดับไปก่อนแล้ว ภิภษบรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกขไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา อยู่ ภิภษเข้าไปอาศัยเสกขพละ ๕ ประการนี้อยู่ คือ สัทธาพละ หิริพละ

โอดตป-พะ วิริยพะ ปัญญาพะ แต่อินทรีย์ ๕ ประการนี้ของ
เธอ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิินทรีย์ ปัญญินทรีย์
ย่อมปรากฏอ่อน เพราะอินทรีย์

๕ ประการนี้ปรากฏอ่อน เธอจึงบรรลุคุณวิเศษเพื่อความสิ้น
อาสวะช้า นี้เรียกว่า สุขาปฏิบัติทา ทันทาปัญญา

สุขาปฏิบัติทา ขิปปาปัญญา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย
แล้ว บรรลุ ปรุฌฌมาน ฯลฯ อยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิกษุ
บรรลุทุติยฌมาน ฯลฯ อยู่ เพราะปีติจางคลายไป ภิกษุมือเปกขา มี
สติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌมาน ฯลฯ อยู่
เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับ ไปก่อนแล้ว
ภิกษุบรรลุจตุตถฌมาน ฯลฯ อยู่ เธอเข้าไปอาศัยเสกขพะ ๕
ประการ นี้อยู่ คือ สัทธาพะ หิริพะ โอดตปพะ วิริยพะ
ปัญญาพะ และอินทรีย์ ๕ ประการนี้ของ เธอ คือ สัทธินทรีย์ วิริย
ินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ย่อมปรากฏแก่กล้า เพราะ
อินทรีย์ ๕ ประการนี้ปรากฏแก่กล้า เธอจึงบรรลุ

คุณวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะเร็ว นี้เรียกว่า สุขาปฏิบัติทา
ขิปปาปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติทา ๔ ประการนี้แล

อสุกสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปรุฌฌมสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติทาที่อดทน สูตรที่ ๑

[๑๖๔] ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติทา ๔ ประการนี้

ปฏิบัติทา ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อักขมา ปฏิบัติทา (ข้อปฏิบัติที่ไม่อดทน)

๒. ขมา ปฏิบัติทา๑ (ข้อปฏิบัติที่อดทน)

๓. ทมา ปฏิบัติทา๒ (ข้อปฏิบัติที่ขมใจ)

๔. สมา ปฏิบัติทา๓ (ข้อปฏิบัติที่ระงับ)

อักขมา ปฏิบัติทา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ด่าโต้ตอบคนที่ด่า โกรธตอบคนที่
โกรธ เถียงโต้ตอบคนที่เถียง นี้เรียกว่า อักขมา ปฏิบัติทา

ขมา ปฏิบัติทา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ด่าโต้ตอบคนที่ด่า ไม่โกรธตอบ
คนที่โกรธ ไม่เถียงโต้ตอบคนที่เถียง นี้เรียกว่า ขมา ปฏิบัติทา

ทมา ปฏิบัติทา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้เห็นรูปทางตาแล้วไม่รวบถือ๑ ไม่แยกถือ๒ ย่อม ปฏิบัติเพื่อความสำรวมจักขุนทรีย์ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็จะเป็เหตุให้ถูกบาปอกุศล-ธรรมคืออกิขฌาและ โทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวม

จักขุนทรีย์ ฟังเสียงทางหู ... ดมกลิ่นทางจมูก ... ลิ้มรสทาง ลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะ ทางกาย ... รู้ธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่ รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อความสำรวมในมนินทรีย์ซึ่งเมื่อ ไม่สำรวมแล้วก็จะเป็เหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออกิขฌา และ โทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามนินทรีย์ ถึงความสำรวมในมนินทรีย์ นี้เรียกว่า ทมา ปฏิปทา

สมา ปฏิปทา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไม่ยินดีกามวิตกที่เกิดขึ้น ละ บรรเทา ทำให้สงบ ทำให้หมดสิ้นไป ทำให้ถึงความไม่มี ไม่ยินดีพยาบาท วิตกที่เกิดขึ้น ... ไม่ยินดี วิหิงสาวิตกที่เกิดขึ้น ... ไม่ยินดีบาป อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเกิดขึ้นอีก ละ บรรเทา ทำให้สงบ ทำให้ หมดสิ้นไป ทำให้ถึงความไม่มี นี้เรียกว่า สมา ปฏิปทา

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล

ปฐมขมสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุตติยขมสูตร

ว่าด้วยปฏิปทาที่อดทน สูตรที่ ๒

[๑๖๕] ภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้

ปฏิปทา ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อักขมา ปฏิปทา ๒. ขมา ปฏิปทา

๓. ทมา ปฏิปทา ๔. สมา ปฏิปทา

อักขมา ปฏิปทา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ไม่อดทนต่อความหนาว ความร้อน ความหิว กระจาย ต่อการถูกเหยียบ ยุง ลม แดด และ สัตว์เลื้อยคลานทั้งหลายรบกวน ต่อถ้อยคำหยาบคายร้ายแรงต่าง ๆ เป็นผู้ไม่อดกลั้นเวทนาทั้งหลาย อันมีในร่างกาย ที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นทุกข์ กล้าแข็ง เจ็บปวด เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ พราก ขีวิต นี้เรียกว่า อักขมา ปฏิปทา

ขมา ปฏิปทา เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้อดทนต่อความหนาว ความ ร้อน ความหิว กระจาย ต่อการถูกเหยียบ ยุง ลม แดด และสัตว์

เลื้อยคลานทั้งหลายรบกวน ต่อถ้อยคำหยาบคายร้ายแรงต่าง ๆ
เป็นผู้อดกลั้นเวทนาทั้งหลายอันมีในร่างกาย

ที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นทุกข์ กล้าแข็ง เจ็บปวด เผ็ดร้อน ไม่น่า
ยินดี ไม่น่าพอใจ พราก

ชีวิต นี้เรียกว่า ขมา ปฏิปทา

ทมา ปฏิปทา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปทางตาแล้วไม่รวบถือ ไม่แยก
ถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อความสำรวมจักขุนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็
จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออกิขณาและโทมนัสครอบงำ
ได้ จึงรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงทางหู
... ดมกลิ่นทางจมูก ... ลิ้มรสทางลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย
... รู้ธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อ
สำรวมมโนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็เป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศล
ธรรมคืออกิขณาและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนทรีย์ ถึง
ความสำรวมในมโนทรีย์ นี้เรียกว่า ทมา ปฏิปทา

สมา ปฏิปทา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไม่ยินดีกามวิตกที่เกิดขึ้น ละ บรรเทา
ทำให้สงบ ทำให้หมดสิ้นไป ทำให้ถึงความไม่มี ไม่ยินดีพยาบาท
วิตกที่เกิดขึ้น ... ไม่ยินดี วิหิงสาวิตกที่เกิดขึ้น ... ไม่ยินดีบาป
อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเกิดขึ้นอีก ละ บรรเทา ทำให้สงบ ทำให้
หมดสิ้นไป ทำให้ถึงความไม่มี นี้เรียกว่า สมา ปฏิปทา

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล

ทุติยขมสูตรที่ ๕ จบ

๖. อุภยสูตร

ว่าด้วยปฏิปทาที่มีลักษณะเหมือนกันทั้ง ๒ ส่วน

[๑๖๖] ภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้

ปฏิปทา ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขาปฏิปทา ทันทาภิญญา (ปฏิบัติลำบากและรู้ได้ช้า)

๒. ทุกขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา (ปฏิบัติลำบาก แต่รู้ได้เร็ว)

๓. สุขขาปฏิปทา ทันทาภิญญา (ปฏิบัติสะดวก แต่รู้ได้ช้า)

๔. สุขขาปฏิปทา ขิปปาภิญญา (ปฏิบัติสะดวกและรู้ได้เร็ว)

บรรดาปฏิปทา ๔ ประการนั้น ทุกขาปฏิปทา ทันทาภิญญา
ปฏิปทานี้บัณฑิต กล่าวว่าเป็นข้อปฏิบัติต่ำทั้ง ๒ ส่วน คือ ต่ำเพราะ

การปฏิบัติลำบากและต่ำเพราะรู้ได้ช้า ปฏิปทานี้บัณฑิตกล่าวว่า
เป็นข้อปฏิบัติต่ำทั้ง ๒ ส่วน

บรรดาปฏิปทา ๔ ประการนั้น ทุกขาปฏิปทา ขิปปาภิญา
ปฏิปทานี้บัณฑิต กล่าวว่า เป็นข้อปฏิบัติต่ำเพราะปฏิบัติลำบาก

บรรดาปฏิปทา ๔ ประการนั้น สุขาปฏิปทา ทันทภิญา
ปฏิปทานี้บัณฑิต กล่าวว่า เป็นข้อปฏิบัติต่ำเพราะรู้ได้ช้า

บรรดาปฏิปทา ๔ ประการนั้น สุขาปฏิปทา ขิปปาภิญา
ปฏิปทานี้บัณฑิต กล่าวว่า เป็นข้อปฏิบัติประณีตทั้ง ๒ ส่วน คือ
ประณีตเพราะปฏิบัติสะดวกและประณีตเพราะรู้ได้เร็ว ปฏิปทานี้
บัณฑิตกล่าวว่า เป็นข้อปฏิบัติประณีตทั้ง ๒ ส่วน

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล

อุภยสูตรที่ ๖ จบ

๗. มหาโมคคัลลานสูตร

ว่าด้วยปฏิปทาที่เป็นเหตุให้จิตของพระมหาโมคคัลลานะ

หลุดพ้น

[๑๖๗] ครั้งนั้นแล ท่านพระสารีบุตรเข้าไปหาท่านพระมหาโม
คคัลลานะถึงที่อยู ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่
ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระมหาโมคคัลลา
นะว่า

ท่านโมคคัลลานะ ปฏิปทา ๔ ประการนี้

ปฏิปทา ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขาปฏิปทา ทันทภิญา ๒. ทุกขาปฏิปทา
ชิปปาภิญา

๓. สุขาปฏิปทา ทันทภิญา ๔. สุขาปฏิปทา ขิปปาภิญา

ผู้มีอายุ ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล

บรรดาปฏิปทา ๔ ประการนี้ เพราะอาศัยปฏิปทาข้อไหน จิต
ของท่านจึงหลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ถื้อมันด้วยอุपाทาน

ท่านพระมหาโมคคัลลานะตอบว่า ท่านสารีบุตร ปฏิปทา ๔
ประการนี้

ปฏิปทา ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขาปฏิปทา ทันทภิญา ๒. ทุกขาปฏิปทา
ชิปปาภิญา

๓. สุขาปฏิปทา ทันทภิญา ๔. สุขาปฏิปทา ขิปปาภิญา

ผู้มีอายุ ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล

บรรดาปฏิบัติ ๔ ประการนี้ เพราะอาศัยทุกขาปฏิบัติ
ชิปปาภิญญา ๑ จิต ของผมจึงหลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ถือนันด้วย
อุปาทาน

มหาโมคคัลลานสูตรที่ ๗ จบ

๘. สารีปุตตสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติที่เป็นเหตุให้จิตของพระสารีบุตรหลุดพ้น
[๑๖๘] ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโมคคัลลანะเข้าไปหาท่าน
พระสารีบุตรถึง

ที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึก
ถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า

ท่านสารีบุตร ปฏิบัติ ๔ ประการนี้

ปฏิบัติ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา ๒. ทุกขาปฏิบัติ
ชิปปาภิญญา

๓. สุขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา ๔. สุขาปฏิบัติ ชิปปาภิญญา

ผู้มีอายุ ปฏิบัติ ๔ ประการนี้แล

บรรดาปฏิบัติ ๔ ประการนี้ เพราะอาศัยปฏิบัติข้อไหน จิต
ของท่านจึงหลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ถือนันด้วยอุปาทาน

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ท่านโมคคัลลანะ ปฏิบัติ ๔
ประการนี้

ปฏิบัติ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทุกขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา ๒. ทุกขาปฏิบัติ
ชิปปาภิญญา

๓. สุขาปฏิบัติ ทันธาภิญญา ๔. สุขาปฏิบัติ ชิปปาภิญญา

ผู้มีอายุ ปฏิบัติ ๔ ประการนี้แล

บรรดาปฏิบัติ ๔ ประการนี้ เพราะอาศัยสุขาปฏิบัติ
ชิปปาภิญญา ๑ จิตของผมจึงหลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ถือนันด้วย
อุปาทาน

สารีปุตตสูตรที่ ๘ จบ

๙. สสังขารสูตร

ว่าด้วยผู้เป็นสสังขารปรินิพพายีในปัจจุบัน

[๑๖๙] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นสสังขารปรินิพพายี๒ในปัจจุบัน

๒. บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นสสังขารปรินิพพายีหลังจากตายแล้ว

๓. บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นอสสังขารปรินิพพายี๑ในปัจจุบัน

๔. บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นอสสังขารปรินิพพายีหลังจากตายแล้ว

บุคคลเป็นสสังขารปรินิพพายีในปัจจุบัน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นความไม่งามในกาย มีสัญญา (ความจำได้หมายรู้)ว่าปฏิภูลในอาหาร มีสัญญาว่าไม่น่าเพิลิตเพลินในโลกทั้งปวง พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในสังสารทั้งปวงอยู่ เธอมีมรณสัญญาที่ตั้งมั่นดีอยู่ภายใน เธอเข้าไปอาศัยเสกขพละ ๕ ประการนี้อยู่ คือ สัทธาพละ หิริพละ โอตตปปพละ วิริยพละ ปัญญาพละ และอินทรีย์ ๕ ประการนี้ของเธอ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ย่อมปรากฏแก่กล้า เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้ปรากฏ แก่กล้า เธอจึงเป็นสสังขารปรินิพพายีในปัจจุบัน บุคคลเป็นสสังขารปรินิพพายีในปัจจุบัน เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเป็นสสังขารปรินิพพายีหลังจากตายแล้ว เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นความไม่งามในกาย มีสัญญาว่าปฏิภูลในอาหาร มีสัญญาว่าไม่น่าเพิลิตเพลินในโลกทั้งปวง พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในสังสารทั้งปวงอยู่ และเธอมีมรณสัญญาที่ตั้งมั่นดีภายใน เธอเข้าไปอาศัยเสกขพละ ๕ ประการนี้อยู่ คือ สัทธาพละ หิริพละ โอตตปปพละ วิริยพละ ปัญญาพละ แต่อินทรีย์ ๕ ประการนี้ของเธอ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ย่อมปรากฏอ่อน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้ปรากฏอ่อน เธอจึงเป็นสสังขารปรินิพพายีหลังจากตายแล้ว บุคคลเป็นสสังขารปรินิพพายีหลังจากตายแล้ว เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเป็นอสสังขารปรินิพพายีในปัจจุบัน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุ ปฐมฌาน ฯลฯ อยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิกษุบรรลุทุติยฌาน ฯลฯ อยู่ เพราะปีติจางคลายไป ภิกษุมือเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌาน ฯลฯ อยู่ เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไป ก่อนแล้ว

ภิกษุบรรลุดตุตถฌาน ฯลฯ อยู่๑ เธอเข้าไปอาศัยเสกขพละ ๕ ประการนี้

อยู่ คือ สัทธาพละ หิริพละ โอตตปปพละ วิริยพละ ปัญญาพละ ย่อมปรากฏแก่กล้า เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้ปรากฏแก่กล้า เธอจึงเป็นอสังขารปรินิพพานในปัจจุบัน บุคคลเป็นอสังขารปรินิพพานในปัจจุบัน เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเป็นอสังขารปรินิพพานหลังจากตายแล้ว เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ อยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิกษุบรรลุตติยฌาน ฯลฯ อยู่ เพราะปีติจาง คลายไป ภิกษุมือเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุดติยฌาน ฯลฯ อยู่ เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว ภิกษุ บรรลุดตุตถฌาน ฯลฯ อยู่๑ เธอเข้าไปอาศัยเสกขพละ ๕ ประการ นี้อยู่ คือ สัทธาพละ หิริพละ โอตตปปพละ วิริยพละ ปัญญาพละ แต่อินทรีย์ ๕ ประการ นี้ของเธอ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ย่อม ปรากฏอ่อน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้ปรากฏอ่อน เธอจึงเป็นอสังขารปรินิพพานหลังจากตายแล้ว บุคคลเป็นอสังขารปรินิพพานหลังจากตายแล้ว เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

สสังขารสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ยุกนันทสูตร

ว่าด้วยการเจริญสมณะและวิปัสสนาควบคู่กันไป

[๑๗๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนทอยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ณ ที่นั้นแล ท่านพระอานนทเรียกภิกษุทั้งหลายมากล่าวว่าผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้ว ท่านพระอานนทจึงได้กล่าวเรื่องนี้ว่า

ผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้ใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีเปิดเผยการบรรลุอรหัตตผล ในสำนักของเราด้วยมรรค ๔ ประการ โดยประการทั้งปวง หรือมรรคใด มรรคหนึ่งบรรดามรรค ๔ ประการนี้

ผู้ใดก็ตาม จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีเปิดเผยการบรรลุอรหัตตผลในสำนักของเราด้วยมรรค ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญวิปัสสนาอันมีสมณะนำหน้า เมื่อเธอเจริญ วิปัสสนาอันมีสมณะนำหน้า มรรคย่อมเกิด เธอเสพ เจริญ

ทำให้ มากซึ่งมรรค เมื่อเธอเสพ เจริญ ทำให้มากซึ่งมรรคนั้นอยู่
ย่อม ละสังโยชนได้ อนุสัยทั้งหลายย่อมสิ้นสุดไป

๒.ภิกษุเจริญสมณะอันมีวิปัสสนานำหน้า เมื่อเธอเจริญสมณะ
อันมีวิปัสสนานำหน้า มรรคย่อมเกิด เธอเสพ เจริญ ทำให้มากซึ่ง
มรรคนั้น เมื่อเธอเสพ เจริญ ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น ย่อมละสังโยชน
ได้ อนุสัยทั้งหลายย่อมสิ้นสุดไป

๓.ภิกษุเจริญสมณะและวิปัสสนาควบคู่กันไป เมื่อเธอเจริญ
สมณะและ

วิปัสสนาควบคู่กันไป มรรคย่อมเกิด เธอเสพ เจริญ ทำให้
มาก ซึ่งมรรคนั้น เมื่อเธอเสพ เจริญ ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น ย่อมละ
สังโยชนได้ อนุสัยทั้งหลายย่อมสิ้นสุดไป

๔.ภิกษุมีใจถูกอุทกจะในธรรมกันไว้ในเวลาที่จิตตั้งมั่น สงบ
ภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ตั้งมั่นอยู่ มรรคก็เกิดขึ้นแก่เธอ
เธอ

เสพ เจริญ ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเธอเสพ เจริญ ทำให้
มาก ซึ่งมรรคนั้น ย่อมละสังโยชนได้ อนุสัยทั้งหลายย่อมสิ้นสุดไป

ผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้ใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณี
เปิดเผยการบรรลุอรหัตตผลในสำนักของเราด้วยมรรค ๔ ประการ
โดยประการทั้งปวง หรือมรรคใดมรรคหนึ่งบรรดามรรค ๔ ประการ
นี้

ยัคณัทฐสูตรที่ ๑๐ จบ

ปฏิบัติทวารรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑.สังขัตตสูตร๒.วิตถารสูตร

๓. อสุภสูตร๔. ปฐมขมสูตร

๕. ทุตติยขมสูตร๖. อุภยสูตร

๗. มหาโมคคัลลานสูตร๘. สารีปุตตสูตร

๙. สสังขารสูตร๑๐. ยัคณัทฐสูตร

๓. สัจเจตนิยวรรค

หมวดว่าด้วยความจงใจ

๑. เจตนาสูตร

ว่าด้วยเจตนา

[๑๗๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อกาย๑มีอยู่
สุขทุกข์ภายใน ย่อมเกิดขึ้น เพราะกายสัจเจตนา๒เป็นเหตุ เมื่อ
วาจามีอยู่ สุขทุกข์ภายในย่อมเกิดขึ้น เพราะวจีสัจเจตนาเป็นเหตุ

หรือเมื่อใจมีอยู่ สุขทุกข์ภายในย่อมเกิดขึ้น เพราะมโนสัญญาเจตนา เป็นเหตุ คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย

บุคคลปรุงแต่งกายสังขาร๓อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายใน เกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง บุคคลอื่นปรุงแต่งกายสังขารของบุคคลนั้น อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคล นั้นบ้าง บุคคล รู้สีกตัว ปรุงแต่งกายสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้น บ้าง บุคคลไม่รู้สีกตัว ปรุงแต่งกายสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ ภายในเกิดขึ้นบ้าง

บุคคลปรุงแต่งวจีสังขาร๔อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายใน เกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง บุคคลอื่นปรุงแต่งวจีสังขารของบุคคลนั้น อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคล นั้นบ้าง บุคคล รู้สีกตัว ปรุงแต่งวจีสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้น บ้าง บุคคลไม่รู้สีกตัว ปรุงแต่งวจีสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ ภายในเกิดขึ้นบ้าง

บุคคลปรุงแต่งมโนสังขาร๑อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายใน เกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง บุคคลอื่นปรุงแต่งมโนสังขารของบุคคลนั้น อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคล นั้นบ้าง บุคคล รู้สีกตัว ปรุงแต่งมโนสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้น บ้าง บุคคลไม่รู้สีกตัว ปรุงแต่งมโนสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ ภายในเกิดขึ้นบ้าง

อวิชชาย่อมตกไปตามกรรมเหล่านี้ แต่เพราะอวิชชาดับไปไม่ เหลือด้วยวิราคะ กายอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่ บุคคลนั้นจึงไม่มี วาจาอันเป็นปัจจัยให้ สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่ บุคคลนั้นจึงไม่มี ใจอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่ บุคคลนั้นจึงไม่มี เขต ฯลฯ วัตถุ ฯลฯ อายุตนะ ฯลฯ อธิกรณะ๒ อันเป็นปัจจัย ให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น จึงไม่มี

ภิกษุทั้งหลาย ความได้อัตภาพ ๔ ประการดังนี้

ความได้อัตภาพ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.ความได้อัตภาพที่สัญญาเจตนาของตนดำเนินไป มิใช่ สัญญาเจตนาของผู้อื่นดำเนินไป

๒. ความได้อัตภาพที่สัญญาเจตนาของผู้อื่นดำเนินไป มิใช่ สัญญาเจตนาของตนดำเนินไป

๓. ความได้อัตภาพที่สัญญาเจตนาของตนและสัญญาเจตนาของผู้ อื่นดำเนินไป

๔. ความได้อัตภาพที่มีไขสัจเจตนาของตนและมีไขสัจเจตนาของผู้อื่นดำเนินไป

ภิกษุทั้งหลาย ความได้อัตภาพ ๔ ประการนี้แล”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทราบชัดเนื้อความแห่งธรรมที่พระองค์ตรัส

ไว้โดยย่อนี้ได้โดยพิสดารอย่างนี้ว่า บรรดาความได้อัตภาพ ๔ ประการนั้น ความได้อัตภาพที่สัจเจตนาของตนดำเนินไป มีไขสัจเจตนาของผู้อื่นดำเนินไป นี่คือการจติ จากกายนั้นของสัตว์เหล่านั้น มีได้เพราะสัจเจตนาของตนเป็นเหตุ ความได้อัตภาพที่สัจเจตนาของผู้อื่นดำเนินไป มีไขสัจเจตนาของตนดำเนินไป นี่คือการจติ จากกายนั้นของสัตว์เหล่านั้น มีได้เพราะสัจเจตนาของผู้อื่นเป็นเหตุ ความได้อัตภาพที่สัจเจตนาของตนและสัจเจตนาของผู้อื่นดำเนินไป นี่คือการจติจากกายนั้นของสัตว์เหล่านั้น มีได้เพราะสัจเจตนาของตนและสัจเจตนาของผู้อื่นเป็นเหตุ ความได้อัตภาพที่มีไขสัจเจตนาของตนและมีไขสัจเจตนาของผู้อื่นดำเนินไปนี้พึงเห็น เทวดาพวกไหนที่ดำเนินไปด้วยอัตภาพนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “สารีบุตร พึงเห็นเทวดาทั้งหลายผู้เข้าถึงชั้น เนวสัญญานาสัญญายตนะ ด้วยอัตภาพนั้น”

ท่านพระสารีบุตรทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอแลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้จติจากกายนั้นแล้วเป็นอนาคามีกลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้จติจากกายนั้นแล้วเป็นอนาคามีผู้ไม่กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “สารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ยังละโอรัมภาคิย-สังโยชน (สังโยชนเบื้องต่ำ)ไม่ได้ แต่บรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนะอยู่ในปัจจุบัน เขาชอบใจเนวสัญญานาสัญญายตนะนั้น ตัดใจเนวสัญญานาสัญญายตนะนั้นและถึงความปลื้มใจกับเนวสัญญานาสัญญายตนะนั้น เขาดำรงอยู่ในเนวสัญญา-นาสัญญายตนะนั้น น้อมใจไปในเนวสัญญานาสัญญายตนะนั้น ชอบอยู่กับเนวสัญญานาสัญญายตนะนั้นโดยมาก ไม่เสื่อม เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับ

พวกเทวดาชั้นเนวสัญญานาสัญญายตนภพ เขาจุติจากชั้นนั้นแล้ว เป็นอนาคามีกลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้

บุคคลบางคนในโลกนี้จะโอรัมภาคิยสังโยชนได้ บรรลุเนวสัญญานาสัญญา-

ยตนฉานอยู่ในปัจจุบัน เขาชอบใจ พอใจเนวสัญญานาสัญญายตนฉานนั้นและถึง ความปลื้มใจกับเนวสัญญานาสัญญายตนฉานนั้น เขาดำรงอยู่ในเนวสัญญา-

นาสัญญายตนฉานนั้น น้อมใจไปในเนวสัญญานาสัญญายตนฉานนั้น ชอบอยู่กับเนวสัญญานาสัญญายตนฉานนั้นโดยมาก ไม่เสื่อม เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกเทวดาชั้นเนวสัญญานาสัญญายตนภพ เขาจุติจากชั้นนั้นแล้ว เป็นอนาคามี ไม่กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้

สาริบุตร นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้จุติจากภพนั้นแล้วเป็นอนาคามี กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้จุติจากภพนั้นแล้ว เป็นอนาคามีไม่กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้”

เจตนาสูตรที่ ๑ จบ

๒. วิภัตติสูตร

ว่าด้วยการจำแนกปฏิสัมภิทา

[๑๗๒] ณ ที่นั้นแล ท่านพระสาริบุตรเรียกภิกษุทั้งหลายมากล่าวว่า ท่านทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับค่าแล้ว ท่านพระสาริบุตรได้กล่าวเรื่องนี้ว่า

ท่านทั้งหลาย เราอุปสมบทได้กึ่งเดือนได้ทำให้แจ้งซึ่งอรรถปฏิสัมภิทา (ปัญญา แดกฉานในอรรถ๒) โดยเหตุ โดยพยัญชนะ เราจะบอก๓ แสดง๔ บัญญัติ๕ กำหนด๖ เปิดเผย๑ จำแนก๒ ทำให้ง่าย๓ ซึ่งอรรถปฏิสัมภิทานั้นโดยวิธีต่าง ๆ ผู้มีความสงสัยหรือเคลือบแคลงพึงถาม เราพอใจที่จะตอบข้อสงสัย พระศาสดาของเราทั้งหลาย ผู้ทรงฉลาดดีในธรรมทั้งหลาย ประทับอยู่ต่อหน้าเราทั้งหลายแล้ว

เราอุปสมบทได้กึ่งเดือนได้ทำให้แจ้ง อัมมปฏิสัมภิทา (ปัญญาแดกฉานในธรรม) โดยเหตุ โดยพยัญชนะ เราจะบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายซึ่งอัมมปฏิสัมภิทานั้นโดยวิธีต่าง ๆ ผู้มีความสงสัยหรือเคลือบแคลงพึงถาม เราพอใจที่จะตอบข้อสงสัย พระศาสดาของเราทั้งหลาย ผู้ทรงฉลาดดีในธรรมทั้งหลาย ประทับอยู่ต่อหน้าเราทั้งหลายแล้ว

เราอุปสมบทได้ก็เดือนได้ทำให้แจ้งนิรุตติปฏิสัมภิทา
(ปัญญาแตกฉานในนิรุตติ) โดยเหตุ โดยพยัญชนะ เราจะบอก
แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำ ให้ง่ายซึ่ง
นิรุตติปฏิสัมภิทานั้นโดยวิธีต่าง ๆ ผู้มีความสงสัยหรือเคลือบแคลง
พึงถาม เราพอใจที่จะตอบข้อสงสัย พระศาสดาของเราทั้งหลาย
ผู้ทรงฉลาดดีในธรรมทั้งหลาย ประทับอยู่ต่อหน้าเราทั้งหลายแล้ว

เราอุปสมบทได้ก็เดือนได้ทำให้แจ้งปฏิภาณปฏิสัมภิทา
(ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ) โดยเหตุ โดยพยัญชนะ เราจะบอก
แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำ ให้ง่ายซึ่ง
ปฏิภาณปฏิสัมภิทานั้นโดยวิธีต่าง ๆ ผู้มีความสงสัยหรือ
เคลือบแคลงพึงถาม เราพอใจที่จะตอบข้อสงสัย พระศาสดาของ
เราทั้งหลายผู้ทรงฉลาดดีในธรรมทั้งหลายประทับอยู่ต่อหน้าเรา
ทั้งหลายแล้ว

วิภัตติสูตรที่ ๒ จบ

๓. มหาโกกิลลิตสูตร

ว่าด้วยพระมหาโกกิลลิตะ

[๑๗๓] ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโกกิลลิตะเข้าไปหาท่านพระ
สาริบุตรถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่
ระลึกรู้ถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระสาริบุตรดังนี้ว่า

“ผู้มีอายุ เพราะผัสสาयตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วย
วิราคะ อะไรอื่น ๒ ยังมีอยู่หรือ๓”

ท่านพระสาริบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ อย่างกล่าวอย่างนั้น”

ท่านพระมหาโกกิลลิตะถามว่า “ผู้มีอายุ เพราะผัสสาयตนะ ๖
ประการดับไป ไม่เหลือด้วยวิราคะ อะไรอื่น ไม่มีอยู่หรือ๔”

“ผู้มีอายุ อย่างกล่าวอย่างนั้น”

“ผู้มีอายุ เพราะผัสสาयตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วย
วิราคะ อะไรอื่น ทั้งมีอยู่และไม่มีอยู่หรือ๕”

“ผู้มีอายุ อย่างกล่าวอย่างนั้น”

“ผู้มีอายุ เพราะผัสสาयตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วย
วิราคะ อะไรอื่น มีอยู่ก็มีใช่ ไม่มีอยู่ก็มีใช่หรือ๖”

“ผู้มีอายุ อย่างกล่าวอย่างนั้น”

ท่านพระมหาโกกิลลิตะกล่าวว่า “เมื่อผมถามว่า “ผู้มีอายุ
เพราะผัสสาयตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อะไรอื่นยัง
มีอยู่หรือ” ท่านตอบว่า “อย่างกล่าวอย่างนั้น” เมื่อผมถามว่า “เพราะ
ผัสสาयตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อะไรอื่นไม่มีอยู่

หรือ” ท่านก็ตอบว่า “อย่ากล่าวอย่างนั้น” เมื่อผมถามว่า “เพราะ
ผัสสาตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อะไรอื่นทั้งมีอยู่
และไม่มีอยู่หรือ” ท่านก็ตอบว่า “อย่ากล่าวอย่างนั้น” เมื่อผมถามว่า
“เพราะผัสสาตนะ ๖ ประการ ดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อะไรอื่นมี
อยู่ก็มีใช่ไม่มีอยู่ก็มีใช่หรือ” ท่านก็ตอบว่า อย่า กล่าวอย่างนั้น” ก็
คำที่ท่านกล่าวแล้วนี้จะทราบความหมายได้อย่างไร”

ท่านพระสารีบุตรกล่าวตอบว่า “ผู้มีอายุ เมื่อบุคคลกล่าวว่า
“เพราะผัสสาตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อะไรอื่นยัง
มีอยู่หรือ” ชื่อว่าคิดปรุงแต่งสิ่งที่ไม่ ควรคิดปรุงแต่ง เมื่อบุคคล
กล่าวว่า “เพราะผัสสาตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ
อะไรอื่นไม่มีอยู่หรือ” ชื่อว่าคิดปรุงแต่งสิ่งที่ไม่ควรคิดปรุงแต่ง เมื่อ
บุคคล กล่าวว่า “เพราะผัสสาตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วย
วิราคะ อะไรอื่นทั้งมีอยู่ และไม่มีอยู่หรือ ชื่อว่าคิดปรุงแต่งสิ่งที่ไม่
ควรคิดปรุงแต่ง เมื่อบุคคลกล่าวว่า “เพราะ ผัสสาตนะ ๖ ประการ
ดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อะไรอื่นมีอยู่ก็มีใช่ ไม่มีอยู่ก็มีใช่หรือ”
ชื่อว่าคิดปรุงแต่งสิ่งที่ไม่ควรคิดปรุงแต่ง ผู้มีอายุ ปปัญจธรรม๑(สิ่ง
ที่คิดปรุงแต่ง) ย่อมดำเนินไปตราบเท่าที่ผัสสาตนะ ๖ ดำเนินไป
ผัสสาตนะ ๖ ก็ดำเนินไปตราบเท่าที่ปปัญจธรรมดำเนินไป ผู้
มีอายุ เพราะผัสสาตนะ ๖ ประการ ดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ
ปปัญจธรรมจึงดับสนิท ระวังไป”

มหาโกฏฐิตสูตรที่ ๓ จบ

๔. อานันทสูตร

ว่าด้วยพระอานนท

[๑๗๔] ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนทเข้าไปหาท่านพระมหา
โกฏฐิตะถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่
ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระมหาโกฏฐิตะ
ดังนี้ว่า

“ผู้มีอายุ เพราะผัสสาตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วย
วิราคะ อะไรอื่นยังมีอยู่หรือ”

ท่านพระมหาโกฏฐิตะตอบว่า “ผู้มีอายุ อย่ากล่าวอย่างนั้น”

ท่านพระอานนทถามว่า “เพราะผัสสาตนะ ๖ ประการดับไป
ไม่เหลือด้วย วิราคะ อะไรอื่นไม่มีอยู่หรือ”

“ผู้มีอายุ อย่ากล่าวอย่างนั้น”

“ผู้มีอายุ เพราะผัสสาตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วย
วิราคะ อะไรอื่น ทั้งมีอยู่ และไม่มีอยู่หรือ”

“ผู้มีอายุ อย่างกล่าวอย่างนั้น”

“ผู้มีอายุ เพราะผัสสายตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อะไรอื่นมีอยู่ก็มีไข ไม่มีอยู่ก็มีไขหรือ”

“ผู้มีอายุ อย่างกล่าวอย่างนั้น”

ท่านพระอานนทกล่าวว่า “เมื่อผมถามว่า “ผู้มีอายุ เพราะผัสสายตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อะไรอื่นยังมีอยู่หรือ” ท่านตอบว่า “อย่างกล่าว อย่างนั้น” เมื่อผมถามว่า “เพราะผัสสายตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อะไรอื่นไม่มีอยู่หรือ” ท่านก็ตอบว่า “อย่างกล่าวอย่างนั้น” เมื่อผมถามว่า “เพราะผัสสายตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อะไรอื่นทั้งมีอยู่และไม่มีอยู่หรือ” ท่านก็ตอบว่า “อย่างกล่าวอย่างนั้น” เมื่อผมถามว่า “เพราะผัสสายตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อะไรอื่นมีอยู่ก็มีไข ไม่มีอยู่ก็มีไขหรือ” ท่านก็ตอบว่า “อย่า กล่าวอย่างนั้น” ผู้มีอายุ ก็คำที่ท่านกล่าวแล้วนี้จะทราบความหมายได้อย่างไร”

ท่านพระมหาโกฏิติตะกล่าวว่า “ผู้มีอายุ เมื่อบุคคลกล่าวว่า “เพราะผัสสายตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อะไรอื่นยังมีอยู่หรือ” ชื่อว่าคิดปรุงแต่งสิ่งที่ไม่ ควรคิดปรุงแต่ง เมื่อบุคคลกล่าวว่า “เพราะผัสสายตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วย วิราคะ อะไรอื่นไม่มีอยู่หรือ” ชื่อว่าคิดปรุงแต่งสิ่งที่ไม่ควรคิดปรุงแต่ง เมื่อบุคคลกล่าวว่า “เพราะผัสสายตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อะไรอื่นทั้งมีอยู่ และไม่มีอยู่หรือ” ชื่อว่าคิดปรุงแต่งสิ่งที่ไม่ควรคิดปรุงแต่ง เมื่อบุคคลกล่าวว่า “เมื่อ ผัสสายตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อะไรอื่นมีอยู่ก็มีไขไม่มีอยู่ก็มีไข” ชื่อว่าคิดปรุงแต่งสิ่งที่ไม่ควรคิดปรุงแต่ง ท่านผู้มีอายุ ปปัญจธรรมย่อมดำเนินไปตราบเท่าที่ผัสสายตนะ ๖ ประการดำเนินไป ผัสสายตนะ ๖ ประการก็ดำเนินไป ตราบเท่าที่ปปัญจธรรมดำเนินไป ผู้มีอายุ เพราะผัสสายตนะ ๖ ประการดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ ปปัญจธรรมจึงดับสนิท ะจันไป”

อนันตสูตรที่ ๔ จบ

๕. อุปวาณสูตร

ว่าด้วยพระอุปวาณะ

[๑๗๕] ครั้งนั้นแล ท่านพระอุปวาณะเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้ ถามท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า

“ท่านสารีบุตร บุคคลทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยวิชาหรือ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ผู้มีอายุ ไม่ใช่อย่างนี้”

ท่านพระอุปัฏฐากกล่าวว่า “ท่านสารีบุตร บุคคลทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยฐานะหรือ”

“ผู้มีอายุ ไม่ใช่อย่างนี้”

“ท่านสารีบุตร บุคคลทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยวิชาและฐานะหรือ”

“ผู้มีอายุ ไม่ใช่อย่างนี้”

“ท่านสารีบุตร บุคคลทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยเหตุนอกจากวิชาและฐานะหรือ”

“ผู้มีอายุ ไม่ใช่อย่างนี้”

ท่านพระอุปัฏฐากกล่าวว่า “เมื่อผมถามว่า “ท่านสารีบุตร บุคคลทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยวิชาหรือ” ท่านตอบว่า “ไม่ใช่อย่างนี้” เมื่อผมถามว่า “บุคคลทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยฐานะหรือ” ท่านก็ตอบว่า “ไม่ใช่อย่างนี้” เมื่อผมถามว่า “บุคคลทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยวิชาและฐานะหรือ” ท่านก็ตอบว่า “ไม่ใช่อย่างนี้” เมื่อผมถามว่า “บุคคลทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยเหตุนอกจากวิชาและฐานะหรือ”

ท่านก็ตอบว่า “ไม่ใช่อย่างนี้” ผู้มีอายุ ก็บุคคลทำที่สุดแห่งทุกข์ได้อย่างไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ถ้าบุคคลจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยวิชาแล้ว ก็จัก มีความยึดมั่นถือมั่นทำที่สุดแห่งทุกข์ ถ้าบุคคลจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยฐานะแล้ว ก็จักมีความยึดมั่นถือมั่นทำที่สุดแห่งทุกข์ ถ้าบุคคลจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยวิชาและฐานะแล้ว ก็จักมีความยึดมั่นถือมั่นทำที่สุดแห่งทุกข์ ถ้าบุคคลจักทำที่สุดแห่งทุกข์ด้วยเหตุนอกจากวิชาและฐานะแล้ว ปุถุชนก็จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ เพราะปุถุชนไม่มีวิชาและฐานะ ผู้มีอายุ บุคคลผู้มีฐานะวิบัติย่อมไม่รู้ไม่เห็นตามความเป็นจริง บุคคลผู้ประกอบด้วยฐานะย่อมรู้เห็นตามความเป็นจริง เมื่อรู้เห็นตามความเป็นจริงย่อมทำที่สุดแห่งทุกข์ได้”

อุปัฏฐากสูตรที่ ๕ จบ

๖. อายาจนสูตร

ว่าด้วยความปรารถนาโดยชอบ

[๑๗๖] “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีศรัทธา เมื่อปรารถนาโดยชอบพึงปรารถนาอย่างนี้ว่า “ขอให้เราเป็นเช่นกับพระสารีบุตรและ

พระโมคคัลลานะเกิด” สารีบุตรและโมคคัลลานะนี้เป็นบรรทัดฐาน เป็นมาตรฐานของภิกษุสาวกของเรา

ภิกษุผู้มีศรัทธา เมื่อปรารภนาโดยชอบพึงปรารภนาอย่างนี้ว่า “ขอให้เราเป็น เช่นกับภิกษุณีเขมาและภิกษุณีอุบลวรรณาเกิด” ภิกษุณีเขมาและภิกษุณีอุบลวรรณา นี่เป็นบรรทัดฐาน เป็นมาตรฐานแห่งภิกษุณีสาวิกาของเรา

อุบาสกผู้มีศรัทธา เมื่อปรารภนาโดยชอบพึงปรารภนาอย่างนี้ว่า “ขอให้เรา

เป็นเช่นกับจิตตคหบดีและหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีเกิด” จิตตคหบดีและหัตถก-อุบาสกชาวเมืองอาฬวีนี้เป็นบรรทัดฐาน เป็นมาตรฐานแห่งอุบาสกสาวกของเรา

อุบาสิกาผู้มีศรัทธา เมื่อปรารภนาโดยชอบพึงปรารภนาอย่างนี้ว่า “ขอให้ เราเป็นเช่นกับอุบาสิกาขุชุตตราและอุบาสิกาเวฬุ กัณฐกีนันทมาตาเกิด” อุบาสิกาขุชุตตราและอุบาสิกาเวฬุ กัณฐกีนันทมาตานิเป็นบรรทัดฐาน เป็นมาตรฐานของ อุบาสิกาสาวิกาของเรา”

อายาจนสูตรที่ ๖ จบ

๗. ราหุลสูตร

ว่าด้วยพระราหุล

[๑๗๗] ครั้งนั้นแล ท่านพระราหุลเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวาย อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคจึง ได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ราหุล ปลฐิธาดุ (ธาดุดิน) ทั้งภายในและภายนอกเป็นแต่ สักว่าปลฐิธาดุเท่านั้น พึงเห็นธรรมชาตินั้นด้วยปัญญาอันชอบตาม ความเป็นจริงอย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ อดตาของเรา” เพราะเห็นธรรมชาตินั้นด้วยปัญญาอันชอบ ตาม ความเป็นจริงอย่างนี้แล้ว จิตย่อมเบื่อหน่าย คลายกำหนดในปลฐิ ธาดุ

อาโปธาดุ (ธาดุน้ำ) ทั้งภายในและภายนอกก็เป็นแต่สักว่า อาโปธาดุเท่านั้น พึงเห็นธรรมชาตินั้นด้วยปัญญาอันชอบตาม ความเป็นจริงอย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ อดตาของเรา” เพราะเห็นธรรมชาตินั้นด้วยปัญญาอันชอบ ตาม ความเป็นจริงอย่างนี้แล้ว จิตย่อมเบื่อหน่าย คลายกำหนดใน อาโปธาดุ

เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) ทั้งภายในและภายนอกก็เป็นแต่สักว่า
เตโชธาตุเท่านั้น พึงเห็นธรรมชาตินั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความ
เป็นจริงอย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นนั่น นั่นไม่ใช่
อัตตาของเรา” เพราะเห็นธรรมชาตินั้นด้วยปัญญาอันชอบ ตาม
ความเป็นจริงอย่างนี้แล้ว จิตย่อมเบื่อหน่าย คลายกำหนดใน
เตโชธาตุ

วาโยธาตุ (ธาตุลม) ทั้งภายในและภายนอกก็เป็นแต่สักว่า
วาโยธาตุเท่านั้น พึงเห็นธรรมชาตินั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความ
เป็นจริงอย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นนั่น นั่นไม่ใช่
อัตตาของเรา” เพราะเห็นธรรมชาตินั้นด้วยปัญญาอันชอบ ตาม
ความเป็นจริงอย่างนี้แล้ว จิตย่อมเบื่อหน่าย คลายกำหนดใน
วาโยธาตุ

ราหุล เพราะพิจารณาเห็นว่า ในธาตุ ๔ นี้ ไม่มีอัตตา ไม่เกี่ยว
กับอัตตา ภิกษุนี้ชื่อว่าตัดค้นหาได้แล้ว ถอนสังโยชน์ได้แล้ว ทำ
ที่สุดแห่งทุกข์ได้แล้ว เพราะละมานะได้โดยชอบ”

ราหุลสูตรที่ ๗ จบ

๘. ชัมพาสีสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้เปรียบด้วยบ่อน้ำใหญ่

[๑๗๘] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก
บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้บรรลุเจโตวิมุตติอันสงบอย่างใดอย่าง
หนึ่งอยู่

เธอมนสิการถึงสักกายนิโรธ เมื่อเธอมนสิการถึงสักกาย
นิโรธ จิตย่อม ไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งมั่น ไม่น้อมไปในสัก
กายนิโรธ เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุนั้นไม่พึงได้รับสักกายนิโรธ ภิกษุ
ทั้งหลาย บุรุษใช้มือที่เปื้อนยางเหนียวจับกิ่งไม้ มือของเธอพึง
เกี่ยวจับติดกับกิ่งไม้นั้นฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน บรรลุเจโต
วิมุตติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ เธอมนสิการถึงสักกายนิโรธ
เมื่อเธอมนสิการถึงสักกายนิโรธ จิตย่อมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่
ตั้งมั่น ไม่น้อมไปใน สักกายนิโรธ เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุนั้นแลไม่
พึงได้รับสักกายนิโรธ

๒. ภิกษุในธรรมวินัยนี้บรรลุเจโตวิมุตติอันสงบอย่างใดอย่าง
หนึ่งอยู่

เธอมนสิการถึงสักกายนิโรธ เมื่อเธอมนสิการถึงสักกายนิโรธ
จิตย่อมแล่นไป เลื่อมใส ตั้งมั่น น้อมไปในสักกายนิโรธ เมื่อเป็น

เช่นนั้น ภิกษุทั้งหลายพึงได้รับสักกายนิโรธ ภิกษุทั้งหลาย บุรุษใช้มือที่ สะอาดจับกิ่งไม้ มือของเธอไม่พึงเกี่ยวจับติดกิ่งไม้นั้นฉันใด ภิกษุ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน บรรลุเจโตวิมุตติอันสงบอย่างใดอย่าง

หนึ่งอยู่ เธอมนสิการถึงสักกายนิโรธ เมื่อเธอมนสิการถึงสัก กาย-นิโรธ จิตย่อมแล่นไป เลื่อมใส ตั้งมั่น น้อมไปในสักกายนิโรธ เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุทั้งหลายพึงได้รับสักกายนิโรธ

๓.ภิกษุในธรรมวินัยนี้บรรลุเจโตวิมุตติอันสงบอย่างใดอย่าง หนึ่งอยู่

เธอมนสิการถึงการทำลายอวิชชา เมื่อเธอมนสิการถึงการ ทำลาย

อวิชชา จิตย่อมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งมั่น ไม่น้อมไป ใน

การทำลายอวิชชา เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่พึงได้รับการ ทำลายอวิชชา ภิกษุทั้งหลาย บ่อน้ำใหญ่มีอายุหลายปี บุรุษ ปิดทางไหลเข้าของบ่อน้ำนั้นเสียและเปิดทางไหลออกไว้ ทั้งฝนก็ ไม่ตกเพิ่มตามฤดูกาล เมื่อเป็นเช่นนั้น บ่อน้ำใหญ่นั้นก็ไม่พื้มีน้ำ ล้นขอบออกไปได้ฉันใด ภิกษุทั้งหลายก็ฉันนั้นเหมือนกัน บรรลุเจโต-วิมุตติ อันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ เธอมนสิการถึงการทำลาย

อวิชชา เมื่อเธอมนสิการถึงการทำลายอวิชชา จิตย่อมไม่ แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งมั่น ไม่น้อมไปในการทำลายอวิชชา เมื่อ เป็นเช่นนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่พึงได้รับการทำลายอวิชชา

๔.ภิกษุในธรรมวินัยนี้บรรลุเจโตวิมุตติอันสงบอย่างใดอย่าง หนึ่งอยู่

เธอมนสิการถึงการทำลายอวิชชา เมื่อเธอมนสิการถึงการ ทำลาย อวิชชา จิตย่อมแล่นไป เลื่อมใส ตั้งมั่น น้อมไปในการ ทำลาย อวิชชา เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่พึงได้รับการทำลาย อวิชชา ภิกษุทั้งหลาย บ่อน้ำใหญ่มีอายุหลายปี บุรุษเปิดทางไหล เข้าของบ่อน้ำนั้นและเปิดทางไหลออกไว้ ทั้งฝนก็ตกเพิ่มตาม ฤดูกาล เมื่อเป็นเช่นนั้น บ่อน้ำใหญ่นั้นก็พื้มีน้ำล้นขอบออกไปได้ ฉันใด ภิกษุทั้งหลายก็ฉันนั้นเหมือนกัน บรรลุเจโตวิมุตติอันสงบอย่างใด อย่าง

หนึ่งอยู่ เธอมนสิการถึงการทำลายอวิชชา เมื่อเธอมนสิการ ถึงการทำลายอวิชชา จิตย่อมแล่นไป เลื่อมใส ตั้งมั่น น้อมไปใน การทำลายอวิชชา เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่พึงได้รับการทำลาย อวิชชา

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ขัมพาสีสูตรที่ ๘ จบ

๙. นิพพานสูตร

ว่าด้วยนิพพาน

[๑๗๙] ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู๋ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า

“ท่านสารีบุตร อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ไม่นิพพาน ในปัจจุบัน”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ท่านอานนท์ สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ไม่ทราบขัดตามความเป็นจริงว่า “นี้เป็นหानภาคิยสังญญา (สังญญาฝ่ายเสื่อม)” ไม่ทราบขัดตามความเป็นจริงว่า “นี้เป็นลิตภาคิยสังญญา (สังญญาฝ่ายดำรง)” ไม่ทราบขัดตามความเป็นจริงว่า “นี้เป็นวิเสสภาคิยสังญญา (สังญญาฝ่ายวิเศษ)” ไม่ทราบขัดตามความเป็นจริงว่า “นี้เป็นนิพเพทภาคิยสังญญา (สังญญาฝ่ายขำแรกกิเลส)” ท่านอานนท์ นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ไม่นิพพานในปัจจุบัน”

ท่านพระอานนท์ถามว่า “ท่านสารีบุตร อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้นิพพานในปัจจุบัน”

พระสารีบุตรตอบว่า “ท่านอานนท์ สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ทราบขัดตาม

ความเป็นจริงว่า “นี้เป็นหานภาคิยสังญญา” ทราบขัดตามความเป็นจริงว่า “นี้เป็น

ลิตภาคิยสังญญา” ทราบขัดตามความเป็นจริงว่า “นี้เป็นวิเสสภาคิยสังญญา” ทราบขัดตามความเป็นจริงว่า “นี้เป็นนิพเพทภาคิยสังญญา” ท่านอานนท์ นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้นิพพานในปัจจุบัน”

นิพพานสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. มหาปเทสสูตร๑

ว่าด้วยมหาปเทส

[๑๘๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อานันทเจดีย์ ๒ โภคนคร ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย มาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมหาปเทส๓ ๔ ประการนี้ เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาค จึงได้ตรัสเรื่องว่า

“ภิกษุทั้งหลาย มหาปเทส ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.ภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ผู้มีอายุ ข้าพเจ้าได้สดับรับ มาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นสัตถุศาสน์” เธอทั้งหลายยังไม่พึงชื่นชม ยังไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของผู้้นั้น พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี๔ แล้ว พึงสอบดูในสูตร เทียบดูในวินัย ถ่าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า “นี่มิใช่ดำรัสของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิด” เธอทั้งหลายพึงทิ้งค่านั้นเสีย

ภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ผู้มีอายุ ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นสัตถุศาสน์” เธอทั้งหลายยังไม่พึงชื่นชม ยังไม่พึง

คัดค้านคำกล่าวของผู้้นั้น พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดีแล้วพึงสอบดูในสูตร เทียบดูในวินัย ถ่าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า “นี่เป็นพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาด้วยดี” เธอทั้งหลายพึงจำ

มหาปเทสประการที่ ๑ นี้ไว้

๒.ภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ในอवासชื่อโน้นมีสงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเถระ พร้อมด้วยปาโมกข์ ข้าพเจ้าได้สดับรับ มาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นสัตถุศาสน์” เธอทั้งหลายยังไม่พึงชื่นชม ยังไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของผู้้นั้น พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดีแล้วพึงสอบดูในสูตร เทียบดูในวินัย ถ่าบทและพยัญชนะเหล่านั้นสอบลงในสูตรก็ได้ เทียบ

เข้าในวินัยก็ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า “นี่มิใช่ดำรัสของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแน่นอน และสงฆ์นั้นรับมาผิด” เธอทั้งหลายพึงทิ้งค่านั้นเสีย

ภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ในอवासชื่อโน้นสงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเถระ พร้อมด้วยปาโมกข์ ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็น

สัตถุศาสน์” เธอทั้งหลายยังไม่ฟังชื่นชม ยังไม่ฟังคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น ฟังเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดีแล้ว ฟังสอบดูในสูตร เทียบดูในวินัย ถ่าบทและพยัญชนะเหล่านั้นสอบ ลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ได้ ฟังลงสันนิษฐานว่า “นี้เป็น คำรัสของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแน่นอน และสงฆ์นั้นรับมาด้วยดี” เธอทั้งหลายพึงจำมหาปเทสประการที่ ๒ นี้ไว้

๓.ภิกษุในธรรมวินัยนี้ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “ในอawasชื่อโน้นมี ภิกษุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมาก เป็นพหูสูต เรียนจบคัมภีร์ ๓ ทรงธรรม๒ ทรงวินัย๓ ทรงมัตติกา๔ ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะหน้าพระเถระ เหล่านั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นสัตถุศาสน์” เธอ

ทั้งหลายยังไม่ฟังชื่นชม ยังไม่ฟังคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น ฟังเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดีแล้ว ฟังสอบดูในสูตร เทียบดู ในวินัย ถ่าบทและพยัญชนะเหล่านั้นสอบลงในสูตรก็ไม่ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ไม่ได้ ฟังลงสันนิษฐานว่า “นี้มีใช่คำรัสของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแน่นอน และพระเถระเหล่านั้นรับมาผิด” เธอทั้งหลายพึงทิ้งคำนั้นเสีย

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “ในอawasชื่อโน้นมี ภิกษุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมาก เป็นพหูสูต เรียนจบคัมภีร์ ๓ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมัตติกา ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะหน้าพระเถระ เหล่านั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นสัตถุศาสน์” เธอทั้งหลาย ยังไม่ฟังชื่นชม ยังไม่ฟังคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น ฟัง เรียนบท และพยัญชนะเหล่านั้นให้ดีแล้ว ฟังสอบดูในสูตร เทียบดูใน วินัย ถ่าบทและพยัญชนะเหล่านั้นสอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าใน วินัย ก็ได้ ฟังลงสันนิษฐานว่า “นี้เป็นคำรัสของพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแน่นอน และพระเถระเหล่านั้น รับมา ด้วยดี” เธอทั้งหลายพึงจำมหาปเทสประการที่ ๓ นี้ไว้

๔.ภิกษุในธรรมวินัยนี้ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “ในอawasชื่อโน้นมี ภิกษุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่ง เป็นพหูสูต เรียนจบคัมภีร์ ๓ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมัตติกา ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูป

นั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นสัตถุศาสน์” เธอทั้งหลาย ยังไม่

ฟังชื่นชม ยังไม่ฟังคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น ฟังเรียนบทและ พยัญชนะเหล่านั้นให้ดีแล้ว ฟังสอบดูในสูตร เทียบดูในวินัย ถ่าบท และพยัญชนะเหล่านั้นสอบลงในสูตรก็ไม่ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ไม่

ได้ ฟังลงสันนิษฐานว่า “นี่มิใช่ดำรัสของพระผู้มีพระภาค อรหันต
สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแน่นอน และพระเถระรูปนั้น รับมา
ผิด” เธอทั้งหลายฟังทั้งคำนั้นเสีย

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า “ในอาวาสชื่อโนนมี
ภิกษุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่ง เป็นพหูสูต เรียนจบคัมภีร์ ทรงธรรม ทรง
วินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า
นี้เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นสัตถุศาสน์” เธอทั้งหลาย ยังไม่ฟัง
ขึ้นชม ยังไม่ฟังคัดค้านกล่าวของผู้นั้น ฟังเรียนบท

และพยัญชนะเหล่านั้นให้ดีแล้ว ฟังสอบดูในสูตร เทียบดูใน
วินัย ถ้า บทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้า
ในวินัยก็ได้ ฟังลงสันนิษฐานว่า “นี่เป็นดำรัสของพระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแน่นอน และพระเถระรูปนั้น
รับมาด้วยดี” เธอทั้งหลายฟังจำมหาปเทศประการที่ ๔ นี้ไว้

ภิกษุทั้งหลาย มหาปเทศ ๔ ประการนี้แล”

มหาปเทศสูตรที่ ๑๐ จบ

สังยุตตนิกายวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เจตนาสูตร ๒. วิภัตติสูตร

๓. มหาโกกิลลสูตร ๔. อานันทสูตร

๕. อุปวาณสูตร ๖. อายาจนสูตร

๗. ราหุลสูตร ๘. ชัมพาลีสูตร

๙. นิพพานสูตร ๑๐. มหาปเทศสูตร

๔. โยธาชีววรรค

หมวดว่าด้วยองค์ประกอบของนักรบอาชีพ

๑. โยธาชีวสูตร

ว่าด้วยองค์ประกอบของนักรบอาชีพ

[๑๘๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย นักรบอาชีพผู้
ประกอบด้วย องค์ ๔ ประการย่อมคู่ควรแก่พระราชา เหมาะแก่พระ
ราชา ถึงการนับได้ว่าเป็น ราชวงศ์ครุฑโดยแท้

องค์ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

นักรบอาชีพในโลกนี้

๑. ฉลาดในลัทธิ ๒. ยิงลูกศรได้ไกล

๓. ยิงไม่พลาด ๔. ทำลายกายขนาดใหญ่ได้

ภิกษุทั้งหลาย นักรบอาชีพผู้ประกอบด้วยองค์ ๔ ประการนี้
แลเยื่อมคู่ควรแก่ พระราชา เหมาะแก่พระราชา ถึงการนับว่าเป็น
ราชวงศ์ครุฑโดยแท้ จันใด

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการก็จันนั้น
เหมือนกัน เยื่อม เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของ
ต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การ ทำอัญชลี เป็นนानุญอันยอด
เยี่ยมของโลก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑.ฉลาดในฐานะ ๒.ยิกลุศรได้ไกล

๓.ยิกละไม่พลาด ๔.ทำลายกายขนาดใหญ่ได้

ภิกษุฉลาดในฐานะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล ฯลฯ๑ สมาทานศึกษาอยู่ใน
สิกขาบททั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าฉลาดในฐานะ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุยิกลุศรได้ไกล เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่ง
ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบ
หรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม ด้วยปัญญาอัน
ชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็น
นั่น นั่นไม่ใช่อดีตของเรา” เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... สัญญา
อย่างใด อย่างหนึ่ง ... สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง ... วิญญาณอย่าง
ใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือ
ภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม
ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา
เราไม่ได้เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อดีตของเรา” ภิกษุชื่อว่ายิกลุศรได้
ไกล เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุยิกละไม่พลาด เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ ฯลฯ
นี้ทุกขนิโรธ-คามินีปฏิปทา” ภิกษุชื่อว่ายิกละไม่พลาด เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทำลายกายขนาดใหญ่ได้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำลายกองอวิชชาใหญ่ได้ ภิกษุชื่อว่า
ทำลายกายขนาดใหญ่ได้ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลเยื่อม
เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนानุญอันยอดเยี่ยม
ของโลก”

โยธาชิวสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปาฏิโกคสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ไม่มีใครประกันได้

[๑๘๒] ภิกษุทั้งหลาย ไม่มีใครเลย ไม่ว่าจะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกที่จะประกันธรรม ๔ ประการ

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ไม่มีใครเลย ไม่ว่าจะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกที่จะประกันสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาว่า “ไม่แก่”

๒. ไม่มีใครเลย ไม่ว่าจะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกที่จะประกันสิ่งที่มีความเจ็บเป็นธรรมดาว่า “ไม่เจ็บ”

๓. ไม่มีใครเลย ไม่ว่าจะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกที่จะประกันสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดาว่า “ไม่ตาย”

๔. ไม่มีใครเลย ไม่ว่าจะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกที่จะประกันผลแห่งกรรมชั่วที่เศร้าหมอง ให้เกิด ในภพใหม่ มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นผล มีชาติ ชรา และ มรณะต่อไปว่า “ไม่บังเกิด”

ภิกษุทั้งหลาย ไม่มีใครเลย ไม่ว่าจะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกที่จะประกันธรรม ๔ ประการนี้ แล

ปาฏิโกคสูตรที่ ๒ จบ

๓. สุตสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ได้ฟัง

[๑๘๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้นแล วัสสการ พราหมณ์ผู้เป็นมหาอำมาตย์แห่งแคว้นมคธ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่ บรรเทาใจ พอเป็นที่ ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระโคตม ข้าพเจ้ามีวาตะอย่างนี้ มีทิวลิปอย่างนี้ว่า “ผู้ใดผู้หนึ่งกล่าว ถึงสิ่งที่ตนเห็นว่า “เราได้เห็นอย่างนี้” ย่อมไม่มีโทษเพราะการพูดนั้น ผู้ใดผู้หนึ่งกล่าว ถึงสิ่งที่ตนได้ฟังว่า “เราได้

ฟังอย่างนี้” ย่อมไม่มีโทษเพราะการพูดนั้น ผู้ใดผู้หนึ่ง กล่าวถึงสิ่งที่ตนรู้ว่า “เราได้ออย่างนี้” ย่อมไม่มีโทษเพราะการพูดนั้น ผู้ใดผู้หนึ่งกล่าวถึงสิ่งที่ตนรู้แจ้งว่า “เราารู้แจ้งอย่างนี้” ย่อมไม่มีโทษเพราะการพูดนั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ เราไม่กล่าวว่า “ทุกสิ่งที่ได้เห็นเป็นสิ่ง ควรกล่าว” และไม่กล่าวว่า “ทุกสิ่งที่ได้เห็นเป็นสิ่ง ไม่ควรกล่าว” เราไม่กล่าวว่า “ทุกสิ่งที่ได้ฟังเป็นสิ่งควรกล่าว” และไม่กล่าวว่า “ทุกสิ่งที่ได้ฟังเป็นสิ่งไม่ควรกล่าว” เราไม่กล่าวว่า “ทุกสิ่งที่ได้ทราบเป็นสิ่งควรกล่าว” และไม่กล่าวว่า “ทุกสิ่งที่ได้ทราบเป็นสิ่งไม่ควรกล่าว” เราไม่กล่าวว่า “ทุกสิ่งที่รู้แจ้งเป็นสิ่งควรกล่าว” และไม่กล่าวว่า “ทุกสิ่งที่รู้แจ้งเป็นสิ่งไม่ควรกล่าว”

พราหมณ์ เมื่อบุคคลกล่าวถึงสิ่งใดที่ได้เห็น อกุศลธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อมไป เรากล่าวว่า “สิ่งที่ได้เห็นเช่นนี้เป็นสิ่งไม่ควรกล่าว” แต่เมื่อบุคคลกล่าวถึงสิ่งใดที่ได้เห็น อกุศลธรรมเสื่อมไป กุศลธรรมเจริญขึ้น เรากล่าวว่า “สิ่งที่ได้เห็นเช่นนี้ เป็นสิ่งควรกล่าว”

เมื่อบุคคลกล่าวถึงสิ่งใดที่ได้ฟัง อกุศลธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อมไป เรา

กล่าวว่า “สิ่งที่ได้ฟังเช่นนี้เป็นสิ่งไม่ควรกล่าว” แต่เมื่อบุคคลกล่าวถึงสิ่งใดที่ได้ฟัง อกุศลธรรมเสื่อมไป กุศลธรรมเจริญขึ้น เรากล่าวว่า “สิ่งที่ได้ฟังเช่นนี้เป็นสิ่งควรกล่าว”

เมื่อบุคคลกล่าวถึงสิ่งใดที่ได้ทราบ อกุศลธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อมไป เรากล่าวว่า “สิ่งที่ได้ทราบเช่นนี้ เป็นสิ่งไม่ควรกล่าว” แต่เมื่อบุคคลกล่าวถึงสิ่งใด ที่ได้ทราบ อกุศลธรรมเสื่อมไป กุศลธรรมเจริญขึ้น เรากล่าวว่า “สิ่งที่ได้ทราบเช่นนี้ เป็นสิ่งควรกล่าว”

เมื่อบุคคลกล่าวถึงสิ่งใดที่รู้แจ้ง อกุศลธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อมไป เรา กล่าวว่า “สิ่งที่รู้แจ้งเช่นนี้ เป็นสิ่งไม่ควรกล่าว” แต่เมื่อบุคคลกล่าวถึงสิ่งใดที่รู้แจ้ง อกุศลธรรมเสื่อมไป กุศลธรรมเจริญขึ้น เรากล่าวว่า “สิ่งที่รู้แจ้งเช่นนี้เป็นสิ่งควรกล่าว”

ครั้งนั้นแล วัสสการพราหมณ์ผู้เป็นมหาอำมาตย์แห่งแคว้นมคธขึ้นชม ยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้วลุกจากที่นั่งจากไป

สูตรที่ ๓ จบ

๔. อภยสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้กลัวตายและผู้ไม่กลัวความตาย

[๑๘๔] ครั้งนั้นแล ชานุสโสนิพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่ท่านพระโคตม ข้าพระพุทธเจ้ามีวาตะอย่างนี้ มีทิวลิปยงนี้ว่า สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดาชื่อว่าไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตายย่อมไม่มี”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ บุคคลผู้มีความตายเป็นธรรมดากลับ ถึงความสะดุ้งต่อความตายมีอยู่ และบุคคลผู้มีความตายเป็นธรรมดา ไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตายก็มีอยู่

บุคคลผู้มีความตายเป็นธรรมดากลับ ถึงความสะดุ้งต่อความตาย เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ไม่ปราศจากความพอใจ ไม่ปราศจากความรัก ไม่ปราศจากความกระหาย ไม่ปราศจากความ เรา่ร้อน ไม่ปราศจากความอยากในกามทั้งหลาย โรคหนักบางอย่างกระทบเขาเข้า เมื่อเขาถูกโรคหนักบางอย่างกระทบเข้าจึงมีความคิดอย่างนี้ว่า “กามอันเป็นที่รัก

จักละเราไปหนอ และเราก็จักละกามอันเป็นที่รักไป” เขาย่อมเศร้าโศก ลำบากใจ ร่ำไร ทุบอกร่ำครวญ ถึงความเลอะเลือน นี้แลคือบุคคลผู้มีความตายเป็นธรรมดา

กลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย

ยังมีอีก บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ไม่ปราศจาก ความพอใจ ไม่ปราศจากความรัก ไม่ปราศจากความกระหาย ไม่ปราศจากความ เรา่ร้อน ไม่ปราศจากความอยากในกามทั้งหลาย โรคหนักบางอย่างกระทบเขาเข้า เมื่อเขาถูกโรคหนักบางอย่างกระทบเข้าจึงมีความคิดอย่างนี้ว่า “กายอันเป็นที่รัก จักละเราไปหนอ และเราก็จักละกายอันเป็นที่รักไป” เขาย่อมเศร้าโศก ลำบากใจ ร่ำไร ทุบอกร่ำครวญ ถึงความเลอะเลือน นี้แลคือบุคคลผู้มีความตายเป็นธรรมดากลับ ถึงความสะดุ้งต่อความตาย

ยังมีอีก บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ยังไม่ได้ทำความดีไว้ ยังไม่ได้สร้างกุศลไว้ ไม่ได้ทำที่ป้องกันสิ่งน่ากลัว ทำแต่ความชั่ว ทำแต่กรรมหยาบช้า และทำแต่กรรมเศร้าหมอง โรคหนักบางอย่างกระทบเขาเข้า เมื่อเขาถูกโรคหนักบางอย่างกระทบเข้า จึงมีความ

คิดอย่างนี้ว่า “เรายังไม่ได้ทำความดีไว้นอ ยังไม่ได้ทำกุศลไว้นไม่ได้ทำ

ที่ป้องกันสิ่งน่ากลัวไว้ ทำแต่ความชั่ว ทำแต่กรรมหยาบช้า ทำแต่กรรมเศร้าหมอง เราตายแล้วจะไปสู่คติของผู้ไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้ทำที่ป้องกันสิ่งน่ากลัว ทำแต่ความชั่ว ทำแต่กรรมหยาบช้า ทำแต่กรรมเศร้าหมองนั้น” เขาย่อม เศร้าโศกลำบากใจ ร่ำไร ทบอกร่ำครวญ ถึงความเลอะเลือน นี่แลคือบุคคลผู้มีความตายเป็นธรรมดาแล้ว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย

ยังมีอีก บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีความสงสัยดเคลือบแคลงใจ ไม่ถึง

ความตกลงใจในสัทธรรม โรคหนึ่งบางอย่างกระทบเขาเข้า เมื่อเขาถูกโรคหนึ่งบางอย่างกระทบเข้าจึงมีความคิดอย่างนี้ว่า “เรามีความสงสัยเคลือบแคลงใจ ไม่ถึง ความตกลง ใจในสัทธรรม นอ” เขาย่อมเศร้าโศก ลำบากใจ ร่ำไร ทบอกร่ำครวญ ถึงความเลอะเลือน นี่แลคือบุคคลผู้มีความตายเป็นธรรมดาแล้ว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย

พราหมณ์ บุคคลผู้มีความตายเป็นธรรมดา ๔ จำพวกนี้แลแล้ว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย

บุคคลผู้มีความตายเป็นธรรมดาไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ปราศจากความกำหนัด ปราศจากความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจากความเร่าร้อน ปราศจากความอยากในกามทั้งหลาย โรคหนึ่งบางอย่างกระทบเขาเข้า เมื่อเขาถูกโรคหนึ่งบางอย่างกระทบเข้าก็ไม่มีความคิดอย่างนี้ว่า “กามอันเป็นที่รักจักละเราไป นอ และเรา ก็จักละกามอันเป็นที่รักไป” เขาย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบากใจ ไม่ร่ำไร ไม่ทบอกร่ำครวญ ไม่ถึงความเลอะเลือน นี่แลคือบุคคลผู้มีความตายเป็นธรรมดาไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย

ยังมีอีก บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ปราศจากความกำหนัด ปราศจาก ความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจากความเร่าร้อน ปราศจากความอยากในกามทั้งหลาย โรคหนึ่งบางอย่างกระทบเขาเข้า เมื่อเขาถูกโรคหนึ่งบางอย่างกระทบเข้าก็ไม่มีความคิดอย่างนี้ว่า “กายอันเป็นที่รักจักละเราไปนอ และเราก็จักละกายอันเป็นที่รักไป” เขาย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก

ใจ ไม่รำไร ไม่ทบทวนคร่ำครวญ ไม่ถึงความเลอะเลือน” นี่แลคือบุคคลผู้มีความตายเป็นธรรมดา ไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย

ยังมีอีก บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ไม่ได้ทำความชั่วไว้ ไม่ได้ทำกรรมหยาบช้าไว้ ไม่ได้ทำกรรมเศร้าหมองไว้ ทำแต่ความดี ทำแต่กุศล และทำที่ป้องกันสิ่งน่ากลัว โรคหนักบางอย่างกระทบเขาเข้า เมื่อเขาถูกโรคหนักบางอย่างกระทบเข้าจึงมีความคิดอย่างนี้ว่า “เราไม่ได้ทำความชั่วหนอ ไม่ได้ทำกรรมหยาบช้า ไม่ได้ทำกรรมเศร้าหมอง ทำแต่ความดี ทำแต่กุศล และทำที่ป้องกันสิ่งน่ากลัวไว้แล้ว เราตายแล้วจะไปสู่คติของผู้ไม่ได้ทำความชั่วไว้ ไม่ได้ทำกรรมหยาบช้า ทำแต่ความดี ทำแต่กุศล และทำที่ป้องกันสิ่งน่ากลัวไว้นั้น” เขาย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบากใจ ไม่รำไร ไม่ทบทวนคร่ำครวญ ไม่ถึงความเลอะเลือน นี่แลคือบุคคลผู้มีความตายเป็นธรรมดาไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย

ยังมีอีก บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ไม่มีความสงสัย เคลือบแคลงใจ ถึงความตกลงใจในสัทธรรม โรคหนักบางอย่างกระทบเขาเข้า เมื่อเขาถูกโรคหนักบางอย่างกระทบเข้าจึงมีความคิดอย่างนี้ว่า “เราไม่มีความสงสัย ไม่เคลือบแคลงใจถึงความตกลงใจในสัทธรรม” เขาย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบากใจ ไม่รำไร ไม่ทบทวนคร่ำครวญ ไม่ถึงความเลอะเลือน นี่แลคือบุคคลผู้มีความตายเป็นธรรมดาไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย

พราหมณ์ บุคคลผู้มีความตายเป็นธรรมดา ๔ จำพวกนี้แลไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย”

ขานุสโสณิพราหมณ์ได้กราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม พระภาสิตของท่าน พระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ไว้ว่าเป็น อุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

อภยสูตรที่ ๔ จบ

๕. สมณสังจสูตร

ว่าด้วยสังจจะเป็นเหตุให้ไม่สำคัญตนว่าเป็นสมณะ

[๑๘๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกุฏ เขตกรุง ราชคฤห์ ก็สมัยนั้นแล ปริพาชกผู้มีชื่อเสียงหลายท่าน คือ อันนภาระ วรรธ สกฤททัย และปริพาชกที่มีชื่อเสียงอื่น ๆ อาศัยอยู่ที่อารามของปริพาชก ริมฝั่ง

แม่น้ำสัปปิณี

ครั้นในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้น๒ เข้าไปยังอารามของปริพาชก ริมฝั่งแม่น้ำสัปปิณี

ขณะนั้นแล ปริพาชกผู้เป็นอัญเดียรฉัตรเหล่านั้นกำลังประชุม สนทนาเรื่องนี้ว่า “สัจจะของพราหมณ์เป็นอย่างไร สัจจะของ พราหมณ์เป็นอย่างไร”

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหาปริพาชกทั้งหลายถึงที่พำนัก ประทับ นั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้ ได้ตรัสถามปริพาชกเหล่านั้นว่า “ปริพาชกทั้งหลาย บัดนี้พวกท่านนั่งประชุมสนทนากันด้วยเรื่องอะไรหนอ เรื่องอะไรที่พวกท่านสนทนากันค้างไว้”

ปริพาชกทั้งหลายทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม ณ สถานที่นี้ พวกข้าพเจ้ามาชุมนุมกันตั้งประเด็นสนทนากันเรื่องนี้ว่า “สัจจะของพราหมณ์เป็นอย่างไร สัจจะของพราหมณ์เป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ปริพาชกทั้งหลาย สัจจะของพราหมณ์ ๔ ประการนี้ อันเราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว จึงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม

สัจจะของพราหมณ์ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.พราหมณ์๑ในธรรมวินัยนี้ กล่าวอย่างนี้ว่า “สัตว์ทั้งปวงไม่ควรถูกฆ่า” พราหมณ์เมื่อกล่าวอย่างนี้ ชื่อว่าพูดจริง ไม่ใช่พูดเท็จ เพราะการพูดนั้น เขาจึงไม่สำคัญตนว่า “เป็นสมณะ” ไม่สำคัญตนว่า “เป็นพราหมณ์” ไม่สำคัญตนว่า “เป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา” ไม่สำคัญตนว่า “เป็นผู้เสมอเขา” ไม่สำคัญตนว่า “เป็นผู้ด้อยกว่าเขา” และเขารู้สัจจะในข้อปฏิบัตินั้น จึงปฏิบัติเพื่อความเอ็นดู อนุเคราะห์สัตว์ทั้งหลาย

๒.พราหมณ์กล่าวอย่างนี้ว่า “กาม๒ทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์

ความแปรผันไปเป็นธรรมดา” พราหมณ์เมื่อพูดอย่างนี้ ชื่อว่าพูดจริง ไม่ใช่พูดเท็จ เพราะการพูดนั้น เขาจึงไม่สำคัญตนว่า “เป็น สมณะ” ไม่สำคัญตนว่า “เป็นพราหมณ์” ไม่สำคัญตนว่า “เป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา” ไม่สำคัญตนว่า “เป็นผู้เสมอเขา” ไม่สำคัญตนว่า “เป็นผู้ด้อยกว่าเขา” และเขารู้สัจจะในข้อปฏิบัตินั้น จึงปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับกามทั้งหลาย

๓.พราหมณ์กล่าวอย่างนี้ว่า “ภพ๓ทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์

ความแปรผันไปเป็นธรรมดา” พราหมณ์เมื่อพูดอย่างนี้ ชื่อว่าพูดจริง ไม่ใช่พูดเท็จ เพราะการพูดนั้น เขาจึงไม่สำคัญตนาว่า “เป็น สมณะ” ไม่สำคัญตนาว่า “เป็นพราหมณ์” ไม่สำคัญตนาว่า “เป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา” ไม่สำคัญตนาว่า “เป็นผู้เสมอเขา” ไม่สำคัญตนาว่า “เป็นผู้ด้อยกว่าเขา” และเขารู้สัจจะในข้อปฏิบัตินั้น จึงปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับภพทั้งหลาย

๔.พราหมณ์กล่าวอย่างนี้ว่า “ไม่มีเราดเป็นที่กังวลของใคร ๆ ในที่

ไหน ๆ และไม่มีผู้อื่น๒เป็นที่กังวลของเราในที่ไหน ๆ”๓ พราหมณ์ เมื่อพูดอย่างนี้ ชื่อว่าพูดจริง ไม่ใช่พูดเท็จ เพราะการพูดนั้น เขา

จึงไม่สำคัญตนาว่า “เป็นสมณะ” ไม่สำคัญตนาว่า “เป็นพราหมณ์” ไม่สำคัญตนาว่า “เป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา” ไม่สำคัญตนาว่า “เป็นผู้เสมอเขา” ไม่สำคัญตนาว่า “เป็นผู้ด้อยกว่าเขา” และเขารู้สัจจะในข้อปฏิบัตินั้น จึงปฏิบัติปฏิบัติทาที่ไม่ให้กังวล

ปริพาชกทั้งหลาย สัจจะของพราหมณ์ ๔ ประการนี้แล อันเราทาให้แจ้งด้วย ปัญญาอันยิ่งเองแล้ว จึงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม”

สมณสัจจสูตรที่ ๕ จบ

๖. อุมัคคสูตร

ว่าด้วยผู้มีปัญญาใฝ่รู้

[๑๘๖] ครั้นนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วจึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ โลกอันอะไรหนอแลนำไปโลกอันอะไรชักนำมา และบุคคลย่อมลุ่มลำนาคอะไรที่เกิดขึ้น”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดีละ ดีละ ภิกษุ ปัญญาใฝ่รู้๔ของเธอ ดีนัก ปฏิภาณดีนัก สอบถามเข้าที่ เธอถามอย่างนี้ว่า “โลกอันอะไรหนอแลนำไป โลกอันอะไรชักนำมา และบุคคลย่อมลุ่มลำนาคอะไรที่เกิดขึ้นหรือ”

ภิกษุกราบทูลว่า “อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ โลกอันจิตนำไป อันจิตชักนำมา และบุคคลย่อมลุ่มลำนาคจิตที่เกิดขึ้น”

ภิกษุนั้นชื่นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคว่า “สาธุ พระพุทธเจ้าข้า” แล้วได้ทูลถามปัญหายิ่งขึ้นไปว่า “ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ บุคคลที่เรียกว่าเป็นพหุสูต เป็นผู้ทรงธรรม เป็นพหุสูต เป็น

ผู้ทรงธรรม ด้วยเหตุเพียงไรหนอ บุคคลจึงเป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดีละ ดีละ ภิกษุ ปัญญาเฝ้ารู้ของเธอดี นัก ปฏิภาณดีนัก สอบถามเข้าที่ เธอถามอย่างนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลที่เรียกว่าเป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงเป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรมหรือ”

ภิกษุกราบทูลว่า “อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ เราแสดงธรรมเป็นอันมาก คือ สุตตะ เคยยะ เวຍยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อังคุตธรรม เวทลละ ถ้าแม้ภิกษุ รู้ธรรม รู้ธรรมแห่งคาถา ๔ บาทแล้ว ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม๑ ก็ควรเรียกว่า เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม”

ภิกษุนั้นชื่นชมยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า “สาธุ พระพุทธเจ้าข้า” แล้ว ได้ทูลถามปัญหายิ่งขึ้นไปอีกว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลที่เรียกว่าผู้สดับ มีปัญญาชำแรกกิเลส ผู้สดับ มีปัญญาชำแรกกิเลส ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล บุคคลจึงเป็นผู้สดับ มีปัญญาชำแรกกิเลส”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดีละ ดีละ ภิกษุ ปัญญาเฝ้ารู้ของเธอดี นัก ปฏิภาณดีนัก สอบถามเข้าที่ เธอถามอย่างนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลที่เรียกว่าผู้สดับ มีปัญญาชำแรกกิเลส ผู้สดับ มีปัญญาชำแรกกิเลส ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคล จึงเป็นผู้สดับ มีปัญญาชำแรกกิเลสหรือ”

ภิกษุกราบทูลว่า “อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปอีกว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ได้สดับว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์) นี้ทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์) นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์) และเห็นแจ้งแทงตลอดเนื้อความแห่งคำที่สดับนั้นด้วย ปัญญา บุคคลผู้สดับ มีปัญญาชำแรกกิเลส เป็นอย่างนี้แล”

ภิกษุนั้นชื่นชมยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า “สาธุ พระพุทธเจ้าข้า” แล้วได้ทูลถามปัญหายิ่งขึ้นไปอีกว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลที่เรียกว่าเป็น บัณฑิต มีปัญญามาก เป็นบัณฑิต มีปัญญามาก ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงเป็นบัณฑิต มีปัญญามาก”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดีละ ดีละ ภิกษุ ปัญญาใฝ่รู้ของเธอดี นัก ปฏิภาณดีนัก สอบถามเข้าที่ เธอถามอย่างนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ บุคคลที่เรียกว่าเป็นบัณฑิต มีปัญญามาก เป็นบัณฑิต มี ปัญญามาก ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงเป็นบัณฑิต มี ปัญญามากหรือ”

ภิกษุกราบทูลว่า “อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ บุคคลในธรรมวินัยนี้เป็น บัณฑิต มีปัญญามาก ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเอง ไม่คิดเพื่อ เบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดเพื่อเบียดเบียน ๒ ฝ่าย เมื่อคิด ย่อมคิด เกื้อกูลตนเอง เกื้อกูลผู้อื่น เกื้อกูล ๒ ฝ่าย และเกื้อกูล ชาวโลก ทั้งหมดทีเดียว บุคคลเป็นบัณฑิต มีปัญญามาก เป็นอย่างนี้แล”

อุมมัคคสูตรที่ ๖ จบ

๗. วัสสการสูตร

ว่าด้วยวัสสการพราหมณ์

[๑๘๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อ กระแต เขตกรุงราชคฤห์ ครั้นนั้นแล วัสสการ พราหมณ์ผู้เป็นมหาอำมาตย์แห่ง

แคว้นมคธเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนา ปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ

พอเป็นที่ระลึกรู้ถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้ มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่ท่านพระโคตม อสัตบุรุษ๑จะพึงรู้จักอสัตบุรุษ๒ได้หรือ ว่าบุคคลนี้เป็น อสัตบุรุษ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พราหมณ์ ข้อที่อสัตบุรุษจะพึง รู้จักอสัตบุรุษว่า บุคคลนี้เป็นอสัตบุรุษ เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้”

วัสสการพราหมณ์ได้ทูลถามว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม อ สัตบุรุษจะพึงรู้จัก สัตบุรุษ๑ได้หรือว่าบุคคลนี้เป็น สัตบุรุษ”

“พราหมณ์ แม้ข้อที่อสัตบุรุษจะพึงรู้จักสัตบุรุษว่าบุคคลนี้เป็น สัตบุรุษ ก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้”

“ข้าแต่ท่านพระโคตม สัตบุรุษ๒จะพึงรู้จักสัตบุรุษ๑ได้หรือว่า บุคคลนี้เป็น สัตบุรุษ”

“พราหมณ์ ข้อที่สัตบุรุษจะพึงรู้จักสัตบุรุษว่าบุคคลนี้เป็น สัตบุรุษ เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้”

“ข้าแต่ท่านพระโคตม สัตบุรุษจะพึงรู้จักอสัตบุรุษ๑ได้หรือว่า บุคคลนี้เป็นอสัตบุรุษ”

“พราหมณ์ แม่ข้อที่สัตบุรุษจะพึงรู้จักสัตบุรุษว่าบุคคลนี้เป็น
อสัตบุรุษ ก็เป็นเรื่องที่เป็นไปได้”

วัสสการพราหมณ์กราบทูลว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม นา
อัศจรรย์จริง ไม่เคย ปรากฏ ท่านพระโคตมตรัสเรื่องนี้ไว้ดียิ่งนัก
“ข้อที่อสัตบุรุษจะพึงรู้จักสัตบุรุษว่า บุคคลนี้เป็นอสัตบุรุษ เป็น
เรื่องที่เป็นไปได้ แม่ข้อที่อสัตบุรุษจะพึงรู้จักสัตบุรุษว่า บุคคลนี้
เป็นสัตบุรุษ เป็นเรื่องที่ไปได้ ข้อที่สัตบุรุษจะพึงรู้จัก
สัตบุรุษว่า บุคคลนี้เป็นสัตบุรุษ ก็เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ แม่ข้อที่
สัตบุรุษจะพึงรู้จักสัตบุรุษว่า บุคคลนี้เป็นอสัตบุรุษ ก็เป็นเรื่องที่
เป็นไปได้”

ข้าแต่ท่านพระโคตม สมัยหนึ่ง ในบริษัทของโตเท
ทยพราหมณ์ พวกบริษัทกล่าวติเตียนผู้อื่นว่า “พระเจ้าเอเพียยะนี้ผู้
เลื่อมใสยิ่งนักในสมณรามบุตร ทรงเป็น

ผู้โง่เขลา และทรงทำความเคารพอย่างยิ่งเห็นปานนี้ คือ
ทรงไหว้ ทรงลูกรับ ทรง ทำอัญชลีกรรมและสามีจิกรรมในสมณ
รามบุตร แม้พวกข้าราชการบริพารของพระเจ้าเอเพียยะนี้ คือ ยมกะ
โมคคัลลละ อุกกะ นาวินาเก คันธัพพะ และอัคคิเวสสะ ผู้เลื่อมใสยิ่ง
นักในสมณรามบุตรเป็นผู้โง่เขลา ทำความเคารพอย่างยิ่งเห็น
ปานนี้ คือ ไหว้ ลูกรับ ทำอัญชลีกรรมและสามีจิกรรมในสมณราม
บุตร ส่วนโตเททยพราหมณ์ แนะนำบริษัทเหล่านั้นโดยนัยนี้ว่า
“ท่านผู้เจริญทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร พระเจ้า
เอเพียยะเป็นบัณฑิต ทรงสามารถพิจารณาเห็นประโยชน์ยิ่งกว่าผู้
สามารถพิจารณาเห็นประโยชน์อย่างยิ่งในกิจที่ควรทำและที่ควร
ทำอันยิ่ง ในคำที่ควรกล่าวและที่ควรกล่าวอันยิ่ง พวกบริวารรับว่า
เป็นอย่างนั้น ท่านผู้เจริญ พระเจ้าเอเพียยะเป็นบัณฑิต ทรง
สามารถพิจารณาเห็นประโยชน์ยิ่งกว่าผู้สามารถพิจารณาเห็น
ประโยชน์อย่างยิ่งในกิจที่ควรทำและที่ควรทำอันยิ่ง ในคำที่ควร
กล่าวและที่ควรกล่าวอันยิ่ง”

โตเททยพราหมณ์กล่าวต่อไปว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย
เพราะสมณรามบุตรเป็นผู้ฉลาดกว่าพระเจ้าเอเพียยะ เป็นผู้
สามารถพิจารณาเห็นประโยชน์ยิ่งกว่า ฉะนั้น พระเจ้าเอเพียยะจึง
เลื่อมใสยิ่งนักในสมณรามบุตรและทรงทำความเคารพอย่างยิ่งเห็น
ปานนี้ คือ ทรงไหว้ ทรงลูกรับ ทรงทำอัญชลีกรรมและสามีจิกรรม
ในสมณรามบุตร

ท่านผู้เจริญทั้งหลายเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร พวกข้าราชการ
บริพารของพระเจ้าเอเฟียะ คือ ยมกะ โมคคัลละ อุคคะ นาวินาگی
คันธัพพะ อัคคิเวสสะ เป็นบัณฑิต สามารถพิจารณาเห็นประโยชน์
ยิ่งกว่าผู้สามารถพิจารณาเห็นประโยชน์อย่างยิ่งในกิจที่ควรทำและ
ที่ควรทำอันยิ่ง ในคำที่ควรกล่าวและที่ควรกล่าวอันยิ่ง พวกบริวาร
รับว่า เป็นอย่างนั้น ท่านผู้เจริญ พวกข้าราชการบริพารของ
พระเจ้าเอเฟียะ คือ ยมกะ โมคคัลละ อุคคะ นาวินาگی คันธัพพะ
อัคคิเวสสะ เป็นบัณฑิตสามารถพิจารณาเห็นประโยชน์ยิ่งกว่าผู้
สามารถพิจารณาเห็นประโยชน์อย่างยิ่งในกิจที่ควรทำและที่ควร
ทำอันยิ่ง ในคำที่ควรกล่าวและที่ควรกล่าวอันยิ่ง”

โตเทยยพราหมณ์กล่าวต่อไปว่า “เพราะสมณรามบุตรเป็น
บัณฑิตยิ่งกว่าพวกข้าราชการบริพารผู้เป็นบัณฑิตของ
พระเจ้าเอเฟียะ เป็นผู้สามารถพิจารณาเห็นประโยชน์ ยิ่งกว่าผู้
สามารถพิจารณาเห็นประโยชน์อย่างยิ่งในกิจที่ควรทำและที่ควร
ทำอันยิ่ง ใน คำที่ควรกล่าวและที่ควรกล่าวอันยิ่ง ฉะนั้น พวกข่า
ราชบริพารของพระเจ้าเอเฟียะ จึงเสื่อมใสยิ่งนักในสมณรามบุตร
และทำความเคารพอย่างยิ่งเห็นปานนี้ คือ ไหว้ ลูกรับ ทำอัญชลี
กรรมและสามีจิกรรมในสมณรามบุตร

ข้าแต่ท่านพระโคตม นาอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ท่านพระ
โคตมตรัสเรื่องนี้ ไว้ดียิ่งนักกว่า “ข้อที่อัสตบรุษจะพึงรู้จักอัสตบรุษ
ว่าบุคคลนี้เป็นอัสตบรุษ เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ แม้ข้อที่อัสตบรุษ
จะพึงรู้จักอัสตบรุษว่าบุคคลนี้เป็นอัสตบรุษ ก็เป็นเรื่องที่เป็นไปได้
ข้อที่อัสตบรุษจะพึงรู้จักอัสตบรุษว่าบุคคลนี้เป็นอัสตบรุษ เป็นเรื่องที่
เป็นไปได้ แม้ข้อที่อัสตบรุษจะพึงรู้จักอัสตบรุษว่าบุคคลนี้เป็นอ
ัสตบรุษ ก็เป็นเรื่องที่เป็น

ไปได้” ข้าแต่ท่านพระโคตม บัดนี้ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอทูล
ลากลับ เพราะมีกิจ

มีหน้าที่ที่จะต้องทำอีกมาก”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ขอท่านจงกำหนดเวลาที่สมควร ณ
บัดนี้เถิด พราหมณ์”

ครั้งนั้นแล วัสสการพราหมณ์ผู้เป็นมหาอำมาตย์แห่งแคว้น
มคธขึ้นชม ยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้วลุกจากที่นั่ง
จากไป

วัสสการสูตรที่ ๗ จบ

๘. อุปกสูตร

ว่าด้วยอุปกัมณทิกานุตระ

[๑๘๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกุฏ เขตกรุง ราชคฤห์ ครั้นนั้นแล อุปกัมณทิกานุตระเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วจึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้ามีวาตะ๒อย่างนี้ มีทิวลิป๒อย่างนี้ว่า ผู้ใดผู้หนึ่งกล่าวติเตียนผู้อื่น เมื่อกล่าวติเตียนผู้อื่น ย่อมไม่ให้เกิดกุศลกรรมเกิดขึ้นโดยประการทั้งปวง เมื่อไม่ให้เกิดกุศลกรรมเกิดขึ้นโดยประการทั้งปวง ย่อมอุกติเตียนกล่าวโทษ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อุปกะ ถ้าบุคคลกล่าวติเตียนผู้อื่น เมื่อเขากล่าว ติเตียนผู้อื่น ย่อมไม่ให้เกิดกุศลกรรมเกิดขึ้น เมื่อไม่ให้เกิดกุศลกรรมเกิดขึ้น ย่อมอุกติเตียน กล่าวโทษ ท่านนั้นแล กล่าวติเตียนผู้อื่น เมื่อท่านกล่าวติเตียนผู้อื่น ย่อมไม่ให้เกิดกุศลกรรมเกิดขึ้น เมื่อไม่ให้เกิดกุศลกรรมเกิดขึ้น ย่อมอุกติเตียนกล่าวโทษ”

อุปกัมณทิกานุตระกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลพึงจับปลาที่พอผุดขึ้นเท่านั้นด้วยแหใหญ่ แม้ฉนใด ข้าพระองค์ก็ฉนนั้นเหมือนกัน พอกล่าวขึ้น เท่านั้น พระผู้มีพระภาคก็ทรงจับด้วยปวงคือวาตะอันใหญ่”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อุปกะ เราบัญญัติไว้ว่า “นี่เป็นอกุศล” บท พยัญชนะ และธรรมเทศนาของตถาคตในข้อนั้นประมาณมิได้ว่า “นี่เป็นอกุศลแม้เพราะเหตุนี้”

อนึ่ง เราบัญญัติไว้ว่า “อกุศลนี้นั้นแลควรละเสีย” บท พยัญชนะ และธรรมเทศนา ของตถาคตในข้อนั้นประมาณมิได้ว่า “อกุศลนี้ควรละเสียแม้เพราะเหตุนี้”

อนึ่ง เราบัญญัติไว้ว่า “นี่เป็นกุศล” บท พยัญชนะ และธรรมเทศนาของตถาคต ในข้อนั้นประมาณมิได้ว่า “นี่เป็นกุศลแม้เพราะเหตุนี้” อนึ่ง เราบัญญัติไว้ว่า “กุศลนี้ นั้นแลควรเจริญ” บท พยัญชนะ และธรรมเทศนาของตถาคตในข้อนั้นประมาณมิได้ว่า “กุศลนี้ควรเจริญแม้เพราะเหตุนี้”

ลำดับนั้นแล อุปกัมณทิกานุตระขึ้นขมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค ลุก จากที่นั่งถวายอภิวาททำประทักษิณ๑แล้ว เข้าไปเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่า อชาตศัตรู เวเทหิบุตร ได้กราบทูลการสนทนากับพระผู้มีพระภาคทั้งหมดแต่พระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร

ครั้นเมื่ออุปกัมณทิกาบุดรกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่า อชาตศัตถุ เวเทหิบุตรกริว ไม่ทรงพอพระทัย ได้ตรัสกับอุปกัมณทิกาบุดรว่า “เจ้าเด็ก ลูกชาวนาเกลื่อนนี้ อวดดี ปากกล้า บังอาจ จักสำคัญพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นว่าควรรุกราน เจ้าอุปกะจงไปเสีย จงพินาศไป อย่ามาให้เรา เห็นหน้าอีก”

อุปกสูตรที่ ๘ จบ

๙. สัจฉิกรณียสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรทำให้แจ้ง

[๑๘๙] ภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่ควรทำให้แจ้ง ๔ ประการนี้

ธรรมที่ควรทำให้แจ้ง ๔ ประการใด อะไรบ้าง คือ

๑. ธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยกาย๒๒. ธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยสติ๓

๓. ธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยจักขุ๔๔. ธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญา

ธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยกาย เป็นอย่างไร

คือ วิโมกข์ ๘ ควรทำให้แจ้งด้วยกาย

ธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยสติ เป็นอย่างไร

คือ ปุพเพนิวาส ควรทำให้แจ้งด้วยสติ

ธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยจักขุ เป็นอย่างไร

คือ การจตุและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย ควรทำให้แจ้งด้วยจักขุ

ธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญา เป็นอย่างไร

คือ ความสิ้นอาสวะทั้งหลาย ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญา๖

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่ควรทำให้แจ้ง ๔ ประการนี้แล

สัจฉิกรณียสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อุโปสถสูตร

ว่าด้วยทรงสรรเสริญภิกษุในวันอุโปสถ

[๑๙๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ปราสาทของนางวิสาขาหมิดร-มาตา ในบุพพาราม เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคมีภิกษุสงฆ์ แวดล้อม ประทับนั่งในวันอุโปสถนั้น ทรงตรวจดูภิกษุสงฆ์ผู้หนึ่งเงิบ รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เงิบ ปราศจากเสียงสนทนา บริสุทธิตั้งอยู่ในสาระ๑ ภิกษุสงฆ์นี้ บริษัทนี้เป็นเหมือนบริษัทหาได้ยาก แม้เพื่อจะเห็นในโลก ภิกษุสงฆ์นี้ บริษัทนี้ก็เป็นเหมือนบริษัทผู้ควร

แก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควร
แก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก ภิกษุสงฆ์นี้
บริษัทนี้ก็เป็นเหมือนบริษัทที่เขาถวายของน้อยก็มีผลมาก ที่เขา
ถวายของมากก็มีผลมากยิ่งขึ้น ภิกษุสงฆ์นี้ บริษัทนี้ก็เหมือนบริษัท
ที่แม้จะต้องเดินทางไปดูเป็น ระยะทางหลายโยชน์ต้องมีเสบียง
ทางไปด้วยก็ควรไป

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุสงฆ์นี้เห็นปานนี้ คือ
ในภิกษุสงฆ์นี้

๑. มีภิกษุทั้งหลายผู้ถึงความ เป็นเทวดาอยู่ ๒

๒. มีภิกษุทั้งหลายผู้ถึงความ เป็นพรหมอยู่ ๓

๓. มีภิกษุทั้งหลายผู้ถึงความ เป็นอเนกชาอยู่ ๔

๔. มีภิกษุทั้งหลายผู้ถึงความ เป็นอริยะอยู่

ภิกษุทั้งหลายผู้ถึงความ เป็นเทวดา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย
แล้ว บรรลุปลุมนาน ๗๗ อยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิกษุ
บรรลุทุติยนิมิต ๗๗ อยู่ เพราะปีติจาง คลายไป ภิกษุมือเบกขา มี
สติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยนิมิต ๗๗ อยู่
เพราะละสุขและทุกขได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว
ภิกษุบรรลุจตุตถนิมิต ๗๗ อยู่ ๕ ภิกษุทั้งหลายผู้ถึงความ
เป็นเทวดา เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลายผู้ถึงความ เป็นพรหม เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีเมตตาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่
๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ๑ ทิศเบื้องล่าง ๒ ทิศเฉียง
แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่

ทุกสถานด้วยเมตตาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มี
ขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มี ความ เบียดเบียนอยู่ มีกรุณาจิต ... มีมุทิตา
จิต ... มีอุเบกขาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ...
ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่ว
ทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถาน ด้วยอุเบกขาจิตอันไพบุลย์ เป็น
มหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มี ความ เบียดเบียนอยู่ ภิกษุ
ทั้งหลายผู้ถึงความ เป็นพรหม เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลายผู้ถึงความ เป็นอเนกชา เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เพราะล่วงรูปสัญญา เพราะ
ดับปฐิขสัญญา เพราะไม่ มนสิการนันทตสัญญาโดยประการ

ทั้งปวง บรรลู่อาภาส้านัญจายตนฌานโดยกำหนด ว่า “อาภาสหา
ที่สดมิได้” เพราะล่องอาภาส้านัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง

บรรลู่วิญญาณ์ญจายตนฌานโดยกำหนดว่า “วิญญาณา
ที่สดมิได้” เพราะล่องวิญญาณ์ญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง
บรรลู่อาภิกขัญญายตนฌานโดยกำหนดว่า “ไม่มีอะไร” เพราะล่อง
อาภิกขัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลู่เนวสัญญา-นา
สัญญายตนฌานอยู่ ภิกษุทั้งหลายผู้ถึงความเป็นอเนกชา เป็น
อย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลายผู้ถึงความเป็นอริยะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข
ฯลฯ นี้ทุกข-นิโรธคามินีปฏิปทา” ภิกษุทั้งหลายผู้ถึงความเป็นอริยะ
เป็นอย่างนี้แล”

อุโปสถสูตรที่ ๑๐ จบ

โยธาชีววรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โยธาชีวสูตร ๒. ปาฏิโกคสูตร

๓. สุตสูตร ๔. อภยสูตร

๕. สมณสังจสูตร ๖. อุมมคคสูตร

๗. วัสสการสูตร ๘. อุปกสูตร

๙. สังฆิกรณียสูตร ๑๐. อุโปสถสูตร

๕. มหาวรรค

หมวดว่าด้วยเรื่องใหญ่

๑. โสตานคตสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เข้าถึงโสดประสาธ

[๑๙๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๔
ประการแห่งธรรมทั้งหลายที่เข้าถึงโสดประสาธ คล่องปาก ขึ้นใจ
แทงตลอดดีด้วยทิวลลิด อันบุคคลพึงหวังได้๒

อานิสงส์ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ

เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดกอะ อัปภุตธรรม
เวทลลละ ธรรมเหล่านั้นของภิกษุนั้นเป็นภาวะเข้าถึงโสดประสาธ
คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดดีด้วยทิวลลิด เธอหลงลืมสติ๓ เมื่อตาย
ไป จะไปเกิดในหมู่เทพหมู่ใดหมู่หนึ่ง บทแห่งธรรมทั้งหลายย่อม
ปรากฏ แก่เธอผู้มีความสุขในภพนั้น สติเกิดขึ้นซ้ำ๔ ต่อมา เธอ

ระลึกได้ จึงบรรลุคุณวิเศษเร็วพลัน ภิภษทั้งหลาย นี่เป็นอานิสงส์ประการ

ที่ ๑ แห่งธรรมทั้งหลายที่เข้าถึงโสดประสาธ คล่องปาก ชื่นใจ ทางตลอดดีด้วยทวิญญู อันบุคคลพึงหวังได้

๒. ภิภษย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวຍยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္พภูตธรรม เวทลละ ธรรมเหล่านี้ ของภิภษนั้นเป็นภาวะเข้าถึงโสดประสาธ คล่องปาก ชื่นใจ ทางตลอดดีด้วยทวิญญู เธอหลงลืมสติ เมื่อตายไป จะไปเกิดในหมู่ เทพ หมู่ใดหมู่หนึ่ง บทแห่งธรรมทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏแก่เธอผู้ มีความสุขอยู่ในภพนั้นเลย แต่ภิภษผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญทาง จิต แสดงธรรมแก่หมู่เทพ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า “นี่คือธรรมวินัย ที่เราเคยประพฤติพรหมจรรย์” สติเกิดขึ้นช้า ต่อมา เธอระลึกได้ จึง บรรลุคุณวิเศษเร็วพลัน

ภิภษย่อมเล่าเรียนธรรม ฯลฯ จึงบรรลุคุณวิเศษเร็วพลัน เปรียบเหมือนบุรุษผู้ฉลาดในเสียงกลอง เขาเดินทางไกล พึง ได้ยินเสียงกลอง เขาไม่เพียงมีความสงสัยหรือเคลือบแคลงว่า “ใช่ เสียง กลองหรือไม่หนอ” ที่แท้ เขาพึงถึงความตกลงใจว่า “เป็น เสียงกลองแน่นอน” ฉะนั้น ภิภษทั้งหลาย นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒ แห่งธรรมทั้งหลายที่เข้าถึงโสดประสาธ คล่องปาก ชื่นใจ ทางตลอดดีด้วยทวิญญู อันบุคคลพึงหวังได้

๓. ภิภษย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวຍยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္พภูตธรรม เวทลละ ธรรมเหล่านี้ ของภิภษนั้นเป็นภาวะเข้าถึงโสดประสาธ คล่องปาก ชื่นใจ ทางตลอดดีด้วยทวิญญู เธอหลงลืมสติ เมื่อตายไป จะไปเกิดในหมู่ เทพ หมู่ใดหมู่หนึ่ง บทแห่งธรรมทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏแก่เธอผู้ มีความ สุขอยู่ในภพนั้นเลย ทั้งภิภษผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญทาง จิตก็ไม่ ได้แสดงธรรมแก่หมู่เทพ แต่เทพบุตรแสดงธรรมในหมู่ เทพ เธอมี ความคิดอย่างนี้ว่า “นี่คือธรรมวินัยที่เราเคยประพฤติ พรหมจรรย์” สติเกิดขึ้นช้า ต่อมา เธอระลึกได้ จึงบรรลุคุณวิเศษ เร็วพลัน

ภิภษย่อมเล่าเรียนธรรม ฯลฯ จึงบรรลุคุณวิเศษเร็วพลัน เปรียบเหมือนบุรุษผู้ฉลาดต่อเสียงสังข์ เขาเดินทางไกล พึงได้ยิน เสียงสังข์ เขาไม่เพียงมีความสงสัยหรือเคลือบแคลงว่า “ใช่เสียง สังข์หรือไม่หนอ” ที่แท้ เขาพึงถึงความตกลงใจว่า “เป็นเสียงสังข์ แน่แน่นอน” ฉะนั้น ภิภษทั้งหลาย นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ แห่ง

ธรรมทั้งหลายที่เข้าถึงโสตประสาท คล่องปาก ชื่นใจ แหว่งตลอดดี ด้วยทวิญญู อันบุคคลพึงหวังได้

๔. ภิกษุยอมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวຍยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္พภูตธรรม เวทลละ ธรรมเหล่านั้น ของภิกษุนั้นเป็นภาวะเข้าถึงโสตประสาท คล่องปาก ชื่นใจ แหว่ง ตลอดดีด้วยทวิญญู เธอหลงลืมสติ เมื่อตายไป จะไปเกิดในหมู่ เทพหมู่ใดหมู่หนึ่ง บทแห่งธรรมทั้งหลายยอมไม่ปรากฏแก่เธอผู้ มีความสุขอยู่ในภพนั้นเลย ทั้งภิกษุผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญทาง จิตก็ไม่ได้แสดงธรรมแก่หมู่เทพ แม้เทพบุตรก็ไม่ได้แสดงธรรมแก่ หมู่เทพ แต่เทพบุตรผู้เป็นโอปปาติกะ๑เดือนเทพบุตร ผู้ เป็น โอปปาติกะว่า “ท่านผู้นิรทุกข์ ท่านระลึกถึงธรรมวินัยที่พวกเราเคย ประพฤติพรหมจรรย์มาได้ไหม” เธอกล่าวอย่างนี้ว่า “ระลึกได้ ระลึกได้ ท่านผู้นิรทุกข์” สติเกิดขึ้นซ้ำ ต่อมา เธอระลึกได้ จึงบรรลุ คุณวิเศษเร็วพลัน

ภิกษุยอมเล่าเรียนธรรม ฯลฯ จึงบรรลุคุณวิเศษเร็วพลัน เปรียบเหมือนสหาย ๒ คนผู้เคยเล่นฟุตบอลด้วยกันมาพบกันบาง

ครั้งบางครั้งในที่บางแห่ง คนหนึ่งพึงกล่าวกับอีกคนหนึ่ง อย่างนี้ว่า “สหาย ท่านระลึกถึงกรรมนี้ได้บ้างไหม” เขาจึงกล่าว อย่างนี้ว่า “ระลึกได้ ระลึกได้ สหาย” ฉะนั้น ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็น อาณิสสํ ประการที่ ๔ แห่งธรรมทั้งหลายที่เข้าถึงโสตประสาท คล่องปาก ชื่นใจ แหว่งตลอดดีด้วยทวิญญู อันบุคคลพึงหวังได้

ภิกษุทั้งหลาย อาณิสสํ ๔ ประการนี้แห่งธรรมทั้งหลายที่ เข้าถึงโสตประสาท คล่องปาก ชื่นใจ แหว่งตลอดดีด้วยทวิญญู อัน บุคคลพึงหวังได้

โสดานคตสูตรที่ ๑ จบ

๒. ฐานสูตร

ว่าด้วยฐานะที่พึงรู้ด้วยฐานะ

[๑๙๒] “ภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๔ ประการนี้อันบุคคลพึงรู้ได้ ด้วยฐานะ ๔ ประการ

ฐานะ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ศิลพึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน และศิลปินั้นแลพึงรู้ได้โดยใช้ เวลานาน ไม่ใช่ชนิดหนอย ผู้มนสิการจึงรู้ได้ ผู้ไม่มนสิการหารู้ได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรามหารู้ได้ไม่

๒. ความบริสุทธิ์พึงรู้ได้ด้วยถ้อยคำ และความบริสุทธิ์นั้นแล
พึงรู้ได้โดยใช้เวลานาน ไม่ใช่ชนิดหนอย ผู้มนสิการจึงรู้ได้ ผู้ไม่
มนสิการ หารู้ได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรมหารู้ได้ไม่

๓. กำลังพึงรู้ได้ในคราวมีอันตราย และกำลังนั้นแลพึงรู้
ได้โดยใช้เวลานาน ไม่ใช่ชนิดหนอย ผู้มนสิการจึงรู้ได้ ผู้ไม่มนสิการ
หารู้ได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรมหารู้ได้ไม่

๔. ปัญญาพึงรู้ได้ด้วยการสนทนา และปัญญานั้นแลพึงรู้
ได้โดยใช้เวลานาน ไม่ใช่ชนิดหนอย ผู้มนสิการจึงรู้ได้ ผู้ไม่มนสิการ
หารู้ได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรมหารู้ได้ไม่

เรากล่าวไว้แล้วเช่นนี้แล้วว่า “ศีลพึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน
และศีลนั้นแลพึงรู้ได้โดยใช้เวลานาน ไม่ใช่ชนิดหนอย ผู้มนสิการจึง
รู้ได้ ผู้ไม่มนสิการหารู้ได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรมหารู้
ได้ไม่” เพราะอาศัยเหตุอะไร เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น

คือ บุคคลในโลกนี้เมื่ออยู่ร่วมกัน จึงรู้อย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้มี
ปกติทำให้ขาด ทำให้ทะลุ ทำให้ต่าง ทำให้พร้อย ไม่ทำต่อเนื่อง
ไม่ประพติดต่อเนื่องในศีลทั้งหลาย ตลอดกาลนานแล ท่านผู้นี้เป็น
ผู้ทุศีล ไม่ใช่เป็นผู้มีศีล”

อนึ่ง บุคคลในโลกนี้เมื่ออยู่ร่วมกัน จึงรู้อย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้มี
ปกติไม่ทำให้ขาด ไม่ทำให้ทะลุ ไม่ทำให้ต่าง ไม่ทำให้พร้อย มี
ปกติทำต่อเนื่อง ประพติดต่อเนื่องในศีลทั้งหลายตลอดกาลนาน
แล ท่านผู้นี้เป็นผู้มีศีล ไม่ใช่เป็นผู้ทุศีล”

ข้อที่เรากล่าวว่า “ศีลพึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน และศีลนั้นแล
พึงรู้ได้โดยใช้เวลานาน ไม่ใช่ชนิดหนอย ผู้มนสิการจึงรู้ได้ ผู้ไม่
มนสิการหารู้ได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรมหารู้ได้ไม่”
เรากล่าวเพราะอาศัยเหตุนี้

เรากล่าวไว้เช่นนี้แล้วว่า “ความบริสุทธิ์พึงรู้ได้ด้วยถ้อยคำ
และความบริสุทธิ์นั้นแลพึงรู้ได้โดยใช้เวลานาน ไม่ใช่ชนิดหนอย ผู้
มนสิการจึงรู้ได้ ผู้ไม่มนสิการ หารู้ได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้มี
ปัญญาทรมหารู้ได้ไม่” เพราะอาศัยเหตุอะไร เราจึงกล่าวไว้เช่น
นั้น

คือ บุคคลในโลกนี้เมื่อสนทนากัน จึงรู้อย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้พูด
กันตัวต่อตัวเป็นอย่างหนึ่ง พูดกับคนสองคนเป็นอย่างหนึ่ง พูดกับ
คนสามคนเป็นอย่างหนึ่ง พูดกับคนหลายคนเป็นอย่างหนึ่ง ท่านผู้
นี้พูดคราวหลังต่างไปจากพูดคราวก่อน ท่านผู้นี้มีถ้อยคำไม่
บริสุทธิ์ หามีถ้อยคำบริสุทธิ์ไม่”

อนึ่ง บุคคลในโลกนี้เมื่อสนทนากัน จึงรู้อย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้ พุดกันตัวต่อตัวเป็นอย่างไร พุดกับคนสองคน สามคน หลายคนก็ อย่างนั้น ท่านผู้นี้พุดคราวหลัง ก็ไม่ต่างจากพุดคราวก่อน ท่านผู้นี้ มีถ้อยคำบริสุทธิ์ หามีถ้อยคำไม่บริสุทธิ์ไม่”

ข้อที่เรากล่าววว่า “ความบริสุทธิ์พึงรู้ได้ด้วยถ้อยคำ และความ บริสุทธิ์นั้นแลพึงรู้ได้โดยใช้เวลานาน ไม่ใช่ชนิดหน้อย ผู้มนสิการจึง รู้ได้ ผู้ไม่มนสิการหาไม่รู้ได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรมหา รู้ ได้ไม่” เรากล่าวเพราะอาศัยเหตุนี้

เรากล่าวเช่นนี้แล้ว “กำลังพึงรู้ได้ในคราวมีอันตราย และ กำลังนั้นแลพึงรู้ได้โดยใช้เวลานาน ไม่ใช่ชนิดหน้อย ผู้มนสิการจึงรู้ ได้ ผู้ไม่มนสิการหาไม่รู้ได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรมหา รู้ ได้ไม่” เพราะอาศัยเหตุอะไร เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ประสบความเสื่อมญาติ ความ เสื่อมโภคทรัพย์ หรือ ความเสื่อมเพราะโรค ย่อมไม่พิจารณาเห็น อย่างนี้ว่า “โลกสันนิวาสนี้เป็นอย่างนี้เอง การได้อัตภาพนี้เป็น อย่างนั้นในโลกสันนิวาสตามความเป็นจริง ในการได้อัตภาพตาม ความเป็นจริง โลกธรรม ๘ คือ (๑) ได้ลาภ (๒) เสื่อมลาภ (๓) ได้ ยศ (๔) เสื่อมยศ (๕) นินทา (๖) สรรเสริญ (๗) สุข (๘) ทุกข์ หมุนเวียนไปตามโลก และโลกก็หมุนเวียนไปตามโลกธรรม ๘” บุคคลนั้นประสบความเสื่อมญาติ ความเสื่อมโภคทรัพย์ หรือความ เสื่อมเพราะโรค ย่อมเศร้าโศก ลำบากใจ ร่ำไร ทบอกร่ำครวญ ถึง ความเลอะเลือน

ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ประสบความเสื่อมญาติ ความ เสื่อมโภคทรัพย์ หรือ ความเสื่อมเพราะโรค ย่อมพิจารณาเห็น อย่างนี้ว่า “โลกสันนิวาสนี้เป็นอย่างนี้เอง การได้อัตภาพนี้เป็น อย่างนั้นในโลกสันนิวาสตามความเป็นจริง ในการได้อัตภาพ

ตามความเป็นจริง โลกธรรม ๘ คือ (๑) ได้ลาภ (๒) เสื่อม ลาภ (๓) ได้ยศ

(๔) เสื่อมยศ (๕) นินทา (๖) สรรเสริญ (๗) สุข (๘) ทุกข์ หมุนเวียนไปตามโลก และโลกก็หมุนเวียนไปตามโลกธรรม ๘” บุคคลนั้นประสบความเสื่อมญาติ ความเสื่อมโภคทรัพย์ หรือความ เสื่อมเพราะโรค ย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบากใจ ไม่ร่ำไร ไม่ทบอกร่ำครวญ ไม่ถึงความเลอะเลือน

ข้อที่เรากล่าววว่า “กำลังพึงรู้ได้ในคราวมีอันตราย และกำลัง นั้นแลพึงรู้ได้โดยใช้เวลานาน ไม่ใช่ชนิดหน้อย ผู้มนสิการจึงรู้ได้ ผู้

“ไม่มนสิการหาธุได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรมหาธุได้ไม่”
เรากล่าวเพราะอาศัยเหตุนี้

เรากล่าวไว้เช่นนี้แล้ว “ปัญญาพึงรู้ได้ด้วยการสนทนา และปัญญานั้นแลพึงรู้ได้โดยใช้เวลานาน ไม่ใช่ชนิดหน้อย ผู้มนสิการจึงรู้ได้ ผู้ไม่มนสิการหาธุได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรมหาธุได้ไม่” เพราะอาศัยเหตุอะไร เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เมื่อสนทนากัน จึงรู้อย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้มีการ

แสวงหาปัญหาอย่างไร เตรียมปัญหาอย่างไร และถามปัญหาอย่างไร ท่านผู้นี้มีปัญญาทรม ไม่ใช่มีปัญญา ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท่านผู้นี้ไม่อ้างบทที่มีความหมาย ลึกซึ้ง สงบ ประณีต ที่สามัญชนคาดไม่ถึง ละเอียด อันบัณฑิตพึงรู้ได้ ท่านผู้นี้กล่าวธรรมอันใด ก็ไม่สามารถจะบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายซึ่งเนื้อความแห่งธรรมนั้นทั้งโดยย่อหรือโดยพิสดาร ท่านผู้นี้มีปัญญาทรม ไม่ใช่มีปัญญา”

บุคคลเมื่อสนทนากัน จึงรู้อย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้มีการแสวงหาปัญหาอย่างไร ฯลฯ ท่านผู้นี้มีปัญญาทรม ไม่ใช่มีปัญญา” เปรียบเหมือนบุคคลผู้มีตาดียืนอยู่ริมฝั่งห้วงน้ำ พึงเห็นปลาตัวเล็ก ๆ ผุดอยู่ เขาพึงทราบอย่างนี้ว่า “ปลาตัวนี้มี กิริยาผุดเป็นอย่างไร ทำให้เกิดคลื่นเพียงไหน และมีความเร็วเพียงไร ปลาตัวเล็ก ไม่ใช่ตัวใหญ่” ฉะนั้น

ส่วนบุคคลในโลกนี้เมื่อสนทนากัน จึงรู้อย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้มีการแสวงหา ปัญหาอย่างไร เตรียมปัญหาอย่างไร และถามปัญหาอย่างไร ท่านผู้นี้มีปัญญา ไม่ใช่มีปัญญาทรม ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท่านผู้นี้ อ้างบทที่มีความหมาย

ลึกซึ้ง สงบ ประณีต สามัญชนคาดไม่ถึง ละเอียด บัณฑิตพึงรู้ได้ และท่านผู้นี้ กล่าวธรรมใด ก็สามารถที่จะบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายซึ่งเนื้อความแห่งธรรมนั้นทั้งโดยย่อหรือโดยพิสดาร ท่านผู้นี้มีปัญญา ไม่ใช่มีปัญญาทรม”

บุคคลเมื่อสนทนากัน จึงรู้อย่างนี้ว่า “ท่านผู้นี้แสวงหาปัญหาอย่างไร ฯลฯ ท่านผู้นี้มีปัญญา ไม่ใช่มีปัญญาทรม” เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีตาดียืนอยู่ริมฝั่ง

ห้วงน้ำ พึงเห็นปลาตัวใหญ่ผุดอยู่ เขาพึงทราบอย่างนี้ว่า “ปลาตัวนี้มีกิริยาผุดเป็นอย่างไร ทำให้เกิดคลื่นเพียงไหน และมีความเร็วเพียงไร ปลาตัวใหญ่ ไม่ใช่ ตัวเล็ก ฉะนั้น

ข้อที่เรา กล่าวว่า “ปัญญาพึงรู้ได้ด้วยการสนทนา และปัญญานั้นแลพึงรู้ได้โดยใช้เวลานาน ไม่ใช่ชนิดหน้อย ผู้มนสิการจึงรู้ได้ ผู้ไม่มนสิการหาไม่รู้ได้ไม่ ผู้มีปัญญาจึงรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรมหาไม่รู้ได้ไม่” เรากล่าวเพราะอาศัยเหตุนี้

ภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๔ ประการนี้แลอันบุคคลพึงรู้ได้ด้วยฐานะ ๔ ประการนี้”

ฐานสูตรที่ ๒ จบ

๓. ภัททียสูตร๑

ว่าด้วยเจ้าลิจฉวีพระนามว่าภัททียะ

[๑๙๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลา ปามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ครั้นนั้นแล เจ้าลิจฉวีพระนามว่าภัททียะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง ที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ทราบมาว่า “พระสมณโคดมทรงมีมายา ย่อมรู้มายาที่เป็นเหตุให้สาวกของพวกเขา อัญญเดียรถียกลับใจ” สาวกอัญญเดียรถียเหล่านั้น พวกเขากล่าวอย่างนี้ว่า “พระสมณโคดมทรงมีมายา ทรงรู้มายาที่เป็นเหตุให้สาวกของพวกเขา อัญญเดียรถียกลับใจ” ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกเขากล่าวตามที่พระผู้มีพระภาค ตรัสไว้ ไม่ได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำไม่เป็นจริงหรือ ย่อมพยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม และการคล้อยตามวาทะอันชอบแก่เหตุใด ๆ ย่อมไม่มาถึงฐานะอันควรติเตียนหรือแท้จริง ข้าพระองค์ไม่ประสงค์จะกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคเลย”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มาเถิด ภัททียะ ท่าน

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์

อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ

อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล

อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว

อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้

อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

ภัททียะ เมื่อใดท่านพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า “ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรม เหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้ติเตียน ธรรมเหล่านี้

ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วยอมเป็นไปเพื่อไม่เก้อกุล เพื่อทุกข”
เมื่อนั้นท่านควรละ(ธรรมเหล่านั้น)เสีย

ภิกขุทิสฺส ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร คือ โลกะ (ความ
อยากได้) เมื่อเกิดขึ้น ภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเก้อกุลหรือไม่
เก้อกุล”

ภิกขุทิสฺส จวีทูลว่า “ไม่เก้อกุล พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกขุทิสฺส ก็บุรุษบุคคลผู้มีโลกะนี้
ถูกโลกะครอบงำ มีจิตถูกโลกะกลุ้มรุม ฆ่าสัตว์บ้าง ลักทรัพย์บ้าง
ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่นบ้าง พุดเท็จบ้าง ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่ไม่
เก้อกุล เพื่อทุกข ตลอดกาลนานบ้างหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกขุทิสฺส ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร โทสะ (ความคิด
ประทุษร้าย) ฯลฯ โมหะ (ความหลง) ฯลฯ สारัมภะ (การแข่งดี)
เมื่อเกิดขึ้นภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเก้อกุลหรือไม่เก้อกุล”

“ไม่เก้อกุล พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกขุทิสฺส ก็บุรุษบุคคลผู้มีสาร์ัมภะนี้ถูกสาร์ัมภะครอบงำ มีจิต
ถูกสาร์ัมภะกลุ้มรุม ฆ่าสัตว์บ้าง ลักทรัพย์บ้าง ล่วงเกินภรรยาของผู้
อื่นบ้าง พุดเท็จบ้าง ชักชวน ผู้อื่นเพื่อสิ่งที่ไม่เก้อกุล เพื่อทุกข
ตลอดกาลนานบ้างหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกขุทิสฺส ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร คือ ธรรมเหล่านี้เป็น
กุศลหรืออกุศล”

“เป็นอกุศล พระพุทธเจ้าข้า”

“เป็นธรรมที่มีโทษหรือไม่มีโทษ”

“เป็นธรรมที่มีโทษ พระพุทธเจ้าข้า”

“เป็นธรรมที่ผู้รู้ดีเตียนหรือผู้รู้สรรเสริญ”

“เป็นธรรมที่ผู้รู้ดีเตียน พระพุทธเจ้าข้า”

“ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วยอมเป็นไปเพื่อ
ไม่เก้อกุล เพื่อทุกขหรือไม่ หรือท่านมีความเข้าใจในเรื่องนี้ว่า
อย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์
แล้วยอมเป็นไป เพื่อไม่เก้อกุล เพื่อทุกข ข้าพระองค์มีความเข้าใจ
ในเรื่องนี้ดังนี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกขุทิสฺส เพราะเหตุนี้แล เราจึงได้
กล่าวไว้ว่า มาเถิด ภิกขุทิสฺส ท่าน

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ
อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุมาน
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา
เพราะอาศัยคำที่เรากล่าวไว้ว่า ภัททิยะ เมื่อใดท่านพึงรู้ด้วย
ตนเองเท่านั้นว่า “ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรม
เหล่านี้ผู้รู้ดีเตียน ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้ว ย่อม
เป็นไปเพื่อไม่เก้อกุล เพื่อทุกข์” เมื่อนั้น ท่านควรละ(ธรรมเหล่านี้น)เสีย เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น มาเถิด ภัททิยะ ท่าน

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ
อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุมาน
อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา
ภัททิยะ เมื่อใดท่านพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า “ธรรมเหล่านี้
เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้สรรเสริญ ธรรม
เหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อเก้อกุล เพื่อ
สุข” เมื่อนั้นท่านควรเข้าถึง(ธรรมเหล่านั้น)อยู่เถิด

ภัททิยะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร คือ อโลภะ (ความไม่
อยากได้) เมื่อเกิดขึ้นภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเก้อกุลหรือไม่
เก้อกุล”

“เก้อกุล พระพุทธเจ้าข้า”

“ภัททิยะ ก็บุรุษบุคคลผู้ไม่มีโลภะนี้ ไม่ถูกโลภะครอบงำ มี
จิตไม่ถูกโลภะกลุ้มรุม ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ล่วงเกินภรรยา

ของผู้อื่น ไม่พูดเท็จ ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่เกื้อกูล เพื่อสุข ตลอดกาลนานบ้างหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทชยะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร คือ อโทสะ (ความไม่คิดประทุษร้าย) ฯลฯ อโมหะ (ความไม่หลง) ฯลฯ อสาร์มมะ (ความไม่แข่งดี) เมื่อเกิดขึ้นภายใน บุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูล หรือไม่เกื้อกูล”

“เกื้อกูล พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทชยะ ก็บุรุษบุคคลผู้ไม่มีสาร์มมะนี้ไม่ถูกสาร์มมะครอบงำ มีจิตไม่ถูก สาร์มมะกลุ้มรุม ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ล่วงเกินภรรยาของผู้อื่น ไม่พูดเท็จ ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่เกื้อกูล เพื่อสุข ตลอดกาลนานบ้างหรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทชยะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร คือ ธรรมเหล่านี้เป็น กุศลหรือเป็น อกุศล”

“เป็นกุศล พระพุทธเจ้าข้า”

“เป็นธรรมที่มีโทษหรือไม่มีโทษ”

“เป็นธรรมที่ไม่มีโทษ พระพุทธเจ้าข้า”

“เป็นธรรมที่ผู้รู้ดีเตียนหรือผู้รู้สรรเสริญ”

“เป็นธรรมที่ผู้รู้สรรเสริญ พระพุทธเจ้าข้า”

“ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขหรือไม่ หรือท่านมีความเข้าใจในเรื่องนี้ว่าอย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์เจริญ ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข ข้าพระองค์มีความเข้าใจในเรื่องนี้ดังนี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทชยะ เพราะเหตุนี้แล เราจึงได้กล่าวไว้ว่า มาเถิด ภิกษุทชยะ ท่าน

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์

อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ

อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান

อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล

อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว

อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้

อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

เพราะอาศัยคำที่เรากล่าวไว้ว่า ภิกขุยะ เมื่อใดท่านพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า “ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข” เมื่อนั้นท่านควรเข้าถึง(ธรรมเหล่านั้น)อยู่เถิด เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น

ภิกขุยะ ชนเหล่าใดในโลกเป็นคนสงบ เป็นสัตบุรุษ ชนเหล่านั้นย่อมชักชวนสาวกอย่างนี้ว่า บุรุษผู้เจริญ ท่านจงมา จงกำจัด โลภะเสียเถิด เมื่อกำจัดโลภะได้ จักไม่ทำกรรมอันเกิดแต่ โลภะด้วยกาย วาจา ใจ จงกำจัดโทสะเสียเถิด เมื่อกำจัด โทสะได้ จักไม่ทำกรรมอันเกิดแต่โทสะด้วยกาย วาจา ใจ จงกำจัดโมหะเสียเถิด เมื่อกำจัดโมหะได้ จักไม่ทำกรรมอันเกิดแต่โมหะด้วยกาย วาจา ใจ จงกำจัดความ แข่งดีเสียเถิด เมื่อกำจัดความแข่งดีได้ จักไม่ทำกรรมอันเกิดแต่ความแข่งดีด้วยกาย วาจา ใจ”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกขุยลิจฉวีได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระผู้มีพระภาคชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำ ข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

“ภิกขุยะ เราได้กล่าวชักชวนท่านอย่างนี้ว่า “ขอท่านจงมาเป็นสาวกของเรา

เถิด เราจักเป็นศาสดาของท่านหรือ”

“ไม่ใช่เช่นนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกขุยะ สมณพราหมณ์พวกหนึ่งกล่าวต่อเราผู้มีวาตะอย่างนี้ บอกอย่างนี้ ด้วยถ้อยคำอันไม่แน่นอน เป็นคำเปล่า คำเท็จ คำไม่จริงว่า “สมณโคดมมีมายา รุ้มายาที่เป็นเหตุให้สาวกของพวกเขา อัญเดียรถียมนับถือ” ดังนี้”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มายาที่เป็นเหตุให้กลับใจนี้ดีนัก มายาที่เป็นเหตุให้กลับใจนี้งามนัก ถ้าญาติสาโลหิตอันเป็นที่รักของข้าพระองค์จะพึงกลับใจด้วยมายาที่เป็นเหตุให้กลับใจนี้ ข้อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่บรรดาญาติพี่น้องอันเป็นที่รักของข้าพระองค์ตลอดกาลนาน ถ้าแม้กษัตริย์ทั้งปวงจะพึงกลับใจด้วยมายาที่เป็นเหตุให้กลับใจนี้ ข้อนั้นจะพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่กษัตริย์ทั้งปวงตลอดกาลนาน ถ้าแม้พราหมณ์ทั้งปวง ...

แพศย์ทั้งปวง ... ศุทรทั้งปวงจะพึงกลับใจด้วยมายาที่เป็นเหตุให้กลับใจนี้ ข้อนี้นั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ศุทรทั้งปวงตลอดกาลนาน”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย คำที่ท่านกล่าวนี้เป็นอย่างนั้น ภิกษุทั้งหลาย คำที่ท่านกล่าวนี้เป็นอย่างนี้ ถ้าแม่กษัตริย์ทั้งปวงจะพึงกลับใจด้วยมายาที่เป็นเหตุให้กลับใจเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิดขึ้น ข้อนั้นนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่กษัตริย์ตลอดกาลนาน ถ้าแม่พราหมณ์ทั้งปวง ... แพศย์ทั้งปวง ... ศุทรทั้งปวงจะพึงกลับใจด้วยมายาที่เป็นเหตุให้กลับใจนี้เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิดขึ้น ข้อนั้นนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ศุทรทั้งปวงตลอดกาลนาน ถ้าแม่โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์จะพึงกลับใจด้วยมายาที่เป็นเหตุให้กลับใจนี้เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิดขึ้น ข้อนั้นนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ตลอดกาลนาน

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม่พวกผู้มั่งคั่งเหล่านี้จะพึงกลับใจด้วยมายาที่เป็นเหตุให้กลับใจนี้ เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิดขึ้น ข้อนั้นนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ ผู้มั่งคั่งเหล่านี้ตลอดกาลนาน ถ้าผู้มั่งคั่งเหล่านี้ตั้งใจ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงผู้เป็นมนุษย์ธรรมดา”

ภิกษุทั้งหลาย

๔. สาปคิยาสูตร

ว่าด้วยโกฬิยบุตรชาวสาปคิยนิกม

[๑๙๔] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนทอยู่ในนิคมของโกฬิยราชสกุลชื่อสาปคิยา แคว้น โกฬิยะ ๑ ครั้งนั้นแล โกฬิยบุตรชาวสาปคิยนิกม๒จำนวนมากเข้าไปหาท่านพระ

อานนทถึงที่อยู่ว่า ไหว้แล้ว นัง ฌ ที่สมควร ท่านพระอานนทได้กล่าวกับโกฬิยบุตร ชาวสาปคิยนิกมดังนี้ว่า

“ท่านพโยคฆปะชชะดทั้งหลาย องค์ความเพียรเพื่อปาริสุทธิ (ความบริสุทธิ์) ๔ ประการพระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระ

องค์นั้นตรัสไว้ชอบแล้ว เพื่อความหมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงโสกะและปริเทวะ (ความเศร้าโศกและความคร่ำครวญ) เพื่อดับทุกข์ (ความทุกข์กาย) และ

โทมนัส (ความทุกข์ใจ) เพื่อบรรลุญาณธรรม เพื่อให้แจ้ง
นิพพาน

องค์ความเพียรเพื่อปาริสุทธิ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. องค์ความเพียรเพื่อศีลปาริสุทธิ

๒. องค์ความเพียรเพื่อจิตตปาริสุทธิ

๓. องค์ความเพียรเพื่อทวิญญูปาริสุทธิ

๔. องค์ความเพียรเพื่อวิมุตติปาริสุทธิ

องค์ความเพียรเพื่อศีลปาริสุทธิ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล ฯลฯ๒ สมาทานศึกษาอยู่
ในสิกขาบททั้งหลาย นี้เรียกว่า ศีลปาริสุทธิ

ความพอใจ๓ ความพยายาม ความอดสาหัส ความ
ขะมักเขม้น ความไม่ ท้อถอย สติและสัมปชัญญะในศีลปาริสุทธิ
นั้นว่า “เราจักยังศีลปาริสุทธิเห็นปานนั้น ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์
หรือจักประคับประคองศีลปาริสุทธิที่บริบูรณ์ไว้ในฐานะนั้น ๆ ด้วย
ปัญญา” ท่านพญาคชปัทมทัชชหะลังกา นี้เรียกว่า องค์ความเพียรเพื่อ
ศีลปาริสุทธิ

องค์ความเพียรเพื่อจิตตปาริสุทธิ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สงัดจากกาม ฯลฯ๔ บรรลุจตุตถฌาน
อยู่ นี้เรียกว่า จิตตปาริสุทธิ

ความพอใจ ความพยายาม ความอดสาหัส ความขะมักเขม้น
ความไม่

ท้อถอย สติและสัมปชัญญะในจิตตปาริสุทธินั้นว่า “เราจัก
บำเพ็ญจิตตปาริสุทธิเห็นปานนั้นที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์หรือจัก
ประคับประคองจิตตปาริสุทธิที่บริบูรณ์ไว้ในฐานะนั้น ๆ ด้วย
ปัญญา” ท่านพญาคชปัทมทัชชหะลังกา นี้เรียกว่า องค์ความเพียรเพื่อ
จิตตปาริสุทธิ

องค์ความเพียรเพื่อทวิญญูปาริสุทธิ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์
ฯลฯ นี้ทุกข์-นิโรธคามินีปฏิปทา” นี้เรียกว่า ทวิญญูปาริสุทธิ

ความพอใจ ความพยายาม ความอดสาหัส ความขะมักเขม้น
ความไม่ท้อถอย สติสัมปชัญญะในทวิญญูปาริสุทธินั้นว่า “เราจัก
บำเพ็ญทวิญญูปาริสุทธิเห็นปานนั้นที่ยังไม่ บริบูรณ์ให้บริบูรณ์หรือจัก
ประคับประคองทวิญญูปาริสุทธิที่บริบูรณ์ไว้ในฐานะนั้นๆ ด้วยปัญญา”
ท่านพญาคชปัทมทัชชหะลังกา นี้เรียกว่า องค์ความเพียรเพื่อทวิญญูปาริ
สุทธิ

องค์ความเพียรเพื่อวิมุตติปาริสุทธิ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกนี้แลเป็นผู้ประกอบองค์ความเพียรเพื่อศีลปาริสุทธิ ประกอบองค์ความเพียรเพื่อจิตตปาริสุทธิ ประกอบองค์ความเพียรเพื่อทวิภูติปาริสุทธิแล้ว ย่อมคลายจิตในธรรมที่เป็นเหตุแห่งความกำหนัด๑ ย่อมเปลื้องจิตในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเปลื้องแล้วย่อมถูกต้องสมาธิวิมุตติ๒ นี้เรียกว่า วิมุตติปาริสุทธิ

ความพอใจ ความพยายาม ความอดสาหัส ความขะมักเขม้น ความไม่

ท้อถอย สติและสัมปชัญญะในวิมุตติปาริสุทธินั้นว่า “เราจักบำเพ็ญวิมุตติปาริสุทธิเห็นปานนั้นที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์หรือจักประคับประคองวิมุตติปาริสุทธิที่บริบูรณ์ ไว้ในฐานะนั้น ๆ ด้วยปัญญา” ท่านพญคัมปัชชะทั้งหลาย นี้เรียกว่า องค์ความเพียรเพื่อวิมุตติปาริสุทธิ

ท่านพญคัมปัชชะทั้งหลาย องค์ความเพียรเพื่อปาริสุทธิ ๔ ประการนี้แล พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นตรัส ไว้ชอบแล้วเพื่อความหมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อบัณฑิตและโถมันัส เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อให้แจ้งนิพพาน”

สาปคิยาสูตรที่ ๔ จบ

๕. วัปปสูตร

ว่าด้วยเจ้าศากยะพระนามว่าวัปปะ

[๑๙๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เขตกรุง กบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้นแล เจ้าวัปปศากยะ๑สาวกนิครนถ์เสด็จเข้าไปหาท่าน พระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ ทรงไหวแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระมหา-โมคคัลลานะได้กล่าวกับเจ้าวัปปศากยะ สาวกนิครนถ์ดังนี้ว่า

“เจ้าวัปปะ บุคคลในโลกนี้พึงเป็นผู้สำรวมด้วยกาย วาจา ใจ เพราะอวิชา สำรอกไป วิชาเกิดขึ้น ท่านเห็นฐานะอันเป็นเหตุให้อาสวะที่เป็นปัจจัยแห่งทุกข-เวทนาพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพหรือไม่”

เจ้าวัปปะตรัสว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเห็นฐานะนั้น คือบุคคลในโลก นี้พึงทำบาปกรรมไว้ในปางก่อนซึ่งยังให้ผลไม่หมด อาสวะทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนาพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพที่มีบาปกรรมนั้นเป็นเหตุ” ท่านพระมหาโมคคัลลานะกับเจ้าวัปปศากยะ สาวกนิครนถ์สนทนาเรื่องค่างไว้เท่านี้

ครั้นในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้น เข้าไปยังหอนั้น ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ได้ตรัสถามท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า

“โมคคัลลานะ บัดนี้ พวกเธอนั่งประชุมสนทนากันด้วยเรื่องอะไร และเรื่องอะไรที่พวกเธอสนทนากันค้างไว้”

ท่านพระมหาโมคคัลลานะกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทาน วโรกาส ข้าพระองค์ได้กล่าวกับเจ้าวัปปศากยะ สาวกนิครนถ์ว่า “วัปปะ บุคคล ในโลกนี้พึงเป็นผู้สำรวมด้วยกาย วาจา ใจ เพราะอวิชชาสำรอกไป วิชชาเกิดขึ้น ท่านเห็นฐานะอันเป็นเหตุให้อาสวะที่เป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนาซึ่งจะพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้นหรือไม่” เมื่อข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้ เจ้าวัปปศากยะ สาวกนิครนถ์ ได้กล่าวกับข้าพระองค์ว่า “ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเห็นฐานะนั้น คือ ถ้าบุคคลทำ บาปกรรมไว้ในปางก่อนซึ่งยังให้ผลไม่หมด อาสวะทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งเวทนาจะ พึ่งไปตามบุคคลผู้มีบาปกรรมนั้นเป็นเหตุในสัมปรายภพ” เรื่องนี้แลที่ข้าพระองค์กับเจ้าวัปปศากยะ สาวกนิครนถ์สนทนาค้างไว้ ก็พอดีพระผู้มีพระภาคเสด็จมาถึง พระพุทธเจ้าข้า”

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับเจ้าวัปปศากยะ สาวกนิครนถ์ดังนี้ว่า “วัปปะ ถ้าท่านจะพึงยอมรับข้อที่ควรยอมรับและคัดค้านข้อที่ควรคัดค้านต่อเรา และท่านไม่รู้อาสนะแห่งภพชาติของเราข้อใด ท่านพึงซักถามเราในข้อนั้นยิ่งขึ้น

ไปว่า “พุทธพจน์นี้เป็นอย่างไร เนื้อความแห่งพุทธพจน์นี้เป็นอย่างไร” เราพึงสนทนากันในเรื่องนี้ได้”

เจ้าวัปปศากยะกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักยอมรับข้อที่ควรยอมรับและจักคัดค้านข้อที่ควรคัดค้านต่อพระผู้มีพระภาค อนึ่ง ข้าพระองค์ ไม่รู้อาสนะแห่งภพชาติของพระผู้มีพระภาคข้อใด ข้าพระองค์จักซักถามพระผู้มีพระภาคในข้อนั้นยิ่งขึ้นไปว่า “พุทธพจน์นี้เป็นอย่างไร เนื้อความแห่งพุทธพจน์นี้เป็นอย่างไร” ขอเราจงสนทนากันในเรื่องนี้เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วัปปะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร คือ อาสวะ เหล่าใดที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน เกิดขึ้นเพราะการกระทำทางกายเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลเว้นขาดจากการกระทำทางกายแล้ว อาสวะเหล่านั้นที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน ย่อมไม่มีแก่เขา เขาไม่ทำกรรมใหม่ด้วย รับผลกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปด้วย นี่คือข้อปฏิบัติที่ทำให้กิเลสสิ้นไป ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่

ประกอบด้วยกาล ควรเรียกมาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชน
พึงรู้เฉพาะตน ท่านย่อมเห็นฐานะ ที่เป็นเหตุให้อาสวะที่เป็นปัจจัย
แห่งทุกขเวทนาซึ่งจะพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้น หรือไม่”

เจ้าวัปปศากยะกราบทูลว่า “ไม่เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วัปปะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่า
อย่างไร คือ อาสวะ เหล่าใดที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน เกิดขึ้นเพราะ
การกระทำทางวาจาเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลเว้นขาดจากการกระทำ
ทางวาจาแล้ว อาสวะเหล่านั้นที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน ย่อมไม่มีแก่เขา
เขาไม่ทำกรรมใหม่ด้วย รับผลกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปด้วย นี่คือ
ข้อปฏิบัติที่ทำให้กิเลสสิ้นไป ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่
ประกอบด้วยกาล ควรเรียกมาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชน
พึงรู้เฉพาะตน ท่านย่อมเห็นฐานะ อันเป็นเหตุให้อาสวะที่เป็น
ปัจจัยแห่งทุกขเวทนาซึ่งจะพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้น
หรือไม่”

เจ้าวัปปศากยะกราบทูลว่า “ไม่เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วัปปะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่า
อย่างไร คือ อาสวะ เหล่าใดที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน เกิดขึ้นเพราะ
การกระทำทางใจเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลเว้นขาดจากการกระทำทาง
ใจแล้ว อาสวะเหล่านั้นที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน ย่อมไม่มี แก่เขา เขา
ไม่ทำกรรมใหม่ด้วย รับผลกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปด้วย นี่คือข้อ
ปฏิบัติที่ทำให้กิเลสสิ้นไป ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ท่าน
ย่อมเห็นฐานะอันเป็นเหตุให้อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนา
ซึ่งจะพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้นหรือไม่”

เจ้าวัปปศากยะกราบทูลว่า “ไม่เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วัปปะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่า
อย่างไร คือ อาสวะ เหล่าใดที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน เกิดขึ้นเพราะ
อวิชชาเป็นปัจจัย เพราะอวิชชาสํารอกไป วิชชาเกิดขึ้น อาสวะ
เหล่านั้นที่ก่อทุกข์ เดือดร้อนย่อมไม่มีแก่เขา เขาไม่ทำกรรม

ใหม่ด้วย รับผลกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปด้วย นี่คือข้อปฏิบัติ
ที่ทำให้กิเลสสิ้นไป ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่
ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อัน
วิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ท่านย่อมเห็นฐานะอันเป็นเหตุให้อาสวะที่
เป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนาซึ่งจะพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้นหรือไม่”

เจ้าวัปปศากยะกราบทูลว่า “ไม่เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “วปปะ ภิกษุมีจิตหลุดพ้นโดยชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมบรรลุธรรมเป็นเครื่องอยู่เนื่องนิตย์ ๖ ประการ เธอเห็นรูปทางตาแล้วไม่ดีใจ ไม่เสียใจ ๒ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ ฟังเสียงทางหู ... ดมกลิ่นทางจมูก ... ลิ้มรสทางลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้วไม่ดีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ เธอเมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ๓ ย่อม รู้ชัดว่า “เราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด” เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า “เราเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด” ย่อมรู้ชัดว่า “หลังจากตายแล้ว เวทนาทั้งปวงที่ไม่น่าเพลิดเพลินไม่น่ายินดีในโลกนี้จักสงบเย็นลง”

วปปะ เเงาปรากฏเพราะอาศัยต้นไม้ ครั้นนั้น บุรุษถือจอบและตะกร้ามา เขาตัด ต้นไม้นั้นที่โคน ครั้นแล้วขุดค้ำเอารากขึ้น ตัดไม่ให้เหลือแม้ขนาดเท่าต้นแฝก เขาตัดต้นไม้นั้นเป็นท่อนๆ ทำให้เป็นซีก ๆ แล้วฝึงลมและแดด ครั้นฝึงลมและแดดแห้งแล้ว เผาทำให้เป็นซีกเข้า โปรยในที่มิลมพัตจัดหรือลอยในแม่น้ำอันมีกระแสเชี่ยว เมื่อเป็นเช่นนั้น เเงาที่ปรากฏเพราะอาศัยต้นไม้ที่ถูกตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาล ที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ แม้ฉันใด

ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน มีจิตหลุดพ้นโดยชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมได้บรรลุธรรม เป็นเครื่องอยู่เนื่องนิตย์ ๖ ประการ เธอเห็นรูปทางตาแล้วไม่ดีใจ ไม่เสียใจ

มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ ฟังเสียงทางหู ... ดมกลิ่นทางจมูก ... ลิ้มรสทางลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้วไม่ดีใจ ไม่เสียใจ

มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ เธอเมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า

“เราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด” เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า “เรา เสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด” ย่อมรู้ชัดว่า “หลังจากตายแล้ว เวทนาทั้งปวงที่ไม่น่า เพลิดเพลินไม่น่ายินดีในโลกนี้จักสงบเย็นลง”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว เจ้าวปปะศากยะ สาวกนิครนถ์ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษต้องการกำไร เลี้ยงลูกมาไว้ขาย แต่ไม่ได้กำไร ข้ายังต้องเหน็ดเหนื่อย ลำบากใจยิ่งขึ้นไป แม้ฉันใด

ข้าพระองค์ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ต้องการกำไร เข้าคบหา
นิครนถ์ผู้โง่ก็ไม่ได้กำไร ทั้งเหน็ดเหนื่อย ลำบากใจยิ่งขึ้นไป ตั้งแต่
วันนี้เป็นต้นไป ข้าพระองค์นี้จักโปรยความเลื่อมใสในพวกนิครนถ์ผู้
โง่เสียในที่ลุ่มพัดจัดหรือลอยเสียในแม่น้ำอันมีกระแสเชี่ยว ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระผู้มีพระภาคชัดเจนไพเราะยิ่ง
นัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระผู้มีพระภาคชัดเจน
ไพเราะยิ่งนัก พระผู้มีพระภาค ทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดย
ประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด
บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดโดยตั้งใจว่า “คนมี
ตาดีจักเห็นรูปได้” ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคพร้อมทั้งพระ
ธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระ
องค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

วปปสูตรที่ ๕ จบ

๖. สฬหสูตร

ว่าด้วยเจ้าลิจฉวีพระนามว่าสฬหะ

[๑๙๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลา
ปามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ครั้นนั้นแล เจ้าลิจฉวีพระนามว่า
สฬหะและพระนามว่าอภัยเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร เจ้าสฬหะลิจฉวี
ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติการ
ข้ามโอฆะ๑เพราะเหตุ ๒ อย่าง คือ (๑) เพราะสฬวิสุทธิ (ความ
หมดจดแห่งศีล) เป็นเหตุ (๒) เพราะการ เกลียดตบะ๒ เป็นเหตุ
ส่วนในธรรมวินัยนี้พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “สฬหะ เรากล่าวสฬวิสุทธิแล้วว่า
“เป็นองค์แห่ง สมณธรรมอย่างหนึ่ง” สมณพราหมณ์เหล่าใดถือการ
เกลียดตบะเป็นวาทะ๓ ถือการ เกลียดตบะเป็นสาระ ยึดมั่นการ
เกลียดตบะอยู่ สมณพราหมณ์เหล่านั้นไม่สามารถข้ามโอฆะได้
อนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่าใดมีความประพฤติดังกายไม่บริสุทธิ์
มีความ ประพฤติดังวาจาไม่บริสุทธิ์ มีความประพฤติดังใจไม่
บริสุทธิ์ มีอาชีพไม่บริสุทธิ์ สมณพราหมณ์เหล่านั้นไม่ควรเพื่อ
ญาณทัสสนะ๔ เพื่อความตรัสรู้ชั้นเยี่ยม๕

เปรียบเหมือนบุรุษใครจะข้ามแม่น้ำ พึงถือฝั่งอันคมเข้าไปสู่
ป่า เขาพบต้นรังใหญ่ในป่านั้นลำต้นตรง ยังเป็นไม้อ่อน๖ ไม่มีที่
ตำหนิ เขาพึงตัดที่โคน ตัดที่ปลาย ครั้นแล้วลิดกิ่งและใบเรียบร้อย

ดี ถากด้วยผึ้ง เกลาด้วยมิด ขุดเป็นร่อง ขัดด้วยลูกหินแล้วปล่อย
ลงแม่น้ำ

สาฬหะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร คือ บุรุษนั้นจะข้าม
แม่น้ำนั้นไปได้หรือไม่”

เจ้าสาฬหะจึงวิกราบทูลว่า “ข้อนั้นเป็นไปได้
พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ข้อนั้นเพราะเหตุไร”

เจ้าสาฬหะจึงวิกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะต้น
รังกนั้นเขาแต่งเกลี้ยงเกลาในภายนอก แต่ภายในไม่เรียบร้อย บุรุษ
นั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ไม่รังจะต้องจมและบุรุษนั้นจักถึงความพินาศ
พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “สาฬหะ ข้อนี้ฉันใด สมณพราหมณ์
เหล่าใดถือ

การเกลียดตบะเป็นวาทะ ถือการเกลียดตบะเป็นสาระ ยึดมั่น
การเกลียดตบะอยู่ สมณพราหมณ์เหล่านั้นไม่สามารถข้ามโอชะได้
อนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่าใดมีความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์
มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์ มีความประพฤติทางใจไม่
บริสุทธิ์ มีอาชีพไม่บริสุทธิ์ สมณพราหมณ์เหล่านั้นไม่ควรเพื่อ
ญาณทัสสนะ เพื่อความตรัสรู้ชั้นเยี่ยม ฉะนั้นเหมือนกัน

ส่วนพราหมณ์เหล่าใดไม่ถือการเกลียดตบะเป็นวาทะ ไม่ถือ
การเกลียดตบะเป็นสาระ ไม่ยึดมั่นการเกลียดตบะอยู่ สมณ
พราหมณ์เหล่านั้นสามารถข้ามโอชะได้ อนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่า
ใดมีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์ มีความประพฤติทางวาจา
บริสุทธิ์ มีความประพฤติทางใจบริสุทธิ์ มีอาชีพบริสุทธิ์ สมณ
พราหมณ์เหล่านั้นควรเพื่อญาณทัสสนะ เพื่อความตรัสรู้ชั้นเยี่ยม

เปรียบเหมือนบุรุษใครจะข้ามแม่น้ำ พึงถือผึ้งอันคมเข้าไปสู่
ป่า เขาพบต้นรังใหญ่ในป่านั้น ลำต้นตรง ยังเป็นไม้อ่อน ไม่มีที่
ตำหนิ เขาพึงตัดที่โคน ตัดที่ปลาย ครั้นแล้วลิดกิ่งและใบเรียบร้อย
ดี ถากด้วยผึ้ง เกลาด้วยมิด ขัดแต่งด้วยสิ่ว ทำภายใน ให้เรียบร้อย
ขุดเป็นร่อง ขัดด้วยลูกหิน ทำให้เป็นเรือ ติดกรรเชียงและหางเสือ
แล้ว ปล่อยลงแม่น้ำ

สาฬหะ ท่านเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร คือ บุรุษนั้นจะข้าม
แม่น้ำได้หรือไม่”

เจ้าสาฬหะจึงวิกราบทูลว่า “ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ข้อนั้นเพราะเหตุไร”

เจ้าสาฟหฺลิจฉนวิกฺราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะตํ
รํงันเขาแต่งเกลี้ยงเกลาคดีในภายนอก และภายในก็เรียบร้อยดี
ทำเป็นเรือ ติดกรรเชียงและ หางเสือ บุรุษนั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า เรือ
จักไม่จม บุรุษนั้นจักถึงฝั่งได้โดยสวัสดิ์”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “สาฟหฺ ข้อนี้ฉันใด สมณพราหมณ์
เหล่าใดไม่ถือการเกลียดตบะเป็นวาทะ ไม่ถือการเกลียดตบะเป็น
สาระ ไม่ยึดมั่นการเกลียดตบะ

อยู่ สมณพราหมณ์เหล่านั้นสามารถข้ามโอชะได้ อนึ่ง สมณ
พราหมณ์เหล่าใดมีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์ มีความประพฤติ
ทางวาจาบริสุทธิ์ มีความประพฤติ ทางใจบริสุทธิ์ มีอาชีพบริสุทธิ์
สมณพราหมณ์เหล่านั้นควรเพื่อยุณยทัตสนะ เพื่อกวามตรัสรู้ชั้น
เยี่ยม ฉะนั้นเหมือนกันแล

สาฟหฺ เปรียบเหมือนนักรบอาชีพถึงแม้จะรู้กระบวนลูกศร
เป็นอันมาก แต่เขาจะชื่อว่าป็นนักรบ คู่ควรแก่พระราชา เหมาะแก่
พระราชา ถึงการนับว่าเป็นราชของครุฑโดยแท้ด้วยองค์ ๓ ประการ
องค์ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ยิงลูกศรได้ไกล ๒. ยิงไม่พลาด

๓. ทำลายกายขนาดใหญ่ได้

สาฟหฺ นักรบอาชีพยิงลูกศรได้ไกลแม้ฉันใด อริยสาวกผู้มี
สัมมาสมาธิก็ฉันนั้น อริยสาวกผู้มีสัมมาสมาธิพิจารณาเห็นรูปอย่าง
ใดอย่างหนึ่งทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และ ปัจจุบัน ภายในหรือ
ภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม
ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา
เราไม่ได้เป็น นั้น ไม่ใช่อัตตาของเรา” พิจารณาเห็นเวทนา
อย่างใดอย่างหนึ่ง ... สัญญาอย่างใด อย่างหนึ่ง ... สังขารอย่างใด
อย่างหนึ่ง ... พิจารณาเห็นวิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็น
อดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด
เลว หรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตามด้วยปัญญาอันชอบตามความ
เป็นจริงอย่างนี้ว่า “นั่น

ไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นนั้น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา”

สาฟหฺ นักรบอาชีพยิงไม่พลาดฉันใด อริยสาวกผู้มีสัมมา
ทวิญญูก็ฉันนั้น

อริยสาวกผู้มีสัมมาทวิญญูรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้
ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา”

สาัพพะ นักรบอาชีพทำลายกายขนาดใหญ่ได้ฉันท
อริยสาวกผู้มีสัมมา- วิมุตติก็ฉันทนั้น อริยสาวกผู้มีสัมมาวิมุตติ
ทำลายกองอวิชชาใหญ่ได้”

สาัพพะสูตรที่ ๖ จบ

๗. มัลลิกาเทวีสูตร

ว่าด้วยพระนางมัลลิกาเทวี

[๑๙๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน
อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้นแล
พระนางมัลลิกาเทวีเสด็จเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ
ถวายอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถาม พระผู้มีพระ
ภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้
มาตุคามบางคนในโลกนี้ มีผิวพรรณไม่งาม รูปชั่ว ไม่น่าดูและเป็น
คนยากจน ขัดสนทรพย์๑ ขัดสนโภคะ๒ ต่ำศักดิ์๓

อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้ มี
ผิวพรรณไม่งาม รูปชั่ว ไม่น่าดู แต่เป็นคนมั่งคั่ง มีทรพย์มาก มี
โภคะมาก สูงศักดิ์

อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้ มีรูป
งาม น่าดู น่า เลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก๔ แต่เป็นคนยากจน
ขัดสนทรพย์ ขัดสนโภคะ ต่ำศักดิ์

อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้ มีรูป
งาม น่าดู น่า เลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก และเป็นคนมั่งคั่ง มี
ทรพย์มาก มีโภคะมาก สูงศักดิ์”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มัลลิกา มาตุคามบางคนในโลกนี้
เป็นผู้โกรธ มากไปด้วยความคับแค้นใจ ภูกว่ากล่าวแม่เล็กน้อยก็
ขัดเคือง จุนเจียว กระพืดกระเฟียด กระด้างกระเดื่อง แสดงอาการ
โกรธ ความขัดเคือง และความไม่พอใจ เธอไม่ให้

ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่อง
ลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และเครื่องประทีปแก่สมณะหรือ
พราหมณ์ และมีใจริษยาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ
การไหว้ และการบูชาของผู้อื่น กีดกัน ตัณดรอน ผูกความริษยา ถ้า
มาตุคามนั้นจุติจากอัฐภาพนั้นมาสู่ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดใน
ชาติใดๆ ย่อมเป็นผู้มีผิวพรรณไม่งาม รูปชั่ว ไม่น่าดู และเป็นคน
ยากจน ขัดสนทรพย์ ขัดสนโภคะ ต่ำศักดิ์

มาตุคามบางคนในโลกนี้เป็นผู้โกรธ มากไปด้วยความ
คับแค้นใจ ถูกว่ากล่าวแม่เล็กน่อยก็ขัดเคือง จุนเจียว
กระพืดกระเฟียด กระด้างกระเดื่อง แสดงอาการโกรธ ความ
ขัดเคือง และความไม่พอใจ แต่เธอให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า
ยวดยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และ
เครื่องประทีปแก่สมณะหรือพราหมณ์ และไม่มีใจริษยาในลาภ
สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของผู้อื่น
ไม่กีดกัน ไม่ดัดรอน ไม่ผูกความริษยา ถ้าเธอจติจากอัฐภาพนั้นมา
สู่ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใดๆ ย่อมเป็นผู้มีผิวพรรณไม่
งาม รูปชั่ว ไม่น่าดู แต่เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก สูง
ศักดิ์

มาตุคามบางคนในโลกนี้เป็นผู้ไม่โกรธ ไม่มากไปด้วยความ
คับแค้นใจ ถูกว่ากล่าวแม่มากก็ไม่ขัดเคืองใจ ไม่จุนเจียว ไม่
กระพืดกระเฟียด ไม่กระด้างกระเดื่อง ไม่แสดงอาการโกรธ ความ
ขัดเคือง และความไม่พอใจ แต่เธอไม่ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า
ยวดยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และ
เครื่องประทีปแก่สมณะหรือพราหมณ์ และมีใจริษยาในลาภ
สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของผู้อื่น
กีดกัน ดัดรอน ผูกความริษยา ถ้าเธอจติจากอัฐภาพนั้นแล้วมาสู่
ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใด ๆ ย่อมเป็นผู้มีรูปงาม น่าดู
น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก แต่เป็นคนยากจน ขัดสน
ทรัพย์ ขัดสน โภคะ ต่ำศักดิ์

มาตุคามบางคนในโลกนี้เป็นผู้ไม่โกรธ ไม่มากไปด้วยความ
คับแค้นใจ ถูกว่ากล่าวแม่มากก็ไม่ขัดเคือง ไม่จุนเจียว ไม่
กระพืดกระเฟียด ไม่กระด้างกระเดื่อง ไม่แสดงอาการโกรธความ
ขัดเคืองและความไม่พอใจ เธอให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน
ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และเครื่อง
ประทีปแก่สมณะหรือพราหมณ์ และไม่มีใจริษยาในลาภสักการะ
ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของผู้อื่น ไม่กีดกัน
ไม่ดัดรอน ไม่ผูกความริษยา ถ้าเธอจติจากอัฐภาพนั้นแล้วมาสู่
ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใด ๆ ย่อมเป็นผู้มีรูปงาม น่าดู
น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก และเป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก
มีโภคะมาก สูงศักดิ์

มัลลิกา นี่แหละเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้มี
ผิวพรรณไม่งาม รูปชั่ว ไม่น่าดู และเป็นคนยากจน ขัดสนทรัพย์
ขัดสนโภคะ ต่ำศักดิ์

นี่แหละเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้มี
ผิวพรรณไม่งาม รูปชั่ว ไม่น่าดู แต่เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มี
โภคะมาก สูงศักดิ์

นี่แหละเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้มีรูปงาม
น่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก แต่เป็นคนยากจน ขัดสน
ทรัพย์ ขัดสนโภคะ ต่ำศักดิ์

นี่แหละเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้มีรูปงาม
น่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก และเป็นคนมั่งคั่ง มี
ทรัพย์มาก มีโภคะมาก สูงศักดิ์”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พระนางมัลลิกาเทวีได้
กราบทูลพระ

ผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในชาติอื่น ชะรอย
หม่อมฉันจะเป็นคนโกรธ มากไปด้วยความคับแค้นใจ ภูวามกล่าว
เล็กน้อยก็ขัดเคือง จุนเจียว กระพืดกระเฟียด กระด้างกระเดื่อง
แสดงอาการโกรธ ความขัดเคือง และความไม่พอใจ ในชาตินี้

หม่อมฉันจึงมีผิวพรรณไม่งาม รูปชั่ว ไม่น่าดู

แต่ในชาติอื่นหม่อมฉันคงได้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า
ยวดยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และ
เครื่องประทีปแก่สมณะหรือพราหมณ์ ในชาตินี้หม่อมฉันจึงเป็นคน
มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก

ในชาติอื่นหม่อมฉันคงจะไม่มีใจริษยาในลาภสักการะ ความ
เคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของผู้อื่น ไม่กีดกัน ไม่
ดัดรอน ไม่ผูกความริษยา ในชาตินี้ หม่อมฉันจึงเป็นผู้สูงศักดิ์ ข้า
แต่พระองค์ผู้เจริญ ก็นางกษัตริย์บ้าง นางพราหมณ์บ้าง นาง
คหปตานีบ้างมีอยู่ในราชสกุลนี้ หม่อมฉันได้ดำรงความเป็นใหญ่
เหนือหญิง

เหล่านั้นตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป หม่อมฉันจักไม่โกรธ ไม่มาก
ไปด้วยความคับแค้นใจ ถึงจะถูกว่ากล่าวมากก็จักไม่ขัดเคือง ไม่
จุนเจียว ไม่กระพืดกระเฟียด ไม่กระด้างกระเดื่อง ไม่แสดงอาการ
โกรธ ความขัดเคือง และความไม่พอใจ และจักให้ทาน คือ ข้าว
น้ำ ผ้า ยวดยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย
และ เครื่องประทีปแก่สมณะหรือพราหมณ์ จักไม่มีใจริษยาในลาภ

สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของผู้อื่น
จักไม่กีดกัน ไม่ดัดรอน ไม่ริษยา

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภาสิตของพระผู้มีพระภาคชัดเจน
ไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ๑ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำหม่อมฉันว่าเป็น
อุบาสิกาสู่ถึงสรวง ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

มัลลิกาเทวีสูตรที่ ๗ จบ

๘. อัดตันตปสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้ทำตนให้เดือดร้อน

[๑๙๘] ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ ประเภทนี้มีปรากฏอยู่ในโลก
บุคคล ๔ ประเภทใดไหนบ้าง คือ

บุคคลบางคนในโลกนี้

๑.เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำตนให้
เดือดร้อน

๒.เป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้
เดือดร้อน

๓.เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำตนให้
เดือดร้อน และเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำ
ผู้อื่นให้เดือดร้อน

๔.เป็นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่หมั่นประกอบในการทำตน
ให้เดือดร้อน และเป็นผู้ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่หมั่นประกอบใน
การทำผู้อื่นให้เดือดร้อน

บุคคลผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นผู้
ไม่หิว ดับร้อน เย็นใจ มีตนอันประเสริฐ เสวยสุขอยู่ในปัจจุบันเทียว

บุคคลเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำตนให้
เดือดร้อน เป็นอย่างไร

คือ คนเปลือยบางคนในโลกนี้ไร้มารยาท เลี้ยงมือ เขาเชิญให้
มารับรักษาก็ไม่มา เขาเชิญให้หยุดก็ไม่หยุด ไม่รับรักษาที่เขา
แบ่งไว้ก่อน ไม่รับรักษาที่เขาเจาะจงทำไว้ ไม่ยินดีกิจนิมนต์ ไม่รับ
รักษาปากหม้อ ไม่รับรักษาจากกระเช้า ไม่รับรักษาคร่อม
ธรณีประตู ไม่รับรักษาคร่อมท่อนไม้ ไม่รับรักษาคร่อมสาก ไม่รับ
รักษาที่คนสองคนบริโภคนอยู่ ไม่รับรักษาของหญิงมีครรภ์ ไม่รับ
รักษาของหญิงที่กำลังให้ลูกดูนม ไม่รับรักษาของหญิงที่
คลอเคลียคน ไม่รับรักษาที่นัดแนะกันทำไว้ ไม่รับรักษาในที่ที่รับ
เลี้ยงดูลูกสุนัข ไม่รับรักษาในที่ที่แมลงวันไต่ตอมเป็นกลุ่ม ไม่รับ
ปลา ไม่รับเนื้อ ไม่ดื่มสุรา ไม่ดื่มเมรัย ไม่ดื่มน้ำหมักดอง เขารับ

ภิกษาเฉพาะที่เรือนหลังเดียว เยี้ยวยาอัดภาพด้วยข้าวคำเดียว รับ
ภิกษาที่เรือน ๒ หลัง เยี้ยวยา อัดภาพด้วยข้าว ๒ คำ ฯลฯ หรือรับ
ภิกษาที่เรือน ๗ หลัง เยี้ยวยาอัดภาพด้วยข้าว ๗ คำ เยี้ยวยา
อัดภาพด้วยภิกษาในถาดน้อยใบเดียวบ้าง เยี้ยวยาอัดภาพด้วย
ภิกษา ในถาดน้อย ๒ ใบบ้าง ฯลฯ เยี้ยวยาอัดภาพด้วยภิกษาใน
ถาดน้อย ๗ ใบบ้าง กินอาหารที่เก็บค้างไว้วันเดียวบ้าง กินอาหาร
ที่เก็บค้างไว้ ๒ วันบ้าง ฯลฯ กินอาหารที่เก็บ ค้างไว้ ๗ วันบ้าง เขา
หมั่นประกอบในการบริโภคน้ำที่เวียนมาตั้งกึ่งเดือน เช่นนี้

คนเปลี่ยยนนั้นกินผักดองเป็นอาหารบ้าง กินข้าวฟ่างเป็น
อาหารบ้าง กินลูกเดี๋ยเป็นอาหารบ้าง กินกากข้าวเป็นอาหารบ้าง
กินยางดเป็นอาหารบ้าง กินรำเป็นอาหารบ้าง กินข้าวตังเป็นอาหาร
บ้าง กินกำยานเป็นอาหารบ้าง กินหญ้าเป็นอาหารบ้าง กินมูลโค
เป็นอาหารบ้าง กินเหง้าและผลไม้ในป่าเป็นอาหารบ้าง กินผลไม้ที่
หล่นเยี้ยวยาอัดภาพ เขานุ่งห่มผ้าป่านบ้าง นุ่งห่มผ้าแกมกันบ้าง
นุ่งห่มผ้าห่อศพบ้าง นุ่งห่มผ้าบังสุกุลบ้าง นุ่งห่มผ้าเปลือกไม้บ้าง
นุ่งห่มหนังเสือบ้าง นุ่งห่มหนังเสือที่มีเล็บติดอยู่บ้าง นุ่งห่ม
คากรองบ้าง นุ่งห่มผ้าเปลือกปอกรองบ้าง นุ่งห่มผ้าผลไม้ กรอง
บ้าง นุ่งห่มผ้ากัมพลทำด้วยผมนคนบ้าง นุ่งห่มผ้ากัมพลทำด้วย
ขนสัตว์ร้ายบ้าง นุ่งห่มผ้าทำด้วยขนปีกนกเค้าบ้าง ถอนผมและ
หนวด หมั่นประกอบกรถอนผมและหนวดบ้าง ยืนอย่างเดียว
ปฏิบัติเสถียรนั่งบ้าง นั่งกระโหย่ง ประกอบความเพียรด้วยการนั่ง
กระโหย่งบ้าง นอนบนหนาม สำเร็จการนอนบนหนามบ้าง อาบน้ำ
วันละ ๓ ครั้ง หมั่นประกอบกรลงน้ำบ้าง เขามั่นประกอบกรทำ
ร่างกายให้เดือดร้อนหลายวิธีดังกล่าวนี้อยู่ ภิกษุทั้งหลาย
บุคคลเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำตนให้
เดือดร้อน เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำผู้
อื่นให้เดือดร้อน เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าแพะ ฆ่าสุกร เป็นนาย
พรานนก เป็นนายพรานเนื้อ เป็นชาวประมง เป็นโจร เป็น
เพศฉมาต เป็นคนฆ่าโค เป็นผู้คุม หรือเป็นผู้ทำกรรมอันหยาบช้า
ชนิดใดชนิดหนึ่งก็ตาม ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้ทำ ผู้อื่นให้
เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน และ เป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นพระราชามหากษัตริย์ได้รับมูรธาภิเษก หรือว่าเป็นพราหมณ์มหาศาล เขาให้สร้างสัณฐานาคารใหม่ทางทิศตะวันออกแห่งพระนคร แล้วโกนผมและหนวด นุ่งห่มสังฆาฏิมีเส้น ขลิบมกายด้วยเนยและน้ำมัน เกาหลังด้วยเชาหมกเข้าไปสู่สัณฐานาคารใหม่พร้อมด้วยมเหสีและพราหมณ์ผู้เป็นปุโรหิต เขาสำเร็จการนอนบนพื้นอันปราศจากการปูลาดไว้ด้วยมูลโคสด พระราชาให้พระชนมชีพเป็นไปด้วยน่านมที่มีอยู่ในเต้าที่ ๑ ของแม่โคตัวหนึ่งที่มีลูกอ่อน พระมเหสี

ให้พระชนมชีพเป็นไปด้วยนมที่มีอยู่ในเต้าที่ ๒ พราหมณ์ผู้เป็นปุโรหิตให้อัตภาพเป็น ไปด้วยน่านมที่มีอยู่ในเต้าที่ ๓ พระราชาทรงบูชาไฟด้วยน่านมที่มีอยู่ในเต้าที่ ๔ ลูกโคให้อัตภาพเป็นไปด้วยน่านมที่เหลือ พระราชานั้ันตรัสอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย จงฆ่าโคเท่านี้ จงฆ่าลูกโคผู้เท่านี้ จงฆ่าลูกโคเมียเท่านี้ จงฆ่าแพะเท่านี้ จงฆ่าแกะเท่านี้เพื่อบูชายัญ (จงฆ่าม้าเท่านี้เพื่อบูชายัญ) จงตัดต้นไม้เท่านี้เพื่อทำเสา จงเกี่ยว หญ้าคาเท่านี้เพื่อบังและลาด” แม้เหล่าชนทั้งที่เป็นทาส เป็นคนรับใช้ เป็นคนงานของพระราชา นั้นก็ยอมสะดุ้งต่ออาชญา สะดุ้งต่อภัย มีหน่านองด้วยน้ำตาร้องให้ทำการงานอยู่ ภิภษทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน และเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน หมั่นประกอบในการทำผู้อื่น ให้เดือดร้อน เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเป็นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่หมั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน และเป็นผู้ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นอย่างไร

คือ บุคคลนั้นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นผู้ไม่หิว ดับร้อน เย็นใจ เสวยสุข มีตนอันประเสริฐอยู่ในปัจจุบัน เทียว

ภิภษทั้งหลาย ตถาคตเสด็จอุบัติขึ้นมาในโลกนี้เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วย ตนเองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึก

ผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็น

พระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค ตถาคตรู้แจ้งโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ด้วยตนเองแล้ว ประกาศให้ผู้อื่นรู้ตามแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง๒ และมีความงามในที่สุด๓ ประกาศพรหมจรรย์๔ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ บริบูรณ์ครบถ้วน

คหบดีหรือบุตรคหบดีผู้เกิดภายหลังในตระกูลใดตระกูลหนึ่ง ฟังธรรมนั้นแล้ว ได้ศรัทธาในตถาคต ได้ศรัทธาแล้วพิจารณาเห็นว่า “ขราवास(การอยู่ครองเรือน) คับแคบ๑ เป็นทางมาแห่งธุลี๒ บรรพชาปลอดโปร่ง๓ การที่บุคคลผู้ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิบริบูรณ์ครบถ้วนดุจสิ่งของที่ขัดแล้วนี้มิใช่ทำได้ง่าย ทางที่ดี เราควรจะปลงผมและหนวด ครองผ้ากาสายะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต”

สมัยต่อมา เขาได้ละกองโกศทรัพย์น้อยใหญ่และเครื่องยาน้อยใหญ่แล้ว ปลงผมและหนวด ครองผ้ากาสายะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต

เมื่อบวชแล้วอย่างนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสิกขาและสาขีพ๔ เสมอกับภิกษุทั้งหลาย

ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ คือ วางทัณฑอาวุธและศัสตราวุธ มีความละอาย มีความ เอ็นดู มุ่งหวังประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่

เป็นผู้ละเว้นขาดจากการลักทรัพย์ คือ รับเอาแต่ของที่เขาให้ มุ่งหวังแต่ของที่เขาให้ ไม่เป็นขโมย เป็นคนสะอาดอยู่

เป็นผู้ละพฤติกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ คือ ประพฤติพรหมจรรย์๕ เว้นห่างไกลอสัทธิธรรมอันเป็นกิจของชาวบ้าน

เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดเท็จ คือ พูดแต่คำสัตย์ ดำรงความสัตย์ มีถ้อยคำ เป็นหลัก เชื่อถือได้ ไม่หลอกลวงชาวโลก

เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดส่อเสียด คือ ฟังความจากฝ่ายนี้แล้ว ไม่ไปบอก ฝ่ายโน้นเพื่อทำลายฝ่ายนี้ หรือฟังความฝ่ายโน้นแล้วไม่มาบอกฝ่ายนี้เพื่อทำลาย

ฝ่ายโน้น สมานคนที่แตกต่างกัน ส่งเสริมคนที่ปรองดองกัน ชื่นชมยินดีเฟลิตเฟลิน

ต่อผู้ที่สามัคคีกัน พูดแต่ถ้อยคำที่สร้างสรรค์ความสามัคคี

เป็นผู้ละเว้นขาดจากคำหยาบ คือ พูดแต่คำไม่มีโทษ ไพเราะ น่ารัก จับใจ เป็นคำของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่พอใจ

เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ คือ พูดถูกเวลา พูดคำจริง พูดอิงประโยชน์ พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูดคำที่มีหลักฐาน มีที่อ้างอิง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์เหมาะแก่เวลา

ภิกษุนั้นเป็นผู้เว้นขาดจากการพรากพิชคามและภุตคาม ฉันทมื้อเดียว ไม่ฉันทอนกลางคืน เว้นขาดจากการฉันทในเวลาวิกาล เว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการละเล่นที่เป็นข้าศึกแก่กุศล เว้นขาดจากการทัดทรง ประดับ ตกแต่งร่างกายด้วยพวงดอกไม้ ของหอม และเครื่องประทีปผิวนั้นเป็นลักษณะแห่งการแต่งตัว เว้นขาดจากที่นอนสูงใหญ่ เว้นขาดจากการรับทองและเงิน เว้นขาดจาก การรับธัญญาหารดิบ๒ เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ เว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี เว้นขาดจากการรับทาสหญิงและทาสชาย เว้นขาดจากการรับแพะและแกะ เว้นขาดจากการรับไก่และสุกร เว้นขาดจากการรับช้าง โค ม้า และลา เว้นขาดจากการรับเรือกสวนไร่นาและที่ดิน เว้นขาดจากการรับทำหน้าที่เป็นตัวแทนและผู้สื่อสาร เว้นขาดจากการซื้อขาย เว้นขาดจากการโกงด้วยตาชั่ง ด้วยของปลอม และด้วยเครื่องตวงวัด เว้นขาดจากการรับสินบน การล่อลวง และการตลบตะแลง เว้นขาดจากการตัด(อวัยวะ) การฆ่า การจองจำ การตีชิงวิ่งราว การปล้น และการขู่กรรโชก

ภิกษุนั้นเป็นผู้สันโดษด้วยจีวรพอคุ้มร่างกาย และบิณฑบาตพออิ่มท้อง จะไป ณ ที่ใด ๆ ก็ไปได้ทันที เหมือนนกบินไป ณ ที่ใด ๆ ก็มีแต่ปีกเป็นภาระ เธอประกอบด้วยอริยศีลชั้นธรรมาภิบาลนี้แล้ว ย่อมเสวยสุขอันไม่มีโทษในภายใน

ภิกษุนั้นเห็นรูปทางตาแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมใน จักขุณทรีย์ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็จะประทุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออกุศลจิตและ โทมนัสครอบงำได้ จึงรักษาจักขุณทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุณทรีย์ ฟังเสียงทางหู ... ดมกลิ่นทางจมูก ... ลิ้มรสทางลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ทางใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมในมโนณทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้วก็จะประทุให้ถูกบาปอกุศลธรรมคืออกุศลจิตและโทมนัสครอบงำได้ จึงรักษามโนณทรีย์ ถึงความสำรวมในมโนณทรีย์ เธอผู้ประกอบด้วยอริยอินทรีย์-สังวรอย่างนี้ จึงชื่อว่าเสวยสุขอันไม่ระคนด้วยกิเลสในภายใน

ภิกษุนั้นเป็นผู้ทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลิยวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ

บาตร และจีวร การฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระ
ปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง

ภิกษุนั้นประกอบด้วยอริยสีลขันธ อริยอินทริยสังวร และ
อริยสติสัมปชัญญะ พักอยู่ ณ เสนาสนะเจียบสงัด คือ ป่า โคนไม้
ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ที่แจ้ง ลอมฟาง แยกกลับจากบิณฑบาต
ภายหลังฉันอาหารเสร็จแล้วก็นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกาย ตรง ดำรงสติไว้
เฉพาะหน้า เธอละอภิขมา (ความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา) ใน
โลก

แล้ว มีใจปราศจากอภิขมาอยู่ ขำระจิตให้บริสุทธิ์จาก
อภิขมา ละความมุ่งร้ายคือพยาบาท (ความคิดร้าย) มีจิตไม่
พยาบาท มุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ ขำระ จิตให้บริสุทธิ์
จากความมุ่งร้ายคือพยาบาท ละถีนมิทระ(ความหดหู่และเชื่องซึม)
ปราศจากถีนมิทระ กำหนดแสงสว่าง มีสติสัมปชัญญะอยู่ ขำระจิต
ให้บริสุทธิ์จากถีนมิทระ ละอุทถัจจกุกกุจจะ (ความฟุ้งซ่านและร้อน
ใจ) เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบ อยู่ภายใน ขำระจิตให้บริสุทธิ์จาก
อุทถัจจกุกกุจจะ ละวิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) ขำระวิจิกิจฉาได้
แล้ว ไม่มีความสงสัยในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ขำระจิตให้บริสุทธิ์
จาก วิจิกิจฉา เธอครั้นละนิวรณ์เหล่านี้ที่เป็นเครื่องเศร้าหมองใจ
เป็นเครื่องทอนกำลังปัญญาแล้ว สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุจตุตถ
ฌานอยู่

เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน
ปราศจากความ เศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่
หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้นน้อมจิตไปเพื่ออุปเพนิวาสานุสสติญาณ
ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติ
บ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติ
บ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง
๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏ
กัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปและวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง
ว่า “ในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวย
สุขทุกข์และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตติจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพ โน้น
แม่ในภพนั้นเราก็มียชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวย
สุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้น ๆ จุตติจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้” เธอ
ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติ
อย่างนี้

เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสเพียงดังเนินปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ดังนั้น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุผู้นั้นย่อมจิตไปเพื่อจตุปปาตญาณ เห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำ และชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า “หมู่สัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วาจทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทูคติ วินิบาต นรก แต่หมู่สัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วาสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์” เธอเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและ เกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมอย่างนี้แล

เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสเพียงดังเนินปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ดังนั้น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุผู้นั้น

ย่อมจิตไปเพื่ออัสวักขยญาณ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี่อัสวะ นี่อัสวสมุทัย นี่อัสวนิโรธ นี่

อัสวนิโรธคามินีปฏิปทา”

เมื่อเธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นจากกามาสวะ ภวาสวะ และอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ว่า “หลุดพ้นแล้ว” รู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป” ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่หมั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน และเป็น ผู้ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นอย่างนี้แล และบุคคลนั้นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่น ให้เดือดร้อน เป็นผู้ไม่หิว ดับร้อน เย็นใจ เสวยสุข มีตนอันประเสริฐอยู่ในปัจจุบันเทียว

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก”

อรรถกถาปสูตรที่ ๘ จบ

๙. ดัณหาสูตร

ว่าด้วยตัณหา

[๑๙๙] ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงตัณหาเช่นดังข่าย
ท่องเทียวไป แผลไป ชานไป เกาะเกี่ยวอยู่ในอารมณ์ต่างๆ เป็น
เครื่องปกคลุมหุ้มห่อโลกนี้ ซึ่งยุ่งเหมือนกลุ่มด้ายอันยุ่งเหยิง ขอด
เป็นปมเหมือนหนุ่ยมุงกระต่ายและหนุ่ยปล้อง ไม่ให้ล่วงพ้นอบาย
๒ ทุกคติ วินิบาต และสังสารวัฏไปได้ เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจ
ให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระ
ภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ตัณหาเช่นดังข่าย ท่องเทียวไป แผลไป ชาน
ไป เกาะเกี่ยว อยู่ในอารมณ์ต่างๆ เป็นเครื่องปกคลุมหุ้มห่อโลกนี้
ซึ่งยุ่งเหมือนกลุ่มด้าย

อันยุ่งเหยิง ขอดเป็นปมเหมือนหนุ่ยมุงกระต่ายและหนุ่ย
ปล้อง ไม่ให้ล่วงพ้น

อบาย ทุกคติ วินิบาต และสังสารวัฏไปได้ นั้นเป็นอย่างไร
คือ ตัณหาวิจริต ๑๘ ประการนี้อาศัยชั้นภพจกภายใน
ตัณหาวิจริต ๑๘ ประการนี้อาศัยชั้นภพจกภายนอก
ตัณหาวิจริต ๑๘ ประการอาศัยชั้นภพจกภายใน อะไรบ้าง
คือ

๑. เมื่อมีตัณหาว่า “เราเป็น”
๒. ตัณหาว่า “เราเป็นอย่างนี้” จึงมี
๓. ตัณหาว่า “เราเป็นอย่างนั้น” จึงมี
๔. ตัณหาว่า “เราเป็นโดยประการอื่น” จึงมี
๕. ตัณหาว่า “เราเป็นผู้เทียง” จึงมี
๖. ตัณหาว่า “เราเป็นผู้ไม่เทียง” จึงมี
๗. ตัณหาว่า “เราพึงเป็น” จึงมี
๘. ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนี้” จึงมี
๙. ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนั้น” จึงมี
๑๐. ตัณหาว่า “เราพึงเป็นโดยประการอื่น” จึงมี
๑๑. ตัณหาว่า “เราพึงเป็นบ้าง” จึงมี
๑๒. ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนี้บ้าง” จึงมี
๑๓. ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนั้นบ้าง” จึงมี
๑๔. ตัณหาว่า “เราพึงเป็นโดยประการอื่นบ้าง” จึงมี
๑๕. ตัณหาว่า “เราจักเป็น” จึงมี
๑๖. ตัณหาว่า “เราจักเป็นอย่างนี้” จึงมี
๑๗. ตัณหาว่า “เราจักเป็นอย่างนั้น” จึงมี
๑๘. ตัณหาว่า “เราจักเป็นโดยประการอื่น” จึงมี

นี่คือตัณหาวิจริต ๑๘ ประการอาศัยชั้นรูปปัญจกภายใน
ตัณหาวิจริต ๑๘ ประการอาศัยชั้นรูปปัญจกภายนอก อะไรบ้าง

คือ

๑. เมื่อมีตัณหาว่า “เราเป็นด้วยชั้นรูปปัญจกนี้”
๒. ตัณหาว่า “เราเป็นอย่างนี้ด้วยชั้นรูปปัญจกนี้” จึงมี
๓. ตัณหาว่า “เราเป็นอย่างนั้นด้วยชั้นรูปปัญจกนี้” จึงมี
๔. ตัณหาว่า “เราเป็นโดยประการอื่นด้วยชั้นรูปปัญจกนี้” จึงมี
๕. ตัณหาว่า “เราเป็นผู้เที่ยงด้วยชั้นรูปปัญจกนี้” จึงมี
๖. ตัณหาว่า “เราเป็นผู้ไม่เที่ยงด้วยชั้นรูปปัญจกนี้” จึงมี
๗. ตัณหาว่า “เราพึงเป็นด้วยชั้นรูปปัญจกนี้” จึงมี
๘. ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนี้ด้วยชั้นรูปปัญจกนี้” จึงมี
๙. ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนั้นด้วยชั้นรูปปัญจกนี้” จึงมี
๑๐. ตัณหาว่า “เราพึงเป็นโดยประการอื่นด้วยชั้นรูปปัญจกนี้”

จึงมี

๑๑. ตัณหาว่า “เราพึงเป็นด้วยชั้นรูปปัญจกนี้บ้าง” จึงมี
๑๒. ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนี้ด้วยชั้นรูปปัญจกนี้บ้าง” จึงมี
๑๓. ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนั้นด้วยชั้นรูปปัญจกนี้บ้าง” จึง

มี

๑๔. ตัณหาว่า “เราพึงเป็นโดยประการอื่นด้วยชั้นรูปปัญจกนี้
บ้าง” จึงมี

๑๕. ตัณหาว่า “เราจักเป็นด้วยชั้นรูปปัญจกนี้” จึงมี
๑๖. ตัณหาว่า “เราจักเป็นอย่างนี้ด้วยชั้นรูปปัญจกนี้” จึงมี
๑๗. ตัณหาว่า “เราจักเป็นอย่างนั้นด้วยชั้นรูปปัญจกนี้” จึงมี
๑๘. ตัณหาว่า “เราจักเป็นโดยประการอื่นด้วยชั้นรูปปัญจกนี้”

จึงมี

นี่คือตัณหาวิจริต ๑๘ ประการอาศัยชั้นรูปปัญจกภายนอก

ตัณหาวิจริต ๑๘ ประการอาศัยชั้นรูปปัญจกภายใน ตัณหาวิ
จริต ๑๘ ประการ อาศัยชั้นรูปปัญจกภายนอก ด้วยประการฉะนี้ รวม
เรียกว่า ตัณหาวิจริต ๓๖ ประการ ตัณหาวิจริตเห็นปานนี้ ที่เป็น
อดีต ๓๖ ประการ อนาคต ๓๖ ประการ ปัจจุบัน ๓๖ ประการ รวม
เป็นตัณหาวิจริต ๑๐๘ ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย ตัณหานี้นั้นแล เช่นดังข้าย ท่องเที่ยวไป แผล
ไป ชานไป เกาะเกี่ยวอยู่ในอารมณ์ต่างๆ เป็นเครื่องปกคลุมหุ้มห่อ
โลกนี้ ซึ่งยุ่งเหมือนกลุ่มด้าย อันยุ่งเหยิง ขอดเป็นปมเหมือนหนุ่

มุงกระต่ายและหญ้าปล้อง ไม่ให้ลวงพันอบาย ทุกติ วินิบาต และ
สังสารวัฏไปได้”

ต้นหาสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. เปมสูตร

ว่าด้วยความรักและความชัง

[๒๐๐] ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ย่อมเกิด

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความรักเกิดเพราะความรัก ๒. ความชังเกิดเพราะความรัก

๓. ความรักเกิดเพราะความชัง ๔. ความชังเกิดเพราะความชัง

ความรักเกิดเพราะความรัก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลในโลกนี้เป็นผู้นำปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจของ
บุคคล คนอื่นๆ ประพฤติต่อบุคคลที่รักนั้นด้วยอาการที่นำปรารถนา
น่าใคร่ น่าพอใจ บุคคลนั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า “คนอื่น ๆ ประพฤติ
ต่อบุคคลที่นำปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจของเราด้วยอาการที่นำ
ปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ” เขาจึงเกิดความรักในคนเหล่านั้น
ความรักเกิดเพราะความรัก เป็นอย่างนี้แล

ความชังเกิดเพราะความรัก เป็นอย่างไร

คือ บุคคลในโลกนี้เป็นผู้นำปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจของ
บุคคล คนอื่น ๆ ประพฤติต่อบุคคลที่รักนั้นด้วยอาการที่ไม่นำ
ปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ บุคคลนั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า
“คนอื่น ๆ ประพฤติต่อบุคคลที่นำปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจของเรา
ด้วยอาการที่ไม่นำปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ” เขาจึงเกิด
ความชังในคนเหล่านั้น ความชังเกิดเพราะความรัก เป็นอย่างนี้แล

ความรักเกิดเพราะความชัง เป็นอย่างไร

คือ บุคคลในโลกนี้เป็นผู้ไม่นำปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่า
พอใจของบุคคล คนอื่นๆ ก็ประพฤติต่อบุคคลที่ชังนั้นด้วยอาการที่
ไม่นำปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ บุคคลนั้นมีความคิดอย่างนี้
ว่า “คนอื่น ๆ ประพฤติต่อบุคคลที่ไม่นำปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่า
พอใจของเราด้วยอาการที่ไม่นำปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ”
เขาจึงเกิดความรักในคนเหล่านั้น ความรักเกิดเพราะความชัง เป็น
อย่างนี้แล

ความชังเกิดเพราะความชัง เป็นอย่างไร

คือ บุคคลในโลกนี้เป็นผู้ไม่นำปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่า
พอใจของบุคคล คนอื่น ๆ ก็ประพฤติต่อบุคคลที่ชังนั้นด้วยอาการที่นำ
ปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ บุคคลนั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า “คนอื่น ๆ

ประพติดต่อกันที่ไม่น่าปรารถนา “ไม่น่าใคร ไม่น่าพอใจของเราด้วย
อาการที่น่าปรารถนา น่าใคร น่าพอใจ” เขาจึงเกิดความขงใน
บุคคลเหล่านั้น ความขงเกิดเพราะความขง เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมเกิด

สมัยใด ภิกษุสงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว
บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ อยู่ สมัยนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะความรัก
ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น แม้ความขงที่เกิดเพราะความรักย่อมไม่มีแก่
ภิกษุนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะความขงย่อมไม่มีแก่ ภิกษุนั้น แม้
ความขงที่เกิดเพราะความขงย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น

สมัยใด เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิกษุบรรลุทุติยฌาน
 ฯลฯ อยู่ เพราะ ปีติจางคลายไป ภิกษุมือเบากขา มีสติสัมปชัญญะ
เสวยสุขด้วยนามกายบรรลุ

ตติยฌาน ฯลฯ อยู่ เพราะละสุขและทุกขได้ เพราะโสมนัส
และโทมนัสดับไปก่อน

แล้ว ภิกษุบรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ อยู่ สมัยนั้น แม้ความรักที่
เกิดเพราะความรัก ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น แม้ความขงที่เกิดเพราะ
ความรักย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะความขงย่อม
ไม่มีแก่ภิกษุนั้น แม้ความขงที่เกิดเพราะความขง ย่อมไม่มีแก่ภิกษุ
นั้น

สมัยใด ภิกษุทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มี
อาสวะ เพราะอาสวะ ลื่นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ใน
ปัจจุบัน

สมัยนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะความรักเป็นอันภิกษุนั้นละ
ได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคน
ไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ความขงที่
เกิดเพราะความรักเป็นอันภิกษุนั้นละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน
เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้
ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ความรักที่เกิดเพราะความขงเป็นอันภิกษุ
นั้นละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอน
โคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ แม้ความ
ขงที่เกิดเพราะความขงเป็นอันภิกษุนั้นละได้เด็ดขาด ตัดรากถอน
โคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่
ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ภิกษุนี้เราเรียกว่า ไม่ยึดถือ๑ ไม่
โต้ตอบ๒ ไม่บงกช๓ ไม่ลักขโมย๔ ไม่ถูกไฟไหม้๕

ภิกษุชื่อว่ายึดถือ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตว่ามีรูป พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในรูป พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตว่ามีเวทนา พิจารณาเห็นเวทนา ในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในเวทนา พิจารณาเห็นสัญญาโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตว่ามีสัญญา พิจารณาเห็นสัญญาในอัตตา หรือพิจารณาเห็น

อัตตาในสัญญา พิจารณาเห็นสังขารทั้งหลายโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็น

อัตตว่ามีสังขาร พิจารณาเห็นสังขารในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในสังขาร พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตว่ามีวิญญาณ พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ ภิกษุชื่อว่ายึดถือ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุชื่อว่าไม่ยึดถือ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไม่เห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ไม่เห็นอัตตว่ามีรูป ไม่เห็นรูปในอัตตา หรือไม่เห็นอัตตาในรูป ไม่เห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา ไม่เห็นอัตตว่ามีเวทนา ไม่เห็นเวทนา ในอัตตา หรือไม่เห็นอัตตาในเวทนา ไม่เห็นสัญญาโดยความเป็นอัตตา ไม่เห็นอัตตว่ามีสัญญา ไม่เห็นสัญญาในอัตตา หรือ

ไม่เห็นอัตตาในสัญญา ไม่เห็นสังขารโดยความเป็นอัตตา ไม่เห็นอัตตว่ามีสังขาร ไม่เห็นสังขารในอัตตา หรือไม่เห็นอัตตาในสังขาร ไม่เห็นวิญญาณโดยความเป็น

อัตตา ไม่เห็นอัตตว่ามีวิญญาณ ไม่เห็นวิญญาณในอัตตา หรือไม่เห็นอัตตาใน

วิญญาณ ภิกษุชื่อว่าไม่ยึดถือ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุชื่อว่าโต้ตอบ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ดำโต้ตอบคนที่ดำ โกรธตอบคนที่โกรธ เถียงโต้ตอบคนที่เถียง ภิกษุชื่อว่าโต้ตอบ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุชื่อว่าไม่โต้ตอบ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไม่ดำโต้ตอบคนที่ดำ ไม่โกรธตอบคนที่โกรธ ไม่เถียงโต้ตอบคนที่เถียง ภิกษุชื่อว่าไม่โต้ตอบ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุชื่อว่าบังหวนคว้น เป็นอย่างไร

ผู้เที่ยง” จึงมี ตัณหาว่า “เราเป็นผู้ไม่เที่ยง” จึงมี ตัณหาว่า “เราพึงเป็น” จึงมี ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนี้” จึงมี ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนั้น” จึงมี ตัณหาว่า “เราพึงเป็นโดยประการอื่น” จึงมี ตัณหาว่า “เราพึงเป็นบ้าง” จึงมี ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนี้บ้าง” จึงมี ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนั้นบ้าง” จึงมี ตัณหาว่า “เราพึงเป็นโดยประการอื่นบ้าง” จึงมี ตัณหาว่า “เราจักเป็น” จึงมี ตัณหาว่า “เราจักเป็นอย่างนี้” จึงมี ตัณหาว่า “เราจักเป็นอย่างนั้น” จึงมี ตัณหาว่า “เราจัก เป็นโดยประการอื่น” จึงมี ภิกษุชื่อว่าบังหวนควัน เป็นอย่างนี้แล

คือ เมื่อไม่มีต้นหว่า “เราเป็น” ต้นหว่า “เราเป็นอย่างนี้” จึงไม่มี ต้นหว่า “เราเป็นอย่างนั้น” จึงไม่มี ต้นหว่า “เราเป็นโดยประกอบอื่น” จึงไม่มี ต้นหว่า “เราเป็นผู้เที่ยง” จึงไม่มี ต้นหว่า “เราเป็นผู้ไม่เที่ยง” จึงไม่มี ต้นหว่า “เราพึง

ทฤษฎีข้อว่าลูกโป่ง เป็นอย่างไร

คือ เมื่อมีต้นหาว่า “เราเป็นด้วยขันธปัญจกนี้” ต้นหาว่า “เราเป็นอย่างนี้ด้วย ขันธปัญจกนี้” จึงมี ต้นหาว่า “เราเป็นอย่างนั้นด้วย ขันธปัญจกนี้” จึงมี ต้นหาว่า “เราเป็นโดยประการอื่นด้วยขันธปัญจกนี้” จึงมี ต้นหาว่า “เราเป็นผู้เที่ยงด้วย ขันธปัญจกนี้” จึงมี ต้นหาว่า “เราเป็นผู้ไม่เที่ยงด้วยขันธปัญจกนี้” จึงมี ต้นหาว่า “เราพึงเป็นด้วยขันธปัญจกนี้” จึงมี ต้นหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนี้ด้วยขันธปัญจกนี้” จึงมี ต้นหาว่า “เราพึงเป็นโดยประการนั้นด้วยขันธปัญจกนี้” จึงมี ต้นหาว่า “เรา พึงเป็นโดยประการอื่นด้วยขันธปัญจกนี้” จึงมี ต้นหาว่า “เราพึงเป็นด้วยขันธปัญจก นี้บ้าง” จึงมี

ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนี้ด้วยขันธปัญจกนี้บ้าง” จึงมี ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนั้นด้วยขันธปัญจกนี้บ้าง” จึงมี ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างอื่นด้วยขันธปัญจกนี้บ้าง” จึงมี ตัณหาว่า “เราจักเป็นด้วยขันธปัญจกนี้” จึงมี ตัณหาว่า “เราจักเป็นอย่างนี้ด้วยขันธปัญจกนี้” จึงมี ตัณหาว่า “เราจักเป็นอย่างนั้นด้วย

ขันธปัญจกนี้” จึงมี ตัณหาว่า “เราจักเป็นโดยประการอื่นด้วยขันธปัญจกนี้” จึงมี ภิกษุชื่อว่าลูกโพล่ง เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุชื่อว่าไม่ลูกโพล่ง เป็นอย่างไร

คือ เมื่อไม่มีตัณหาว่า “เราเป็นด้วยขันธปัญจกนี้” ตัณหาว่า “เราเป็นอย่างนี้ด้วยขันธปัญจกนี้” จึงไม่มี ตัณหาว่า “เราเป็นอย่างนั้นด้วยขันธปัญจกนี้” จึงไม่มี ตัณหาว่า “เราเป็นโดยประการอื่นด้วยขันธปัญจกนี้” จึงไม่มี ตัณหาว่า “เราเป็นผู้เที่ยงด้วยขันธปัญจกนี้” จึงไม่มี ตัณหาว่า “เราเป็นผู้ไม่เที่ยงด้วย

ขันธปัญจกนี้” จึงไม่มี ตัณหาว่า “เราพึงเป็นด้วยขันธปัญจกนี้” จึงไม่มี ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนี้ด้วยขันธปัญจกนี้” จึงไม่มี ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนั้นด้วยขันธปัญจกนี้” จึงไม่มี ตัณหาว่า “เราพึงเป็นโดยประการอื่นด้วยขันธปัญจกนี้บ้าง” จึงไม่มี ตัณหาว่า “เราพึงเป็นด้วยขันธปัญจกนี้บ้าง” จึงไม่มี ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนี้ด้วยขันธปัญจกนี้บ้าง” จึงไม่มี ตัณหาว่า “เราพึงเป็นอย่างนั้นด้วยขันธปัญจกนี้บ้าง” จึงไม่มี ตัณหาว่า “เราพึงเป็นโดยประการอื่นด้วยขันธปัญจกนี้บ้าง” จึงไม่มี ตัณหาว่า “เราจักเป็นด้วยขันธปัญจกนี้” จึงไม่มี ตัณหาว่า “เราจักเป็นอย่างนี้ด้วยขันธปัญจกนี้” จึงไม่มี ตัณหาว่า “เราจักเป็นอย่างนั้นด้วยขันธปัญจกนี้” จึงไม่มี ตัณหาว่า “เราจักเป็นโดยประการอื่นด้วยขันธปัญจกนี้” จึงไม่มี ภิกษุชื่อว่าไม่

ลูกโพล่ง เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุชื่อว่าถูกไฟไหม้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ยังละอัสมิมานะไม่ได้เด็ดขาด ยังไม่ได้ตัดรากถอนโคน ให้เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ภิกษุชื่อว่าถูกไฟไหม้ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุชื่อว่าไม่ถูกไฟไหม้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ละอัสมิมานะได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคนเหมือน

ต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี
เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ภิกษุชื่อว่าไม่ถูกไฟไหม้ เป็นอย่างนี้แล

เปมสูตรที่ ๑๐ จบ

มหาวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โสทานุคตสูตร ๒. ฐานสูตร

๓. ภัททียสูตร ๔. สาปคิยาสูตร

๕. วัปปสูตร ๖. สัพพหสูตร

๗. มัลลิกาเทวีสูตร ๘. อัดตันตปสูตร

๙. ดัณหาสูตร ๑๐. เปมสูตร

จตุตถปิณฑาสก จบบริบูรณ์

๕. ปัญจปิณฑาสก

๑. สัมปปริสวารค

หมวดว่าด้วยสัตบุรุษ

๑. สิกขาปทสูตร

ว่าด้วยสิกขาบท

[๒๐๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอ
สัตบุรุษ๑และอสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัตบุรุษ จักแสดงสัตบุรุษ๒และ
สัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษแก่เธอทั้งหลาย๓ เธอทั้งหลายจงฟัง จง
ใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนอง พระดำรัสแล้ว
พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

อสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติ
ผิดในกาม พุดเท็จ เสนพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่ง
ความประมาท บุคคลนี้เรียกว่า อสัตบุรุษ

อสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้ฆ่าสัตว์และชักชวนผู้
อื่นให้ฆ่าสัตว์ ตนเอง เป็นผู้ลักทรัพย์และชักชวนผู้อื่นให้ลักทรัพย์
ตนเองเป็นผู้ประพฤติผิดในกามและ

ชักชวนผู้อื่นให้ประพฤติผิดในกาม ตนเองเป็นผู้พุดเท็จและ
ชักชวนผู้อื่นให้พุดเท็จ ตนเองเป็นผู้เสนพของมีนเมาคือสุราและ
เมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทและชักชวน ผู้อื่นให้เสนพของ
มีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท บุคคลนี้เรียก
ว่า อสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัตบุรุษ

สัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีกาม เป็นผู้เว้นขาดจากการ

พูดเท็จ เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความ ประมาท บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษ

สัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์และชักชวนผู้อื่น ให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการลักทรัพย์ ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีกามและชักชวน ผู้อื่นให้งดเว้นจากการประพฤติดีกาม ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จและชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดเท็จ ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความ ประมาทและชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการเสพ ของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษ ที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษ

สิกขาปทสูตรที่ ๑ จบ

๒. อัสดัทธิสูตร

ว่าด้วยผู้ไม่มีศรัทธาและผู้มีศรัทธา

[๒๐๒] ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสัตบุรุษและอสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัตบุรุษ จักแสดงสัตบุรุษและสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจ ให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ ตรัสเรื่องนี้ว่า

อสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มีหิริ ไม่มี โอตตัปปะ มีสตะน้อย๑ เป็นผู้เกียจคร้าน หลงลืมสติ มีปัญญา ทราม บุคคลนี้เรียกว่า อสัตบุรุษ

อสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้ไม่มีศรัทธาและชักชวนผู้อื่นให้ไม่มีศรัทธา ตนเองเป็นผู้ไม่มีหิริและชักชวนผู้อื่นให้ไม่มีหิริ ตนเองเป็นผู้ไม่มีโอตตัปปะและชักชวน ผู้อื่นให้ไม่มีโอตตัปปะ ตนเองเป็นผู้มีสตะน้อยและชักชวนผู้อื่นให้มีสตะน้อย ตนเอง เป็นผู้เกียจคร้านและชักชวนผู้อื่นให้เกียจคร้าน ตนเอง หลงลืมสติและชักชวนผู้อื่นให้ หลงลืมสติ ตนเองมีปัญญาทราม

และชักชวนผู้อื่นให้มีปัญญาทรมาน บุคคลนี้เรียกว่า อสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัตบุรุษ

สัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีศรัทธา มีhiri มีโอดตัมปะ เป็นพหูสูต ปรารภความเพียร มีสติ มีปัญญา บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษ

สัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้มีศรัทธาและชักชวนผู้อื่นให้มีศรัทธา ตนเองเป็นผู้มีhiriและชักชวนผู้อื่นให้มีhiri ตนเองเป็นผู้มีโอดตัมปะและชักชวนผู้อื่นให้มีโอดตัมปะ ตนเองเป็นพหูสูตและชักชวนผู้อื่นให้เป็นพหูสูต ตนเองมีสติตั้งมั่นและชักชวนผู้อื่นให้มีสติตั้งมั่น ตนเองเป็นผู้มีปัญญาและชักชวนผู้อื่นให้มีปัญญา บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษ

อัสสัทธสูตรที่ ๒ จบ

๓. สัตตกัมมสูตร

ว่าด้วยกรรม ๗ ประการ

[๒๐๓] ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสัตบุรุษและอสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัตบุรุษ จักแสดงสัตบุรุษและสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ

อสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ บุคคลนี้เรียกว่า อสัตบุรุษ

อสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้ฆ่าสัตว์และชักชวนผู้อื่นให้ฆ่าสัตว์ ตนเอง เป็นผู้ลักทรัพย์และชักชวนผู้อื่นให้ลักทรัพย์ ตนเองเป็นผู้ประพฤติผิดในกามและชักชวนผู้อื่นให้ประพฤติผิดในกาม ตนเองเป็นผู้พูดเท็จและชักชวนผู้อื่นให้พูดเท็จ ตนเองเป็นผู้พูดส่อเสียดและชักชวนผู้อื่นให้พูดส่อเสียด ตนเองเป็นผู้พูดคำหยาบและชักชวนผู้อื่นให้พูดคำหยาบ ตนเองเป็นผู้พูดเพ้อเจ้อและชักชวนผู้อื่นให้พูดเพ้อเจ้อ บุคคลนี้เรียกว่า อสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัตบุรุษ

สัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีกในกาม เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษ

สัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์และชักชวนผู้อื่น ให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการลักทรัพย์ ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีกในกามและชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จและชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดเท็จ ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดส่อเสียดและชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดส่อเสียด ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดคำหยาบและชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดคำหยาบ ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการพูด

เพ้อเจ้อและชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษ

สัตตกัมมสูตรที่ ๓ จบ

๔. ทศกัมมสูตร

ว่าด้วยกรรม ๑๐ ประการ

[๒๐๔] ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสัตบุรุษและอสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัตบุรุษ จักแสดงสัตบุรุษและสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ

อสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ๒ เป็นผู้เพ่งเล็งอยากได้ของเขา เป็นผู้มิจิตพยาบาท เป็นมิจฉาทิฎฐิ บุคคลนี้เรียกว่า อสัตบุรุษ

อสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้ฆ่าสัตว์และชักชวนผู้อื่นให้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ๒ ตนเองเป็นผู้เพ่งเล็งอยากได้ของเขาและชักชวนผู้อื่นให้เพ่งเล็งอยากได้ของเขา ตนเอง เป็นผู้มิจิตพยาบาทและชักชวนผู้อื่นให้มีจิตพยาบาท ตนเองเป็นมิจฉาทิฎฐิและ

ชักชวนผู้อื่นให้เป็นมิจฉาทิฎฐิ บุคคลนี้เรียกว่า อสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัตบุรุษ

สัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ๗๗ ๒ เป็นผู้ไม่เพ่งเล็ง อยากได้ของเขา เป็นผู้มีจิตไม่พยาบาท เป็นสัมมาทิฐิ บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษ

สัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์และชักชวนผู้อื่น ให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๗๗ ๒ ตนเองเป็นผู้ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขาและชักชวนผู้อื่นให้ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา ตนเองเป็นผู้มีจิตไม่พยาบาทและชักชวนผู้อื่นให้มีจิตไม่พยาบาท ตนเองเป็นสัมมาทิฐิและชักชวนผู้อื่นให้เป็นสัมมาทิฐิ บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษ

ทสกัมมสูตรที่ ๔ จบ

๕. อัญ्ञังคิกสูตร

ว่าด้วยมรรคมืองค์ ๘

[๒๐๕] ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสัตบุรุษและอสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัตบุรุษ จักแสดงสัตบุรุษและสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ๗๗ ๑

อสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีมิฉชาติทิฐิ (เห็นผิด) มีมิฉาสังกัปปะ (ดำริผิด) มีมิฉาวาจา (เจรจาผิด) มีมิฉากัมมันตะ (กระทำผิด) มีมิฉาอาชีวะ (เลี้ยงชีพผิด) มีมิฉาวายามะ (พยายามผิด) มีมิฉาสติ (ระลึกผิด) มีมิฉาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นผิด) บุคคลนี้เรียกว่า อสัตบุรุษ

อสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้มีมิฉชาติทิฐิและชักชวนผู้อื่นให้มีมิฉา-ทิฐิ ตนเองเป็นผู้มีมิฉาสังกัปปะและชักชวนผู้อื่นให้มีมิฉาสังกัปปะ ตนเองเป็นผู้มีมิฉาวาจาและชักชวนผู้อื่นให้มีมิฉาวาจา ตนเองเป็นผู้มีมิฉากัมมันตะและ

ชักชวนผู้อื่นให้มีมิฉากัมมันตะ ตนเองเป็นผู้มีมิฉาอาชีวะและชักชวนผู้อื่นให้มีมิฉาอาชีวะ ตนเองเป็นผู้มีมิฉาวายามะและชักชวนผู้อื่นให้มีมิฉาวายามะ ตนเองเป็นผู้มีมิฉาสติและชักชวนผู้อื่นให้มีมิฉาสติ ตนเองเป็นผู้มีมิฉาสมาธิและชักชวนผู้อื่นให้มีมิฉาสมาธิ บุคคลนี้เรียกว่า อสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัตบุรุษ

สัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีสัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) มีสัมมาสังกัปปะ (ดำริ ชอบ) มีสัมมาวาจา (เจรจาชอบ) มีสัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) มีสัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) มีสัมมาวายามะ (พยายามชอบ) มีสัมมาสติ (ระลึกชอบ) มีสัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ) บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษ

สัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้มีสัมมาทิฐิและชักชวนผู้อื่นให้มีสัมมา-ทิฐิ ตนเองเป็นผู้มีสัมมาสังกัปปะและชักชวนผู้อื่นให้มีสัมมาสังกัปปะ ตนเองเป็นผู้มีสัมมาวาจาและชักชวนผู้อื่นให้มีสัมมาวาจา ตนเองเป็นผู้มีสัมมากัมมันตะและชักชวนผู้อื่นให้มีสัมมากัมมันตะ ตนเองเป็นผู้มีสัมมาอาชีวะและชักชวนผู้อื่นให้มีสัมมาอาชีวะ ตนเองเป็นผู้มีสัมมาวายามะและชักชวนผู้อื่นให้มีสัมมาวายามะ ตนเอง เป็นผู้ที่มีสัมมาสติและชักชวนผู้อื่นให้มีสัมมาสติ ตนเองเป็นผู้มีสัมมาสมาธิและชักชวนผู้อื่นให้มีสัมมาสมาธิ บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษ

อัญฉังคิกสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทสมัคคสูตร

ว่าด้วยมรรค ๑๐ ประการ

[๒๐๖] ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอัสัตบุรุษและอัสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอัสัตบุรุษ จักแสดงสัตบุรุษและสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ๗๑๑

อัสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีมิจฉาทิฐิ ๗๑๑๒ มีมิจฉาญาณะ มีมิจฉา-วิมุตติ บุคคลนี้เรียกว่า อัสัตบุรุษ

อัสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอัสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้มีมิจฉาทิฐิและชักชวนผู้อื่นให้มีมิจฉา-ทิฐิ ๗๑๑๒ ตนเองเป็นผู้มีมิจฉาญาณะและชักชวนผู้อื่นให้มีมิจฉาญาณะ ตนเองเป็นผู้มีมิจฉาวิมุตติและชักชวนผู้อื่นให้มีมิจฉาวิมุตติ บุคคลนี้เรียกว่า อัสัตบุรุษที่ยิ่งกว่าอัสัตบุรุษ

สัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีสัมมาทิฐิ ๗๑๑๑ มีสัมมาญาณะ มี

สัมมาวิมุตติ บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษ

สัตบุรุษที่ยิ่งกว่าสัตบุรุษ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้มีสัมมาทิฐิและ
ชักชวนผู้อื่นให้มีสัมมา-ทิฐิ ฯลฯ ตนเองเป็นผู้มีสัมมาญาณและ
ชักชวนผู้อื่นให้มีสัมมาญาณ ตนเองเป็นผู้มีสัมมาวิมุตติและ
ชักชวนผู้อื่นให้มีสัมมาวิมุตติ บุคคลนี้เรียกว่า สัตบุรุษที่ยิ่งกว่า
สัตบุรุษ

ทสมัคคสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปฐมปาปธัมมสูตร

ว่าด้วยธรรมชั่วและธรรมดี สูตรที่ ๑

[๒๐๗] ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงคนชั่วและคนชั่วที่ยิ่งกว่า
คนชั่ว จักแสดงคนดีและคนดีที่ยิ่งกว่าคนดี๒ แก่เธอทั้งหลาย เธอ
ทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ

คนชั่ว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ เป็น
มิจฉาทิฐิ บุคคลนี้เรียกว่า คนชั่ว

คนชั่วที่ยิ่งกว่าคนชั่ว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้ฆ่าสัตว์และชักชวนผู้
อื่นให้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ ตนเองเป็นมิจฉาทิฐิและชักชวนผู้อื่นให้เป็น
มิจฉาทิฐิ บุคคลนี้เรียกว่า คนชั่วที่ยิ่ง กว่าคนชั่ว

คนดี เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ
๑ เป็นสัมมาทิฐิ บุคคลนี้เรียกว่า คนดี

คนดีที่ยิ่งกว่าคนดี เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่า
สัตว์และชักชวนผู้อื่น ให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ ตนเองเป็น
สัมมาทิฐิและชักชวนผู้อื่นให้เป็น

สัมมาทิฐิ บุคคลนี้เรียกว่า คนดีที่ยิ่งกว่าคนดี

ปฐมปาปธัมมสูตรที่ ๗ จบ

๘. ทุตติยปาปธัมมสูตร

ว่าด้วยธรรมชั่วและธรรมดี สูตรที่ ๒

[๒๐๘] ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงคนชั่วและคนชั่วที่ยิ่งกว่า
คนชั่ว จักแสดงคนดีและคนดีที่ยิ่งกว่าคนดีแก่เธอทั้งหลาย เธอ
ทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ

คนชั่ว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีมิจฉาทิฏฐิ ๗๗๓ มีมิจฉาญาณะ(รู้ผิด) มีมิจฉาวิมุตติ(หลุดพ้นผิด) บุคคลนี้เรียกว่า คนชั่ว

คนชั่วที่ยิ่งกว่าคนชั่ว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้มีมิจฉาทิฏฐิและชักชวนผู้อื่นให้มีมิจฉา-ทิฏฐิ ๗๗๓ ตนเองเป็นผู้มีมิจฉาญาณะและชักชวนผู้อื่นให้มีมิจฉาญาณะ ตนเองเป็นผู้มีมิจฉาวิมุตติและชักชวนผู้อื่นให้มีมิจฉาวิมุตติ บุคคลนี้เรียกว่า คนชั่วที่ยิ่งกว่าคนชั่วคนดี เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ ๗๗๓ มีสัมมาญาณะ มี

สัมมาวิมุตติ บุคคลนี้เรียกว่า คนดี

คนดีที่ยิ่งกว่าคนดี เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิและชักชวนผู้อื่นให้มีสัมมา-ทิฏฐิ ๗๗๓ ตนเองเป็นผู้มีสัมมาญาณะและชักชวนผู้อื่นให้มีสัมมาญาณะ ตนเอง

เป็นผู้มีสัมมาวิมุตติและชักชวนผู้อื่นให้มีสัมมาวิมุตติ บุคคลนี้เรียกว่า คนดีที่ยิ่งกว่า

คนดี

ทุติยปาปธัมมสูตรที่ ๘ จบ

๙. ตติยปาปธัมมสูตร

ว่าด้วยธรรมชั่วและธรรมดี สูตรที่ ๓

[๒๐๙] ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงบุคคลผู้มีธรรมชั่วและบุคคลผู้มีธรรมชั่วที่ ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมชั่ว จักแสดงบุคคลผู้มีธรรมดีและบุคคลผู้มีธรรมดีที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมดีแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ๗๗๒

บุคคลผู้มีธรรมชั่ว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๗๗๓ เป็นมิจฉาทิฏฐิ บุคคลนี้เรียกว่า บุคคลผู้มีธรรมชั่ว

บุคคลผู้มีธรรมชั่วที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมชั่ว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้ฆ่าสัตว์และชักชวนผู้อื่นให้ฆ่าสัตว์ ๗๗๓ ตนเองเป็นมิจฉาทิฏฐิและชักชวนผู้อื่นให้เป็นมิจฉาทิฏฐิ บุคคลนี้เรียกว่า บุคคลผู้มีธรรมชั่วที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมชั่ว

บุคคลผู้มีธรรมดี เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ
๓ เป็นสัมมาทิฐิ บุคคลนี้เรียกว่า บุคคลผู้มีธรรมดี

บุคคลผู้มีธรรมดีที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมดี เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่า
สัตว์และชักชวนผู้อื่น ให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ๑๑ ตนเองเป็น
สัมมาทิฐิและชักชวนผู้อื่นให้เป็นสัมมาทิฐิ บุคคลนี้เรียกว่า
บุคคลผู้มีธรรมดีที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมดี

ตติยปาปธัมมสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. จตุตถปาปธัมมสูตร

ว่าด้วยธรรมชั่วและธรรมดี สูตรที่ ๔

[๒๑๐] ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงบุคคลผู้มีธรรมชั่วและ
บุคคลผู้มีธรรมชั่วที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมชั่ว จักแสดงบุคคลผู้มี
ธรรมดีและบุคคลผู้มีธรรมดีที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมดี แก่เธอ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ๑๒

บุคคลผู้มีธรรมชั่ว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีมิจฉาทิฐิ ฯลฯ๓ มี
มิจฉาญาณะ มีมิจฉา-วิมุตติ บุคคลนี้เรียกว่า บุคคลผู้มีธรรมชั่ว

บุคคลผู้มีธรรมชั่วที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมชั่ว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้มีมิจฉาทิฐิและ
ชักชวนผู้อื่นให้มีมิจฉา-ทิฐิ ฯลฯ๓ ตนเองเป็นผู้มีมิจฉาญาณะและ
ชักชวนผู้อื่นให้มีมิจฉาญาณะ ตนเองเป็นผู้มีมิจฉาวิมุตติและ
ชักชวนผู้อื่นให้มีมิจฉาวิมุตติ บุคคลนี้เรียกว่า บุคคลผู้มีธรรมชั่วที่
ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมชั่ว

บุคคลผู้มีธรรมดี เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้มีสัมมาทิฐิ ฯลฯ๓ มี
สัมมาญาณะ มีสัมมาวิมุตติ บุคคลนี้เรียกว่า บุคคลผู้มีธรรมดี

บุคคลผู้มีธรรมดีที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมดี เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ตนเองเป็นผู้มีสัมมาทิฐิและ
ชักชวนผู้อื่นให้มีสัมมาทิฐิ ฯลฯ๑๑ ตนเองเป็นผู้มีสัมมาญาณะและ
ชักชวนผู้อื่นให้มีสัมมาญาณะ ตนเองเป็นผู้มีสัมมาวิมุตติและ
ชักชวนผู้อื่นให้มีสัมมาวิมุตติ บุคคลนี้เรียกว่า บุคคลผู้มีธรรมดีที่ยิ่ง
กว่าบุคคลผู้มีธรรมดี

จตุตถปาปธัมมสูตรที่ ๑๐ จบ

สัปปริสวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ลิกขาปทสูตร ๒. อัสนัฏฐสูตร
๓. สัตตกัมมสูตร ๔. ทสกัมมสูตร
๕. อัญญสิขสูตร ๖. ทสมัคคสูตร
๗. ปฐมปาปธัมมสูตร ๘. ทุตติยาปาปธัมมสูตร
๙. ตุตติยาปาปธัมมสูตร ๑๐. จตุตถปาปธัมมสูตร

๒. โสภณวรรค

หมวดว่าด้วยผู้ทำบริษัทให้งาม

๑. ปริสาสูตร

ว่าด้วยบริษัท

[๒๑๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้เป็นผู้ประทุษร้ายบริษัท

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. ภิกษุผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม

๒. ภิกษุณีผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม

๓. อุบาสกผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม

๔. อุบาสิกาผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลเป็นผู้ประทุษร้ายบริษัท

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้เป็นผู้ทำบริษัทให้งาม

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. ภิกษุผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม

๒. ภิกษุณีผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม

๓. อุบาสกผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม

๔. อุบาสิกามีศีล มีกัลยาณธรรม

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลเป็นผู้ทำบริษัทให้งาม

ปริสาสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทิฏฐิสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิ

[๒๑๒] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายทุจริต(ความประพฤติชั่วด้วยกาย)

๒. วาจาทุจริต(ความประพฤติชั่วด้วยวาจา)

๓. มโนทุจริต(ความประพฤติชั่วด้วยใจ)

๔. มิจฉาทิฏฐิ (ความเห็นผิด)

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ย่อม
ดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยกาย)

๒. วาจาสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยวาจา)

๓. มโนสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยใจ)

๔. สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ)

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน

สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ทิฐิสูตรที่ ๒ จบ

๓. อกัตถุญดาสูตร

ว่าด้วยความเป็นผู้ไม่รู้คุณและความเป็นผู้รู้คุณ

[๒๑๓] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายทุจจริต ๒. วาจาทุจจริต

๓. มโนทุจจริต ๔. อกัตถุญดา อกตเวทิตา

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ย่อม
ดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายสุจริต ๒. วาจาสุจริต

๓. มโนสุจริต ๔. กัตถุญดา กตเวทิตา

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

อกัตถุญดาสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปาณาติปาตีสสูตร

ว่าด้วยผู้ฆ่าสัตว์และผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์

[๒๑๔] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๒. เป็นผู้ลักทรัพย์
๓. เป็นผู้ประพฤติดีกในกาม ๔. เป็นผู้พูดเท็จ
ฯลฯ

๑. เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์
๒. เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์
๓. เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีกในกาม
๔. เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ
ฯลฯ

ปาณาติปาตีสสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปฐมมัคคสูตร
ว่าด้วยมรรค สูตรที่ ๑

[๒๑๕] ฯลฯ

๑. มีมิจฉาทิฏฐิ (เห็นผิด) ๒. มีมิจฉาสังกัปปะ (ดำริผิด)
๓. มีมิจฉาวาจา (เจรจาผิด) ๔. มีมิจฉากัมมันตะ (กระทำผิด)

ฯลฯ

๑. มีสัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ) ๒. มีสัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)
๓. มีสัมมาวาจา (เจรจาชอบ) ๔. มีสัมมากัมมันตะ (กระทำ

ชอบ)

ฯลฯ

ปฐมมัคคสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยมัคคสูตร
ว่าด้วยมรรค สูตรที่ ๒

[๒๑๖] ฯลฯ

๑. มีมิจฉาอาชีวะ (เลี้ยงชีพผิด) ๒. มีมิจฉาวายามะ (พยายามผิด)

๓. มีมิจฉาสติ (ระลึกผิด) ๔. มีมิจฉาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นผิด)

ฯลฯ

๑. มีสัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) ๒. มีสัมมาวายามะ (พยายามชอบ)

๓. มีสัมมาสติ (ระลึกชอบ) ๔. มีสัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

ฯลฯ

ทุตติยมัคคสูตรที่ ๖ จบ
๗. ปฐมโฆหารปถสูตร
ว่าด้วยครองแห่งโฆหาร สูตรที่ ๑

[๒๑๗] ๑ล๑๑

๑. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าได้เห็น
๒. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง
๓. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ
๔. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้

๑ล๑๑

๑. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น
๒. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง
๓. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ
๔. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าไม่ได้รู้

๑ล๑๑

ปฐมโฆหารปถสูตรที่ ๗ จบ
๘. ทุตติยโฆหารปถสูตร
ว่าด้วยครรลองแห่งโฆหาร สูตรที่ ๒

[๒๑๘] ๑ล๑๑

๑. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น
๒. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง
๓. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ
๔. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าไม่ได้รู้

๑ล๑๑

๑. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าได้เห็น
๒. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าได้ฟัง
๓. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ
๔. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้

๑ล๑๑

ทุตติยโฆหารปถสูตรที่ ๘ จบ
๙. อหิริกสูตร
ว่าด้วยผู้ไม่มีหิริและผู้มีหิริ

[๒๑๙] ๑ล๑๑

๑. เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๒. เป็นผู้ทุศีล
๓. เป็นผู้ไม่มีหิริ ๔. เป็นผู้ไม่มีโอตตปปะ

๑ล๑๑

๑. เป็นผู้มิศรัทธา ๒. เป็นผู้มิศีล
๓. เป็นผู้มิหิริ ๔. เป็นผู้มิโอตตปปะ

๑ล๑๑

อหิริกสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุสสีลสูตร

ว่าด้วยผู้ทุศีลและผู้มีศีล

[๒๒๐] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๒. เป็นผู้ทุศีล

๓. เป็นผู้เกียจคร้าน ๔. เป็นผู้มัวปัญญาทึบ

ฯลฯ

๑. เป็นผู้มีศรัทธา ๒. เป็นผู้มีศีล

๓. เป็นผู้ปรารถนาความเพียร ๔. เป็นผู้มัวปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ทุสสีลสูตรที่ ๑๐ จบ

โสภณวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปริสาสูตร ๒. ทิฏฐิสูตร

๓. อกัตถัญญตาสสูตร ๔. ปาณาติปาตีสสูตร

๕. ปฐมมัคคสูตร ๖. ทุตติยมัคคสูตร

๗. ปฐมโวหารปถสูตร ๘. ทุตติยโวหารปถสูตร

๙. อหิริกสูตร ๑๐. ทุสสีลสูตร

๓. ทุจจริตวรรค

หมวดว่าด้วยทุจจริตและสุจจริต

๑. ทุจจริตสูตร

ว่าด้วยทุจจริตและสุจจริต

[๒๒๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย วจีสจจริต ๔
ประการนี้

วจีสจจริต ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. มุสาวาท (พูดเท็จ) ๒. ปิสุณาวาจา (พูดส่อเสียด)

๓. ผรุสวาจา (พูดคำหยาบ) ๔. สัมผัปปลาปะ (พูดเพ้อเจ้อ)

ภิกษุทั้งหลาย วจีสจจริต ๔ ประการนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย วจีสจจริต ๔ ประการนี้

วจีสจจริต ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัจจวาจา (พูดจริง) ๒. อปิสุณาวาจา (พูดไม่ส่อเสียด)

๓. สัณหาจา (พูดอ่อนหวาน) ๔. มันทภาสา (พูดด้วยปัญญา)

ภิกษุทั้งหลาย วจีสุจริต ๔ ประการนี้แล
ทูลจริตสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทิฏฐิสูตร
ว่าด้วยทิฏฐิ

[๒๒๒] ภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ไม่เจียมแหลม เป็นอสังตบุรุษ ประกอบด้วย ธรรม ๔ ประการย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ ตีเตียนและประสพสิ่งที่มีโทษบุญเป็นอันมาก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
๑. กายทูลจริต (ความประพฤติชั่วด้วยกาย)
๒. วจีสจริต (ความประพฤติชั่วด้วยวาจา)
๓. มโนทูลจริต (ความประพฤติชั่วด้วยใจ)
๔. มิจฉาทิฏฐิ (ความเห็นผิด)

ภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ไม่เจียมแหลม เป็นอสังตบุรุษ ประกอบด้วย ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ ตีเตียนและประสพสิ่งที่มีโทษบุญเป็นอันมาก

ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้เจียมแหลม เป็นสังตบุรุษ ประกอบด้วย ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ ตีเตียนและประสพบุญเป็นอันมาก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
๑. กายสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยกาย)
๒. วจีสจริต (ความประพฤติชอบด้วยวาจา)
๓. มโนสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยใจ)
๔. สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ)

ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้เจียมแหลม เป็นสังตบุรุษ ประกอบด้วย ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ ตีเตียนและประสพบุญเป็นอันมาก

ทิฏฐิสูตรที่ ๒ จบ
๓. อกัตถญญตาสสูตร

ว่าด้วยความเป็นผู้ไม่รู้คุณและความเป็นผู้รู้คุณ

[๒๒๓] ภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ไม่เจียบแหลม เป็นอสังตบุรุษ ประกอบด้วย ธรรม ๔ ประการย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ ตีเตียนและประสพสิ่งที่มีโทษเป็นอันมาก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายทุจริต ๒. วจีทุจริต

๓. มโนทุจริต ๔. อกัตถัญญตา อกตเวทิตา

ฯลฯ

๑. กายสุจริต ๒. วจีสสุจริต

๓. มโนสุจริต ๔. กัตถัญญตา กตเวทิตา

ฯลฯ

อกัตถัญญตาสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปาณาติปาตีสสูตร

ว่าด้วยผู้ฆ่าสัตว์และผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์

[๒๒๔] ฯลฯ

๑. เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๒. เป็นผู้ลักทรัพย์

๓. เป็นผู้ประพฤตินิเฝือกาม ๔. เป็นผู้พูดเท็จ

ฯลฯ

๑. เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์

๒. เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์

๓. เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤตินิเฝือกาม

๔. เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ

ฯลฯ

ปาณาติปาตีสสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปลุมนัคคสูตร

ว่าด้วยมรรค สูตรที่ ๑

[๒๒๕] ฯลฯ

๑. มีมิฉชาติกุฎฐิ ๒. มีมิฉชาติสังกัปปะ

๓. มีมิฉชาวาจา ๔. มีมิฉชากรรมันตะ

ฯลฯ

๑. มีสัมมาทิฏฐิ ๒. มีสัมมาสังกัปปะ

๓. มีสัมมาวาจา ๔. มีสัมมากรรมันตะ

ฯลฯ

ปลุมนัคคสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุติยัคคสูตร

ว่าด้วยมรรค สุตที่ ๒

[๒๒๖] ๑ล๑ด

๑. มีมิจฉาอาชีวะ ๒. มีมิจฉาวายามะ
๓. มีมิจฉาสติ ๔. มีมิจฉาสมาธิ

๑ล๑ด

๑. มีสัมมาอาชีวะ ๒. มีสัมมาวายามะ
๓. มีสัมมาสติ ๔. มีสัมมาสมาธิ

๑ล๑ด

ทุติยมัคคสูตรที่ ๖ จบ

๗. ปฐมโฆหารปถสูตร๒

ว่าด้วยครรลองแห่งโฆหาร สุตที่ ๑

[๒๒๗] ๑ล๑ด

๑. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าได้เห็น
๒. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง
๓. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ
๔. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้

๑ล๑ด

๑. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น
๒. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง
๓. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ
๔. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้

๑ล๑ด

ปฐมโฆหารปถสูตรที่ ๗ จบ

๘. ทุติยโฆหารปถสูตร๒

ว่าด้วยครรลองแห่งโฆหาร สุตที่ ๒

[๒๒๘] ๑ล๑ด

๑. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น
๒. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง
๓. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ
๔. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้

๑ล๑ด

๑. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าได้เห็น
๒. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าได้ฟัง
๓. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ

๔. เป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้

ฯลฯ

หุติยโวหารปถสูตรที่ ๘ จบ

๙. อหิริกสูตร

ว่าด้วยผู้ไม่มีหิริและผู้มีหิริ

[๒๒๙] ฯลฯ

๑. เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๒. เป็นผู้ทุศีล

๓. เป็นผู้ไม่มีหิริ ๔. เป็นผู้ไม่มีโอตตปปะ

ฯลฯ

๑. เป็นผู้มีศรัทธา ๒. เป็นผู้มีศีล

๓. เป็นผู้มีหิริ ๔. เป็นผู้มีโอตตปปะ

ฯลฯ

อหิริกสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุปปัญญสูตร

ว่าด้วยผู้มีปัญญาทราวมและผู้มีปัญญา

[๒๓๐] ฯลฯ

๑. เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๒. เป็นผู้ทุศีล

๓. เป็นผู้เกียจคร้าน ๔. เป็นผู้มีปัญญาทราวม

ฯลฯ

๑. เป็นผู้มีศรัทธา ๒. เป็นผู้มีศีล

๓. เป็นผู้ปรารถนาความเพียร ๔. เป็นผู้มีปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้เฉียบแหลม เป็นสัตนุช

ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่
ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูก ผู้รู้ดีเตียนและประสพบุญ
เป็นอันมาก

ทุปปัญญสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. กวิสสูตร

ว่าด้วยกวี

[๒๓๑] ภิกษุทั้งหลาย กวี ๔ จำพวกนี้

กวี ๔ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. จินตาควี ๒. สุตกวี ๓

๓. อัถถกวี ๔. ปฏิกถกวี ๔

ภิกษุทั้งหลาย กวี ๔ จำพวกนี้แล

กวิสสูตรที่ ๑๑ จบ

ทุจจริตวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ทุจจริตสูตร ๒. ทิฏฐิสูตร
๓. อกัตถุญดาสูตร ๔. ปาณาติปาตีสสูตร
๕. ปลุณมคคสูตร ๖. ทุตติยคคสูตร
๗. ปลุณโวหารปถสูตร ๘. ทุตติยโวหารปถสูตร
๙. อหิริกสูตร ๑๐. ทปปัญญสูตร
๑๑. กวิสูตร

๔. กัมมวรรค

หมวดว่าด้วยกรรม

๑. สังฆิตตสูตร

ว่าด้วยกรรมและวิบากแห่งกรรมโดยย่อ

[๒๓๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้เราทำ ให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว จึงประกาศให้ผู้
อื่นรู้ตาม

กรรม ๔ ประการ ๑ อะไรบ้าง คือ

๑. กรรมดำมีวิบากดำ
 ๒. กรรมขาวมีวิบากขาว
 ๓. กรรมทั้งดำและขาวมีวิบากทั้งดำและขาว
 ๔. กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว
- เป็นไปเพื่อ ความสิ้นกรรม

ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แลเราทำ ให้แจ้งด้วยปัญญา
อันยิ่งเองแล้วจึงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม

สังฆิตตสูตรที่ ๑ จบ

๒. วิตถารสูตร

ว่าด้วยกรรมและวิบากแห่งกรรมโดยพิสดาร

[๒๓๓] ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้เราทำ ให้แจ้งด้วย
ปัญญาอันยิ่งเองแล้ว จึงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม

กรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กรรมดำมีวิบากดำ
 ๒. กรรมขาวมีวิบากขาว
 ๓. กรรมทั้งดำและขาวมีวิบากทั้งดำและขาว
 ๔. กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว
- เป็นไปเพื่อ ความสิ้นกรรม

กรรมดามีวิบากดำ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ่แต่งกายสังฆาร๒ที่มีความเบียดเบียน๓ ปรุ่แต่ง วจีสังฆาร๔ที่มีความเบียดเบียน และปรุ่แต่งมโนสังฆาร๕ที่มีความเบียดเบียน เขาครั้นปรุ่แต่งแล้วย่อมเข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียน ผัสสะที่มีความเบียดเบียนย่อมถูกต้องบุคคลผู้เข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนนั้น เขาถูกผัสสะที่มีความเบียดเบียนกระทบเข้าย่อมเสวยเวทนาที่มีความเบียดเบียนเป็นทุกข์โดยส่วนเดียวเหมือนพวกสัตว์นรก นี้เรียกว่า กรรมดามีวิบากดำ

กรรมขามีวิบากขาว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ่แต่งกายสังฆารที่ไม่มี ความเบียดเบียน ปรุ่แต่ง วจีสังฆารที่ไม่มี ความเบียดเบียนและปรุ่แต่งมโนสังฆารที่ไม่มี ความเบียดเบียน เขาครั้นปรุ่แต่งแล้วย่อมเข้าถึงโลกที่ไม่มี ความเบียดเบียน ผัสสะที่ไม่มี ความเบียดเบียน ย่อมถูกต้องบุคคลผู้เข้าถึงโลกที่ไม่มี ความเบียดเบียนนั้น เขาถูกผัสสะที่ไม่มี ความเบียดเบียนกระทบเข้าย่อมเสวยเวทนาที่ไม่มี ความเบียดเบียน เป็นสุขโดยส่วนเดียวเหมือนพวกเทวดาชั้นสุกสิณหะ นี้เรียกว่า กรรมขามีวิบากขาว

กรรมทั้งดำและขามีวิบากทั้งดำและขาว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ่แต่งกายสังฆารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ปรุ่แต่งวจีสังฆารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง และปรุ่แต่งมโนสังฆารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียน

บ้าง เขาครั้นปรุ่แต่งแล้วย่อมเข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ผัสสะที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ย่อมถูกต้องบุคคลผู้เข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง เขา

ถูกผัสสะที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง กระทบเข้าย่อมเสวย เวทนาที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง มีสุขและทุกข์ระคนกันเหมือนมนุษย์ เทวดาบางพวก๒ และวินิปาติกะ๓บางพวก นี้เรียกว่า กรรมทั้งดำและขามีวิบากทั้งดำและขาว

กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม เป็นอย่างไร

คือ บรรดากรรมเหล่านั้น เจตนาเพื่อละกรรมดำที่มีวิบากดำ
เจตนาเพื่อละกรรมขาวที่มีวิบากขาว และเจตนาเพื่อละกรรมทั้งดำ
และขาวที่มีวิบากทั้งดำ

และขาว นี้เรียกว่า กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำ
และไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม

ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แลเราทำให้แจ้งด้วยปัญญา
อันยิ่งเองแล้ว จึงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม

วิถีสวรรคที่ ๒ จบ

๓. โสณกายนสูตร

ว่าด้วยมาณพชื่อโสณกายนะ

[๒๓๔] ครั้นนั้นแล พราหมณ์ชื่อสิขาโมคคัลลณะ๒เข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิง
ใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มี
พระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ หลายวันมาแล้ว โสณกายนมาณพ๓
ไปหาข้าพเจ้าถึงที่อยู่ได้กล่าวว่า “พระสมณโคตมทรงบัญญัติกรรม
ทั้งปวงว่าเป็นอกิริยะ๔ ก็เมื่อบัญญัติกรรมทั้งปวงว่าเป็นอกิริยะ
ชื่อว่ากล่าวความขาดสูญแห่งโลก ข้าแต่พระ

โคตมผู้เจริญ โลกนี้มีกรรมเป็นสภาพ ดำรงอยู่ได้ด้วยการก่อ
กรรมมิใช่หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ เราไม่รู้สีกว่าได้เห็นโสณ
กายนมาณพเลย ที่ไหนจะได้กล่าวปราศรัยอย่างนี้เล่า กรรม ๔
ประการนี้เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วจึงประกาศให้ผู้อื่น
รู้ตาม

กรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.กรรมดำมีวิบากดำ

๒.กรรมขาวมีวิบากขาว

๓.กรรมทั้งดำและขาวมีวิบากทั้งดำและขาว

๔.กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็น
ไปเพื่อความสิ้นกรรม

กรรมดำมีวิบากดำ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ่งแต่งกายสังขารที่มีความ
เบียดเบียน ปรุ่งแต่ง วจีสังขารที่มีความเบียดเบียน และปรุ่งแต่ง
มโนสังขารที่มีความเบียดเบียน เขาครั้น ปรุ่งแต่งแล้วย่อมเข้าถึง
โลกที่มีความเบียดเบียน ผัสสะที่มีความเบียดเบียนย่อมถูกต้อง

บุคคลผู้เข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนนั้น เขาถูกผัสสะที่มีความเบียดเบียนกระทบเข้าย่อมเสวยเวทนาที่มีความเบียดเบียน เป็นทุกข์โดยส่วนเดียวเหมือนพวกสัตว์นรก นี้เรียกว่า กรรมดำมีวิบากดำ

กรรมขาวมีวิบากขาว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ่แต่งกายสังฆารที่ไม่มีความเบียดเบียน ปรุ่แต่ง วจีสังฆารที่ไม่มีความเบียดเบียน และปรุ่แต่ง มโนสังฆารที่ไม่มีความเบียดเบียน เขาครั้นปรุ่แต่งแล้วย่อมเข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียน ผัสสะที่ไม่มีความเบียดเบียน ย่อมถูกต้องบุคคลผู้เข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียนนั้น เขาถูกผัสสะที่ไม่มีความเบียดเบียนกระทบเข้าย่อมเสวยเวทนาที่ไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุขโดยส่วนเดียวเหมือนพวกเทวดาชั้นสุกภินหา นี้เรียกว่า กรรมขาวมีวิบากขาว

กรรมทั้งดำและขาวมีวิบากทั้งดำและขาว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ่แต่งกายสังฆารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ปรุ่แต่งวจีสังฆารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง และปรุ่แต่งมโนสังฆารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียน บ้าง เขาครั้นปรุ่แต่งแล้วย่อมเข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียน บ้าง ผัสสะที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้างย่อมถูกต้องบุคคลผู้เข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง เขาถูกผัสสะที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้างกระทบเข้าย่อมเสวยเวทนาที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง มีสุขและทุกข์ระคนกันเหมือนมนุษย์ เทวดาบางพวกและวินิปาติกะบางพวก นี้เรียกว่า กรรมทั้งดำและขาวมีวิบากทั้งดำ และขาว

กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม เป็นอย่างไร

คือ บรรดาเจตนาเหล่านั้น เจตนาเพื่อละกรรมดำที่มีวิบากดำ เจตนาเพื่อละ กรรมขาวที่มีวิบากขาว และเจตนาเพื่อละกรรมทั้งดำและขาวที่มีวิบากทั้งดำและขาว นี้เรียกว่า กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม

พราหมณ์ กรรม ๔ ประการนี้แลเราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว จึง ประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม”

โสณกายนสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปฐมสิกขาปทสูตร
ว่าด้วยสิกขาบท สูตรที่ ๑

[๒๓๕] ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้เราทำให้แจ้งด้วย
ปัญญาอันยิ่งเองแล้ว จึงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม

กรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กรรมด่ามีวิบากดำ

๒. กรรมขาวมีวิบากขาว

๓. กรรมทั้งด่าและขาวมีวิบากทั้งด่าและขาว

๔. กรรมทั้งไม่ด่าและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ด่าและไม่ขาว
เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม

กรรมด่ามีวิบากดำ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นผู้ลักทรัพย์ เป็นผู้
ผู้ประพฤติดี ในกาม เป็นผู้พูดเท็จ เป็นผู้เสพของมีนเมาคือสุรา
และเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความ ประมาท นี้เรียกว่า กรรมด่ามีวิบาก
ดำ

กรรมขาวมีวิบากขาว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้
ผู้เว้นขาดจากการ ลักทรัพย์ เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีใน
กาม เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ เป็นผู้เว้นขาดจากเสพของ
มีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท นี้เรียกว่า
กรรมขาวมีวิบากขาว

กรรมทั้งด่าและขาวมีวิบากทั้งด่าและขาว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุงแต่งกายสังขารที่มีความ
เบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ฯลฯ นี้เรียกว่า กรรมทั้ง
ด่าและขาวมีวิบากทั้งด่าและขาว

กรรมทั้งไม่ด่าและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ด่าและไม่ขาว เป็นไป
เพื่อความสิ้นกรรม เป็นอย่างไร

คือ บรรดาเจตนาเหล่านั้น เจตนาเพื่อละกรรมด่า ที่มีวิบากดำ
 ฯลฯ นี้เรียกว่า กรรมทั้งไม่ด่าและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ด่าและไม่
ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม

ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แล เราทำให้แจ้งด้วย
ปัญญาอันยิ่งเองแล้วจึงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม

ปฐมสิกขาปทสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุตติยสิกขาปทสูตร
ว่าด้วยสิกขาบท สูตรที่ ๒

[๒๓๖] ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งเองแล้ว จึงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม

กรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กรรมด่ามีวิบากด่า

๒. กรรมขาวมีวิบากขาว

๓. กรรมทั้งด่าและขาวมีวิบากทั้งด่าและขาว

๔. กรรมทั้งไม่ด่าและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ด่าและไม่ขาว
เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม

กรรมด่ามีวิบากด่า เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ข่มามารดา เป็นผู้ข่มาบิดา เป็นผู้ฆ่าพระอรหันต์ มีจิตประทุษร้ายต่อพระตถาคตยังพระโลหิตให้ห้อ ขึ้น ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน นี้เรียกว่า กรรมด่ามีวิบากด่า

กรรมขาวมีวิบากขาว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีกในกาม เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา มีจิตไม่พยายาหา มีความเห็นชอบ นี้เรียกว่า กรรมขาวมีวิบากขาว

กรรมทั้งด่าและขาวมีวิบากทั้งด่าและขาว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ่งแต่งกายสังขารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ฯลฯ นี้เรียกว่า กรรมทั้งด่าและขาวมีวิบากทั้งด่าและขาว

กรรมทั้งไม่ด่าและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ด่าและไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม เป็นอย่างไร

คือ บรรดากรรมเหล่านั้น เจตนาเพื่อละกรรมด่าที่มีวิบากด่า ฯลฯ นี้เรียกว่า กรรมทั้งไม่ด่าและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ด่าและไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม

ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แลเราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันรู้ยิ่งเองแล้ว จึงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม

ทุติยสิกขาปทสูตรที่ ๕ จบ

๖. อริยมัคคสูตร

ว่าด้วยอริยมรรค

[๒๓๗] ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้ว จึงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม

กรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กรรมดำมีวิบากดำ

๒. กรรมขาวมีวิบากขาว

๓. กรรมทั้งดำและขาวมีวิบากทั้งดำและขาว

๔. กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว
เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม

กรรมดำมีวิบากดำ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ่งแต่งกายสังขารที่มีความเบียดเบียน ฯลฯ นี้ เรียกว่า กรรมดำมีวิบากดำ

กรรมขาวมีวิบากขาว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ่งแต่งกายสังขารที่ไม่มีความเบียดเบียน ฯลฯ นี้เรียกว่า กรรมขาวมีวิบากขาว

กรรมทั้งดำและขาวมีวิบากทั้งดำและขาว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ่งแต่งกายสังขารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ฯลฯ นี้เรียกว่า กรรมทั้งดำและขาวมีวิบากทั้งดำและขาว

กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม เป็นอย่างไร

คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มี

วิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม

ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วจึงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม

อริยมัคคสูตรที่ ๖ จบ

๗. โพชฌังคสูตร

ว่าด้วยโพชฌงค์

[๒๓๘] ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้ว จึงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม

กรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กรรมดำมีวิบากดำ

๒. กรรมขาวมีวิบากขาว

๓. กรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว

๔. กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม

กรรมดำมีวิบากดำ เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ่แต่งกายสังฆารที่มีความ เบียดเบียน ฯลฯ นี้ เรียกว่า กรรมดำมีวิบากดำ

กรรมขาวมีวิบากขาว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ่แต่งกายสังฆารที่ไม่มีความ เบียดเบียน ฯลฯ นี้เรียกว่ากรรมขาวมีวิบากขาว

กรรมทั้งดำและขาวมีวิบากทั้งดำและขาว เป็นอย่างไร

คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ่แต่งกายสังฆารที่มีความ เบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ฯลฯ นี้เรียกว่า กรรมทั้ง ดำและขาวมีวิบากทั้งดำและขาว

กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็นไป เพื่อความสิ้นกรรม เป็นอย่างไร

คือ สติสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความ ระลึกได้) ธัมมวิจย-สัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือ ความเพียร) ปิยสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือ ความอิมใจ) ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือ ความสงบกาย ระวังใจ) สมาธิสัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่งการ ตรัสรู้คือความตั้งจิตมั่น) อุเพกขา-สัมโพชฌงค์ (ธรรมเป็นองค์แห่ง การตรัสรู้คือความวางใจเป็นกลาง) นี้เรียกว่า กรรม ทั้งไม่ดำและ ไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม

ภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แลเราทำให้แจ้งด้วยปัญญา อันยิ่งเองแล้วจึงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม

โพชฌังคสูตรที่ ๗ จบ

๘. สาวัชชสูตร

ว่าด้วยกรรมและทัญญูที่มีโทษ

[๒๓๙] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมดำรงอยู่ใน นรกเหมือนนกถูกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายกรรมที่มีโทษ ๒. วาจากรรมที่มีโทษ

๓. มโนกรรมที่มีโทษ ๔. ทัญญูที่มีโทษ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ใน นรกเหมือนนกถูกนำไปฝังไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อม
ดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้
ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายกรรมที่ไม่มีโทษ ๒. วาจากรรมที่ไม่มีโทษ

๓. มโนกรรมที่ไม่มีโทษ ๔. ทิฏฐิที่ไม่มีโทษ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

สาวัชชสูตรที่ ๘ จบ

๙. อัပ္พยาปัชฌสูตร

ว่าด้วยกรรมและทิฏฐิที่ไม่มีความเบียดเบียน

[๒๔๐] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายกรรมที่มีความเบียดเบียน

๒. วาจากรรมที่มีความเบียดเบียน

๓. มโนกรรมที่มีความเบียดเบียน

๔. ทิฏฐิที่มีความเบียดเบียน

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อม
ดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายกรรมที่ไม่มีความเบียดเบียน

๒. วาจากรรมที่ไม่มีความเบียดเบียน

๓. มโนกรรมที่ไม่มีความเบียดเบียน

๔. ทิฏฐิที่ไม่มีความเบียดเบียน

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

อัပ္พยาปัชฌสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. สมณสูตร

ว่าด้วยสมณะ

[๒๔๑] ภิกษุทั้งหลาย สมณะที่ ๑ สมณะที่ ๒ สมณะที่ ๓ และ
สมณะที่ ๔ มี ในธรรมวินัยนี้เท่านั้น ลัทธิอื่นด่างจากสมณะทั้ง ๔
เธอทั้งหลายจงบันลือสีหนาท ๒ โดยชอบเถิด

สมณะที่ ๑ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะสังโยชน ๓ ประการสิ้นไปจึง
เป็นพระโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิ
๓ ในวันข้างหน้า นี่เป็นสมณะที่ ๑

สมณะที่ ๒ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะสังโยชน ๓ ประการสิ้นไปและ
เพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง จึงเป็นพระสกทาคามี มาสู่โลกนี้
ครั้งเดียวเท่านั้นก็จะทำที่สุดแห่ง

ทุกข์ได้ นี่เป็นสมณะที่ ๒

สมณะที่ ๓ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะสังโยชนเบื้องต่ำ ๕ ประการสิ้น
ไป จึงเป็น โอปปาทิกะ ๔ ปรินิพพานในภพนั้น ไม่หวนกลับมาจาก
โลกนั้นอย่างแน่นอน นี่เป็น สมณะที่ ๓

สมณะที่ ๔ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอัน
ไม่มีอาสวะ เพราะ อาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ใน
ปัจจุบัน นี่เป็นสมณะที่ ๔

ภิกษุทั้งหลาย สมณะที่ ๑ สมณะที่ ๒ สมณะที่ ๓ และสมณะ
ที่ ๔ มีใน ธรรมวินัยนี้ ลัทธิอื่นว่างจากสมณะทั้ง ๔ เธอทั้งหลายจง
บันลือสีหนาทโดยชอบเถิด

สมณสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. สัปปริสาณิสังสสูตร

ว่าด้วยอานิสงส์ที่พึงได้จากสัตตบุรุษ

[๒๔๒] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลอาศัยสัตตบุรุษแล้วพึงหวังได้
อานิสงส์ ๔ ประการ

อานิสงส์ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. เจริญด้วยอริยศีล ๒. เจริญด้วยอริยสมาธิ

๓. เจริญด้วยอริยปัญญา ๔. เจริญด้วยอริยวิมุตติ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลอาศัยสัตตบุรุษแล้วพึงหวังได้ อานิสงส์ ๔
ประการนี้

สัปปริสาณิสังสสูตรที่ ๑๑ จบ

กัมมวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สังฆิตตสูตร ๒. วิตถารสูตร

๓. โสณกายนสูตร ๔. ปฐมสิกขาปทสูตร

๕. ทุตติยสิกขาปทสูตร ๖. อริยมัคคสูตร

๗. โพชฌังคสูตร๘.สาวิขขสูตร
๙. อัပ္พยาปัชฌสูตร๑๐.สมณสูตร
๑๑. สัปปริสาณิสังสสูตร
๕. อาปัตติภยวรรค
หมวดว่าด้วยอาปัตติภย
๑. สังฆเภทกสูตร
ว่าด้วยภิกษุผู้ทำลายสงฆ์

[๒๔๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ครั้นนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “อานนท์ อธิกรณ์ใดระงับแล้วหรือ”

ท่านพระอานนท์ทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อธิกรณ์นั้นจะระงับแต่ที่ไหน สัทธิวิหาริกชื่อว่าพาหิยะของท่านพระอนุรุธะมุ่งจะทำลายสงฆ์ฝ่ายเดียว เมื่อ พระพาหิยะยังยืนย่นอยู่อย่างนั้น ท่านพระอนุรุธะก็ยังไม่พูดอะไรสักคำเดียว”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ เมื่อไร อนุรุธะจะจัดการชำระอธิกรณ์ในท่ามกลางสงฆ์ อธิกรณ์ใดก็ตามที่เกิดขึ้น เธอทั้งหลายกับสารีบุตรและโมคคัลลานะ จะต้องชำระอธิกรณ์ทั้งหมดนั้นให้ระงับไปมิใช่หรือ

อานนท์ ภิกษุผู้เลวทรามเมื่อเล็งเห็นอำนาจประโยชน์ ๔ ประการนี้ จึงยินดี การทำลายสงฆ์

อำนาจประโยชน์ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.ภิกษุผู้เลวทรามในธรรมวินัยนี้เป็นคนทุศีล๒ มีธรรมเลวทราม ไม่สะอาด๓ มีความประพฤติที่น่ารังเกียจ มีการทำงานปกปิด ไม่ใช่ สมณะแต่ปฎิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่พรหมจารีแต่ปฎิญญาว่าเป็นพรหมจารี๑ เน่าภายใน ชุ่มด้วยราคะ เป็นเหมือนหยากเยื่อ๒ เธอคิดกังวลอย่างนี้ว่า “ถ้าพวกภิกษุจักรู้ว่า เราเป็นคนทุศีล มีธรรมเลวทราม ไม่สะอาด มีความประพฤติที่น่ารังเกียจ มีการทำงานปกปิด ไม่ใช่สมณะแต่ปฎิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่พรหมจารี แต่ปฎิญญาว่าเป็นพรหมจารี เน่าภายใน ชุ่มด้วยราคะ เป็นเหมือน หยากเยื่อ จักพร้อมใจกันทำลายเราเสีย๓ แต่ถ้าแตกแยกกัน จักทำลายเราไม่ได้” ภิกษุผู้เลวทรามเมื่อเล็งเห็นอำนาจประโยชน์ ที่ ๑ นี้จึงยินดี การทำลายสงฆ์

๒. ภิกษุผู้เลวทรามเป็นมิจฉาทิฏฐิ ประกอบด้วยอันตคคาหิกทิฏฐิ๔ เธอคิดกังวลอย่างนี้ว่า “ถ้าพวกภิกษุจักรู้ว่า เราเป็นมิจฉาทิฏฐิ ประกอบด้วยอันตคคาหิกทิฏฐิ จักพร้อมใจกันทำลายเราเสีย แต่ถ้าแตกแยกกัน จักทำลายเราไม่ได้” ภิกษุผู้เลวทราม เมื่อเล็งเห็นอำนาจประโยชน์ที่ ๒ นี้ จึงยินดีการทำลายสงฆ์

๓. ภิกษุผู้เลวทรามเป็นผู้มีมิจฉาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตด้วยมิจฉาชีพ เธอ คิดกังวลอย่างนี้ว่า “ถ้าพวกภิกษุจักรู้ว่า เราเป็นผู้มีมิจฉาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตด้วยมิจฉาชีพ จักพร้อมใจกันทำลายเราเสีย แต่ถ้าแตกแยกกันจักทำลายเราไม่ได้” ภิกษุผู้เลวทรามเมื่อเล็งเห็นอำนาจ ประโยชน์ที่ ๓ นี้ จึงยินดีการทำลายสงฆ์

๔.ภิกษุผู้เลวทรามปรารณาลาภสักการะและชื่อเสียง เธอคิดกังวล อย่างนี้ว่า “ถ้าพวกภิกษุจักรู้ว่า เราปรารณาลาภสักการะและชื่อเสียง จักพร้อมใจกันไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชา

เรา แต่ถ้าแตกแยกกันจักสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา” ภิกษุผู้เลวทราม เมื่อเล็งเห็นอำนาจประโยชน์ที่ ๔ นี้ จึงยินดีการทำลายสงฆ์

อาณนท ภิกษุผู้เลวทราม เมื่อเล็งเห็นอำนาจประโยชน์ ๔ ประการนี้แล จึงยินดีการทำลายสงฆ์”

สังฆเภทกสูตรที่ ๑ จบ

๒. อาบัติติภยสูตร

ว่าด้วยอาบัติติภย

[๒๔๔] ภิกษุทั้งหลาย อาบัติติภย (ภยที่เกิดจากการต้องอาบัติ) ๔ ประการนี้

อาบัติติภย ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูปเข้าไปตั้งสัญญาในอาบัติปาราชิกทั้งหลายว่า เป็นภยอย่างแรงกล้า การเข้าไปตั้งสัญญาของภิกษุหรือภิกษุณีนั้น พึงหวังได้ว่า “ผู้ยังไม่ต้องอาบัติปาราชิกก็จักไม่ต้อง หรือผู้ต้องแล้ว จักทำคืนตามสมควรแก่กรรม๑” เปรียบเหมือนพวกราชบุรุษจับ โจรผู้ประพฤติชั่วได้แล้วแสดงแก่พระราชากับทูลว่า “ขอเดชะ ขาญผู้นี้เป็นโจรผู้ประพฤติชั่วต่อพระองค์ ขอพระองค์จงลงพระราชอาญาแก่เขา” พระราชาก็รับสั่งอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลายจงไป จงใช้เชือกเหนี่ยวมัดบุรุษนี้เอาแขนไหล่หลังอย่างแน่นหนาแล้วโกนผม นำตระเวนไปตามถนนและตรอกพร้อมกับแกว่งบัณเฑาะว์เสียงดังน่ากลัว นำออกทางประตูด้านทิศใต้

แล้วตัดศีรษะทางด้านทิศใต้แห่งพระนคร” พวกราชบุรุษใช้เชือกเหนียวมัดบุรุษนั้นเอาแขนไพล่ หลังอย่างแน่นหนาแล้วโกนผม นำตระเวนไปตามถนนและตรอกพร้อมกับแกว่งบัณเฑาะว์เสียงดังน่ากลัว นำออกทางประตูด้านทิศใต้แล้วตัดศีรษะทางด้านทิศใต้แห่งพระนคร ในที่นั้นมีชายคนหนึ่งยืนอยู่ ณ ที่สมควร กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ ชายผู้นี้ ทำกรรมชั่ว น่าตีเตียน จนต้องถูกตัดศีรษะ พวกราชบุรุษจึงจับ ใช้เชือกเหนียวมัดแขนไพล่หลังอย่างแน่นหนา โกนผม นำตระเวน ไปตามถนนและตรอกพร้อมกับ แกว่งบัณเฑาะว์เสียงดังน่ากลัว นำออกทางประตูด้านทิศใต้แล้วตัดศีรษะทางด้านทิศใต้แห่งพระนคร เขาไม่ควรทำกรรมชั่วร้ายเช่นนี้ จนต้องถูกตัดศีรษะเลย”

๒. ภิขุหรือภิขุณีบางรูปเข้าไปตั้งสัญญาในอาบัติสังฆาทิเสสทั้งหลาย ว่าเป็นภัยอย่างแรงกล้า การเข้าไปตั้งสัญญาของภิขุหรือภิขุณี นั้นพึงหวังได้ว่า “ผู้ยังไม่ต้องอาบัติสังฆาทิเสสก็จักไม่ต้อง หรือผู้ ต้องแล้วจักทำคืนตามสมควรแก่กรรม๑” เปรียบเหมือนชายนุ่งผ้าดำ สยายผม ห้อยสากไว้ที่คอ เข้าไปในกลุ่มชนแล้วพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้ทำกรรมชั่ว น่าตีเตียน ควรแก่การห้อยสาก ท่านทั้งหลายพอใจให้ข้าพเจ้าทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะทำสิ่งนั้น” ในที่นั้นมีชายคนหนึ่งยืนอยู่ ณ ที่สมควร กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ชายผู้นี้ได้ทำกรรมชั่ว น่าตีเตียน ควรแก่การห้อยสาก เขานุ่งผ้าดำ สยายผม ห้อยสากไว้ที่คอ เข้าไปในกลุ่มชนแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้า ได้กระทำความกรรมชั่ว น่าตีเตียน ควรแก่การห้อยสาก ท่านทั้งหลาย พึงพอใจให้ข้าพเจ้าทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะทำสิ่งนั้น เขาไม่ควรทำกรรมชั่ว น่าตีเตียน ควรแก่การห้อยสากเช่นนั้นเลย”

๓. ภิขุหรือภิขุณีบางรูปเข้าไปตั้งสัญญาในอาบัติปาจิตตีย์ทั้งหลายว่า เป็นภัยอย่างแรงกล้า การเข้าไปตั้งสัญญาของภิขุหรือภิขุณีนั้น พึงหวังได้ว่า “ผู้ยังไม่ต้องอาบัติปาจิตตีย์ก็จักไม่ต้อง หรือผู้ต้อง แล้วจักทำคืนตามสมควรแก่กรรม๑” เปรียบเหมือนชายผู้นุ่งผ้าดำ สยายผม ห้อยห่อขี้ม้าไว้ที่คอ เข้าไปในกลุ่มชนแล้วพึงกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าทำกรรมชั่ว น่าตีเตียน ควรแก่การ ห้อยห่อขี้ม้า ท่านทั้งหลายพอใจให้ข้าพเจ้าทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะทำ สิ่งนั้น” ในที่นั้น มีชายคนหนึ่งยืนอยู่ ณ ที่สมควร กล่าวอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ชายผู้นี้ได้ทำกรรม

ชั่ว นาดิเตียน ควรแก่การห้อยห่อขี้ม้า เขานุ่งผ้าดำ สยายผม ห้อย
ห่อขี้ม้าไว้ที่คอ เขา ไปในกลุ่มชนแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ
ทั้งหลาย ข้าพเจ้า ได้ทำกรรมชั่ว นาดิเตียน ควรแก่การห้อยห่อ
ขี้ม้า ท่านทั้งหลาย พอใจให้ข้าพเจ้าทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะทำสิ่งนั้น
เขาไม่ควรทำกรรม

ชั่ว ควรแก่การห้อยห่อขี้ม้าเช่นนั้นเลย”

๔. ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูปเข้าไปตั้งสัญญาในอาบัติปาฏิเท
สนียะ

ทั้งหลายว่าเป็นภัยอย่างแรงกล้า การเข้าไปตั้งสัญญาของ
ภิกษุหรือภิกษุณินั้นพึงหวังได้ว่า “ผู้ยังไม่ต้องอาบัติปาฏิเทสนียะก็
จักไม่ต้อง หรือ ผู้ต้องแล้วจักทำคืนตามสมควรแก่ธรรมดา” เปรียบ
เหมือนชายผู้นุ่ง ผ้าดำ สยายผม เข้าไปในกลุ่มชนแล้วพึงกล่าว
อย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้ทำกรรมชั่ว นาดิเตียน
ควรตำหนิ ท่านทั้งหลายพอใจให้ข้าพเจ้าทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะทำ
สิ่งนั้น” ในที่นั้น มีชายคนหนึ่งยืนอยู่ ณ ที่สมควรกล่าวอย่างนี้ว่า
“ท่านผู้เจริญ ชายผู้นี้ได้ทำกรรมชั่ว นาดิเตียน เขานุ่งผ้าดำ สยาย
ผม เข้าไปในกลุ่มชนแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย
ข้าพเจ้า ได้ทำกรรมชั่ว นาดิเตียน ควรตำหนิ ท่านทั้งหลายพอใจ
ให้ข้าพเจ้าทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะทำสิ่งนั้น เขาไม่ควรทำกรรมชั่ว นาดิ
เตียน ควรตำหนิเช่นนั้นเลย”

ภิกษุทั้งหลาย อาบัติติภย ๔ ประการนี้แล

อาบัติติภยสูตรที่ ๒ จบ

๓. ลิกขานิสังสสูตร

ว่าด้วยพรหมจรรย์มีสิกขาเป็นอานิสงส์

[๒๔๕] ภิกษุทั้งหลาย เราอยู่ประพฤติพรหมจรรย์นี้มีสิกขา
เป็นอานิสงส์ มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่น มีสติเป็นอธิปไตย
พรหมจรรย์มีสิกขาเป็นอานิสงส์ เป็นอย่างไร

คือ อภิสมจาริกสิกขา๑ เราบัญญัติแก่สาวกทั้งหลายใน
ธรรมวินัยนี้เพื่อ

ความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส เพื่อความเลื่อมใสยิ่ง
ขึ้นของคนที่ยังเลื่อมใสแล้ว อภิสมจาริกสิกขาเราบัญญัติแล้วแก่
สาวกเพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส เพื่อความเลื่อมใส
ยิ่งขึ้นของคนที่ยังเลื่อมใสแล้วด้วยโดยวิธีใดๆ สาวกนั้นไม่ทำสิกขา

นั้น ให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ต่าง ไม่ให้พร้อย สมาทานศึกษาอยู่ใน
สิกขาบททั้งหลายโดยวิธีนั้น ๆ

อีกอย่างหนึ่ง อาติพหมจรียกสิกขาตเราบัญญัติแก่สาวก
ทั้งหลายเพื่อความ สิ้นไปแห่งทุกข์โดยชอบทุกประการ อาติ
พหมจรียกสิกขาตเราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลายเพื่อความสิ้นไป
แห่งทุกข์โดยชอบทุกประการโดยวิธีใด ๆ สาวกนั้นไม่ทำ สิกขานั้น
ให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ต่าง ไม่ให้พร้อย สมาทานศึกษาอยู่ใน
สิกขาบททั้งหลายโดยวิธีนั้น ๆ พรหมจรรยามีสิกขาเป็นอันสงส
เป็นอย่างนี้แล

พรหมจรรยามีปัญญาเป็นยอด เป็นอย่างไร

คือ ธรรมทั้งหลายที่เราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลายในธรรม
วินัยนี้เพื่อความสิ้น ไปแห่งทุกข์โดยชอบทุกประการ ธรรม
ทั้งหลายที่เราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลายเพื่อความสิ้นไปแห่งทุกข์
โดยชอบทุกประการโดยวิธีใด ๆ ธรรมทั้งหลายนั้นสาวกพิจารณา
ด้วยปัญญาโดยวิธีนั้น ๆ พรหมจรรยามีปัญญาเป็นยอด เป็นอย่างนี้
แล

พรหมจรรยามีวิมุตติเป็นแก่น เป็นอย่างไร

คือ ธรรมทั้งหลายที่เราแสดงแก่สาวกทั้งหลายในธรรมวินัยนี้
เพื่อความสิ้นไปแห่ง ทุกข์โดยชอบทุกประการ ธรรมทั้งหลายเรา
แสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นไปแห่งทุกข์โดยชอบทุก
ประการโดยวิธีใด ๆ ธรรมทั้งหลายนั้นเป็นธรรมอันวิมุตติ ถูกต้อง
แล้วโดยวิธีนั้น ๆ พรหมจรรยามีวิมุตติเป็นแก่น เป็นอย่างนี้แล

พรหมจรรยามีสติเป็นอธิปไตย เป็นอย่างไร

คือ สติภิกษุตั้งไว้ดีภายในว่า “เราจักบำเพ็ญอภิสมาจาริก
สิกขาที่ยังไม่บริบูรณ์ ให้บริบูรณ์ หรือจักอนุเคราะห์อภิสมาจาริก
สิกขาที่บริบูรณ์แล้วด้วยปัญญาในฐานะนั้น ๆ” บ้าง สติที่ภิกษุตั้งไว้
ดีภายในว่า “เราจักบำเพ็ญอาติพหมจรียกสิกขาที่ยัง ไม่บริบูรณ์
ให้บริบูรณ์ หรือจักอนุเคราะห์อาติพหมจรียกสิกขาที่บริบูรณ์
แล้วด้วยปัญญาในฐานะนั้น ๆ” บ้าง สติที่ภิกษุตั้งไว้ดีภายในว่า
“เราจักพิจารณาธรรมที่เราไม่ได้พิจารณาด้วยปัญญา หรือจัก
อนุเคราะห์ธรรมที่เราพิจารณาแล้วด้วยปัญญาในฐานะนั้น ๆ” บ้าง
สติที่ภิกษุตั้งไว้ดีภายในว่า “เราจักถูกต้องธรรมที่เราไม่ได้ถูกต้อง
ด้วยวิมุตติ หรือจักอนุเคราะห์ธรรมที่เราถูกต้องแล้วด้วยปัญญาใน
ฐานะนั้น ๆ” บ้าง พรหมจรรยามีสติเป็นอธิปไตย เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ข้อที่เรากล่าวว่ “เราประพฤติพรหมจรรย์มี
สิกขาเป็นอันสงส์ มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่น มีสติเป็น
อธิปไตย” เรากล่าวเพราะอาศัยเหตุนี้

สิกขานิสังสสูตรที่ ๓ จบ

๔. เสยยาสูตร

ว่าด้วยการนอน

[๒๔๖] ภิกษุทั้งหลาย การนอน ๔ ประการนี้

การนอน ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑.นอนอย่างคนตาย ๒.นอนอย่างคนบริโศคกาม

๓.นอนอย่างราชสีห์ ๔.นอนอย่างตถาคต

นอนอย่างคนตาย เป็นอย่างไร

คือ ส่วนมากคนตายนอนหงาย นี้เรียกว่า นอนอย่างคนตาย

นอนอย่างคนบริโศคกาม เป็นอย่างไร

คือ ส่วนมากคนบริโศคกามยอมนอนตะแคงซ้าย นี้เรียกว่า
นอนอย่างคนบริโศคกาม

นอนอย่างราชสีห์ เป็นอย่างไร

คือ พญาราชสีห์ยอมสำเร็จการนอนตะแคงขวา ช้อนเท้า
เหลื่อมเท้า สอดหาง เข้าในระหว่างโคนขา มันตื่นขึ้นยืดกาย
ส่วนหน้าแล้วเหลียวดูกายส่วนหลัง ถ้ามันเห็นกายผิดปกติหรือไม่
ปกติอย่างไรไป มันยอมเสียใจด้วยเหตุนั้น แต่ถ้าไม่เห็น อะไรผิด
ปกติ มันยอมดีใจ นี้เรียกว่า นอนอย่างราชสีห์

นอนอย่างตถาคต เป็นอย่างไร

คือ ตถาคตในธรรมวินัยนี้สังัดจากกาม ฯลฯ๑๑ บรรลุดุตถ
ฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มี สุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ นี้เรียกว่า
นอนอย่างตถาคต

ภิกษุทั้งหลาย การนอน ๔ ประการนี้แล

เสยยาสูตรที่ ๔ จบ

๕. ญปรหสูตร

ว่าด้วยญปรหบุคคล

[๒๔๗] ภิกษุทั้งหลาย ญปรหบุคคล ๒ ๔ จำพวกนี้

ญปรหบุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑.พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นญปรหบุคคล

๒.พระปัจเจกพุทธเจ้า เป็นญปรหบุคคล

๓.สาวกของพระตถาคต เป็นญปรหบุคคล

๔.พระเจ้าจักรพรรดิ เป็นญปรหบุคคล

ภิกษุทั้งหลาย อุปรหบุคคล ๔ จำพวกนี้แล

อุปรหสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปัญญาวิสุทธิสูตร

ว่าด้วยความเจริญด้วยปัญญา

[๒๔๘] ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการย่อมเป็นไปเพื่อความ
เจริญด้วยปัญญา

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัมปทิสสังเสวะ (การคบหาสัตบุรุษ)

๒. สัทธัมมัสสวณะ (การฟังสัทธรรม)

๓. โยนิโสมนสิการ (การมนสิการโดยแยบคาย)

๔. ธัมมานุธัมมปฏิบัติ (การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม)

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมเป็นไปเพื่อความ
เจริญด้วยปัญญา

ปัญญาวิสุทธิสูตรที่ ๖ จบ

๗. พหุการสูตร

ว่าด้วยธรรมมีอุปการะมาก

[๒๔๙] ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการย่อมมีอุปการะมากแก่
มนุษย์

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สัมปทิสสังเสวะ ๒. สัทธัมมัสสวณะ

๓. โยนิโสมนสิการ ๔. ธัมมานุธัมมปฏิบัติ

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมมีอุปการะมากแก่
มนุษย์

พหุการสูตรที่ ๗ จบ

๘. ปฐมโฆหารสูตร ๑

ว่าด้วยโฆหาร สูตรที่ ๑

[๒๕๐] ภิกษุทั้งหลาย อนริยโฆหาร ๒ ๔ ประการนี้

อนริยโฆหาร ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าได้เห็น

๒. การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง

๓. การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ

๔. การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้

ภิกษุทั้งหลาย อนริยโฆหาร ๔ ประการนี้แล

ปฐมโฆหารสูตรที่ ๘ จบ

๙. ทุตติยโฆหารสูตร ๑

ว่าด้วยโฆหาร สูตรที่ ๒
[๒๕๑] ภิกษุทั้งหลาย อริยโฆหาร ๔ ประการนี้
อริยโฆหาร ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
๑. การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น
๒. การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง
๓. การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ
๔. การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้
ภิกษุทั้งหลาย อริยโฆหาร ๔ ประการนี้แล
ทุติยโฆหารสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ตติยโฆหารสูตร
ว่าด้วยโฆหาร สูตรที่ ๓
[๒๕๒] ภิกษุทั้งหลาย อนริยโฆหาร ๔ ประการนี้
อนริยโฆหาร ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
๑. การกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น
๒. การกล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง
๓. การกล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ
๔. การกล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้
ภิกษุทั้งหลาย อนริยโฆหาร ๔ ประการนี้แล
ตติยโฆหารสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. จตุตถโฆหารสูตร
ว่าด้วยโฆหาร สูตรที่ ๔
[๒๕๓] ภิกษุทั้งหลาย อริยโฆหาร ๔ ประการนี้
อริยโฆหาร ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
๑. การกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าได้เห็น
๒. การกล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าได้ฟัง
๓. การกล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ
๔. การกล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้
ภิกษุทั้งหลาย อริยโฆหาร ๔ ประการนี้แล
จตุตถโฆหารที่ ๑๑ จบ

อาปัตติภยวรรคที่ ๕ จบ
รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ
๑. สังฆเภทกสูตร ๒. อาปัตติภยสูตร
๓. ลิกขานิสังสสูตร ๔. เสยยาสูตร
๕. อนุปารหสูตร ๖. ปัญญาวุฑฒิสสูตร

๗. พหุการสูตร๘. ปฐมโฆหารสูตร
๙. ทุตติยโฆหารสูตร๑๐. ตตติยโฆหารสูตร
๑๑. จตตตติยโฆหารสูตร

ปัญจกัมมปณณาสก จบบริบูรณ์

๖. อภิญาญวรรค
หมวดว่าด้วยธรรมที่รู้ยิ่ง

๑. อภิญาญสูตร
ว่าด้วยธรรมที่รู้ยิ่ง

[๒๕๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔
ประการนี้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ธรรมที่บุคคลรู้ยิ่งแล้วควรกำหนดรู้ก็มี

๒. ธรรมที่บุคคลรู้ยิ่งแล้วควรละก็มี

๓. ธรรมที่บุคคลรู้ยิ่งแล้วควรให้เจริญก็มี

๔. ธรรมที่บุคคลรู้ยิ่งแล้วควรทำให้แจ้งก็มี

ธรรมที่บุคคลรู้ยิ่งแล้วควรกำหนดรู้ เป็นอย่างไร

คือ อุปาทานขันธ ๕ นี้เรียกว่า ธรรมที่บุคคลรู้ยิ่งแล้วควร
กำหนดรู้

ธรรมที่บุคคลรู้ยิ่งแล้วควรละ เป็นอย่างไร

คือ อวิชชาและภวตัณหา นี้เรียกว่า ธรรมที่บุคคลรู้ยิ่งแล้วควร
ละ

ธรรมที่บุคคลรู้ยิ่งแล้วควรให้เจริญ เป็นอย่างไร

คือ สมณะและวิปัสสนา นีเรียกว่า ธรรมที่บุคคลรู้ยิ่งแล้วควร
ให้เจริญ

ธรรมที่บุคคลรู้ยิ่งแล้วควรทำให้แจ้ง เป็นอย่างไร

คือ วิชชาและวิมุตติ นี้เรียกว่า ธรรมที่บุคคลรู้ยิ่งแล้วควร
ทำให้แจ้ง

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล

อภิญาญสูตรที่ ๔ จบ

๒. ปรีเยสนาสูตร

ว่าด้วยการแสวงหา

[๒๕๕] ภิกษุทั้งหลาย อนริยปรีเยสนา ๔ ประการนี้

อนริยปรีเยสนา ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

บุคคลบางคนในโลกนี้

๑.ตนเองเป็นผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ย่อมแสวงหาแต่สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา

๒.ตนเองเป็นผู้มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ย่อมแสวงหาแต่สิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา

๓.ตนเองเป็นผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหาแต่สิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา

๔.ตนเองเป็นผู้มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหาแต่สิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา

ภิกษุทั้งหลาย อนริยปริเยสนา ๔ ประการนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย อริยปริเยสนา ๔ ประการนี้

อริยปริเยสนา ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

บุคคลบางคนในโลกนี้

๑.ตนเองเป็นผู้มีความแก่เป็นธรรมดา รู้โทษในสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแล้ว ย่อมแสวงหานิพพานอันไม่มีความแก่ซึ่งเป็นแดนเกษม จากโยคะที่ยอดเยี่ยม

๒.ตนเองเป็นผู้มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา รู้โทษในสิ่งที่มีความเจ็บไข้ เป็นธรรมดาแล้ว ย่อมแสวงหานิพพานอันไม่มีความเจ็บไข้ซึ่งเป็นแดนเกษม จากโยคะที่ยอดเยี่ยม

๓.ตนเองเป็นผู้มีความตายเป็นธรรมดา รู้โทษในสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดาแล้ว ย่อมแสวงหานิพพานอันไม่มีความตายซึ่งเป็นแดนเกษม จากโยคะที่ยอดเยี่ยม

๔.ตนเองเป็นผู้มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา รู้โทษในสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดาแล้ว ย่อมแสวงหานิพพานอันไม่มีความ

เศร้าหมองซึ่งเป็นแดนเกษม จากโยคะที่ยอดเยี่ยม

ภิกษุทั้งหลาย อริยปริเยสนา ๔ ประการนี้แล

ปริเยสนาสูตฺรที่ ๒ จบ

๓. สังคหวัตถุสูตร

ว่าด้วยสังคหวัตถุ

[๒๕๖] ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) ๔ ประการนี้

สังคหวัตถุ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ทาน (การให้)

๒. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก)

๓. อุตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)

๔.สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)
ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล
สังคหวัตถุสูตรที่ ๓ จบ
๔. มาลงกยปุตตสูตร
ว่าด้วยพระมาลงกยบุตร

[๒๕๗] ครั้นนั้นแล ท่านพระมาลงกยบุตรเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้วพึงหลีกออกไปอยู่ผู้เดียว ไม่ ประมาท มีความเพียร อุทิศกาย และใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มาลงกยบุตร บัดนี้เราจะกล่าวกับพวกภิกษุหนุ่ม อย่างไร ในเมื่อเธอเป็นคนแก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ขอฟังโอวาทของตถาคตโดยย่อ”

พระมาลงกยบุตรกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ขอพระสुकตโปรดแสดงธรรมโดยย่อ ข้า

พระองค์จะพึงรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคได้บ้าง ข้าพระองค์ จะพึงเป็นทายาทแห่งพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคได้บ้าง”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มาลงกยบุตร มีเหตุเกิดแห่งตัณหา ๔ ประการนี้ที่ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุยอมเกิดขึ้นได้

มีเหตุเกิดแห่งตัณหา ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุยอมเกิดเพราะจิวรเป็นเหตุ

๒. ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุยอมเกิดเพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ

๓. ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุยอมเกิดเพราะเสนาสนะเป็นเหตุ

๔. ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุยอมเกิดเพราะปัจจัยที่ดีและดีกว่า

มาลงกยบุตร มีเหตุเกิดแห่งตัณหา ๔ ประการนี้แล ที่ตัณหาเมื่อจะเกิดแก่ภิกษุยอมเกิดขึ้นได้

เมื่อใดแล ภิกษุละตัณหาได้เด็ดขาดแล้ว ตัณราคถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ภิกษุนี้เราเรียกว่า ตัดตัณหาได้แล้ว ถอน

สังโยชนได้แล้ว ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้แล้ว เพราะละมานะได้โดยชอบ”

ลำดับนั้นแล ท่านพระมาลงกยบุตรอันพระผู้มีพระภาคทรงสอนด้วยโอวาท นี้แล้วลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วจากไป ต่อมา ท่านพระมาลงกยบุตรหลีกออกไป อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท๒ มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ ไม่นานนักก็ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญา อันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำ

กิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป” จึงเป็นอันว่าท่าน

พระมาลงกยบุตรได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

มาลงกยบุตรสูตรที่ ๔ จบ

๕. กุลสูตร

ว่าด้วยตระกูล

[๒๕๘] ภิกษุทั้งหลาย ตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ในภคทรัพย์แล้ว ย่อมดำรงอยู่ได้ไม่นานเพราะเหตุ ๔ ประการ หรือเหตุใดเหตุหนึ่งบรรดาเหตุ ๔ ประการนั้น

เหตุ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ไม่แสวงหาพัสตที่หายไป

๒. ไม่ซ่อมแซมพัสตที่เก่าคร่ำคร่า

๓. ไม่รู้จักประมาณในการบริโภคน

๔. ตั้งสติหรือบุรุษาศีลให้เป็นใหญ่ในเรือน

ภิกษุทั้งหลาย ตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ในภคทรัพย์แล้วย่อม

ดำรงอยู่ได้ไม่นานเพราะเหตุ ๔ ประการนี้ หรือเหตุใดเหตุหนึ่งบรรดาเหตุ ๔ ประการนั้น

ภิกษุทั้งหลาย ตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ในภคทรัพย์แล้วย่อม

ดำรงอยู่ได้นานเพราะเหตุ ๔ ประการ หรือเหตุใดเหตุหนึ่งบรรดาเหตุ ๔ ประการนั้น

เหตุ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. แสวงหาพัสตที่หายไป

๒. ช่อมแซมพัสดที่เกาคร่ำคร่า
๓. รู้จักประมาณในการบริโภค
๔. ตั้งสตรีหรือบุรุษผู้มีศีลให้เป็นใหญ่ในเรือน
ภิกษุทั้งหลาย ตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ใน
ภคทรัพย์แล้วย่อม
ดำรงอยู่ได้นานเพราะเหตุ ๔ ประการนั้น หรือเหตุใดเหตุหนึ่ง
บรรดาเหตุ ๔ ประการนั้น

กุลสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปฐมอาชาไนยสูตร

ว่าด้วยองค์ประกอบของม้าอาชาไนย สูตรที่ ๑

[๒๕๙] ภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชาที่
ประกอบด้วยองค์ ๔ ประการย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชา ควรเป็น
ม้านั้น นับว่าเป็นราชพาหนะโดยแท้

องค์ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชาในโลกนี้

๑. สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๒. สมบูรณ์ด้วยกำลัง

๓. สมบูรณ์ด้วยเขี้ยว (ฟัน) ๔. สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง

ภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชาที่
ประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ นี้แลย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชา ควร
เป็นม้านั้น นับว่าเป็นราชพาหนะโดยแท้ ฉะนั้น

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการก็ฉันทัน
เหมือนกันย่อมเป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนาบุญ
อันยอดเยี่ยมของโลก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๒. สมบูรณ์ด้วยกำลัง

๓. สมบูรณ์ด้วยเขี้ยว ๔. สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ใน
สิกขาบททั้งหลาย ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ปรารภความเพียรอยู่เพื่อละอกุศล
ธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง
ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง เป็น
อย่างนี้แล

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยเขว้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้
ทุกข์สมุทัย นี้

ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา” ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วย
เขว้ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ได้จิวร บิณฑบาต เสนาสนะและ
คิลานปัจจัย-เภสัชชบิหาร ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง เป็นอย่าง
นี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลย่อม
เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยม
ของโลก

ปฐมาขานียสูตรที่ ๖ จบ

๗. ทุตติยาขานียสูตร

ว่าด้วยองค์ประกอบของม้าอาชาไนย สูตรที่ ๒

[๒๖๐] ภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชาที่
ประกอบด้วยองค์ ๔ ประการย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชา ควรเป็น
ม้านัน นับว่าเป็นราชพาหนะโดยแท้

องค์ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชาในโลกนี้

๑. สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๒. สมบูรณ์ด้วยกำลัง

๓. สมบูรณ์ด้วยเขว้ ๔. สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง

ภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชาที่
ประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ นี้แลย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชา ควร
เป็นม้านัน นับว่าเป็นราชพาหนะโดยแท้ จันใด

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการก็จันนั้น
เหมือนกันย่อมเป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ๑ เป็นนาบุญ
อันยอดเยี่ยมของโลก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๒. สมบูรณ์ด้วยกำลัง

๓. สมบูรณ์ด้วยเขว้ ๔. สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล ฯลฯ๒ สมาทานศึกษาอยู่ใน
สิกขาบททั้งหลาย ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ปรารถนาความเพียรอยู่เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยเขาว์ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะ อาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยเขาว์ เป็น อย่างนี้แล

ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ได้จิวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมเป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก

ทุติยอาขานียสูตรที่ ๗ จบ

๘. พลสูตร

ว่าด้วยพละ

[๒๖๑] ภิกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้

พละ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. วิริยพละ ๒. สติพละ

๓. สมาธิพละ ๔. ปัญญาพละ

ภิกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้แล

พลสูตรที่ ๘ จบ

๙. อรัญญสูตร

ว่าด้วยธรรมของภิกษุผู้ควรอยู่ป่าและไม่ควรอยู่ป่า

[๒๖๒] ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ไม่ควรอาศัยเสนาสนะอันเจียบสงัด คือ ป่าโปร่งและป่าทึบ

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ ภิกษุ

๑. ประกอบด้วยกามวิตก (ความตริกในทางกาม)

๒. ประกอบด้วยพยาบาทวิตก (ความตริกในทางพยาบาท)

๓. ประกอบด้วยวิหิงสาวิตก (ความตริกในทางเบียดเบียน)

๔. มีปัญญาทราโม โง่เขลา เป็นคนเขอะ๒

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ไม่ควรอาศัยเสนาสนะอันเจียบสงัด คือ ป่าโปร่งและป่าทึบ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ควรอาศัยเสนาสนะอันเจียบสงัด คือ ป่าโปร่งและป่าทึบ

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ ภิกษุ

๑. ประกอบด้วยเนกขัมมวิตก (ความตรึกปลอดจากกาม)

๒. ประกอบด้วยอพยบาตวิตก(ความตรึกปลอดจากพยาบาท)

๓. ประกอบด้วยอวิหิงสาวิตก(ความตรึกปลอดจากการเบียดเบียน)

๔. มีปัญญา ไม่โง่เขลา ไม่เป็นคนเซอะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ควรอาศัยเสนาสนะ อันเจียบสงัดคือป่าโปร่งและป่าทึบ

อรัญญสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. กัมมสูตร

ว่าด้วยกรรมและทิฏฐิที่มีโทษ

[๒๖๓] ภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ไม่เจียบแหลม เป็นอสังตบุรุษ ประกอบด้วย ธรรม ๔ ประการย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ ตีเตียนและประสพสิ่งที่มีโทษเป็นอันมาก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายกรรมที่มีโทษ ๒. วจีกรรมที่มีโทษ

๓. มโนกรรมที่มีโทษ ๔. ทิฏฐิที่มีโทษ

ภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ไม่เจียบแหลม เป็นอสังตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ตีเตียนและประสพสิ่งที่มีโทษเป็นอันมาก

ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้เจียบแหลม เป็นสังตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ตีเตียนและประสพบุญเป็นอันมาก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กายกรรมที่ไม่มีโทษ ๒. วจีกรรมที่ไม่มีโทษ

๓. มโนกรรมที่ไม่มีโทษ ๔. ทิฏฐิที่ไม่มีโทษ

ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้เฉียบแหลม เป็นสัตบุรุษ
ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่
ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียนและย่อมประสพ
บุญเป็นอันมาก

กัมมสูตรที่ ๑๐ จบ
อภิญญาวรรคที่ ๖ จบ
รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ
๑. อภิญญาสูตร ๒. ปรีเยสนาสูตร
๓. สังคหัตถสูตร ๔. มาลงกยปุตตสูตร
๕. กุลสูตร ๖. ปฐมอาขานียสูตร
๗. ทุตติยาขานียสูตร ๘. พลสูตร
๙. อรัญญสูตร ๑๐. กัมมสูตร

๗. กัมมปถวรรค
หมวดว่าด้วยกรรมบถ
๑. ปาณาติปาตีสสูตร

ว่าด้วยผู้ฆ่าสัตว์และผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์
[๒๖๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้
ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไป
ฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
๑. ตนเองเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๒. ชักชวนผู้อื่นให้ฆ่าสัตว์
๓. เป็นผู้พอใจในการฆ่าสัตว์ ๔. กล่าวสรรเสริญการฆ่าสัตว์
ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน นรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อม
ดำรงอยู่ในสวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญประดิษฐานไว้
ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์
๒. ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์
๓. เป็นผู้พอใจในการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์
๔. กล่าวสรรเสริญการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้
ปาณาติปาตีสสูตรที่ ๑ จบ

๒. อทินนาทายีสสูตร

ว่าด้วยผู้ลักทรัพย์และผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์

[๒๖๕] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมดำรงอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตนเองเป็นผู้ลักทรัพย์
๒. ชักชวนผู้อื่นให้ลักทรัพย์
๓. เป็นผู้พอใจการลักทรัพย์
๔. กล่าวสรรเสริญการลักทรัพย์

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ใน นรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อม ดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์
๒. ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการลักทรัพย์
๓. เป็นผู้พอใจการงดเว้นจากการลักทรัพย์
๔. กล่าวสรรเสริญการงดเว้นจากการลักทรัพย์

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ใน สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

อทินนาทายีสสูตรที่ ๒ จบ

๓. มิจจาจารีสูตร

ว่าด้วยผู้ประพฤติดีในกามและผู้เว้นขาดจากการประพฤติดีในกาม

[๒๖๖] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมดำรงอยู่ใน นรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตนเองเป็นผู้ประพฤติดีในกาม
๒. ชักชวนผู้อื่นให้ประพฤติดีในกาม
๓. เป็นผู้พอใจการประพฤติดีในกาม
๔. กล่าวสรรเสริญการประพฤติดีในกาม

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อม ดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการประพาสผิดในกาม
๒. ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการประพาสผิดในกาม
๓. เป็นผู้พอใจการงดเว้นจากการประพาสผิดในกาม
๔. กล่าวสรรเสริญการงดเว้นจากการประพาสผิดในกาม
ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้
มีฉฬภิวรรณที่ ๓ จบ

๔. มุสาวาทิสสูตร

ว่าด้วยผู้พูดเท็จและผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ
[๒๖๗] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมดำรงอยู่ใน นรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้
ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
๑. ตนเองเป็นผู้พูดเท็จ ๒. ชักชวนผู้อื่นให้พูดเท็จ
๓. เป็นผู้พอใจการพูดเท็จ ๔. กล่าวสรรเสริญการพูดเท็จ
ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อม
ดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้
ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
๑. ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ
๒. ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดเท็จ
๓. เป็นผู้พอใจการงดเว้นจากการพูดเท็จ
๔. กล่าวสรรเสริญการงดเว้นจากการพูดเท็จ
ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้
มุสาวาทิสสูตรที่ ๔ จบ

๕. ปิสุณวาทิสสูตร

ว่าด้วยผู้พูดส่อเสียดและผู้เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด
[๒๖๘] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมดำรงอยู่ใน นรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้
ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
๑. ตนเองเป็นผู้พูดส่อเสียด ๒. ชักชวนผู้อื่นให้พูดส่อเสียด
๓. เป็นผู้พอใจการพูดส่อเสียด ๔. กล่าวสรรเสริญการพูด
ส่อเสียด

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน นรกเหมือนนกนำไปฝั่งไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อม
ดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด
๒. ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดส่อเสียด
๓. เป็นผู้พอใจการงดเว้นจากการพูดส่อเสียด
๔. กล่าวสรรเสริญการงดเว้นจากการพูดส่อเสียด

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ปิสุณวจาสูตรที่ ๕ จบ

๖. ผรุสวจาสูตร

ว่าด้วยผู้พูดคำหยาบและผู้เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ

[๒๖๙] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมดำรงอยู่ใน นรกเหมือนนกนำไปฝั่งไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตนเองเป็นผู้พูดคำหยาบ
๒. ชักชวนผู้อื่นให้พูดคำหยาบ
๓. เป็นผู้พอใจการพูดคำหยาบ
๔. กล่าวสรรเสริญการพูดคำหยาบ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน นรกเหมือนนกนำไปฝั่งไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อม
ดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ
๒. ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดคำหยาบ
๓. เป็นผู้พอใจการงดเว้นจากการพูดคำหยาบ
๔. กล่าวสรรเสริญการงดเว้นจากการพูดคำหยาบ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ผรุสวจาสูตรที่ ๖ จบ

๗. สัมผัสปปลาปสูตร

ว่าด้วยผู้พูดเพ้อเจ้อและผู้เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ

[๒๗๐] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมดำรงอยู่ใน นรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตนเองเป็นผู้พูดเพื่อเจ้า
๒. ชักชวนผู้อื่นให้พูดเพื่อเจ้า
๓. เป็นผู้พอใจการพูดเพื่อเจ้า
๔. กล่าวสรรเสริญการพูดเพื่อเจ้า

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตนเองเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเพื่อเจ้า
๒. ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้า
๓. เป็นผู้พอใจการงดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้า
๔. กล่าวสรรเสริญการงดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้า

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ใน สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

สัมปปลปาสุตที่ ๗ จบ

๘. อภิขฌาลสูตร

ว่าด้วยผู้เพ่งเล็งอยากได้ของเขาและผู้ไม่เพ่งเล็งอยากได้
ของเขา

[๒๗๑] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมดำรงอยู่ใน นรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตนเองเป็นผู้เพ่งเล็งอยากได้ของเขา
๒. ชักชวนผู้อื่นให้เพ่งเล็งอยากได้ของเขา
๓. เป็นผู้พอใจความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา
๔. กล่าวสรรเสริญความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตนเองเป็นผู้ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา

๒. ชักชวนผู้อื่นให้ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา

๓. เป็นผู้พอใจความไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา

๔. กล่าวสรรเสริญความไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้
อภิขณาสสูตรที่ ๘ จบ

๙. พยาบันนจิตตสูตร

ว่าด้วยผู้มีจิตพยาบาทและผู้มีจิตไม่พยาบาท

[๒๗๒] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมดำรงอยู่ใน นรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตนเองเป็นผู้มีจิตพยาบาท

๒. ชักชวนผู้อื่นให้มีจิตพยาบาท

๓. เป็นผู้พอใจความมีจิตพยาบาท

๔. กล่าวสรรเสริญความมีจิตพยาบาท

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อม
ดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตนเองเป็นผู้มีจิตไม่พยาบาท

๒. ชักชวนผู้อื่นให้มีจิตไม่พยาบาท

๓. เป็นผู้พอใจความมีจิตไม่พยาบาท

๔. กล่าวสรรเสริญความมีจิตไม่พยาบาท

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้
พยาบันนจิตตสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. มิจฉาทิฏฐิสูตร

ว่าด้วยผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิและผู้เป็นสัมมาทิฏฐิ

[๒๗๓] ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
ย่อมดำรงอยู่ใน นรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตนเองเป็นมิจฉาทิฏฐิ

๒. ชักชวนผู้อื่นให้เป็นมิจฉาทิฏฐิ

๓. เป็นผู้พอใจความเป็นมิจฉาทิฏฐิ

๔. กล่าวสรรเสริญความเป็นมิจาติภูลิว

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ในนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อม
ดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้
ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ตนเองเป็นสัมมาทิฐิว

๒. ชักชวนผู้อื่นให้เป็นสัมมาทิฐิว

๓. เป็นผู้พอใจความเป็นสัมมาทิฐิว

๔. กล่าวสรรเสริญความเป็นสัมมาทิฐิว

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
ย่อมดำรงอยู่ใน สวรรค์เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้

มิจาติภูลิวสูตรที่ ๑๐ จบ

กัมมปถวรรคที่ ๗ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาณาติปาตีสสูตร๒. อทินนาทายีสสูตร

๓. มิจาจารย์สูตร๔. มุสาวาทีสสูตร

๕. ปิสุณวาจาสูตร๖. ผรุสวาจาสูตร

๗. สัมผัสปปลาปสูตร๘. อภิขฌาลุสูตร

๙. พยาปันนจิตตสูตร๑๐. มิจาติภูลิวสูตร

๘. รากเปยยาล

๑. สติปัฏฐานสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐานเพื่อยังรากะ

[๒๗๔] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญ
ธรรม ๔ ประการ เพื่อยังรากะ (ความกำหนด)

ธรรม ๔ ประการ๑ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑.พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มี
สติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

๒.พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ...

๓.พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ...

๔.พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญธรรม ๔ ประการนี้เพื่อยังรากะ

สติปัฏฐานสูตรที่ ๑ จบ

๒. สัมมปปธานสูตร

ว่าด้วยการเจริญสัมมปปธานเพื่อรู้อย่างระคะ

[๒๗๕] ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญธรรม ๔ ประการเพื่อรู้อย่างระคะ

ธรรม ๔ ประการ๒ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สร้างฉันทะ พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

๒. สร้างฉันทะ... เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

๓. สร้างฉันทะ... เพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

๔. สร้างฉันทะ พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็ม ที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญธรรม ๔ ประการนี้เพื่อรู้อย่างระคะ

สัมมปปธานสูตรที่ ๒ จบ

๓. อิทธิปาทสูตร

ว่าด้วยการเจริญอิทธิบาทเพื่อรู้อย่างระคะ

[๒๗๖] ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญธรรม ๔ ประการเพื่อรู้อย่างระคะ

ธรรม ๔ ประการ๑ อะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิด จากฉันทะและความเพียรสร้างสรรค์)

๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิด จากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์)

๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิด จากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์)

๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์)

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญธรรม ๔ ประการนี้เพื่อรู้อย่างระคะ

อิทธิปาทสูตรที่ ๓ จบ

๔-๓๐. ปริญญาทิสสูตร

ว่าด้วยการเจริญธรรมเพื่อกำหนดรู้ระคะเป็นต้น

[๒๗๗-๓๐๓] ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญธรรม ๔ ประการ เพื่อกำหนดรู้ระคะ

... เพื่อความสิ้นราคะ
... เพื่อละราคะ
... เพื่อความสิ้นไปแห่งราคะ
... เพื่อความเสื่อมไปแห่งราคะ
... เพื่อความคลายไปแห่งราคะ
... เพื่อความดับไปแห่งราคะ
... เพื่อความสละราคะ
... เพื่อความสละคืนราคะ ...

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญธรรม ๔ ประการนี้เพื่อความ
สละคืนราคะ ฯลฯ

ปริยญาทิสูตฺรที่ ๔-๓๐ จบ

๓๑-๕๑๐. โทสอภิญญาทิสูตฺร

ว่าด้วยการเจริญธรรมเพื่อรู้อย่างโทสะเป็นต้น

[๓๐๔-๓๘๓] ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญธรรม ๔ ประการ
นี้เพื่อรู้อย่างโทสะ (ความคิดประทุษร้าย)

... เพื่อกำหนดรู้โทสะ
... เพื่อความสิ้นโทสะ
... เพื่อละโทสะ
... เพื่อความสิ้นไปแห่งโทสะ
... เพื่อความเสื่อมไปแห่งโทสะ
... เพื่อความคลายไปแห่งโทสะ
... เพื่อความดับไปแห่งโทสะ
... เพื่อความสละโทสะ

... เพื่อความสละคืนโทสะ ... โมหะ (ความหลง) ... โกรธ
(ความโกรธ) ... อุปนาหะ (ความผูกโกรธ) ... มักขะ (ความลบหลู่
คุณท่าน) ... ปลาสะ (ความดีเสมอ) ... อีสสา (ความริษยา) ...
มัจฉริยะ (ความตระหนี่) ... มายา (มารยา) ... สาถะยยะ (ความ
โอ้อวด) ... ถัมภะ (ความห้าวดี) ... สาร์มภะ (ความแข่งดี) ... มานะ
(ความถือตัว) ... อติมานะ (ความดูหมิ่น) ... มทะ (ความมัวเมา) ...
ปมาทะ (ความประมาท) ...

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญธรรม ๔ ประการนี้เพื่อความ
สละคืนปมาทะ

โทสอภิญญาทิสูตฺร ๓๑-๕๑๐ จบ

ราคเปยยาล จบ

จตุกกนิบาต จบ

